

150 ÉVES MAGYARORSZÁG ELSŐ FÖLDRAJZ TANSZÉKE

Szerkesztette
GÁBRIS GYULA

ELTE TTK
Földrajztudományi Központ
Budapest, 2020

Lóczy Lajos

Hunfalvy János

Czirbusz Géza

Mendöl Tibor

Cholnoky Jenő

Bulla Béla

Sárfalvi Béla

Láng Sándor

150 éves

Magyarország

első földrajz tanszéke

150 ÉVES
MAGYARORSZÁG
ELSŐ FÖLDRAJZ TANSZÉKE

Szerkesztette
GÁBRIS GYULA

ELTE TTK
Földrajztudományi Központ
Budapest, 2020

Lektorálta
Probáld Ferenc

Nyelvi lektor
Horváth Gergely

Az emlékkötet megjelenését támogatták

Nemzeti Kulturális Alap

Pázmány–Eötvös
Természettudományi Információs Alapítvány

© Gábris Gyula, szerzők, 2020

ISBN 978-963-489-327-1 (nyomdai változat)
ISBN 978-963-489-328-8 (pdf)

TARTALOM

Előszó (Gábris Gyula)	7
A földrajzoktatás rövid története a budapesti tudományegyetemen	9
Előzmények (Gábris Gyula)	9
A Földrajz Tanszék (Gábris Gyula)	12
A Földrajzi Intézet (Gábris Gyula, Probáld Ferenc)	13
A Földrajzi Tanszékcsoport (Gábris Gyula, Probáld Ferenc)	19
A Földrajztudományi Központ (Gábris Gyula, Probáld Ferenc)	19
A tanszékek története az 1960-as évektől (Gábris Gyula, Győri Róbert, Karátson Dávid, Probáld Ferenc)	20
Tanárképzés az egyetemen (Gábris Gyula, Horváth Gergely, Probáld Ferenc)	26
Geográfusképzés (Nemes Nagy József)	29
Földtudományi Doktori Iskola Földrajz–Meteorológia Program (Gábris Gyula)	30
Az egyetemi földrajzoktatás helyszínei (Gábris Gyula)	32
A Földrajzi Intézet fényképtára (Gábris Gyula)	36
A budapesti tudományegyetem földrajz tanszékein oktató tanárok életrajza	43
A budapesti tudományegyetem földrajz tanszékein oktató volt tanárok életrajza	44
A Földrajztudományi Központ tanszékein jelenleg oktató tanárok életrajza	155
Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék	156
Regionális Tudományi Tanszék	163
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék	168
Természetföldrajzi Tanszék	179
Földrajz Szakmódszertani Csoport	189
Fényképek	190

ELŐSZÓ

Hunfalvy János 1870-ben egyetemi tanári kinevezést kapott a pesti tudományegyetemen az *Eötvös József* kultuszminiszter által felállított „egyetemes és összehasonlító” földrajzi tanszékre. A *Budapesti Közlöny* 1870. aug. 3-i számában jelent meg a király alábbi leirata:

Vallás- és közoktatási magyar ministerem előterjesztésére megengedem, hogy a pesti egyetemnél az egyetemes és összehasonlító földrajz számára külön egy tanszék rendszeresíttessék, és Hunfalvy János, József-műegyetemi tanárnak és a magyar tudományos akadémia tagjának ezen tanszékre való meghívását jóváhagyván, őtet egyetemi nyilvános rendes tanárrá, a szabályszerű illetményekkel kinevezem.

Kelt Laxenburgban, 1870. évi július 12.

Ferencz József s.k.

Báró Eötvös József s.k.

Ez volt a világon a negyedikként alapított földrajz tanszék. Hunfalvy előtt a magyar geográfiának sem központja, sem intézménye, sem vezető szelleme, sem irányítója nem volt. Csupán néhány magányos nagy szellem emelkedett ki belőle, mint *Molnár János*, *Mitterpacher Lajos*, *Katona Mihály*, *Varga Márton*, *Vályi András* és *Fényes Elek*, akik hatása csak szűk körben érvényesült. Hunfalvy volt az első szilárd pont, az igazi iskolateremtő tudományunk történetében, aki szakképzett geográfusok nemzedékét indította el a pályán. Igaz ugyan, hogy négy évvel később, 1874-ben megalakult Kolozsváron, a *Ferenc József Tudományegyetem* keretében *Térner Adolf* vezetésével egy földrajz tanszék, amely azonban teljesítményét és szakmai súlyát tekintve messze elmaradt a Hunfalvy vezette pesti tanszéktől.

Tanszékünk országos vezető szerepe az 1920-as évekig tartott, amikor *Teleki Pál* létrehozta a közgazdasági karon a gazdaságföldrajzi tanszéket. Ezzel – függetlenül attól, hogy már három vidéki egyetemen is volt földrajz tanszék – tudományunknak két igazi szellemi műhelye lett az országban. Az 1950-es évektől már négy egyetemi és öt főiskolai tanszéken képezték a földrajztanárokat és a kutatói utánpótlást, valamint egy akadémiai kutatóintézet művelte magas szinten a geográfiát.

2020 mint jubileumi év kiváló alkalom arra, hogy visszatekintve egyetemünkön a földrajz oktatásának az alapítástól számított 150. évére, bemutassuk történetét, és megörökítsük a földrajz tanárainak és tudományos eredményeinek emlékét. A kiadvány összeállításához felhasználtuk az egyetem évkönyveit, az *Egyetemi Levéltárból* kapott adatokat, Szentpétery Imre: *A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935* és Borsodi Csaba – Tüskés Anna: *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története képekben 1635–2010* c. könyvét, a *Földrajzi Közlemények* és a *Földrajzi Értesítő* köteteit, valamint Fodor Ferenc *A magyar földrajztudomány története* c. alapvető és részletekben gazdag munkáját. Sok adatot kaptunk a földrajzi, a földtani és a meteorológiai társaságoktól, a *Statisztikai Hivatal* és a *Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárától*, valamint az érdi *Magyar Földrajzi Múzeumtól*; ezúton is köszönjük adatszolgáltatóink segítségét. Március közepétől azonban a világjárvány következtében a legnagyobb segítséget az internet jelentette, amelynek számtalan adatforrása nélkül sokkal szegényesebb lenne ez a kötet.

A könyv három részből áll. Az elsőben a földrajzoktatás rövid története olvasható a budapesti egyetemen az előzményekkel és az intézet, valamint a mai tanszékek sajátos vonásaival. A tanárképzés, a geográfusképzés külön fejezeteket kapott. Bemutatjuk az egyetemi földrajzoktatás helyszíneit és a fényképtárunkat. A második részben a régi és mai tanárok életrajzát tesszük közé. Előbb a régi tanárok, valamint a nyugalmazott és más munkahelyre távozott tanáraink életrajza, majd a jelenlegi oktatók tanszékenkénti lexikonszerű bemutatása olvasható. A harmadik rész egyfajta fotógaléria, amelyben a tanulmányi kirándulások, terepgyakorlatok, tanszéki életképek sorakoznak.

A kiadvány összeállításában részt vett kollégáim közül kiemelendő *Probáld Ferenc* hozzájárulása, aki nemcsak több volt tanár életrajzának, hanem a tanszékek történetének megírásában is jeleskedett. Ezenkívül a könyv szerkesztése során számos javaslattal, tanáccsal segített, és az egész könyv szövegét átolvasva lektori munkát végzett. Külön köszönet illeti *Horváth Gergelyt*, aki szintén részt vett egyes szövegrészek megírásában, de legfőképpen azért, mert a nyelvi lektorálást is vállalta; valamint *Papp Sándort* a szöveg korrektúrájáért. Továbbá köszönet *Vadas Gyula* volt könyvtárosunknak a kézirat gondos nyomdai előkészítésért.

Budapest, 2020. november 30.

Gábris Gyula
szerkesztő

A FÖLDRAJZOKTATÁS RÖVID TÖRTÉNETE

A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEMEN

ELŐZMÉNYEK

A természettudományos diszciplínák oktatása már korán megjelent első hazai egyetemünkön. A földrajz esetében például a 1677-es nagyszombati kalendárium címlapján Magyarország – magyar területen nyomtatott első – országtérképe áll, amely feltehetően SZENTIVÁNYI MÁRTON, az egyetem bölcséleti és matézis tanárának műve, aki kartográfiai ismereteit átadhatta diákjainak. Szentiványi háromkötetes latin nyelvű földrajzi jellegű könyvet is írt, melyben asztronómiai, kozmográfiai és meteorológiai stb. ismeretek mellett a világ és Magyarország érdekesebb természeti képződményeit (pl. a barlangokat) ismerteti. Ez az 1689-ben megjelent munka volt talán az utolsó magyar kozmográfiai enciklopédia.

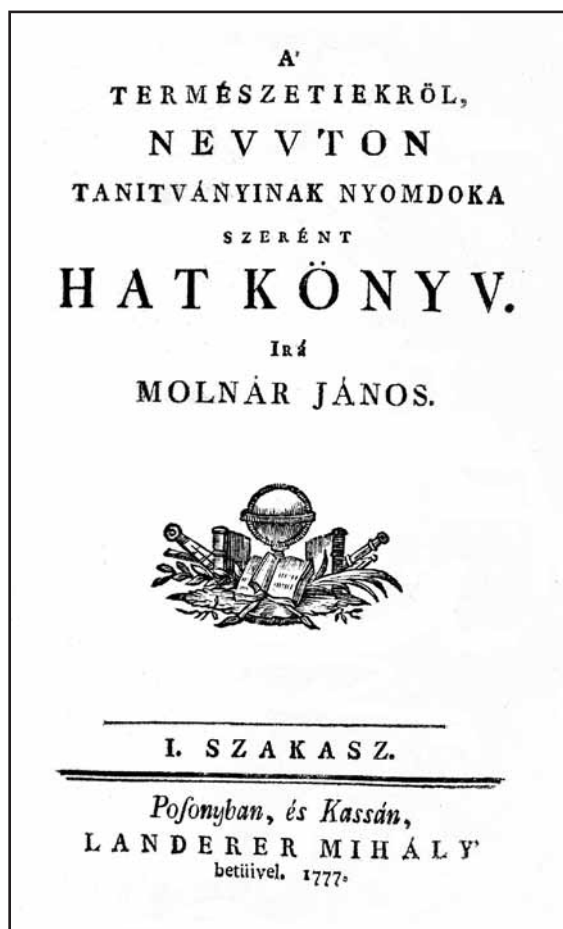
Komoly földrajzi, térképészeti ismeretek oktatása híján nem valószínű, hogy az egyetem volt hallgatói közül SZENTMÁRTONY IGNÁC jezsuita misszionárius kaphatta volna azt a feladatot V. János portugál királytól, hogy mérje fel az Amazonas vidékén a portugál–spanyol hódítások határvonalát, vagy ÉDER XAVÉR FERENC (1727–1772) – szintén misszionáriusként – elkészíthette volna *Peru és Bolívia térképét*. (1. ábra) Ugyanakkor önálló tanszéke a földrajznak csak 1870-ben jött létre.

A XVIII. század a földrajznak tartott „államismék” kora. E munkák az egyes államok berendezkedésének, szerkezetének, jogviszonyainak leírása mellett, s azon túl az állam bevételeiről, történeté-

1. ábra. Éder Xavér Ferenc: Peru és Bolívia határterületének térképe

ről, népességéről, iparáról, városairól közöltek statisztikai adatokat kevés természeti ismerettel kiegészítve. Szerzőik a legváltozatosabb tudományterületekről érkeztek. Hazánkban ennek az irányzatnak az indulását egyetemünk filozófia professzorának, KOLOSVÁRY PÁLnak a nevéhez lehet kapcsolni: munkája, a *Geographia nova veterum locorum*... 1724-ben jelent meg.

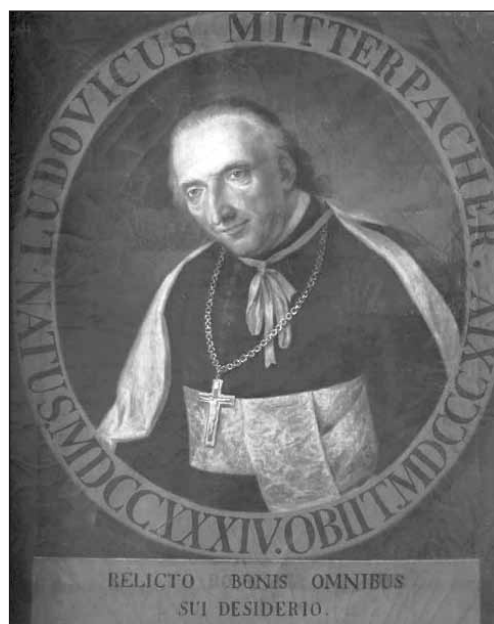
2. ábra. Molnár János könyvének címlapja

és több a féliről, A' Földről, és annak sokféle részeiről, A' Kövekről, Értzekről, Mágnesről és A' Tengerről és A' Kutakról c. részek tartalmazznak természeti földrajzot. A szorosan vett fizikai részekben azonban szó esik az árapályról (a Hold és a Föld tömegvonzásával magyarázza) és néhány légköri jelenségről, pl. légnyomás, szél. Módszertani különlegesség, hogy az ismeretek közlése után kérdés-felelet formájában további magyarázatokat is ad.

Mária Terézia 1777-ben Budára helyezte az egyetemet, és az ugyanakkor kiadott rendelete, a *Ratio Educationis* szabályozta az oktatást, sőt új tanszékek felállítását rendelte el a bölcsészkaron (pl. oklevéltan, címer- és pecséttan, mezőgazdaság, kísérleti fizika és mechanika, felsőbb menynyésztés és esztétika). A mezőgazdaságtan („oconomica ruralis”) első tanára 1777-től MITTERPACHER LAJOS volt (született 1734-ben a Baranya megyei Bellyén; ma Belje, Horvátország), s emellett ő volt az előadója a természetrajznak és a technológiának is. (3. ábra)

A Nagyszombatban alapított tudományegyetemen a földrajz oktatására vonatkozó adatok szerint 1753 előtt a második évfolyam (a physicusok) egyik tárgya a matematika volt, melynek keretében az oktatást meghatározó *Ratio Studiorum* a mathesis tanára számára *Euclides* elemeinek tárgyalását írta elő, s két hónap elteltével ehhez még „némi geographiát vagy földgömbtant (sphaerae), illetve olyasmit kellett csatolnia, amit szívesen szoktak hallgatni”.

MOLNÁR JÁNOS 1759-ben kapott Nagyszombatban katedrát. Később könyvkiadással és -írással foglalkozott. A magyar nyelvű ismeretterjesztő irodalom terén jeles munka *A természetiekről, Newton tanítványainak nyomdoka szerént való hat könyv* (2. ábra), amely 1777-ben jelent meg. Mivel akkor a fizika részeként tárgyalták a természeti földrajz egyes részeit, műve az *első egyetemi magyar nyelvű fizikai (természeti) földrajz* is, és mint ilyennek korszakalkotóvá kellett volna válnia a magyar földrajztudomány történetében. Sajnos nem így történt, sőt szinte teljesen elfelejtődött. (Ebben szerepet játszhatott a könyv címe és BERTALANFFY PÁL (1706–1763) jezsuita paptanár által írt első magyar nyelvű tudományos *földrajz* (1757) elterjedtsége. Bertalanffy azonban nem az egyetemen, hanem jezsuita iskolákban tanított, majd a komáromi gimnázium igazgatója lett.) Molnár könyvében *A' Gözről, Esőről, Harmatról*

3. ábra. Mitterpacher Lajos

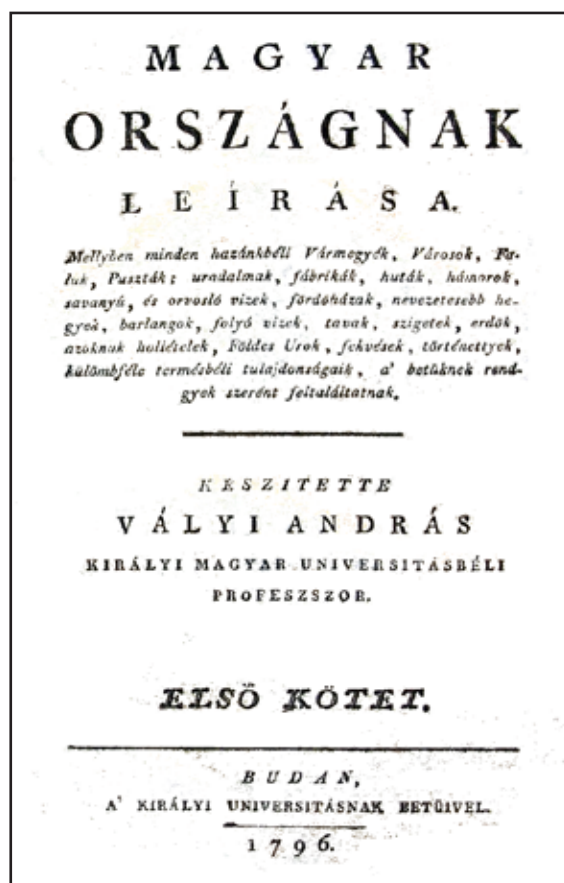
4. ábra. Mitterpacher könyvének címlapja

Az államismék sorában utolsóként jelent meg VÁLYI ANDRÁS (a magyar nyelv egyetemi tanára) háromkötetes műve 1796-ban: *Magyar Országnek Leírása*. Érdemes idézni az alcímet is: *Melyben minden hazánkbéli Vármegyék, Városok, Faluk, Puszták; uradalmak, fábrikák, huták, hámorok, savanyú és orvosló vizek, földő házak, nevezetesebb hegyek, barlangok, folyóvizek, tavak, szigetek, erdők, azoknak holléte, Földes Urok, fekvések, történettyek, különféle termésbeli tulajdonságaik, a' betűknek rendgyek szerint feltalátatnak.* (5. ábra)

E mű szintén nem földrajzzal foglalkozó szerzőjének máig ható érdemei vannak: napjainkban is hivatkoznak rá, és főleg használják adatait a történelem és a földrajz számos területén kutató tudósok.

Az 1826–27 tanévtől új tantervet vezettek be, melyben a három csoportba osztott tantárgyak közül a „másodikosztályú, vagyis az általános műveltség szempontjából kisebb-nagyobb fontosságú szabad stúdiumok” egyike az általános természetrajz és a mezőgazdaságtan, s ennek keretébe sorolták a *földrajzot*. A korszak végéig marad ez a rendszer: az 1847–48-as tanévben pl. a *földisme* heti 2 órában szerepelt.

Ma elsősorban a mezőgazdasági tudományokban tekintik mérőföldkönek munkásságát, de Mitterpacher 1789-ben Bécsben megjelentette *Physikalische Erdbeschreibung* címmel azt a könyvét (4. ábra), amelyben elsőként értekezik a földfelszín alakulásáról, pl. a folyóvizek eróziójáról. Ennek jelentőségét mutatja, hogy pl. az angol nyelvű szakirodalomban először James Hutton (1796) említette a folyóvíz eróziós szerepét. Elképzeléseit a földtudományok gyakorlatába John Playfair ültette át 1802-ben, ki-mondva, hogy a folyók maguk vájják ki völgyüket, és a mellékvölgyek szintje a fővölgyekéhez igazodik. Mitterpacher munkája a *természetföldrajz első hazai egyetemi tankönyvének* tekinthető. 1790–91 folyamán a bölcséleti kar dékánja, 1800–1801-ben az egyetem rektora volt. Az általános természetrajz, a fizikai földrajz és a mezőgazdaságtan tanára 1814-ben, 80 éves korában halt meg. Nézeteit német helyett ízes magyar nyelven megfogalmazva KATONA MIHÁLYNál olvashatjuk. Katona német földön járt egyetemre, de a debreceni kollégium könyvtárosa-ként ismerte Mitterpacher munkáját, hivatkozik is rá 1819-ben írt *Közönséges természeti Föld-leírás* című munkájában.

5. ábra. Vályi András könyvének címlapja

Scheuba Henrik budai gimnáziumi tanár 1856-ban magántanári előadások tartására kért engedélyt földrajzból. A bölcsészkar ezt megtagadta; nemcsak azért, mert az illetőnek nem volt bölcsészdoktori oklevele, hanem mert „ilyen előadásnak sürgős szüksége nem forog fenn”, jóllehet Bécsben, az ötvenes években, már volt a földrajznak rendes tanára Simony Frigyes személyében.

Közvetett előzményként megemlítendő KISS FERENC honvéd alezredes, a katonai földrajz első egyetemi előadója. 1869-ben az egyetemen tartandó hadtudományi előadások tanárává nevezték ki, s ennek keretében katonai földrajzi előadásokat tartott. Előadásai anyagát a *Katonai földrajz* című könyvében írta meg, de ezt betegsége következtében már nem tudta befejezni.

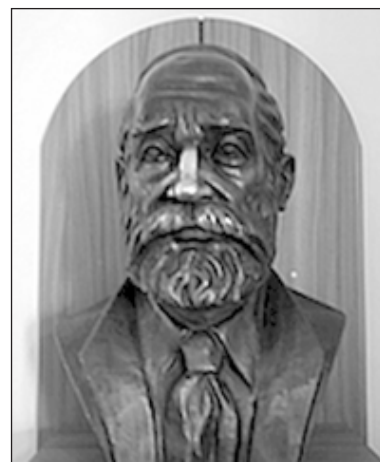
A bölcsészkar már az 1867-es reformjavaslatában több tanszék – pl. az elméleti és gyakorlati csillagászat, a geographia, a földtan, a paleontológia – felállítását javasolta. Az egyetemi tanácsülés 1870. július 7-én konkrétan a következőket határozta: „Szintúgy az egyetemleges és összehasonlító földrajzra nézve, mely magasabb tudományos szempontból felvéve eddig még mindig hiányzott egyetemi tanrendünkben, új tanszék rendszeresítésére hozott javaslatot s arra hazánk egyik tudósa Hunfalvy János akadémiai rendes tag meghívása hozatott indítványba.” 1870. július 12-én Hunfalvy megkapta nyilvános rendes tanári kinevezését. A csillagászat tanszék betöltetlen maradt, földtan és paleontológia tanszék nem létesült.

A FÖLDRAJZ TANSZÉK

Magyarországon a földrajz első egyetemi tanára a *pesti tudományegyetemre* kinevezett HUNFALVY JÁNOS volt. Ez volt a világon a negyedikként alapított földrajz tanszék. Az 1858-tól akadémikus Hunfalvy előbb a műegyetemen statisztikát, földrajzot és tör-ténelmet tanított, s onnan került a bölcsészkarra. Számára a földrajz természeti, történeti, sőt bölcséleti ismeretekből össze-illesztett tudomány volt.

Hunfalvy a természetföldrajzot illetően *Humboldt* szintetizáló geográfiájának, emberföldrajzban pedig *Ritter* történelmi és összehasonlító földrajzának követője volt, s az akkori időkben még lehetséges módon polihisztor és enciklopédista. Geográfiáját illetően úgy nyilatkozott, hogy „egyfelől a természettudományok fejlődését kell figyelemmel kísérem s más felől a történelmi és társadalmi tudományokat sem hanyagolhatom el egészen, mert hiszen a földrajz e kétféle tudománykört mintegy összekapcsolja, mesgyé-jöket áthidalja...” 1872-ben megalapította a *Magyar Földrajzi Társaságot*, melynek első elnöke volt. Földrajz mellett a korszellemnek megfelelően néprajzot is tanított. Legfontosabb könyvei – pl. *A Magyar Birodalom földrajza* – leíró és topografikus jellegűek. Rektorsága évében (1888) hunyt el váratlanul. (6. ábra)

Utóda LÓCZY LAJOS lett, aki kelet-ázsiai utazásai nyomán akkor már nagyhírű felfedező-kutatónak számított. A zürichi *Polytechnikumban* végzett, geológus érdeklődésű Lóczy elsősorban a természettudományi részét emelte ki a földrajznak, s az okok és okozatok összefüggéseit kereste. Legjelentősebb munkái kínai és indiai tárgyúak, ill. a *Balaton* kutatásához kapcsolódnak. A *Földrajzi Társaság* keretében az 1891-ben általa alapított *Balaton Bizottság* húsz év alatt 31 kötetben adta ki a tóra vonatkozó ismeretek széles körét.

6. ábra. Hunfalvy János szobra a róla elnevezett szakközépiskolában

Már Eötvös József kultuszminiszter is javasolta, de csak az 1880-as években kezdte szorgalmazni *Trefort Ágoston* az egyetemi oktatás javítását célzó tanszéki intézetek és szemináriumok létesítését. 1888-ban Hunfalvy ugyan tervezte ezek létrehozását, de sajnos ebben az évben meghalt, és utóda, Lóczy (7. ábra) csak 1891-ben váltotta valóra a terveket, megszervezve a *Földrajzi Intézetet és Szemináriumot*, amely a Szerb utcai új, központi épület harmadik emeletén kapott helyet.

7. ábra. Lóczy Lajos szobra az ELTE TTK déli tömbjében, a mai intézet előtt

Az intézet elsősorban a gyakorlati tudományos képzést szolgálta, a szeminárium pedig a középiskolai tanárképzést. A szeminárium egyszerre oktatási forma és intézmény is volt: a hallgatóknak gyakorlatokat vezettek, és a szeminárium helyiségekkel, könyvtárral, infrastruktúrával rendelkezett. Lóczy vetette meg a tanszéki könyvtár, a térkép- és fényképtár, valamint a terepi és a laboratóriumi munka műszerparkjának alapjait. Rendszeres tanulmányi kirándulásokat szervezett, és bevezette a speciális kollégiumokat.

Lóczy Lajos kezdetben egyedül adta elő a geográfia teljes körét. Azonban rövidesen belekezdett oktatásfejlesztési programjába, melynek keretében tanszékeire magántanárokat nyert meg előadásokra a földrajz különböző részeinek, tárgyainak színvonalas oktatása érdekében. Közülük az első *Kövesligethy Radó* volt, aki 1889 novemberében lett kozmográfiából és geofizikából magántanár. Később csatlakozott a magántanárok sorához *Anderkó Aurél* (meteorológia), *Steiner Lajos* (földmágnesség), *Thirring Gusztáv* (demográfia), *Cholnoky Jenő* (leíró földrajz). Amikor Lóczy meg-

szervezte a földrajzi szemináriumot, a kozmográfiai-geofizikai előadások is ide kerültek (kozmozgrafián akkor a csillagászat és a felső geodézia együttes tárgykörét értették, jöllehet maga Kövesligethy „az ég és a föld tudományának együttes ismerete” értelmében használta). Miután Lóczy 1908-ban a *Királyi Magyar Földtani Intézet* igazgatója lett, két évig nem volt egyetemi tanára a földrajznak.

1910-ben nevezték ki a következő professzort CZIRBUSZ GÉZA személyében. Ő Hunfalvy János tanítványának vallotta magát. Egyházi középiskolákban tanított az ország csaknem tucatnyi városában, ahol a környékhez kötődően regionális, kistáji kutatásokat végzett. Empirikusan talán a legjobban ismerte az országot az akkori geográfusok közül. Czirbusz tízéves működése során teljesen más irányt adott a geográfiának, mint Lóczy. Az emberközpontú földrajztudományával szükségképpen ellentétbe került az akkor uralkodó természetföldrajzi felfogással, elődje kiforrott földrajzi tudományos és oktatási rendszerével: kiküszöbölt a földrajzból minden természetrajzi, különösen geológiai alapot. Fő tantárgya az antropogeográfia, melyet *Friedrich Ratzel* nyomán, de azzal vitázva és gondolatait jelentősen továbbfejlesztve tanított. Czirbusz működése nagy ellenérzést váltott ki a geográfusok között, és az a tíz év, amit a katedrán töltött, visszhangtalanul múlt el a szakma számára. Súlyosabb gondot jelentett, hogy vitatható előadásaival, közleményeivel évekig diszkreditálta a földrajz társadalomtudományi részét, amelynek pedig egyik magyarországi megalapítója volt. Az emberföldrajz helyzete, megítélése csak *Teleki Pál*, majd egyetemünkön *Mendöl Tibor* akadémikusságig ívelő pályafutása során változott meg a század közepére.

Lóczynak a *Földtani Intézet* élére történő távozása után az egyetemen 1908-ban KÖVESLIGETHY RADÓ lett az intézet és szeminárium igazgatója. Később Czirbusz Géza vette át ezt a posztot, majd 1913-ban a két professzor megegyezett, és az intézmény formálisan kettévált földrajzi (Czirbusz), valamint a kozmográfiai és geofizikai szemináriumra (Kövesligethy). A támogatás összegét is megosztották: mindkét szeminárium évi 400–400 koronát kapott. Ezzel együtt az egyetemi tanács formálisan is jóváhagyta a *Kozmográfiai Intézet* még 1911-ben kezdeményezett megalakítását. Ennél sokkal fontosabb a geográfia szempontjából, hogy Czirbusz működése alatt – aki a klasszikus leíró

földrajzot és az emberföldrajzot adta elő – a fizikai (természeti) földrajzot a Lóczytól „örökölt” asszisztensek segítségével Kövesligethy Radó tanította 1917-ig, amikor a bölcsészeti kar *Haltenberger Mihályt* magántanárnak habilitálta a morfológia tárgyköréből.

1921-ben került az intézet élére a Kolozsvárról visszatért CHOLNOKY JENŐ. Alapképzettsége szerint mérnök, de mint Lóczy-tanítvány, a természetföldrajz, azon belül is a geomorfológia elkötelezettje volt, ahol jól kamatoztathatta műszaki ismereteit is. (8. ábra) A davis-i iskola legjobb magyarországi művelőjeként és továbbfejlesztőjeként a felszínalaktan csaknem minden ágában jelentőset alkotott, miközben elsőként állított fel felszínfejlődési modelleket (magyarázatokat) a Kárpát-medence különböző tájairól. Leíró földrajza viszont egységes szemléletű, és írt könyvet *Az emberföldrajz alapjai* címmel is. Ötvenhárom nagyobb munkája (könyv) mellett 160-nál több szakcikket közölt. Az egyetemi hallgatók száma az ő professzorsága idején volt a legmagasabb a földrajz szakon az első 130 év alatt. Folytatta a korábbi bevált gyakorlatot, és magántanárokkal erősítette az oktatást. 1930-ban *Száva-Kovács József* habilitált a klimatológia tárgykörében, *Hézszer Aurél* 1932-ben szerzett emberföldrajzból magántanári képesítést. *Kéz Andor*t 1933-ban a bölcsészeti kar egyetemi magántanárnak habilitálta geomorfológiából. *Harmos Eleonóra*, *Kerekes József*, *Mihalik László*, *Ormos Jerne* és *Vadas Jolán* gyakor-

8. ábra. Cholnoky Jenő szobra szülővárosában, Veszprémben

nokok és tanársegédek fontos szerepet töltöttek be az oktatásban. Cholnokynak elvülhetetlen érdemei voltak a földrajz népszerűsítése terén. Művei nem hiányozhattak a „művelt középosztály” könyvtárából.

Tudós mivolta mellett művészi hajlammal is megáldott egyéniség volt, aki festéssel, majd fotózással is foglalkozott. Mint jó tanár, felismerte a fényképek felbecsülhetetlen szerepét az egyetemi oktatásban, ill. a számára mindig fontos ismeretterjesztésben. Szellemi hagyatéka a magyar földrajz legsokoldalúbb, leggazdagabb részét képezi.

Cholnoky nyugalomba vonulása után, 1941-ben, alapvető változást jelentett, hogy két tanárt neveztek ki az intézetben létrehozott két tanszék élére: BULLA BÉLA az igazgatói poszt mellett megkapta az *Általános és Fizikai Földrajz* (a mai Természetföldrajzi) *Tanszék*, MENDÖL TIBOR pedig az *Emberföldrajzi* (a mai Társadalom- és Gazdaságföldrajzi) *Tanszék* vezetését. A korábbi tanársegédek közül Vadas Jolán (1950-ig) és *Pais László* (1948-ig) folytatta az oktatást. A két fiatal professzor már ki-nevezése után megkezdte a modern tanszék kialakítását. Bulla 1941-ben meghívta tanársegédnek *Láng Sándort*, aki 1944-ben magántanári képesítést szerzett a karsztmorfológia tárgyköréből. Mendöl mellé 1942-ben Európa gazdasági földrajzának előadására *Wallner Ernő* kapott magántanári ki-nevezést.

Bulla érdeme, hogy bevezette a negyedidőszak (jégkorszakok) kutatását, és a világon is elsőként között írta le a felszínalaktanban máig a kutatás főirányát jelentő klimatikus geomorfológia alapelveit, majd annak magyarországi művelésére iskolát alapított. Mendöl elsősorban a településföldrajz területén végzett hasonlóan iskolaalapító tevékenységet, de kiemelendő az 1950-es évek elején végzett hatalmas tankönyv-, ill. jegyzetíró munkássága is. Tudományos teljesítményük elismeréseképpen mindketten akadémikusok lettek 1946-ban, de az MTA 1949. évi szovjet mintájú átszervezésekor megszüntették tagságukat. Tanszékeiket azonban megtarthatták, és Bulla Bélát 1954-ben újra megválasztották az Akadémia levelező tagjának.

1948 után a közoktatás átszervezése, a 8 osztályos általános iskola létrehozása és az új tantervekben a földrajz számára biztosított bő órakeret ugrásszerűen megnövelte az igényt a tanárképzés iránt, amelyhez az egyetemeken is egységes tanterveket vezettek be. Az új helyzet szükségessé tette a tanszékek oktatói létszámának bővítését is. A természetföldrajzra 1949-ben docensként visszatért Kéz Andor, és az oktató gárdát tehetséges fiatalokkal is sikerült gyarapítani. Így került a tanszékre

tanársegédként *Radó Denise* (1947), *Pécsi Márton* (1949), *Leél-Össy Sándor* (1950), *Ádám László* (1951) és *Székely András* (1952). A Mendöl Tibor előadásaihoz kapcsolódó gyakorlatokat 1946-tól *Kuruc Andor* vezette. Kitűnő tanítványai közül – hasonló feladattal – *Zombai Pál* (1948) és *Havasné Bede Piroska* (1952) kapott gyakornoki, majd tanársegédi kinevezést, és ezen a tanszéken kezdte pályafutását *Sárfalvi Béla* is (1950–53).

1952-ben sor került az intézet belső szerkezetének félig-meddig végbevitt átalakítására. Az akkori nézetek szerint a földrajztudományt a természeti és gazdasági, valamint az általános és regionális kutatások mentén kell művelni, így az oktatás szerkezetét is ennek megfelelően szükséges átalakítani – legalábbis az ország legnagyobb egyetemén. Ezt részben átnevezéssel, részben új tanszékek alapításával vélték megoldani. Az *Általános Természeti Földrajzi Tanszék* és a (kor kívánalmainak megfelelően átnevezett) *Általános Gazdasági Földrajzi Tanszék* mellé létrehozták a *Leíró* (1954-től regionális gazdasági, 1966-tól regionális) *Földrajzi Tanszéket*. Ez utóbbi vezetését KOCH FERENC-re bízta, aki Teleki Pál mellett kezdte pályáját, és 1951-től 1954-ig az MTA újonnan létrehozott *Földrajztudományi Kutatócsoportjának* is igazgatója volt. A másik két tanszék vezetője maradt *Bulla Béla* és *Mendöl Tibor*. A tervezett regionális természeti földrajzi tanszék felállítása – megfelelő vezető hiánya miatt (Kéz Andor 1952-ben Debrecenben kapott tanszékvezetői megbízást) – elmaradt. A *Földrajzi Intézet* igazgatója Bulla Béla lett (még az 1941-es megegyezés szerint, amikor is megállapodtak, hogy az Intézetet mindig a természeti földrajz professzora vezeti). A tanári kar létszámát is a fenti elveknek megfelelően alakították ki: a két gazdasági földrajzi tanszéken öt-öt, az egyetlen természeti földrajzin tíz tanár oktatott; és ez hosszú időn át alig változott. Kezdetben a hallgatói létszám is növekedett; a legnagyobb 1960-ban volt, amikor 60 elsőéves biológia–földrajz szakos hallgatót vettek föl. Később különböző más szakpárosítással (matematika, idegen nyelv, történelem stb.) is bejutottak a szakra, de a rendszerváltásig fokozatosan csökkent a létszám: az 1980-as évek végén már évente csak 15 hallgató felvételét engedélyezte a minisztérium. Az Intézetet 1961-ben megszüntették, de az új szervezeti forma – a *Földrajzi Tanszékcsoport* – csak jóval később alakult meg.

A *Földrajzi Intézetben* Bulla és Mendöl professzorok körül szépen kibontakozó alkotó műhely sorsába az 1950-es évek elejétől egyre keményebben szőtt bele a politika. Ez egyrészt a földrajz és a geográfusok megítélésében jelentkezett. A földrajzot – mint a háború előtti revíziós propaganda tudományos támaszát – egészében bűnösnek minősítették. 1949-ben az MTA „átalakítása” elsősorban a humán tudományokat, de leg súlyosabban a földrajzot érintette: mind a négy geográfus tagot (Cholnoky Jenő, Prinz Gyula, Bulla Béla és Mendöl Tibor) visszaminősítették tanácskozó taggá; gyakorlatilag kizárták őket az *Akadémiáról*. Az egyetemen pedig a személyi döntések a professzorok hatásköréből a kari pártszervezet kezébe kerültek. Ennek következtében egyre több oktatói álláshelyre hoztak be, illetőleg küldtek olyan, gyakran kevésbé tehetséges, ám feltétlenül párthű személyeket, akik a Szovjetunióban vagy más szocialista országban kaptak diplomát, és az intézettel korábban semmiféle kapcsolatuk nem volt. Ugyanakkor tisztogatásba kezdtek, hogy eltávolítsák az intézetből az „ellenségesnek” minősülő elemeket. Elsőként 1955-ben *Zombai Pál* adjunktust bocsátották el fegyelmi úton, politikai okból. Az oktatók 1956. november 3-i értekezletén elhangzott vélemények megtorlásaként fegyelmi vizsgálóbizottságot küldtek az intézetbe; ennek javaslatára kényszernyugdíjazták Wallner Ernő docent és a fiatal oktatók közül *Havas Gábornét*, *Leél-Össy Sándort*, valamint később *Radó Denise-t* fegyelmi úton elbocsátották (az alfejezet végén szó szerint közölt jelentés gondolatmenetét illetően jellemző kordokumentum). Helyükbe a Szovjetunióban végzett, politikailag megbízható, de jóval szerényebb képességű *Nagy Józsefné* (1958), *Miholics József* (1959) és *Benedek Endréné* (1959) került. *Bulla* és *Mendöl* professzorok egyre inkább elszigetelődtek, magukra maradtak. Ezen a káderpolitikán – amely a tanszékek életében évtizedekre ható következményekkel járt – valamelyest enyhítettek az MSZMP 1962. évi kongresszusán elfogadott új irányelvek, amelyek a tehetség és szakértelem fontosságát hangsúlyozták, és szűkebbre vonták a kizárólag párttagokkal betölthető pozíciók körét.

A politika azonban tudományunk művelésébe is durván beavatkozott: ideológiai fordulatot, a marxista elvi alapokra való áttérést erőltették. A társadalomföldrajzban ez a szovjet mintájú gazdaságföldrajz uralmát és a korábbi emberföldrajzi részdiszciplínák többségének a megszüntetését vagy háttérbe szorítását jelentette. A természetföldrajzban viszont inkább csak a szovjet módszerek és kutatási irányok mintaként való követését kívánták. Vezető oktatóink eltérő módon reagáltak. *Mendöl* – vállalva az elszigetelődést – a „passzív ellenállást” választotta, *Bulla* viszont tanulmányaiban a marxista fogalomhasználattal, tankönyvében a szovjet szerzőket idézve felvállalta a látszólagos elfogadást.

Az 1960-as évektől apránként lazulni kezdtek a tudomány művelésének ideológiai béklyói, és oldódott az elszigeteltség, amely az országot a „nyugati” világtól elzárta. Az oktatóknak egyre többször nyílt módjuk arra, hogy rövidebb-hosszabb külföldi tanulmányutakat tegyenek, a nemzetközi tudományos életben való aktív részvétel lehetőségei azonban – elsősorban pénzügyi okokból – továbbra is rendkívül korlátozottak maradtak. A három földrajzi tanszék kutatási eredményeinek külföldi megismertetése céljából *Láng Sándor* kezdeményezésére 1965-ben útjára indult az *Annales Universitatis Scientiarum de Rolando Eötvös Nominatae Sectio Geographica* című kiadványsorozata, amelynek kötetei – bennük német, orosz, majd egyre inkább angol nyelvű tanulmányokkal – 1993-ig általában évente jelentek meg. Ez a kiadvány azt is lehetővé tette, hogy érte cserébe a tanszéki könyvtár a devizahiány miatt nehezen beszerezhető külföldi szakfolyóiratokhoz is hozzájusson. Említést érdemel még, hogy az 1960-as évektől 1990-ig rendszeressé és a képzés szerves részévé váltak a 2-3 hetes külföldi szakmai terepgyakorlatok, amelyeket azonban – deviza híján – szinte kizárólag a szocialista tömb országaiban a partnerintézményekkel kialakított cserekapcsolatok révén lehetett megszervezni. (9. ábra) Kivétel az 1966-os finnországi és az 1972-es japáni tanulmányút volt.

9. ábra. Zinnwald. Biológia–földrajz II. évfolyam tanulmányútja az NDK-ban (1961). Az álló sorban balról a 6. Hevesi Attila. Előttük térdel Probáld Ferenc, guggol Szegedi Nándor.

j e l e n t é s e

a Leél-Össy Sándor és Havas Gáborné tanársegédek elleni fegyelmi ügyben

A bizottság nevezettek 1956 október-novemberi magatartásával kapcsolatban tüzetesen megvizsgálta az ELTE Földrajzi Intézetének helyzetét, és a következőket állapította meg.

1./ 1956 november 3.-án délelőtt a Földrajzi Intézetben összegyűltek az intézet következő tagjai: Wallner Ernő docens, igazgatóhelyettes, Láng Sándor docens, Havas Gáborné, Leél-Össy Sándor, Ádám László, Radó Denise tanársegédek, Lettrich Edit aspiráns, Boros Ferenc tudományos munkatárs, Kurucz Andor rajzoló és Puskás Imre segédlaboráns. Nevezettek az inspekció beosztása után, Wallner Ernő elnöklete alatt, élve a kari forradalmi bizottság azon felszólításával, hogy azok a tanszékek, amelyekben egyesek addigi magatartása ellen panaszok merülnek fel, ne hajtsák végre önkényesen az illetők eltávolítását, hanem jelentsék be a panaszokat és kérjenek vizsgálatot, élesen támadták Koch Ferenc professzort, Györkös Erzsébet adjunktust és Mészáros Imre tanársegédet. Utóbbit Ádám László és Puskás Imre igyekezett megvédeni. Végül elhatározták, hogy a panaszok megtárgyalása céljából november 5.-re Bulla professzor elnökletével tartandó értekezletet hívnak össze. Ez az elhatározás Wallner docens elnökletével, de Bulla professzor tudtán kívül született, aki /Bulla/ hasonló értekezlet tartását az igazgatása alatt működő kutató intézetben megakadályozta. - Az intézet egyik ajtaján már november 2.-án "Ki a sztálinistákkal az egyetemről, Györkös, Szekeresné" feliratú cédulát találtak, amelyet néhány hétig senki sem távolított el. Ugyanekkor Koch, Györkös és Mészáros nevét a jelenléti tábláról letépték. Pótlásáról csak néhány hét múlva történt gondoskodás Koch professzor utasítására. E cselekmények elkövetőjének személyét nem sikerült megállapítani.

2./ A Földrajzi Intézetben dolgozók egymás közötti viszonyát illetőleg évek óta olyan áldatlan állapot uralkodik, amely nagy mértékben akadályozza a munkát és nem biztosítja a tudományos alkotáshoz szükséges nyugodt légkört. Az intézeten belül uralkodó ellentétek igen sokrétűek: politikaiak, szakmaiak, személyiek, anyagiak. A torzszalkodások és a pozícióharc megnyilvánulásai mutatkoznak. Ennek az állapotnak a további fenntartása nem kívánatos.

3./ Bulla és Mendöl professzor betegsége, majd külföldi utjai miatt hosszú ideig nem volt biztosítva az intézet megfelelő vezetése. A helyettesítés kérdése egy ideig nem volt egyértelműen tisztázva; t.i. két igazgatóhelyettes volt, anélkül hogy ügykörük világosan körül lett volna határolva. Később pedig a helyettesítés /Wallner, majd az ő kandidátusi dolgozatának készítése idején Láng/ nem volt megfelelő arra, hogy úrrá legyen a nehézségeken.

A bizottság a következőket javasolja.

1./ Bulla Béla profeszor mint igazgató mellett egyedüli igazgatóhelyettesnek Koch Ferenc professzor neveztessék ki másoknak adott ilyenirányú megbízatások visszavonásával.

2./ Gondoskodni kell arról, hogy Leél-Össy Sándor és Havas Gáborné tanársegéd, valamint Boros Ferenc tudományos munkatárs rövid időn belül elkerüljenek az intézetből, képességeiknek és képzettségüknek megfelelő munkakörbe tudományos, de nem oktatási intézményhez.

A bizottság ezen javaslataival az intézet igazgatója, Bulla Béla professzor egyetért.

3./ Szóbeli feddással mint fegyelmi büntetéssel sújtandó Leél-Össy Sándor és Havas Gáborné, mert az 1956 november eleji politikai helyzet kihasználta egy olyan folyamat megindítására, amely néhány kartársuk méltatlan meghurcolását eredményezte volna, elkerülhetetlenül.

4./ Javasolja a bizottság a fegyelmi eljárás kiterjesztését Wallner Ernő docens ellen. A bizottság úgy véli, hogy a rendelkezésre álló vizsgálati anyagból már megítélhető Wallner felelősségének mértéke

és az esetleges kiszabadandó büntetés viszonya a Leél-Őssyvel és Havasnéval szemben alkalmazott büntetéshez.

A javaslat indoklása.

A földrajzi Intézet jelenlegi állapotán feltétlenül változtatni kell, mert további fenntartása nagy mértékben gátolná az oktatást és a kutatást. Biztosítani kell azt, hogy Bulla professzor munkáját minden tekintetben megfelelő igazgatóhelyettes támogassa. Koch Ferenc professzor, akinek vállát a dékánhelyettesi teendők immár nem terhelik, minden bizonnyal meg fog felelni erre a feladatra. Ezzel az intézkedéssel megszűnik a két igazgatóhelyettes megbízásával járó zavar és biztosítva van a megfelelő politikai irányítás is. Megfelelő igazgatóhelyettes megbízását Bulla professzor nagy más irányú elfoglaltsága is indokolja, aki a személyi javaslattal egyetért.

Kétségtelen, hogy a november 3.-i földrajzi intézeti megbeszélés az akkori országos politikai helyzet állandósulása esetében messzebbmenő következményekkel járt volna az érintettekre nézve, mint egy egyszerű - a távollétükben megtartott! - bíráló. Ezért valamennyi résztvevő felelős, de különböző mértékben. Wallner docens már november 2.-án tudta, hogy bíráló fog elhangzani pl. Koch professzor ellen, mégsem értesítette őt erről, holott találkoztak az intézetben. Ezenkívül - elnökölt egy olyan elhatározás létrejötténél /a november 5.-re tervezett értekezlet megtartásáról/, amely igen súlyos következményeket vont volna maga után az érintett személyekre vonatkozóan. - Leél-Őssy és Havas Gáborné tanársegédek igen tevékenyen résztvettek a november 3.-i Koch, Györkös és Mészáros elleni támadásban, ezenkívül egyrészt az akkoriban, másrészt a jelenleg a bizottság előtt hangoztatott nézeteik indokoltá teszik, hogy tevékenységüket ne az ifjúság nevelésében, hanem ettől távolabb álló tudományos munkaterületen fejtsék ki. Boros Ferencnél ugyanezt a végkövetkeztetést ingadozó jelleme, régebbi bajkeverő tevékenysége s az egész ügygel kapcsolatos nem egyenes magatartása indokolja. - Ádám tanársegéd és Puskás segédlaboráns igyekeztek tárgyilagosak lenni, ami Mészáros tanársegéd védelmében mutatkozott meg. - A többiek vagy passzívák voltak /pl. Láng docens/, vagy pedig szerepük nem ment túl azon, hogy ott bírálókat elmondták.

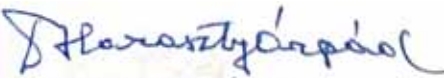
Meg kell még említeni, hogy a Györkös Erzsébet adjunktus ellen felmerült bíráló egy részének van tárgyi alapja nevezett személyi hibáiban. Ezek azonban távolról sem olyan nagyok, hogy egy a november 3.-án uralkodó helyzetben és ennek további kifejlődése esetében annyira súlyos következményekkel járó eljárást, mint ami megindult, indokoltá tettek volna. A Koch professzor, Györkös adjunktus és Mészáros tanársegéd ellen felmerült bíráló egy másik részében is van némi igazság. Ez kapcsolatos azokkal a régebbi hibákkal, amelyeket a párt akkori központi vezetése például a személyügyi kérdésekben elkövetett. Az ezen a téren az esetek egy részében elkövetett helyi hibákért nem lehet nevezettek terhére írni az egyes országos vezetők által meghonosított általános jellegű hibákat. A politikai ellentétekre a Földrajzi Intézetben azonban az vezetett, hogy Györkös Erzsébet, mint kari párttitkár, továbbá a többi kommunista következetesen igyekezett megvalósítani a párt politikáját pozitívumaival és hibáival együtt.

Jelentésünket és javaslatainkat ismertettük a TTK dékánjával.

Mellékeljük a bizottsági tárgyalásokról készített jegyzőkönyveket.
Budapest, 1957 június 17.

Lengyel Sándor
a bizottság elnöke

Simonovits Istvánné
bizottsági tag

Haraszthy Árpád
bizottsági tag

A FÖLDRAJZI TANSZÉKCSOPORT

A *Földrajzi Intézet* 1961-ben történt megszűntével a tanszékvezetők sokkal önállóbban dönthettek személyi és pénzügyi kérdésekben. A három tanszéknek bizonyos ügyekben mégis közösen kellett álláspontot kialakítania, ami sok vitával járt. Ilyen helyzetek orvoslására szervezeti változásokat kezdeményezett a kar vezetése. 1981-ben a *földtudományi szakbizottságot* hozták létre, amely azonban alkalmatlannak bizonyult erre a feladatra, majd egy év múlva *földrajzi szakbizottságot* állítottak fel, immár csupán a három földrajzi tanszékből. 1983-ban – az egész karon egységesen – létrehozták a tanszékcsoportokat. Ekkor alakult meg a *Földrajz Tanszékcsoport* is SÁRFALVI BÉLA vezetésével. A vezetőt a tanszékcsoporti tanács segítette – tagjai a tanszékvezetők és egy-egy delegált a tanszékekről. Később hallgatók is részt vettek a tanács munkájában. Sárfalvi Bélát még két alkalommal választották vezetőnek az oktatók.

1992-ben GÁBRIS GYULA lett tanszékcsoport-vezető, aki két és fél cikluson keresztül töltötte be ezt a posztot. A kilencvenes évek elején, a rendszerváltást követően, alapvető átalakulás következett be mind az oktatás, mind a tanszékek személyi állományát és tudományos tevékenységét illetően. Először az egyszakos tanárképzés indult meg 1991-ben, majd a geográfus (nem tanári) szak 1993-ban. Ennek következtében 1991-től 1995-re jelentősen növekedett a tantárgyak, a hallgatók (97-ről 220-ra) és az ellátandó órák száma (heti 68-ról 170-re), miközben az oktatói létszám nem változott (20 főállású és 2 mellékállású tanár). A létszámnövekedés a gyakorlati óráknak tantárgyanként három, esetenként négyszeresére növekedésével járt. A kétszintű (bolognai) képzés és a kreditrendszer előkészítése, a tanrendi hálók elkészítése is sok energiát vett el az oktatástól. A geográfus képzésben a szakirányok indítása jelentett komoly túlmunkát a szerencsére lassan növekvő létszámú oktatói gárdának: a terület- és településfejlesztési és a regionális elemzői specializáció mellett környezetföldrajzi szakirány indult. A legutóbbi években megnőtt az érdeklődés a geoinformatikai specializáció iránt, és beindult a geomorfológus szakirány is. A rendszerváltás fontos hatásaként az egyetemi tanszékek kedvezőbb helyzetbe kerültek. Ennek fő eleme az 1993-ban életbe lépett tudományos továbbképzés új rendszere, a *doktori iskolák* létrehozása, amely az oktatói utánpótlás és a kutatómunka területén is kedvező változásokat hozott. A pályázatokból több pénz jutott kutatásra, külföldi konferenciákon való részvételre, és az MTA-intézetek nyomasztó hivatalos fölénye is csökkent.

1998-ban a tanszékcsoport vezetésére kiírt pályázat sikertelen lett: az egyetlen pályázó, Perczel György nem kapta meg a szükséges számú szavazatot. A következő pályázati kiírásra nem volt jelentkező, majd 1999 nyarán három pályázóból NEMES NAGY JÓZSEF nyerte el a vezetői kinevezést, amit hat éven keresztül viselt.

A FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KÖZPONT

2006-ban a Természettudományi Kar átszervezésekor létrejött a *Földrajz- és Földtudományi Intézet*, amelynek vezetését hároméves ciklusonként felváltva az egyik, majd a másik központ adja. Így földrajzsként előbb SZABÓ MÁRIA (2008–2012), majd KARÁTSZON DÁVID (2016–2019) volt az igazgató. A karon egyedülálló módon az intézet két központra oszlott, és két igazgatóhelyettest nevezett ki a dékán, akik egyben központvezetők is voltak. A *Földrajztudományi Központ* első vezetője 2007-ig GÁBRIS GYULA volt, majd 2010-ig RÉDEI MÁRIA, aztán HORVÁTH ERZSÉBET. 2012-től 2020-ig NAGY BALÁZS volt a kinevezett vezető. 2020 októberétől JAKOBI ÁKOS kapta ezt a feladatot.

Az új szervezeti keret kialakításával további szerkezeti változások következtek be: a tanszékcsoportban 2003 óta *Főiskolai Földrajz Tanszék* néven működő egység megszűnt, és valamennyi oktatója betagozódott a tanszékekbe. Ezzel egyidejűleg sikerült megvalósítani a több évtizedes tervet, a második természetföldrajzi tanszék, a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* létrehozását részben a természetföldrajzi, részben a főiskolai földrajz tanszék oktatóiból. Vezetője 2013-ig SZABÓ MÁRIA lett,

majd SZALAI ZOLTÁN, ill. 2018-tól MAGYARI ENIKŐ követte. A tanszék oktatási feladata és kutatási területe a biogeográfia, a talajföldrajz, a tájkutatás, az ökológiai, a természet- és környezetvédelmi ismeretek köre.

A 2013-ban visszaállított osztatlan tanárképzés jelentőségét mutatja, hogy ma már a hallgatók csaknem fele tanul ennek keretében. A tanárképzést segíti a *Természetföldrajzi Tanszéktől* különvált, és MAKÁDI MARIANN vezetésével megalakult önálló *Földrajz Szakmódszertani Csoport*.

A földrajz alapszakra felvett hallgatók létszáma 2008-ban volt a legmagasabb, 172 fő, ami 2012-től két év alatt brutálisan lecsökkent 158-ról 96-ra. Az 2013-ban beinduló osztatlan tanárképzés egy ideig ellensúlyozta ezt – ebben az évben összesen 190 új hallgatót vettek fel – de a létszámcsökkenés országosan általános tendenciája az ELTE-n is érvényesült: 2020-ban 57 geográfus és 40 tanár szakos hallgatóval indult az első évfolyam. Jelenleg 32 főállású, 5 részfoglalkozású tanár mellett 4 tudományos munkatárs, 3 professor emeritus és egy címzetes docens vesz részt az oktatásban.

A TANSZÉKEK TÖRTÉNETE AZ 1960-AS ÉVEKTŐL

Bulla korai halála után (56 éves volt) jelentős személyi változások következtek be az *Általános Természeti Földrajzi Tanszéken*: Pécsi Márton docens átvette *Bulla* igazgatói helyét az *MTA Földrajz-tudományi Kutatócsoportban* (1962), a tanszék élére pedig 1963-ban a Szegedről visszajött LÁNG SÁNDOR került, akit 1958-ban – *Prinz Gyula* nyugdíjazása után – Szegedre helyeztek a természeti földrajzi tanszék élére. Ő a klasszikus terepkutatások híve volt, a vizsgált területek szinte minden négyzetméterét bejárta. Terepmunkájával alapozta meg *Bulla* trópusi tönkösödési elméletét. Alapvető tanulmányokat közölt a geomorfológia mellett a karszthidrológia és a hidrometeorológia témaköreiben. Fontos szerepet játszott a földrajzi kutatások eredményeinek gyakorlati alkalmazásában. Azonnal megkezdte a fiatalítást; ZÁMBÓ LÁSZLÓ 1963-ban, GÁBRIS GYULA 1965-ben került a tanszékre. Az örökölt oktatói személyzetten azonban nem tudott érdemben változtatni, így a tanszék tudományos teljesítményét a saját, valamint elsősorban Székely András és kevésbé a kezdő fiatalok munkái jelentették.

Láng Sándor 59 évesen vált meg a vezetéstől; utóda 1972-ben SZÉKELY ANDRÁS lett, aki 18 évig vezette a tanszéket. Székely András 1948-ban, középiskolai tanári éveit során kezdte kutatómunkáját a Mátrában, majd 1952-ben került a tanszékre, ahol *Bulla* aspiránsaként lett a vulkánmorfológia, ill. általában a felszínalaktan kiemelkedő hazai művelője, a Lóczyval induló tanszéki hagyományok méltó folytatója. Nagyszerű előadó volt, akire a földrajztanárok generációinak elhivatott szaktudományi oktatójaként emlékeznek kollégái, tanítványai. Az 1950-es években a tanszékre került, oda nem való „káderek” helyébe új, szakmailag ígéretes és a tudománynak elkötelezett oktatókat – Nemerkenyi Antal (1979), Papp Sándor (1981) – hozva, megkezdte a tanári kar átalakítását. A tanszék is új nevet kapott: *Természetföldrajzi Tanszék*. 1990-ben három évre a karsztkutató és kísérleti felszínalaktan művelője, ZÁMBÓ LÁSZLÓ kapott tanszékvezetői megbízatást, majd őt követően 1993-tól GÁBRIS GYULA vezette a tanszéket 2007-ig.

A doktori iskola 1993-as megindulása komoly hatással volt a tehetségek kibontakozására és ezzel az oktatói utánpótlásra is. A *Természetföldrajzi Tanszéken* gyakorlatilag a volt doktoranduszokból kerültek ki az új tanárok, de a személyi változások fokozatosan mentek végbe, így az oktatói gárda korösszetétele egyenletessé vált. A kutatás témái is jelentősen bővültek: új lendületet kapott a lösz-kutatás (Horváth Erzsébet), a folyóvízi és a deflációs folyamatok vizsgálata, a Kárpátok, majd Európa, sőt az Andok aktív és kihunyt tűzhányóinak új szemléletű vulkanológiai, vulkánmorfológiai kutatása (Karátson Dávid), valamint az Antarktison, az Andokban és a Kárpátokban végzett periglaciális kutatások (Nagy Balázs). A természetföldrajz hagyományos témái újfajta módszertani és laboratóriumi eljárásokkal bővültek. Előbb nemzetközi együttműködésben születtek új eredmények, az ezredforduló után azonban az eszközpark is jelentősen bővült modern (és drága) berendezésekkel. Így a negyedidőszaki felszínfejlődés kutatása – amiben a tanszék többsége részt vett – élvonalbeli mód-

szertan alkalmazásával folytatódott: lumineszcens (Novothny Ágnes) és kozmogén izotópos kor-meghatározás (Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia), digitális domborzatelemzés, GIS alkalmazása (Telbisz Tamás). Sajnos néhány tehetséges fiatal tanársegéd (pl. Kern Zoltán és Bradák Balázs) a szűkös anyagi helyzetben csak rövid ideig dolgozhatott a tanszéken. Az egyetemi oktatást elősegítette a *Széchenyi Professzori Ösztöndíj*, amelynek keretében a GIS tanítását megkezdő *Kertész Ádám* (1998) és a hidrológiai modellvizsgálatok bevezetője, *Jolánkai Géza* (1999) magántanárként vett részt a képzésben. *Varga György* címzetes docens szervezte a több évtized óta folyó, tematikájában változó hidrológus képzést. A tanárképzés bővülése nyomán csatlakozott 2000 és 2014 között tanársegédként *Kéri András* is. 2007-ben, a 65 éves *Gábris Gyula* megbízása lejárván, KARÁTSZON DÁVID kapott tanszék-vezetői kinevezést.

2008-ban (a korábbi fiatalítási hullám végén) a geoinformatikai képzésben oroszánrészt vállaló *Sik András* kapott oktatói pozíciót, de 2016-ban átment a *Lechner-intézetbe*. 2017-ben a vulkanológiai kutatásokat végző *Biró Tamás* került tudományos segédmunkatársként (2020-tól adjunktus), *Barta Gabriella* pedig tanársegédként a tanszékre (jelenleg tudományos munkatárs). A tanszéknek az elmúlt évtizedben sikerült jelentős támogatások, főként OTKA-pályázatok segítségével a fő kutatási témáit nemzetközi porondon is színvonalasan megjeleníteni.

A tanszék munkatársai az ELTE TTK közéletében is helytálltak. Nagy Balázs 2012–2020 között a Földrajz- és Földtudományi Intézet (FFI) igazgatóhelyettese, központvezető, Horváth Erzsébet 2014–2020 között oktatási dékánhelyettes, Karátszon Dávid 2016–2019 között az FFI igazgatója volt. Nagy Balázs és Karátszon Dávid jelenleg is a földrajztanár és a földrajz alapszak, illetve a geográfus mesterszak felelősei.

* * *

Mendöl Tibor 1965-ös nyugdíjazását követően ANTAL ZOLTÁN vette át az *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszék* vezetését. Antal, aki a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen* a *Markos-iskola* tagjaként végzett, 1959-ben lett a tanszék adjunktusa, majd hamarosan docenssé léptették elő. *Mendöl*höz hasonlóan, nagyon fiatalon, 34 éves korában kapta meg a tanszékvezetői kinevezését, és közel három évtizeden keresztül töltötte be ezt a tisztséget. Határozottan szakított a mendöli örökséggel; politikai és szakmai hitvallása évtizedekre meghatározta a tanszék kutató- és oktatómunkáját. A *Mendöl*-tanítványok közül utolsóként *Major Jenő* távozott a tanszékről 1961-ben, és a megüresedett állásokat már az új irányvonalnak megfelelő emberek töltötték be: 1961-ben *Kovács Csaba*, 1964-ben *Perczel György* és *Kóródi József* csatlakoztak Antal Zoltánhoz.

A tanszék alapításakor a kutatások súlypontja az emberföldrajz, azon belül a településföldrajz területére esett, az 1950-es évektől azonban fokozatosan a gazdaságföldrajz irányába mozdult el. Ez a gazdaságföldrajz nem a korábbi, a *Teleki* és *Fodor* nevével fémjelzett magyar gazdaságföldrajzi hagyományt vitte tovább, hanem a kortárs szovjet útmutatásokat követte. A Szovjetunióban a gazdaságföldrajznak az alapkutatások mellett gyakorlati feladatot is szabtak, a gazdaságföldrajz alkalmazott kutatásainak hozzá kellett járulnia a „termelőerők térbeli elhelyezkedésének vizsgálata” mellett a nép-gazdasági tervezéshez is. Az *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszék* oktatási és kutatási profilja ezzel összhangban elsősorban az ipar, azon belül a nehézipar és az energiatermelés gazdaságföldrajzával, illetve a területi tervezés elvi és gyakorlati kérdéseivel foglalkozott. A tanszék és a korabeli gazdaság- és településpolitika közötti szoros kapcsolatot jelzi, hogy az *Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetének* kutatói közül többen is bekapcsolódtak megbízott előadóként vagy részfoglalkozású oktatóként a tanszéki munkába (*Kulcsár Viktor*, *Bartke István*, *Illés Iván*, *Wirth Gyula*), illetve az 1970-es évek közepétől a tanszéki munkatársak egy része a szakminisztériumokban vagy a tervhivatalban folytatta pályáját. *Vidéki Imre* kivételével a helyükre kerülő új oktatók (pl. *Koós-Hutás István*, *Popovics Miklós*, *Bereczky Ödön*) rövidebb ideig dolgoztak a tanszéken.

A tanszék oktatási és kutatási arculata az 1990-es évektől lassan kezdett átformálódni. A korábbi évtizedek tradíciójának folytatását szavazta, hogy *Antal Zoltánt* a tanszékvezetői székben a *Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumból* visszatérő PERCEL GYÖRGY váltotta fel 1993-ban. Más „visszatérők” másodállásban vagy nyugdíj mellett kapcsolódtak be a tanszék életébe néhány évre (pl. Boros Ferenc, Tatai Zoltán). A gazdaságföldrajz dominanciája fokozatosan oldódott, a társadalomföldrajz más területeinek oktatásában az MTA *Földrajztudományi Kutatóintézetének* munkatársai vállaltak szerepet (pl. Dövényi Zoltán, Kovács Zoltán, Kocsis Károly). 1994-ben a tanszéket *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék*re keresztelték át, ugyanebben az évben indult el doktori képzés is. A földrajz szakos tanárok képzése mellett meginduló geográfusképzés, majd a hallgatói létszám gyors növekedése az ezredfordulótól lehetővé tette a státuszok számának bővülését is. A tanszék által gondozott „terület- és településfejlesztés” specializáció a geográfusképzés egyik legnépszerűbb szakirányává vált, a doktoranduszok közül pedig többen kaptak lehetőséget, hogy később tanársegédként, adjunktusként részt vegyenek az egyre nagyobb létszámú évfolyamok oktatásában (pl. Ballabás Gábor, Farkas György, Szabó Szabolcs, Volter Edina, Zábrádi Zsolt). 2002 és 2009 között a tanszéket a közgazdász KURTÁN LAJOS vezette.

2009-től L. RÉDEI MÁRIA, ILLÉS SÁNDOR követte egymást tanszékvezetőként, és néhány évig a munkatársak körében is jelentős volt a fluktuáció. A 2010-es évek közepétől kapcsolódott be az egyetemi munkába *Berki Márton*, *Tolnai Gábor*, *Jankó Ferenc* és *Balogh Péter*, illetve részmunkaidőben *Kukely György*, *Timár Judit* és *Gordos Tamás*. 2018 őszén a tartósan távol lévő *Szabó Szabolcs* álláshelye megszűnt. 2020-ban a *Regionális Tudományi Tanszék* oktatói közül *Bottlik Zsolt* és *Gyuris Ferenc* ment át a tanszékre. Ez az átrendeződés elősegítette, hogy mindenki a kutatási és oktatási témájával szorosan kapcsolódó tanszékre kerüljön. Jelenleg a tanszék az oktatás és a kutatás terén lefedi a társadalomföldrajz teljes spektrumát, és a „terület- és településfejlesztés” specializáción keresztül a munkaerőpiacon keresett ismereteket nyújt a hallgatóknak. A tanszék vezetője 2015 óta GYÖRI RÓBERT.

* * *

Az 1952-ben létrehozott *Regionális Földrajzi Tanszék* legfontosabb, sőt sokáig egyedüli oktatási feladatát a külföldi országok és térségek gazdaságföldrajzával foglalkozó előadások és gyakorlatok jelentették, amelyek központi helyet foglaltak el a tanárképzésben, mint ahogy akkortájt maga a szintetizáló regionális földrajz is a geográfia betetőzésének számított. Az alapítástól 1966. évi nyugdíjba vonulásáig KOCH FERENC vezette a tanszéket. *Koch* kitűnő előadó, igazi tanáregyenység volt, aki azonban szigorúan vett tudományos munkával ebben az időben már alig foglalkozott. Vele együtt méltán tartjuk számon a tanszék „alapító atyái” között *Wallner Ernőt*, aki egyetemünk magántanáraként már 1942-től rendszeresen tartott regionális gazdaságföldrajzi előadásokat, és kutatói sokoldalúságával ugyancsak kitűnt. A tanszék létrejöttékor kapott ide tanársegédi kinevezést *Györkös Erzsébet* (1961-től Kochné Gy. E.), valamint *Dudás Gyula*, aki abban az évben Szófiában szerzett földrajztanári diplomát.

Miután *Koch Ferenc* és felesége 1966-ban nyugalomba vonult, a tanszék oktatógárdáját *Dudás Gyulán* kívül csupán két fiatal tanársegéd alkotta: *Benedek Endréné*, aki 1958-ban a moszkvai *Lomonoszov Egyetemen* végzett, és *Szegedi Nándor*, aki 1964-ben az ELTE-n szerzett diplomát. *Dudás Gyula* ekkor hívta át a Természetföldrajzi Tanszékről *Probáld Ferenc* tanársegédet, a tanszék vezetésére pedig sikerült megnyernie SÁRFALVI BÉLÁT, aki az MTA *Földrajztudományi Intézetének* osztályvezetőjeként már komoly szakmai tekintélyt szerzett. *Sárfalvi Béla* igen tapasztalt, széles látókörű vezető volt, akinek tudományos érdeklődése jóval túlterjedt a gazdaságföldrajzon; legfontosabb kutatásai a népességföldrajzhoz, a társadalmi-foglalkozási átrétegződés területi folyamataihoz kapcsolódtak. A tanszék oktatói állománya 1967-től fogva húsz éven át nem változott, viszont egyes képzési feladatok ellátásában (pl. hazai és külföldi terepgyakorlatok vezetésében) a hosszabb időn át ott dolgozó tudományos munkatársak – *Karceva Valentina* és *Polinszky Márta* – is részt vettek.

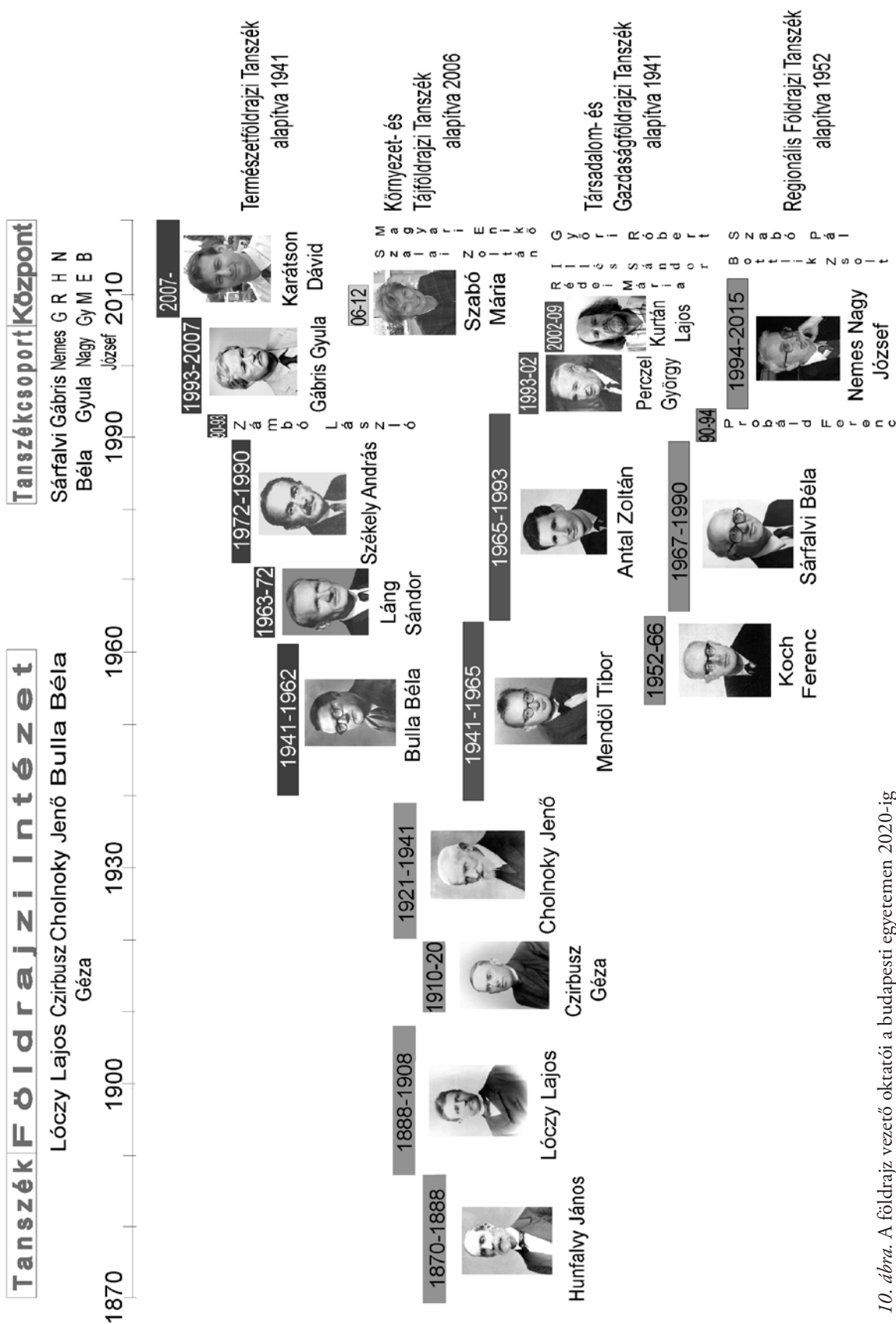
Mivel ebben az időben még nem létezett a világháló, és a külföldi könyvek, adattárak – pénzügyi források híján – csak igen korlátozott mértékben voltak elérhetők, az egész világgazdaságot átfogó regionális földrajzi előadások folyamatos tartalmi korszerűsítése sok időt és szellemi erőfeszítést kívánt. A *Regionális Földrajzi Tanszék* kollektívája által készített jegyzeteket a többi tanárképző felsőoktatási intézmény is átvette, s ezekből fejlődött ki a valamennyi földrészt lefedő emblemikus egyetemi tankönyvsorozat, amely az 1980-as évektől a *Tankönyvkiadó*, később pedig az ELTE Eötvös Kiadó gondozásában negyedszázadon át több, lényegesen átdolgozott, szemléletében is megújított kiadást ért meg. A regionális földrajz helyzetével, jelentőségével és elméleti problémáival főként *Probáld Ferenc* foglalkozott, akinek alkotó szerkesztőként is meghatározó szerepe volt az egész tankönyvsorozat koncepciójának alakításában. Az 1980-as évek második felében megkezdődött a tanszéken a számítógépes labor kiépítése és az oktatásba való bekapcsolása; ennek kezdeti lépéseiben fontos szerepet játszott *Bernek Ágnes*, aki *Sárfalvi Béla* tanítványaként 1986-tól 2004-ig dolgozott a tanszéken.

1990-ben *Sárfalvi Bélától* – miután betöltötte 65. életévét – *PROBÁLD FERENC* vette át a tanszék vezetését. Az 1993-ban induló geográfusképzés alkalmazott jellegű szakirányai mellett fokozatosan háttérbe szorult a tanszék addigi fő feladatát jelentő tanárképzés. 1993-ban életbe lépett a tudományos továbbképzés új rendszere, és az ELTE TTK *Doktori Iskolájának* keretében útjára indult a *földrajzi alprogram*. Az új feltételek között a tanszéknek olyan vezetőre volt szüksége, aki jártas a regionális elemzési módszerek alkalmazásában, valamint a területfejlesztés elméletében és gyakorlatában. Ez okból került 1994-ben a tanszék élére az OT *Térvgazdasági Intézetéből* *NEMES NAGY JÓZSEF*, aki 1971-ben az ELTE-n szerzett matematika–földrajz szakos diplomát, majd *Sárfalvi Béla* aspiránsaként 1978-ban nyerte el a kandidátusi fokozatot. Az oktatógárdát erősítette *Langerné Rédei Mária* is, aki komoly demográfiai kutatói előzmények után 1998 és 2008 között docensként oktatott a tanszéken.

NEMES NAGY JÓZSEF iskolateremtő tevékenysége a következő két évtized folyamán meghatározó lett, és az általa fémjelzett kutatási irány 2007-től a tanszék új elnevezésében – *Regionális Tudományi Tanszék* – is kifejezésre jutott. Ennek a kutatási koncepciónak, valamint a hozzá kapcsolódó „regionális elemző” képzési szakiránynak alapvonása a különböző társadalomtudományok elméletei és módszerei iránti nagyfokú nyitottság, továbbá a térinformatikai módszerek széles körű alkalmazása. A tanszéken 2004-ig végbement teljes generációváltás nyomán a mostani oktató gárda többségét *Nemes Nagy József* nála 20-30 évvel fiatalabb tanítványai alkotják, akik a doktori iskola legkiválóbb hallgatói közül kerültek ki. A kicsiny – jelenleg csupán öt főállású oktatóval rendelkező – tanszék tevékenysége a rendkívül időszerű kutatási témák széles skáláját fogja át. A regionális tudomány jellegzetes kérdései mellett a városföldrajz (*Izsák Éva*), a térszerkezettel és regionális fejlesztési politikával kapcsolatos vizsgálatok (*Szabó Pál*), a közlekedési hálózatok problémái (*Szalkai Gábor*), a hazai gazdasági egyenlőtlenségek elemzése (*Kiss János Péter*), valamint az információs társadalom sajátos új kutatási feladatai és módszerei, pl. „big data” feldolgozások (*Jakobi Ákos*) is helyet kaptak benne. *Nemes Nagy József* után 2015-től a tanszék vezetője *BOTTLIK ZSOLT*, majd 2018-tól *SZABÓ PÁL* lett. *Jakobi Ákos* 2020-ban a *Földrajztudományi Központ* élére kapott vezetői megbízást.

* * *

A FÖLDRAJZ VEZETŐ OKTATÓI A BUDAPESTI EGYETEMEN 2020-ig

10. ábra. A földrajz vezető oktatói a budapesti egyetemen 2020-ig

A 2006-ban létrejött *Földrajz- és Földtudományi Intézet* új szervezeti keretében sikerült a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* kialakítása. Vezetője 2013-ig SZABÓ MÁRIA volt. Az oktatók részben a természetföldrajzi tanszékről (Darabos Gabriella, Papp Sándor, Szabó Mária és Fehér Katalin), részben a megszűnt főiskolai tanszékről (Csüllög Gábor, Horváth Gergely, Pavlicsné Mazanec Jusztna, Munkácsy Béla) jöttek át. Papp Sándor még ebben az évben nyugdíjba ment, helyére *Kohán Balázs* került tanársegédként. 2008-ban az MTA *Földrajztudományi Kutatóintézetéből* Szalai Zoltán, majd *Jakab Gergely* csatlakozott a tanszékhez.

A tanszék fő oktatási feladata az alapképzés és a tanárszak környezettel, környezetvédelemmel kapcsolatos óráinak ellátása mellett a geográfus mesterképzésben a táj- és környezetkutató szakirány gondozása. Kiemelendő a biogeográfiai, talaj- és tájföldrajzi, a tájelemzés- és tájértékelési, az ökológiai, a természet- és környezetvédelmi ismeretek elsajátításához szükséges előadások, laboratóriumi és terepgyakorlatok megtartása. Mind az oktatásban, mind a kutatásban egyre nagyobb szerepet kap a geoinformatika. Az utóbbi években angol nyelvű kurzusokkal doktori képzés is folyik a tanszéken. A tanszék szervezte 2015-ben a *VI. Magyar Tájökológiai Konferenciát*.

Oktatói alap- és alkalmazott kutatásokat végeznek a természeti és a társadalmi környezet kölcsönhatásainak történeti vonatkozásaiban, a jelenkori és történeti tájváltozás, tájterhelés, tájtipológia témájában, az energiaföldrajz, a megújuló energiák témaköreiben, valamint a közép- és délkelet-európai őskörnyezet paleoökológiai módszerekkel történő kutatásában, az elmúlt 30 ezer év pollen alapú paleoklíma rekonstrukciójában, a holocén és későglaciális vegetációdinamikában. A kutatócsoportokban fontos szerepet kapnak az egyre nagyobb számban jelen lévő hazai és külföldi PhD-hallgatók.

2013-ban SZALAI ZOLTÁN váltotta Szabó Máriát a tanszékvezetői posztpon. Az elmúlt 3-4 évben további változások történtek a tanszék személyi összetételében. Horváth Gergely és Szabó Mária nyugdíjba ment, 2017-ben pedig MAGYARI ENIKŐ csatlakozott a tanszékhez, aki 2018-óta a tanszék vezetője. (10. ábra)

1856-ban került bevezetésre a Monarchiában a középiskolai tanárképesítő vizsga, amelyet hároméves filozófiai kari tanulmányok igazolását követően klasszikafilológia, történelem–földrajz, illetve matematika–fizika szakcsoportokból lehetett teljesíteni. A vizsgára 1862-ig csak a Lajtán túli birodalmi városokban nyílt mód, de ezt követően Pesten is létrejöttek tanárvizsgáló bizottságok. Eötvös József kultuszminiszter 1870-ben hívta életre a – többek között – történelem–földrajz szakosztályt is magában foglaló, az egyetemtől függetlenül működő *Középtanodai Tanárképezdét* (későbbi nevén *Középiskolai Tanárképző Intézetet*), és ugyanez évben megalakult a Hunfalvy János vezette földrajzi tanszék a pesti tudományegyetem bölcsészkarán; ezzel létrejött a korszerű földrajztanárképzés két legfontosabb pillére. A *Trefort Ágoston* kultuszminiszter nevéhez fűződő 1883. évi XXX. törvény-cikk pontosan rögzítette a tanári képesítés megszerzésének feltételeit: a jelölteknek négy évig kellett az egyetemen, saját szakterületükön legalább heti 15 órát hallgatniuk, pedagógiai gyakorlatot végezni, illetve félévente több értekezést készíteniük, amelyeket a tanári kar és társaik előtt kellett megvédeniük. Majd egyéves pedagógiai gyakorlatot követően tanári képesítő vizsgát tehettek a bölcsészkar mellett működő *Középiskolai Tanárképző Intézetben*. (Tanszéki elődeink életrajzában ezért gyakori fordulat, hogy xxxx. évben NN befejezte tanulmányait, és doktori címet szerzett, majd xxxx. + 1-ben tanári vizsgát tett.) A „tudós tanár” koncepciónak megfelelően nyitotta meg kapuit 1895-ben a kísérleti jelleggel létrehozott *Báró Eötvös József Collegium*, amely francia példára a tanárképzés problémáira kívánt újszerű választ adni, szemináriumi rendszerű képzést nyújtva a kiválasztott, tehetséges egyetemi hallgatóknak.

A földrajztanárképzés szaktudományi műhelyként az egyetemi bölcsészkaron 1891-ben megalakult a már Hunfalvy által eltervezett és végül Lóczy Lajos által megvalósított *Földrajzi Intézet és Szeminárium*. Ebben a szervezeti keretben az intézet a tudományos képzést, a szeminárium pedig főleg a középiskolai tanárképzést szolgálta. A szeminárium egyszerre oktatási forma és helyiségekkel, könyvtárral, infrastruktúrával rendelkező intézmény is volt: itt a hallgatók gyakorlatokat vezettek; a szeminárium helyiségekkel, könyvtárral, infrastruktúrával rendelkezett. Megszilárdultak az oktatás jellemző formái is: az egyetemi szakmai előadások nagyobb létszámú közönség számára szóltak, ahol a diákok hallgattak (és jegyzeteltek), a szeminárium keretén belül pedig kisebb létszámú csoportokban, a hallgatók aktív részvételével történt a tananyag elsajátítása. A diákok a tanár által kijelölt vagy maguk által választott témákról előadást (referátumot) tartottak vagy dolgozatot írtak, amit a szeminárium résztvevői megvitattak.

Az 1883. évi törvényt néhány ponton módosító 1924. évi XXVII. törvénycikk a budapesti tudományegyetemen a XIX. század végére kialakult struktúrát intézményesítette és terjesztette ki az ország többi tudományegyetemére is. Így a tanárképzés egésze egységessé vált: minden tudományegyetemen létrehozták a tanárképző intézeteket, illetve a mellettük működő *gyakorló gimnáziumokat és tanárképző internátusokat*. Az intézetek tanári testülete az egyetem tanáraiból állt, de ez a kör kiegészülhetett a miniszter által felkért egyetemi magántanárokkal, főiskolai és középiskolai tanárokkal. A középiskolai tanári pályára készülők számára a törvény szabályszerű egyetemi tanulmányaikkal párhuzamosan kötelezővé tette a négy évig tartó tanárképző intézeti tagságot. A tanárjelölteknek igazolniuk kellett, hogy az egyetemi és tanárképző intézeti előadásokon és gyakorlatokon eredményesen részt vettek. A tanulmányok elvégzése után legalább még egy évig valamely nyilvános középiskolában, „elsősorban a tanárképző intézettel kapcsolatos gyakorlati középiskolában” tanítási gyakorlaton kellett részt venniük. A törvény ezzel párhuzamosan előírta a tanárképző intézetek székhelyén gyakorló középiskolák felállítását. A középiskolai tanárok képesítő vizsgáját a tudományegyetemek székhelyén működő *állami vizsgálobizottságok* előtt kellett letenni. A törvény előírása szerint a szóbeli és írásbeli részből álló tanári képesítő vizsga témakörei – egyebek mellett – a szaktárgyak oktatás-módszertanára is kiterjedtek.

A tanárképző intézet a hallgatóktól két szakjuk tárgyaiból összesen legalább heti húsz óra egyetemi előadás és gyakorlat elvégzését követelte meg. A két világháború közti időszakban a földrajz szak kötelező tárgyai 10-nél kevesebb – általában heti 8 – órát vettek igénybe, viszont a vele kapcsolatos szakpárok (történelem vagy természetrajz) jóval több előadást és gyakorlatot írtak elő. A földrajz szak valamennyi kötelező előadását és gyakorlatát a tanszék 3-5 főnyi oktatógárdája tartotta, míg az egyetemi magántanárok speciális előadásokkal gyarapították a képzés kínálatát.

A második világháború után az egész iskolaszervezet átalakult, s ezzel párhuzamosan a tanárképzést két eltérő szintre osztották: létrehozták a 8 osztályos általános iskolák felső tagozata számára pedagógusokat képező *tanárképző főiskolákat*, másrészt 1949-től a középiskolai tanárok képzését teljes mértékben az egyetemek feladatává tették, egyszersmind megszüntetve a tanárképző intézeteket. Így Budapesten az átszervezett *Eötvös Loránd Tudományegyetemre* hárult a középiskolai tanárok, köztük a földrajz szakosok képzésének feladata. Az egyetem a 8 féléves szakmai képzést követően 2 féléves iskolai gyakorlat után többnyire kétszakos tanárokat bocsátott ki falai közül. Miután 1949-ben a Természettudományi Kar kivált a Bölcsészeti Karból, megszűnt a történelem–földrajz szakpár, és a földrajz hosszú időn át csak biológia szakkal együtt volt végezhető. A felvételi létszámkeretet, sőt az 1950-es években a felveendő diákok származás szerinti összetételét is a minisztérium szabta meg (a *numerus clausus* szocialista változata). Egy-egy évfolyam létszáma az 1960-as évek elején 60 fő körül tetőzött, majd 1990-ig fokozatosan felére-harmadára csökkent. Az 1960-as évek közepétől éveken át matematika–földrajz, idegen nyelv–földrajz szakpárosítás is létezett egyetemünkön, és szóróványosan egyéb szakkombinációk is előfordultak.

A tanárképzés pedagógiai, pszichológiai tartalmait a többnyire a bölcsészkarokon működő pedagógia tanszékek biztosították. A szakmódszertan oktatói a szaktanszékek keretei között végezték munkájukat. A földrajz esetében ez csak 1964-től valósult meg, amikor MÉRŐ JÓZSEF személyében szakmódszertanos került a *Természetföldrajzi Tanszékre*. Ő adjunktusként, majd docensként több mint tíz éven át oktatta a *földrajz tanítása* nevű tantárgyat, irányította a gyakorlóiskolai szakvezető tanárok tevékenységét és a hallgatók gyakorlóiskolai munkáját is. A *Ludovika* épületének első emeletén kialakította a *módszertani kabinetet*. A szaktanteremhez szertár is tartozott, amely folyamatosan bővült számos szemléltető eszközzel és technikai berendezéssel. Sikeres volt a „próbatanítás” módszere: egy-egy hallgató csoporttársai előtt tartott tanórát, amit irányításával a hallgatók megvitattak, elemezték annak értékeit és hibáit az óra második felében. Az ilyen megbeszélések sokat segítettek a gyakorlóiskolai tanításra történő felkészítésben.

Mérő József 1974-ben az újonnan létesült tanárképző főiskola kihelyezett tagozatára távozott Simon Dénes tanársegéddel együtt. A következő években az egyetemen a szakmódszertani képzést főleg Gáldi László folytatta *Miczek Györggyel* együtt, aki a gyakorlóiskolai munkán kívül a regionális természetföldrajz tárgyait is tanította. Az 1986-ban külföldre távozó Gáldi László helyét a hosszú középiskolai oktatási gyakorlattal rendelkező *Villányi Péter*, ill. *Hevesi Attila* vette át, aki több évig felszínalaktani gyakorlatokat is vezetett és nyári terepgyakorlatokon vett részt. 2000-től Miczek György mellett a gyakorlatok vezetésébe *Kéri András* kapcsolódott be, aki 2004-től 2014-ig egyedül, majd *Makádi Mariannal* volt a szakmódszertan oktatója. Kéri vezetőtanári munkáját is folytatta, s így a szakmódszertan és a középiskola mindennapos kapcsolatát erősítette.

Budapesten a háború után általános iskolai tanárképzés már nem folyt, ami az iskolákban tanárhiányhoz vezetett. Ennek orvoslására 1975-től fokozatosan kiépült egy budapesti tanárképző főiskola, amely kezdetben az egri *Ho Si Minh Tanárképző Főiskolának* (ma Eszterházy Károly Egyetem) budapesti kihelyezett tagozataként működött, majd 1983-ban az intézményt *Tanárképző Főiskolai Karként* átvette az ELTE. Az ott Mérő József által vezetett tanszék *Pavlics Károlyné* és *Horváth Gergely* kinevezésével (1978), majd *Lomnicziné Marosvári Éva*, *Móga János*, *Csüllög Gábor* és *Munkácsy Béla* alkalmazásával bővült. A nappali tagozat mellett 1983-ban megindult az esti másoddiplomás, majd 1985-ben az esti alapképzés és az évenkénti tanártovábbképzés is.

Évente 20-80 fő végzett a többször átszervezett intézményben; kezdetben a csepeli Tejút utcai, majd a belvárosi Kazinczy utcai épületben, végül a Markó utcai volt Kossuth Zsuzsa Gimnáziumban. Emellett képzés folyt a kar ún. *Gödöllői Képzési Helyén* is, amit a TFK oktatói és erre a képzésre felvett Makádi Mariann és *Pintér Zoltán* láttak el, és ötéves fennállása alatt körülbelül 150 főt bocsátott ki. A főiskolai tanszék látta el a tanítók egyszakos általános iskolai földrajztanári, az egyetemi tanszékek pedig az általános iskolai földrajztanárok középiskolai tanárrá történő ún. kiegészítő képzését is.

2001–2003 között az ELTE radikális szervezeti átalakítása részeként a TFK megszűnt, oktatói és hallgatói átkerültek a hasonló profilú egyetemi karokra. Így a TFK *Földrajz Tanszéke* a TTK *Földrajzi Tanszékcsoport* negyedik tanszékévé vált, a képzés jellegére utalva *Főiskolai Földrajz Tanszék* néven. Fő tevékenysége az átvett főiskolás hallgatók képzése volt, de oktatói egyre inkább bekapcsolódtak az egyetemi hallgatók képzésébe is. 2003-ban, Simon Dénes nyugdíjazása után, a tanszék vezetésére HORVÁTH GERGELY kapott kinevezést. 2006-ban az ELTE Természettudományi Kara új intézeti rendszert hozott létre és – mivel 2006-ban a főiskolai kimenetet biztosító képzésben a hallgatók lényegében elfogytak, így a *Főiskolai Földrajz Tanszék* megmaradása okafogyottá vált – a tanszék megszűnt, oktatói átkerültek a korábbi tanszékcsoport régebbi, illetve az intézetesítéssel egy időben alapított új *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék*re.

A bolognai rendszerű tanárképzés bevezetése (2006) után megszűnt az általános és a középiskolai tanári munkára való felkészítés megosztottsága, hiszen tanári diplomát is csak a 3 éves alapképzésre (BSc) épülő mesterképzésben (MSc) lehetett szerezni, mégpedig fő- (major) és mellékszakon (minor) egy féléves külső iskolai gyakorlat után. A tanrend módosításaival igyekeztek a két szak képzési időtartamát, alaposságát kiegyenlíteni, de a major és minor szakok közötti tartalmi különbség megmaradt. A szükséges előképzettség esetén lehetőség volt a mesterképzést 1, illetve 1,5 félév alatt is elvégezni. A szaktárgyi tanulmányokat befejező modulzáró vizsga után féléves tanítási gyakorlatot végeztek külső gyakorlóléhtelyen mentortanár és az egyetemi szakmódszertanos oktató irányításával. A félévet a szakmódszertani szakdolgozat megírása, a pedagógiai portfólió összeállítása, illetve a szakmódszertani vizsga zárta. Ez a képzési mód az 2016–17. tanévben indult utoljára; összesen 59 fő végzett ezen a szakirányon. A végzett hallgatók több mint 90%-a tanári vagy a közneveléssel összefüggő állásban helyezkedett el.

A 2013–14. tanévtől a bolognai tanárképzési rendszer helyébe az ún. osztatlan tanárképzés lépett. Ennek következtében a képzés – legalábbis az ELTE-n – ismét tömegessé vált; évente 50-70 fő kezdte meg a tanulmányait nappali tagozaton. (Egyetemünkön levelező és esti képzés földrajz szakon nincsen.) Az osztatlan tanárképzésben részt vevő hallgatók két kimenet közül választhatnak: 4 + 1 év tanulmány után általános iskolai, 5 + 1 év után pedig középiskolai tanári képesítést szereznek. A +1 év a képzés lezárása után a külső iskolában mentortanárok irányításával végzett tanítási gyakorlatot jelent. Ebben az évben a hallgatóknak csak a tanítási gyakorlatukat kíséző szakos és pedagógiai szemináriumuk és szakdolgozati konzultációik vannak. A 2018–19. tanévtől kezdve az egyetem rövid ciklusú tanárképzést is hirdet a főiskolai tanári, illetve nem pedagógus szakirányú diplomával rendelkezők számára, de az erre jelentkezők száma csekély (eddig 2 fő végzett).

Az egyetemi módszertani képzésben fontos előrelépés volt, hogy technikailag megújult a szakmódszertani tanterem, ill. 2015-ben létrejött a földrajztanárképzésben érintett hallgatókat kiszolgáló honlap (geogo.elte.hu). A földrajztanárképzés szakmetodikai feladatait 2017 szeptembertől a Földrajztudományi Központon belül a tanszékektől függetlenül működő *Földrajz Szakmódszertani Csoport* látja el. A csoport vezetője *Makádi Mariann*, aki mellett *Köszegi Margit* látott el szakmetodikusi munkakört 2016–17-ben, majd *Arday István* és *Horváth Tamás* dolgoztak óraadóként (2018–20). A csoport a szakmódszertani órák ellátása mellett rendszeresen látogatja a bemutató tanításokat, kapcsolatot tart a gyakorlóiskolák hat vezetőtanárával és a csaknem félszáz külső iskolában dolgozó kb. 60 mentortanárral. A szakmódszertani csoport vezeti a tanárszakosok tanévenkénti 10 napos terepgyakorlatait, ellátja a szakdolgozatok témavezetését, irányítja a hallgatók TDK-munkáját, szervezi és lebonyolítja a földrajz szakmódszertani tanártovábbképzéseket.

Az 1993-ban az ország négy tudományegyetemének (Budapest, Szeged, Debrecen, Pécs) természettudományi karain a tanárképzés mellett elindult geográfusképzés új szakaszt jelent a hazai földrajzi felsőoktatásban. A vezető egyetemek által kezdeményezett és az oktatásirányítás által befogadott képzés mind struktúrájában, mind tartalmában a végzetek munkapiaci elhelyezkedésében látványos változásokat hozott, a geográfus diplomát megszerző új szakmai kör távlatosan erősítette a hazai földrajz, a területi kutatások tudományos presztízsét is.

Kezdetektől fontos eleme a geográfusképzésnek minden képzőhelyen (amelyek száma idővel kibővült az országban) a közös földrajzi, földtudományi, természet- és társadalomtudományi alapokra építkezés mellett a szakirányok (specializációk) megjelenése. Ez a dualitás a szak életútjának mindkét, jól elválo szakaszában – az 1993–2005 közötti ötéves osztatlan és a 2006-ben elkezdődött „bolognai rendszerű” (3 éves földrajzos BSC, 2 éves geográfus MSC), néhány évig még párhuzamosan futó képzés idején – fennmaradt. Szorosan kötődik a szakirányokhoz egyetemünkön az az oktatási, tantervi trend, amely áttolta a képzés súlypontját a mindenki számára egyaránt kötelező kurzusokról az egyéni szakmai érdeklődésnek és aktivitásnak nagyobb teret adó, az érzékelhető munkapiaci igényekhez igazodó választható tárgyak felé. Ebben a tekintetben a szak karakteresen eltér a tanárképzéstől. Fontos eszköze a geográfusképzésnek a nagy hagyományú (bár szűk anyagi korlátok közé szorult) terepgyakorlatok mellett a kötelező külső szakmai gyakorlatok megjelenése is.

A képzés elindulása óta máig több mint 800 hallgató szerzett geográfus diplomát egyetemünkön (többségük még az osztatlan, ötéves képzésben). A végzett geográfusok többsége férfi (a nemek szerinti megoszlás 60–40% a diplomások között). A diplomaszerzés csúcsidőszaka a szakon 2006 és 2013 közé esett (a „csúcsev” 2013 volt 70 végzettel). A szakirányok közül a legerősebb vonzása a terület- és településfejlesztési és a regionális elemzői specializációnak volt, ill. van (az összes végzett mintegy 60%-a szerzett ilyen szakirányú diplomát), ezt követik a környezet- és természetföldrajzi szakirányok. A legutóbbi években látványos az érdeklődés a szakon a geoinformatikai specializáció iránti, a legmodernebb eszköztár kiemelt elsajátításával kiteljesítve az alapképzésben és az összes hagyományos szakirányon belül is mindvégig nagy súllyal jelenlévő s a jövőben is fenntartani szándékozott alkalmazott földrajzi, területi elemzői ismeretkör.

A geográfus szaknak (országosan is) mára meghatározó szerepe lett a szakterületi tudományos kutatói utánpótlás biztosításában. Az ELTE-n máig csaknem 100 geográfus szerzett a *Földtudományi Doktori Iskolában* PhD-fokozatot. Ösztöndíjas vagy költségtérítéssel keretben többen részesek a szakirányú doktori képzésnek, köztük külföldi hallgatók is. A végzett geográfusok egy kis része kutatóintézetekben vagy a felsőoktatásban tud elhelyezkedni, túlnyomó többségük azonban a tudományos kutatástól távolabbi területeken, nagyon széles spektrumban találhat munkahelyet. Ott találjuk őket a kormányzat szakpolitikai (elsősorban területfejlesztési, környezetvédelmi) részlegeiben, számos önkormányzatban, a térinformatikai profilú, a területi programozási, tervezési, pályázat-előkészítő tevékenységet folytató cégekben, a környezet- és a természetvédelem, a turizmus területén vagy éppen az ingatlanpiac elemző cégeiben és sok más munkahelyen.

A geográfus szak a legutóbbi években élesedő versenyhelyzetbe került, aminek hatása a földrajz szakra jelentkezők és a végzett geográfusok számának csökkenésében egyaránt megjelenik. Ennek okai messzire nyúlnak; munkaerő-piaci, oktatáspolitikai és belső egyetemi tényezők egyaránt szerepet játszanak benne. E kihívással való szembenézés az ELTE FFI *Földrajztudományi Központ* mai oktatóira, vezetőire vár, akik közt már ott találjuk a doktori iskolánkban végzett geográfusokat is.

A rendszerváltás után a tudományos életben is nagy átalakulások voltak. Ennek egyik eleme a tudományos fokozatok megszerzésének szabályozása volt. A *Tudományos Akadémiától* elvéve a kandidátusi fokozat kiadását, az egyetemek visszakapták az egyetemi tudományos, azaz a doktori fokozat odaítélésének régi jogát, amit akkreditált doktori iskolák elvégzése után szerezhettek meg a doktoranduszok. A PhD bevezetésével beilleszkedtünk az általános világrendbe. Egyetemünkön is megalakultak a doktori iskolák, esetünkben a *Földtudományi Doktori Iskola*, ill. ezen belül a *Földrajz–Meteorológia Program*.

A Földrajz–Meteorológia program *Sárfalvi Béla* vezetésével indult 1993-ban, majd 2001 és 2008 között *Gábris Gyula* volt a vezetője. Őt *Nemes Nagy József* váltotta 2013-ig ezen a posztjon. Jelenleg Karátson Dávid a programvezető. A *Földtudományi Doktori Iskolának* eddig két földrajzos vezetője volt: 2008-tól 2013-ig Gábris Gyula, majd 2018-ig Nemes Nagy József. Jelenleg 35 földrajzhoz kapcsolódó meghirdetett kurzus között választhatnak a geográfus doktori hallgatók.

A tudományos fokozat megszerzésének új feltételeit teljesítőkön kívül a korábban egyetemi doktori címet szerzők – megfelelő feltételek mellett – szintén megkapták az iskolától a PhD-fokozatot. Az alábbiakban a földrajz tanszékeken doktori képzésben részt vett és fokozatot szereztek névsora (és témavezetőjük) található:

Doktori fokozatot szereztek a Környezet és Tájföldrajzi Tanszéken

2009 – Angyal Zsuzsanna (Szabó Mária)	2018 – Sáfián Fanni (Munkácsy Béla)
2013 – Makádi Mariann (Horváth Gergely)	2019 – Kása Ilona (Szalai Zoltán)
2015 – Kohán Balázs (Papp Sándor)	Pál Ilona (Magyari Enikő)
2017 – Erdélyi-Tóth Szilvia (Horváth Gergely)	Szabó Judit Alexandra (Jakab Gergely)
Tamás László (Csüllög Gábor)	2020 – Zaháry Dóra (Szalai Zoltán)

Doktori fokozatot szereztek a Regionális Tudományi Tanszéken

1997 – Fivosz Papadimitriou (Probáld Ferenc)	2011 – Kincses Áron (L. Rédei Mária)
1998 – Izsák Éva (Sárfalvi Béla)	Lőcsei Hajnalka (Nemes Nagy József)
Illés Sándor (Sárfalvi Béla)	Csiki Anita (Bernek Ágnes)
2004 – Uzzoli Annamária (Izsák Éva)	Kőszegi Margit (Bottlik Zsolt)
2005 – Dusek Tamás (Nemes Nagy József)	2012 – Tagai Gergely (Nemes Nagy József)
2006 – Szabó Pál (Nemes Nagy József)	Czirfusz Márton (Nemes Nagy József)
Agg Zoltán (Nemes Nagy József)	Várad Zsuzsanna (Izsák Éva)
Győri Róbert (Nemes Nagy J. [50%])	Nagy András (Nemes Nagy József)
Forman Balázs (Nemes Nagy József)	2013 – Fábián Zsófia Melánia (Szabó Pál)
Ütőné Visi Judit (Probáld Ferenc)	2014 – Berki Márton (Izsák Éva)
2007 – Jakobi Ákos (Nemes Nagy József)	2015 – Gyapay Borbála (Bottlik Zsolt)
Juhász Krisztina (Bernek Ágnes)	Túry Gábor (Bernek Ágnes)
2008 – Jeney László (L. Rédei Mária)	2016 – Baji Péter (Izsák Éva)
Szalkai Gábor (Nemes Nagy József)	2018 – Pete Márton (Bottlik Zsolt)
2009 – Németh Nándor (Nemes Nagy József)	Hakszer Richárd (L. Rédei Mária)
Karácsonyi Dávid (Probáld Ferenc)	Farkas Máté Bence (Szabó Pál)
Kullmann Ádám (Nemes Nagy József)	2019 – Horváthné Vida Zsófia (Jakobi Ákos)
Osváth László (Nemes Nagy József)	Halász Levente (Izsák Éva)
2010 – Kulcsár Gábor (Nemes Nagy József)	
Kiss-Csapó Gergely (Nemes Nagy J.)	
Schottner Krisztina (Bernek Ágnes)	

Doktori fokozatot szereztek a Természetföldrajzi Tanszéken

1995 – Horváth Erzsébet (Székely András) Karátson Dávid (Székely András)	2008 – Novothny Ágnes (Horváth Erzsébet) Pajtókné Tari Ilona (Mari László)
1996 – Mari László (Gábris Gyula) Nemerkenyi Antal (Székely András)	2010 – Kern Zoltán (Gábris Gy., Kázmér Miklós)
1999 – Móga János (Zámbó László)	2012 – Sik András (Gábris Gyula, Mari László)
2001 – Nagy Balázs (Gábris Gyula)	2014 – Kovács Gábor (Telbisz Tamás)
2003 – Csekő Árpád (Mari László)	2015 – Bradák Balázs (Horváth Erzsébet)
2004 – Telbisz Tamás (Zámbó László)	2016 – László Péter (Nagy Balázs) Takács Katalin (Nagy Balázs)
2005 – Fiar Sándor (Gábris Gyula) Munkácsy Béla (Karátson Dávid)	2017 – Barta Gabriella (Horváth Erzsébet)
2006 – Mattányi Zsolt (Mari László)	2018 – Biró Tamás (Karátson Dávid)
2007 – Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia (Horváth E.) Hargitai Henrik (Mari László) Kereszturi Ákos (Mari László)	2019 – Árvai Mátyás (Nagy Balázs) Deák Márton (Mari László) Iván Veronika (Móga János)
	2020 – Vereb Viktor (Karátson Dávid)

Doktori fokozatot szereztek a Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken

2001 – Bottlik Zsolt (Kocsis Károly)	2010 – Berényi B. Eszter (Kovács Zoltán)
2002 – Egedy Tamás (Kovács Zoltán)	2011 – Kondor Attila Csaba (Kovács Zoltán) Pappné Vancsó Judit (Vidéki Imre)
2003 – Farkas György (Perczel György)	2012 – Ballabás Gábor (Pomázi István)
2006 – Botos Barbara (Perczel György)	2015 – Szabó Balázs (Kovács Zoltán)
2007 – Jankó Ferenc (Kovács Zoltán) Molnár Balázs (Antal Zoltán) Volter Edina (Perczel György)	2018 – Erőss Ágnes (Kocsis Károly)
2008 – Gordos Tamás (Perczel György) Czira Tamás (Perczel György) Bodnár Erika Katalin (Perczel György)	2019 – Jancsó Tamás (L. Rédei Mária) Döbrönte Katalin (Forman Balázs)
2009 – Kukely György (Barta Györgyi, Perczel Gy.) Tátrai Patrik (Kocsis Károly) Csapák Alex (Vidéki Imre) Szabó Szabolcs (Dövényi Zoltán) Szabó Elemér (Kurtán Lajos)	2020 – Tolnai Gábor Nándor (Győri Róbert) Jeneyné Varga Ágnes (Győri Róbert) Kismarjai Balázs (Vidéki Imre)

11. ábra. Mezey Barna rektor díszdoktori oklevelet ad át Peter Meusbürger professzornak (balra), aki három évtized alatt számos PhD-hallgató továbbképzését segítette Heidelbergben (2010).

Az első földrajz professzor dolgozószobája a mai egyetemi főépület (Egyetem tér 1–3.) helyén állott ún. nagyszeminárium harmadik emeletén kapott elhelyezést. (12. ábra) Hunfalvy János 1888. május 13-án tartott rektori beszédében az ottani állapotokról így szólt: „Felállították a Ludovica Academiát, mely azután évtizedeken át üresen állott, de az országos egyetlen tudományegyetemnek a dohos, sötét és szűk helyiségekben kellett nyomorognia, melyekben semmiféle alkalmas intézetet nem lehetett berendezni, még akkor sem, ha költség lett volna rá, amit azonban szintén megtagadtak”.

12. ábra. A nagyszeminárium épülete

1891-ben Lóczy igazgatói kinevezésével az intézet és a földrajzi szeminárium a *Szerb utcai központi épületben* kapott helyet. A körülményeket a következőképpen írja le Cholnoky: „Az egyetem földrajzi intézete akkor egyetlen szobából állt a Szerb utcai épület harmadik emeletén. Igaz három ablaka volt ennek a szobának, de mégis, az egyik ablak mellett Lóczy, a középső ablak előtt Kövesligethy Radó, a kozmográfia rendkívüli tanára, a harmadiknál 12 hallgató s a szoba közepe táján én; egy kicsit sok volt egy teremben. A könyvtár nem állt másból, mint a Hunfalvy-féle könyvtárból és a Földrajzi Társaság kikölcsönzött könyveiből néhány ócska szekrényben. Nemsokára kaptunk még egy termet, ahol a hallgatók gyakorlatoztak s a tanári szobában, illetőleg intézetben lassanként minden falat elfoglaltak a mennyezetig érő hatalmas könyvszekrények.” (13. ábra)

Az egyetemi helyszűkét enyhítette, hogy a Duna-parti új Országház elkészülte után a Sándor (ma Bródy Sándor) utcában levő *régi Országház* épületét (jelenleg az Olasz Kulturális Intézet) 1905-től hat évre kibérelte az egyetem. A nagy ülésteremben és négy kisebb termében 1910-ig tartottak előadásokat. A *Földrajzi Intézet és Szeminárium*, valamint a *Magyar Földrajzi Társaság* is ide költözött. (14. ábra)

Néhány év után ismét változott a helyzet: a József-műegyetem – lágymányosi épületeinek felépítése után – elhagyta a Trefort-kertben 1881–83-ben készült *Múzeum körút 4-8.* alatti épületeit, és 1911-től a főépületben, éppen az utcai óra fölött, a magasföldszinten kapott helyet a Földrajzi Intézet és Szeminárium. (15. ábra)

13. ábra. Az egyetem fő épületének Szerb utcai homlokzata

14. ábra. A Sándor utcai épület

15. ábra. A Földrajzi Intézet a Múzeum körúton

A tíz tanári szoba, a titkárság, egy szemináriumi és egy nagy előadóterem – könyvtárral és olvasóval bővülve – már méltó helyet jelentett a megnövekedett intézet számára. Később az első emeleten két tanári szobával (Miholics József és Mészáros Imre részére) és egy kiselőadóval bővült az Intézet. (16. és 17. ábra)

16. ábra. A Földrajzi Intézet volt folyosója a Múzeum körülton (2020-as felvétel)

Szemináriumi terem		
← Olvasó és Könyvtár		Mérő J.
	○	Dudás Gy. Benedekné
	○	Szegedi N. Koch F.-né
	○	Láng S.
	○	Titkárság Borsovainé
	○	
Puskás Imre laboráns		Igazgatói szoba Koch F.
		Tanterem

17. ábra. A Múzeum körüti tanári szobák beosztása 1966 tavaszi félévében

E helyen folyt az oktatás 1967-ig, amikor a karon erősen megemelkedett hallgatói létszámok és sokasodó új tanszékek okozta helyhiányt megoldandó, a *Természettudományi Kar* több tanszéke a volt *Ludovika* (egykori *Magyar Királyi Honvéd Katonai Akadémia*, majd a *Természettudományi Múzeum*, jelenleg a *Nemzeti Közszoigálati Egyetem*) főépületébe költözött. (18. ábra) A három tanszékből álló *Földrajz Tanszékcsoport* az I. emeleten, a díszteremtől kezdődően az Üllői úti szárny teljes hosszában és a hátsó front kápolnáig tartó részében helyezkedett el. Itt a tágas oktatási szobák mellett 80 férőhelyes előadóval (Lóczyterem), szakmódszertani szemináriumi helyiségekkel, két laboratóriummal, térképtárral és fotólaborral rendelkezett. Az 1990-es évek második felében egy 100 személyes nagyelőadón és egy szemináriumi termen kívül 10 férőhelyes számítógépes laboratóriumot is sikerült kialakítani. A több mint 50 000 egyseget őrző könyvtár, nagy olvasóhelyiséggel akkor kielégítette mind az oktatási, mind az erősen megnövekedett hallgatói igényeket.

Múzeum körül

A városban meglehetősen szétszórtnan elhelyezkedő *Természettudományi Kar* egyetlen helyre telepítése és a Múzeum körúti épületeknek a *Bölcsészkar*nak történő átadása érdekében a *Lágymányos*-on két ütemben felépülő új campus déli tömbjének (1/C épület) első emeletére a *Földrajz Tanszék-csoport* és a *Főiskolai Karról* áthelyezett *Földrajz Tanszék* 2001-ben költözött át. (19. ábra)

18. ábra. A Ludovika épülete

19. ábra. Lágymányos, déli tömb

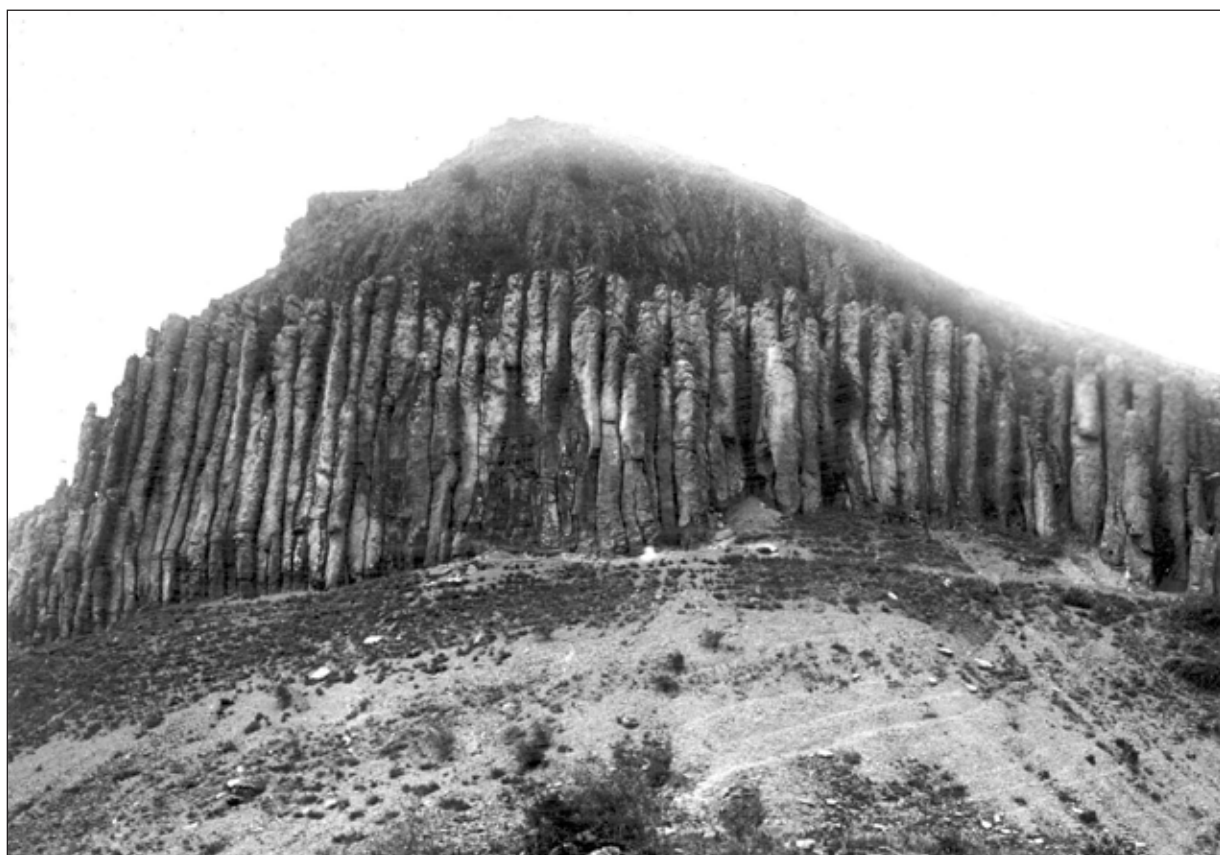
Lóczy Lajos a földrajz egyetemi tanáraként meghatározó szerepet játszott mintegy húsz éven keresztül a magyar geográfia átalakításában. A sok érdeme közül kiemelhetjük azt is, hogy valószínűleg ő alapozta meg a budapesti egyetem *Földrajzi Intézetének* a fényképtárát. Írásos dokumentumok hiányában feltételezésünk arra alapozható, hogy az első professzor, Hunfalvy János neve nem szerepel a fényképkészítők között. Annál nagyobb számban találhatók Lóczy felvételei, közöttük olyanok, amelyek sokkal előbb készültek, mint ahogy egyetemi tanári kinevezését megkapta volna. A Lóczy készítette magyarországi képek főként Arad, Alsó-Fehér, Temes megyékből, valamint a Dunántúlról (Pest, Somogy, Zala és Veszprém megye) származnak. (20. ábra)

20. ábra. A Maros völgyesorosa Solymos és Lippa között 1900 körül. Lóczy Lajos felvétele

Természetesen sok fényképet készített a Balaton-kutatás során is. (21. ábra) Ezek részben szakmai jellegűek, de a terepi vizsgálatokban részt vevő munkatársak is szerepelnek rajtuk. (21. ábra) Külföldi útja során is készített felvételeket: a gyűjteményben találunk képeket a Krím nyugati partjairól, a Kaukázusból, Belgrád, Galambóc és Szendrő városáról, de Kalkutta és a Vezúv 1906-os kitörése is lencsevégre került. Valószínű tehát, hogy saját képeivel alapozta meg az egyetemi gyűjteményt.

A fényképtár anyaga mind a felvételek készítőit, mind a képek tematikáját illetően nagyon változatos. Az alábbiakban csak felsorolásszerűen néhány ismertebb név azok közül, akik gyarapították a gyűjteményt: Baktay Ervin, Balogh Ernő, Bandat Horst, Bulla Béla, Cholnoky Jenő, Déchy Mór, Gubányi Károly, Halaváts Gyula, Hopp Ferenc, Kádár László, Keöpe Viktor, Kessler Hubert, Kéz Andor, Liffa Aurél, Ligeti Lajos, Lóczy Lajos, Papp Károly, Prinz Gyula, Réthly Antal, Schafarzik

21. ábra. A Szent György-hegy bazalt oszlopai, 1900-as évek. Lóczy Lajos felvétele

22. ábra. A zirci apátság a Balaton Bizottság kutatóival: Laczkó Dezső, Békefy Remig, Cholnoky Jenő, Papp Károly
Lóczy Lajos felvétele

Ferenc, Teleki Pál, Tordai Emil, Vadász Elemér, Zichy Jenő, Zólyomi Bálint. (23. ábra) A nagyszámú külföldi anyag csak részben eredeti felvétel, jelentős hányada vásárolt képekből áll.

Az alapító Lóczyt követően tanítványa, Cholnoky Jenő tett a legtöbbet a gyűjtemény fejlesztéséért, aki részben maga is sokat és jól fényképezett, és részben folytatta azt a Lóczy kezdte gyakorlatot, hogy tanártársai, ill. az intézettel jó kapcsolatokat kiépített szakemberek – főképpen geológusok, meteorológusok – átadott képeivel bővítette a fényképtárat, elsősorban a történelmi Magyarország vármegyéit bemutató nagy értékű gyűjteményt. A világjáró tudós utazók felvételei pedig távoli tájak természeti képével, lakóinak életével, épített környezetének bemutatásával járultak hozzá a gyűjtemény fejlesztéséhez.

23. ábra. A Felcsíki-medence. Balogh Ernő felvétele

A gyűjtemény katalógusát is Cholnoky készítette el, és nemcsak a rendszert dolgozta ki, hanem a munkát is személyesen végezte: keze írását őrzik a fényképek és a katalógus. Az előadásain elérendő nagyobb hatás kedvéért számos kivetítésre alkalmas diaképet saját kezűleg színezett ki. Önéletírásában kifejti ennek a munkának fontosságát, s mintegy indokolja, miért végezte személyesen ezt az egyébként nem tudóst követelő munkát. Cholnoky Jenő első nagy jelentőségű fotóanyaga kínai utazásához kötődik, amikor mestere hatására és támogatásával nagy jelentőségű kutatásokat végzett, és a sok tudományos eredmény mellett – a technikai nehézségek ellenére – komoly fényképanyaggal érkezett haza. A letétben található mintegy 1700 Cholnoky-felvételből 1300 a történelmi Magyarország területén készült, s ennek több mint fele a Balaton környéki vidéket örökíti meg. (24. és 25. ábra)

Későbbi külföldi útjai közül kiemelkedik az *Egyesült Államok* területén az *Atlanti-óceántól* a *Csendes-óceánig*, keletről nyugatra, majd visszafelé megtett jó kéthónapos tanulmányútja, amelyet az *Amerikai Földrajzi Társaság* jubileuma alkalmával szerveztek földrajztudósoknak. *Teleki Pállal* együtt utazva hallgatták a helyi szakemberek – vezető előadó *William Morris Davis* volt – magyarázatait. Természetesen számos fényképet készített. Ezek illusztrálják az *Utazásom Amerikában Teleki Pál gróf-fal* című könyvét.

Néhány szót illik ejteni ennek a hatalmas értéket képviselő anyagnak a hányatott sorsáról is. A második világháborúban az ostrom idején és 1956-ban is komoly károk érték. Láng Sándor, a későbbi tanszékvezető érdeme, hogy a veszteséget leszámítva, a fényképtárat ismét használható

24. ábra. A Szamos városi teraszai (15 m) Kolozsmonostor alatt, 1918 körül. Cholnoky Jenő felvétele

25. ábra. Kifejlődött turolás Alsóörs és Siófok között 1901 februárjában. Cholnoky Jenő felvétele

állapotba hozta, amelyet Bulla Béla 1952–1954-ben, ill. 1962-ben megjelent egyetemi tankönyveiben látható képek is bizonyítanak. Az 1960-as években a színes diapozitívok elterjedésével és uralkodóvá válásával kezdődött a régi fényképanyag perifériára szorulása, hiszen oktatási segédletként ettől kezdve már nem használták, muzeális értéket pedig még nem képviselt azok szemében, akik maguk is hozzájárultak gyarapításához. A tanszék 1967-es költözésekor a fényképanyagra sajnos már alig figyeltek, az új helyen kezelhetetlen módon raktározták, s később szinte elfelejtődött. 1997-ban azonban alapvető változás állt be a fényképtár sorsában, s remélhetőleg hosszú távon biztonságos megoldást sikerült találni megőrzésére és felhasználására is. Ekkor a *Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára* tartós letétben átvett 6445 db fotót, 1381 db negatívot és 2871 db diát. 2001-ben, a földrajz tanszékek Lágymányosra költözésekor újabb képek átadására is sor került.

Cholnoky személye köti össze azt a három földrajzi jellegű fényképgyűjteményt, amelyről napjainkban tudomásunk van. (26. ábra). Az egyik az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékének* tulajdonában van, amelynek eddig katalogizált anyagát a *Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára* tartós letétben vette át. Elkészült és a *Folia Historica* XXII. számában nyomtatásban is hozzáférhetővé vált az anyag egy részének, a Cholnoky-fényképeknek 210 oldalas, húsz fényképpel díszített katalógusa, amely *Bognár Katalin* munkáját dicséri.

26. ábra. Parajd. A Sós-patak áttörése a nagy sósziklán. Cholnoky Jenő felvétele

Az 1980-as években derült fény arra, hogy a budapesti *Közgazdasági Egyetemen* egy nagyobb fényképgyűjtemény kallódik. *Kubassek János*, az érdi *Magyar Földrajzi Múzeum* igazgatója mentette meg a tudomány számára, és vitte el az egyetem pincéjéből a múzeum gyűjteményébe azt az anyagot, amely eredetileg az egyetem *Földrajzi Intézete* fényképtárának része volt. Így ezeknek a fotóknak is megoldódott a tárolása, őrzése és feldolgozása.

A fényképgyűjtemények történetét azonban tovább kísérhetjük, egészen Erdélyig. Cholnoky Jenő ugyanis 1905-ben professzori kinevezést kapott a kolozsvári *Ferenc József Tudományegyetemre*. Az elhanyagolt állapotú földrajz tanszéken a fiatal egyetemi tanár hatalmas energiával megkezdte az átszervezést. Új helyiségeket és berendezéseket szerzett, könyv- és térképtárat hozott létre szó szerint a semmiből, és természetesen fényképezett, fotógyűjteményt állított fel. Ugyanolyan alapító munkát végzett itt, mint tisztelt professzora, Lóczy Lajos, Pesten. De az alapításon kívül a gyarapításból is kivette részét. 1918-ig – amíg Kolozsvárott tanított – számos utazás és terepmunka során bejárta Erdély nagy részét, miközben jegyzetelt, rajzolt és fényképeket készített. Az így összegyűlt anyag jelentős része Kolozsváron maradt, de igen sok került a pesti egyetemre is, miután 15 évvel első pályázata után 1921-ben teljesült az álma, és kinevezték a *Pázmány Péter Tudományegyetemre* a földrajz tanárának. Néhány évvel ezelőtt eddig ismeretlen – mondjuk inkább elfeledett – fényképekkel gyarapodott a magyar geográfia és fotózás története. Ekkor találták meg a kolozsvári *Babeş–Bolyai Egyetem Földrajzi Karának* pincéjében, egy elfalazott átjáróban azt a néhány ezer fényképet, amelynek nagy része a békeidők tanúja, és döntő mértékben Cholnoky Jenő felvételeit tartalmazza. Az anyag feldolgozását magyar egyetemi hallgatók és fiatal tanárok végezték elég mostoha körülmények között, de mára már nyilvánosan hozzáférhető a <https://hagyatek.cholnoky.ro/> webhelyen.

Reménykedjünk abban, hogy a megfelelő katalogizálás, rendszerezés után egyszer ez a három gyűjtemény – amelyek között Cholnoky Jenő munkássága jelenti a kapcsot – legalább virtuálisan egyesülni fog a magyar földrajz nagy nyereségeként.

A fényképek tehát újra bekerülnek majd a kulturális vérkeringésbe, és nem holt anyagként rejtőzködnek, hanem minden kutató számára hozzáférhetők, tanulmányozhatók és kiadványokban felhasználhatók. Örömteli tény, hogy már eddig is több könyvben jelent meg illusztrációként a fényképtárak anyagából fotó, és újabbak megjelenése is várható. További lehetőség a bőséges anyag részeinek kiállításokon történő bemutatása. (27., 28. és 29. ábra)

27. ábra. Losonc látképe az 1940-es évek elején. Szepesházi Kálmán felvétele

28. ábra. Gyergyószentmiklói székely ház. Cholnoky Jenő felvétele (1910 körül)

Földrajzos számára a fényképezés szakmai szükséglet, ami elsősorban a tudományos közlemények és előadások szemléltetését szolgálja. A célirányos és rendszeres fényképezés eredménye, a gyűjtemény így munkaeszközzé és idő múltán dokumentummá válik. Napjainkra elérkeztünk ehhez az állomáshoz; e gyűjtemények elsősorban dokumentumokká váltak, s mint ilyenek, a tudományos kutatás valóságos kincsesbányáját jelentik.

29. ábra. A pestszentlőrinci kavicsbánya zavart rétegei 1900 körül. A képen Cholnoky Jenő

A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM

FÖLDRAJZ TANSZÉKEIN

OKTATÓ TANÁROK ÉLETRAJZA

Számos évforduló, nevezetes esemény kapcsán készültek megemlékezések, életrajzok a földrajztanszékek professzorairól, vezető oktatóiról. A különböző korokban, történelmi időszakokban íródott emlékezések, értékelések természetesen eltérő nézeteket tükröztek és roppant érdekes olvasmányok. A 150 éves jubileum kapcsán azonban felmerült a gondolat, hogy – bizonyos szempontok figyelembevételével – lehetőleg teljességre törekedve a másfél évszázad alatt az egyetemen oktató tanárok életrajzeit egységes szempontok szerint összeállítsuk és közreadjuk. Célunk, hogy megemlékezzünk kiváló elődeinkről és bemutassuk kortársainkat.

A dokumentált 155 tanár mindegyike azonban mégsem szerepel összeállításunkban, amelynek változó okai vannak. Az első időszakban gyakori, hogy a legszorgosabb kutatások ellenére sem sikerült mindenkiről megfelelő mennyiségű adatot megszerezni és megfelelően részletes, reálisan értékelő életrajzt készíteni, vagy a geográfiában nem mutattak fel jelentős eredményeket. Az utolsó 70 évben pedig arra törekedtünk, hogy csak azok a személyek szerepeljenek részletes életrajzzal és munkásságuk értékelésével, akik komoly „nyomot” hagytak az egyetemen. Ezért az egy-két évig tanító vagy rövid ideig óraadóként foglalkoztatottak is hiányoznak az összeállításból. A tanszékek történetét ismertető részben azonban ők is említésre kerülnek.

A teljes anyag ismeretében állítható, hogy az életrajzok nemcsak egyes személyek életútját vázolják, hanem tükröként mutatják az elmúlt másfél évszázad politikai-társadalmi változásait is. Az első részben a már elhunytak, a nyugalmazottak, a professor emeritusok, ill. más munkahelyre távozottak születésük szerint időrendben következnek. Igen érdekes olvasni és összehasonlítani az így egymás mellé kerülő, ellentétes nézetű, különböző teljesítményű, sokszor egymással vitázó tanárok útját, tudományos eredményeit.

Az elhunytak életrajzának nagy részét *Gábris Gyula* és *Probáld Ferenc* állította össze, de *Győri Róbert*, *Hajdú Zoltán*, *Hevesi Attila*, *Horváth Gergely*, *Leél-Össy Szabolcs*, *Móga János*, *Nemes Nagy József* és *Vidéki Imre* is szerzője néhánynak; nevük az írásuk végén van feltüntetve. A nyugalmazottak, a más munkahelyre távozottak és a jelenlegi tanárok maguk írták meg eddigi életútjukat. Így összesen 112 személy életrajza olvasható kiadványunkban.

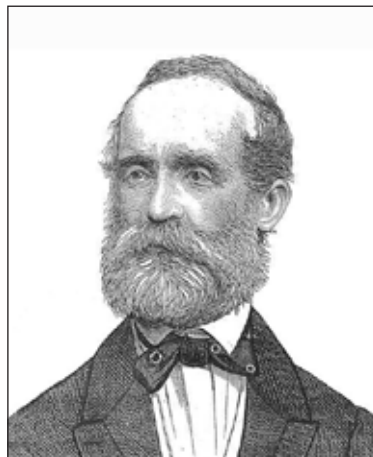
A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM FÖLDRAJZ TANSZÉKEIN OKTATÓ
VOLT TANÁROK ÉLETRAJZA

Hunfalvy János (1820–1888)	45	Mészáros Imre (1928–?)	107
Lóczy Lajos (1849–1920)	49	Kovács Csaba (1929–2018)	108
Czirbusz Géza (1853–1920)	53	Kárpátiné Radó Denise (1929–2017)	109
Thirring Gusztáv (1861–1941)	57	Nagy Józsefné (1929–1998)	110
Kövesligethy Radó (1862–1934)	58	Bartke István (1930–2009)	111
Jankó János (1868–1902)	60	Miholics József (1931–1984)	112
Anderkó Aurél (1869–1940)	61	Antal Zoltán (1931–2011)	113
Cholnoky Jenő (1870–1950)	62	Benedek Endréné (1934)	116
Steiner Lajos (1871–1944)	65	Zámbó László (1936–2018)	116
Littke Aurél (1872–1945)	66	Simon Dénes (1938–2006)	118
Schwalm Amadé (1884–?)	67	Szegedi Nándor (1940–2016)	119
Balogh Margit (1881–1965)	68	Probáld Ferenc (1941)	120
Harmos Eleonóra (1884–1945)	68	Perczel György (1941–2007)	122
Strömpl Gábor (1885–1945)	69	Hevesi Attila (1941)	124
Hézsér Aurél (1887–1947)	70	Miczek György (1942)	125
Haltenberger Mihály (1888–1972)	71	Gábris Gyula (1942)	127
Wallner Ernő (1891–1982)	72	Jolánkai Géza (1942–2020)	129
Kéz Andor (1891–1968)	74	Gáldi R. László (1943)	131
Száva-Kováts József (1898–1980)	76	Pintér Zoltán (1945)	131
Koch Ferenc (1901–1974)	77	Papp Sándor (1946)	132
Aujeszky László (1903–1978)	79	Kurtán Lajos (1946)	134
Mendöl Tibor (1905–1966)	80	Szabó Mária (1947–2020)	135
Bulla Béla (1906–1962)	83	Nemes Nagy József (1948)	137
Györkös Erzsébet (1909–1982)	86	Langerné Rédei Mária (1948)	139
Kerekes József (1911–1957)	87	Kertész Ádám (1948)	140
Láng Sándor (1913–1982)	88	Mikesy Imre (1949–1983)	141
Kuruc Andor (1913–1994)	91	Pavlicsné Mazanec Jusztna (1949)	142
Puskás Imre (1913–2002)	92	Horváth Gergely (1950)	143
Major Jenő (1922–1988)	93	Nemerkényi Antal (1952–2005)	145
Zombai Pál (1923–2015)	94	Vidéki Imre (1953)	146
Havasné Bede Piroska (1923–1996)	95	Hajdú-Moharos József (1957–2001)	147
Pécsi Márton (1923–2003)	96	Kéri András (1960)	148
Mérő József (1924–2008)	98	Bernek Ágnes (1962)	149
Leél-Össy Sándor (1924–1998)	99	Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia (1976)	150
Dudás Gyula (1925–2000)	100	Jeney László (1976)	151
Székely András (1925–1997)	101	Lócsei Hajnalka (1978)	152
Sárfalvi Béla (1925–2000)	103	Szabó Szabolcs (1979)	152
Ádám László (1927–1994)	105	Sik András (1979)	153
Tatai Zoltán (1928–2010)	106	Köszegi Margit (1980)	154

HUNFALVY JÁNOS

Nagyszalók, 1820. június 9. – Budapest, 1888. december 6.

A Magas-Tátra déli előterében, Nagyszalókon született. Családja Hunsdorfról, azaz Hunfalváról (Huncovce) való. Édesapja, id. *Johann Hunsdorfer* szepességi cipszer földműves, Nagyszalók egyik előjárója, Johannnt iparosnak szánta. Azonban igen jól tanult, és hamarosan követhette Késmárkra az ott diákoskodó *Paul* bátyját. 1832-től három évig annak a Késmárki Evangélikus Líceumnak (gimnáziumnak) volt növendéke, ahol a magyarországi földtudományok kiváló előfutárai tanultak, tanítottak, és a diákokat már az 1590-es években fölvezették tanáraik a Magas-Tátra közeli ormaira. A kor szokása szerint 1835-ben „magyar szóra” beírták a miskolci evangélikus algimnáziumba. Három év után – immár nemcsak németül és tótul, hanem magyarul is jól beszélve és a latin meg a francia nyelvben jártasan – 1838-tól Eperjesen folytatta tanulmányait az evangélikus líceumban. 1838–39-ben elvégezte a líceum filozófiai, 1839–40-ben jogi tanfolyamát, majd – immár magán-tanulóként – 1841–42-ben a teológiát is. 1840-től nevelői állást vállalt a *Dessewffy* családnál.

Eperjesen a líceumban ismerkedik meg és köt barátságot *Greguss Ágosttal*, a későbbi neves esztétával, *Szemere Bertalannal*, *Pulszky Ferenc*cel és *Újházy Lászlóval*, a reformkor, majd az 1848-as forradalom neves politikusaival. Megyegyűlésekre jár, sőt 1843-ban néhány hónapos joggyakorlatra is alkalma nyílik *Nagy Gedeon* borsodi alispán mellett. A *Dessewffy* család könyvtárában főleg a történelmi és a nemzetgazdasági munkákból válogat. Megtanul angolul és görögül, a héber, a spanyol és az olasz nyelvbe is alaposan „belekóstol”. Bátyja – a magyarországi összehasonlító nyelvészet és a finnugor nyelvtudomány egyik megteremtője – ösztönzésére 1840-től gyakran ír igényes népszerűsítő szépirodalmi és történelmi tanulmányokat az *Atheneum* folyóiratba.

1841-ben a két testvér közös levélben kéri Pest–Pilis–Solt vármegyét, hogy családnevüket *Hunfalvira* változtathassák, s ezt 1842-ben engedélyezik számukra. Nem sokkal később nevüket „önkéntesen” *Hunfalvyra* módosítják.

A reformnemzedék számos tagjához hasonlóan 1845-ben *Greguss Ágost* társaságában János nagyobb európai tanulmányútra indul. 1845–46 telén a berlini egyetemen történelmet hallgat. Ebben az időben ott tanít *Karl Ritter*, a kor kiemelkedő földrajztudósa, akinek munkássága később példaadó hatással lesz Hunfalvyra. Arról azonban, hogy akkor Ritter előadásaira is járt volna, sehol nem tesz említést. Később beutazza a Rajna-vidéket, Belgiumot és Hollandiát, végül néhány hónapig a tübingeni egyetemen tanul.

1846 nyarán tér haza. Késmárkon, ahol *Hunfalvy Pál* már 1842 óta a jogi tanszék tanára, ekkor második jogi tanszék alakul, amelynek élére Hunfalvy Jánost hívják meg. Történelmet és államtudományt tanít, s tevékeny részese a város és Szepes vármegye társadalmi és politikai életének. Bevásárlják a városi képviselő-testületbe és a megyebizottságba is. A helyi közélet eseményeiről sűrűn küld tudósítást a *Pesti Hírlapnak*, továbbá pozsonyi és kassai újságoknak.

1848. március 15-e után írásaiban is hittel és bizakodással csatlakozik a forradalomhoz, részt vesz a késmárki, illetve a szepességi nemzetőrség megszervezésében, és maga is nemzetőrnek áll. 1848 decemberében a Szepességbe benyomuló, Schlik tábornok vezette osztrák hadtest elől sokakkal együtt

Gömör vármegyébe menekül. Minthogy 1848–49 telén Szepes, Gömör, Sáros, Abaúj, Torna és Borsod vármegye java a hadak útja volt, gyakran kényszerült tartózkodási helyének megváltoztatására. 1849 májusában vagy júniusában Hunfalvy János rövid időre visszament Késmárkra, majd Pestre menekült.

A világoosi fegyverletétel után ismét Késmárkon van, és bár „maga jelentette be magát”, szeptemberben *Máriássy Ádám* mint megyei elnök állásából fölfüggeszteti, és letartóztatja. Hét hónapig ítélet nélkül az eperjesi börtönben raboskodik, ahonnan 1850 tavaszán a kassai katonai törvényszék rendeletére bocsátják szabadon.

Szabadsága azonban korlátozott. Néhány hónapig el sem hagyhatja Eperjest, s csak 1850 őszén engedik vissza Késmárkra, ahol egy évet tanít az ismét megnyílt líceumban. 1851 nyarán Eperjesen – a központosító törekvessel szemben – határozottan kiáll a protestáns iskolák önállósága mellett, amiért állásából ismét fölfüggesztik, és újra rendőri fölügyelet alá helyezik. 1852 őszén a Bácskába utazik, s ismét nevelőként keresi kenyerét a Délvidék egyik jelentős kereskedő családjánál. Itt *Leiningen Westerburg Károly* aradi vértanú tábornok özvegye bízta rá gyermekei nevelését, s velük 1853-ban Pestre költözik. A két Hunfalvyt sokan vádolták németbarátsággal. Érdemes idézni ezért Hunfalvy Jánost: „... én ugyan vérem szerint német származású vagyok, de tiltakoznám, ha teljes és tökéletes magyarságomat kétségbe vonná valaki. A Duna is német hegységből ered, de Pozsonytól kezdve Orsováig magyar folyam. Én is a magyar Alföldre lefutott hegyi patak vagyok. Azt akarom, hogy mindenki így értse, hogy mi voltam és mi vagyok most.”

Mindeközben 1851–52-ben megjelenik háromkötetes *Egyetemes történet* c. munkája, amelyet még az eperjesi börtönben kezdett írni, és ez első országos és tudományos sikerét hozza. 1887-ig hétszer adják ki, néhány iskolában tankönyvként kezdik használni, de mert „az egész könyv forradalmi izgatás az osztrák ház ellen”, a kormányzat ezt megtiltotta. Mindenesetre magát a történelemtudomány művelése mellett szándékozik elkötelezni.

Greguss Ágosttal *Család Könyve* címen folyóiratot alapít, amelynek célja „a magyar közönséget a tudományok összes ágaiból vett, különösen pedig természetismereti népszerű értekezések által lassanként rendszeres tudományos munkák megolvasására és érthetésére fölképesíteni”. 1857-ben fölhagy a nevelősködéssel, Budára költözik, és hamarosan feleségül veszi a budai gyógyszerész családból való Schmidt Herminát.

Úgy látszik, Késmárk helyi szelleme (a „genius loci”) a Család Könyve írásakor kezd életpályáját meghatározóan működni, és az 1850-es évek derekán szinte ösztönösen a földrajzhoz közeledik. A *Család Könyvében* a történelmi tanulmányok mellé mind több kalandos vagy fölfedező utazás, tűzhányókitörés, földrengés leírása társul. Jó érzékkel talál rá azokra a tárgykörökre, amelyek az olvasók érdeklődését fölkeltve „fölképesítik” „tudományos munkák (...) érthetésére”.

A XIX. sz. derekán új szakasza kezdődik a földrajzi fölfedezéseknek. Nincsenek többé teljesen ismeretlen földrészek, szigetek, ám belsejük – többnyire már tudományos célú – föltárása ekkor indul meg. Ezekről tudósít Hunfalvy, sőt levelezésbe fog *Magyar Lászlóval*, a korszak kiváló hazai Afrika-kutatójával, és az *Akadémia* megbízásából 1857-ben, majd 1859-ben közlésezi Magyar László naplóját, kutatási eredményeit, rajzait, térképeit. Az 1859-es kiadás németül is megjelent Hunfalvy Karl Ritternek szóló ajánlásával. Része van abban is, hogy *Karacs Ferencnek*, a kitűnő rézmetszőnek az európai országokat ábrázoló remek térképlapjai atlaszba foglalva is megjelenhessenek.

1856–64 között napvilágot lát a *Magyarország és Erdély eredeti képekben* c. háromkötetes munka, amely *Rohbock Lajos* több mint 100 művészi acélmetszetével és Hunfalvy igényes, történelemre, művészettörténetre, néprajzra és földrajzra egyaránt kiterjedő „idegenvezető” szövegével mindmáig az egyik legmagasabb színvonalú országbemutató.

Eddig említett történelem- és részben már földrajztudományi tevékenysége elismeréseként 1858-ban levelező tagjává választja az ez idő tájt újjászerveződő *Magyar Tudományos Akadémia*. Székfoglalóját 1859. június 6-án *Strabon és Ptolemaiosz, Büsching és Ritter Károly nézetei a föld-iratról, vagyis a földirat tárgya és feladata* címmel tartja meg. 1860-tól tagja az *Akadémia Statisztikai Bizott-*

ságának (alapítva: 1860), és 1861-től 1868-ig a bizottság kiadványainak szerzője és szerkesztőségi munkatársa, statisztikai tanfolyamok szervezője és tanára. *Keleti Károly* mellett részt vesz a *Statisztikai Hivatal* föllállításában (1868). Megírja a *Magyarország statisztikai vázlata* (1862–63), *Az Osztrák Birodalom rövid statisztikája* (1867) és a *Magyar–Osztrák Monarchia rövid statisztikája* című összefoglaló munkáit (1874). 1860-tól az Akadémia megbízásából belefog Magyarország természeti viszonyainak „egyetemes” leírásába. Méltán állapítja meg Szabó József, hogy „Hunfalvy a történelem-től a statisztikán át jutott a földrajzhoz” (1980). Ezekben az években azonban nemcsak statisztikai munkálatok foglalkoztatják, hanem ekkor készül el egyik alapvetőbb földrajzi munkája, az 1863–1865-ben megjelent *A magyar birodalom... leírása*. Ilyen részletesen és ilyen, akkor korszerű szemlélettel a Kárpátokat és a Kárpát-medencét 1863-ig senki nem írta le.

E munka első kötetében Hunfalvy elsőként kísérel meg a magyar birodalom földtudományi megismerésének fölvázolását (Hazánk ismerete fejlődésének vázlata) és a megismerésben, megismertetésben részt vállaló szerzők írásainak értékelését. Bátran állíthatjuk, hogy ezzel a mintegy 30 oldallal a hazai földtudomány-történet megteremtője. Összegyűjti és táblázatszerűen közzéteszi 22 000 magyar- és horvátországi „hely” (falu, város, épület, magassági pont) szélességi és Ferrotól számított, másodpercre pontos hosszúsági értékeit; 529 „hely” hosszúsági helyzetét Budához viszonyítva is megadja. Hasonlóképp teszi közzé mintegy 10 000 „hely, bécsi lábban mért tengerszint-fölötti magasságát”. A mai olvasó számára ez fölöslegesnek tűnik, de 1863-ban a nagyközönség kezében a *Magyar Szent Korona* országairól elkészült pontos térképek alig voltak! Kiemelendő, hogy külön közli több fontos erdőalkotó fajaj elterjedési határának felső magassági értékét. A növényzet függőleges övezetességének ismertetésére, ahol szükséges, mindenütt kitér.

Az akkor rendelkezésre álló szakirodalmat szinte teljes egészében fölhasználja, a szerzők megállapításait gyakran saját tapasztalataival egészíti ki, esetenként mellettük vagy ellenük érvel. A három kötetben kétségtelenül a leíró módszer uralkodik, s a pontos topográfiai leírást adó fejezetek, a szóban foglalt térkép gondolatársítására adnak alkalmat. Ám a megfelelő térképek híján nem lehet térkép-szövegesítésről beszélni s a „száraz” helyrajzi (topográfiai) leírás még többnyire szükségesnek tűnik. Annak ellenére, hogy szóban forgó művének műfaja leíró földrajz, a miértetek fölvetése és a válasz keresése nem idegen Hunfalvytól. Ahol szükségét látja, megkísérli az ok-okozati összefüggések föl-tárását. A csaknem 2000 oldalas monumentális adathalmazból mintegy 120–140 oldalnyi a mai olvasó számára is élvezetes, változatosan, gyakorta szépen megfogalmazott szakszöveg. E kitűnő, a magyar természeti földrajzot egyszerre európai színvonalra emelő művéért az Akadémia rendes tagjává választja, és a legkitűnőbb magyar tudományos munkák jutalmazására odaítélt *Marczibányi-díjjal* jutalmazza.

1863-tól végre ismét taníthat, a pest-budai műegyetemen helyettes tanára a földrajznak, a statisztikának és a kereskedelmi történelemnek. 1866-tól a műegyetem „rendes” tanára. Tudományos munkássága, egyetemi és egyetemen kívüli előadásai eredményeként egyre nagyobb közmegebecsülésnek örvend. 1867-ben, közvetlenül a kiegyezés után, *Házmán Ferenc* polgármester Amerikából történt hazatértéig, rövid időre gyakorlatilag ő Buda polgármestere.

A kiegyezést követően a *Budapesti Tudományegyetem* is megújul. Bölcsészettudományi Kara 1869-ben tanárképző intézettel bővül, és 1870. július 12-én az *Eötvös József* vezette kultuszminisztérium az új egyetemes és összehasonlító földrajz tanszék élére Hunfalvy Jánost nevezi ki. 1873-ban a bölcsészeti kar tiszteletbeli doktorává avatták, és királyi tanácsosi címet nyert.

Európában ekkor mindössze három önálló tanszéke van a földrajztudománynak: a párizsi, a berlini és a göttingai egyetemen. Természetes, hogy Hunfalvy életét ezután főként a tanszékszervezés és az egyetemi oktatás foglalja el. 37 félév alatt 19 tárgykörből tart előadásokat, vezet gyakorlatokat átlag heti 7 órában. Az 1873–74-es tanév nyári félévében pedig már *egyetemes néprajz* címen is hirdet kollégiumot, elsőként juttatva így teret az etnográfának a magyar egyetemi oktatásban. Mindemellett 1871-ben *Tóth Ágostonnal*, a kitűnő térképésszel együtt megkezdí a *Magyar Földrajzi Társaság* megszervezését, amely 1872. május 12-i alakuló ülésén elnökévé választja. E tisztséget

haláláig viseli. Magyarország külföldi elismertsége érdekében indítványozta a *Földrajzi Közlemények* idegen nyelvű kivonatának kiadását, ami 1882 után *Abrégé* címen rendszeresen meg is jelent. (A szocialista időkben nem támogatták az ilyen kapcsolatokat, de a rendszerváltás után, 1992-ben, újra megjelent egy nemzetközi különszám – sajnos később anyagiak híján ismét elmaradt.) Tanulmányokat, szakcikkeket ír a Földrajzi Közleményeknek, a *Budapesti Szemlének* és a *Természettudományi Közlönynek*, valamint – németül – ausztriai és németországi folyóiratoknak. Tanszéke életre hívása után a felsőoktatás mellett időt szakít a közoktatással kapcsolatos munkára is. 1873-tól sorra jelennek meg az elemi, polgári és ipari iskolák, valamint a gimnáziumok számára készült földrajztankönyvei. Tagja az *Országos Közoktatási Tanácsnak*; az evangélikus iskolák érettségi kormánybiztosa. Az egyetemen 1875–76-ban dékán, 1887–88-ban rektori tisztséget visel.

Külföldön is mind elismertebb szaktekintélye a magyar statisztika- és földrajztudománynak. 1869-ben részt vesz a hágai, 1872-ben a szentpétervári, 1885-ben a párizs–londoni nemzetközi statisztikai kongresszuson. 1871-ben az antwerpeni, 1875-ben a párizsi nemzetközi földrajzi kongresszuson vett részt, sőt az utóbbi kettőnek alelnöki tisztségét is viselte. 1881-ben a velencei nemzetközi földrajzi kongresszuson is képviselte Magyarországot. Az 1873-as, ill. az 1878-as párizsi világkiállításon a bíráló bizottság földrajzi csoportjának tagja, majd elnöke. Számos kitüntetést is kapott: az orosz *Szaniszló-rend* lovagja, a francia közoktatás tiszti rendjének, az olasz *Korona-rend* középkeresztjének birtokosa, valamint a genfi, antwerpeni és bécsi földrajzi társulatok tiszteletbeli, a berlini, párizsi és belga földrajzi társaságok levelező tagja.

Mindezek után nem meglepő, hogy élete második fő művét, az 5 kötetre tervezett *Egyetemes földrajzot* csak az 1880-as években kezdi írni. Célja valóban egyetemes: az egész Föld – földrészek és országok – természet- és társadalomföldrajzi viszonyait a történelmi előzményekkel és a néprajzi sajátosságokkal együtt bemutatni. 1884-ben megjelenik az első, Dél-Európát tartalmazó kötet; a második, *A magyar birodalom földrajza, különös tekintettel a néprajzi viszonyokra* 1886-ban lát napvilágot. Mindkét kötet az egyetemes leíró földrajz igazi remeke! Az *Egyetemes földrajzzal* Hunfalvy legkevesebb két évtizedes elmaradását pótolta a hazai földrajztudománynak, az 1880-as évek európai színvonalán. Méltán írja Szabó József, „hogy Hunfalvy egyetemi előadásai során jutott a földrajzi gondolkodás legmagasabb szintjére,” munkájában a „legújabb irányzatok és eredmények bemutatására is vállalkozott”.

A megerőltető munka és feleségének, majd menyének korai halála egészségét már az 1870-es években megrontotta. 1888. december 1-jén az egyetemen rosszul lett, és 6-án tüdőgyulladásban elhunyt. Így a harmadik, Észak-, Nyugat-, Kelet- és Közép-Európát tárgyaló kötet csak halála után, tanítványa és ifjú munkatársa, *Thirring Gusztáv*, a későbbi kitűnő Tatra-járó és -kutató közreműködésével kerülhetett az olvasók kezébe.

1888. december 8-án, Budán, a Németvölgyi temetőben helyezték örök nyugalomra. A temető fölszámolása után 1963. március 19-én hamvait és síremlékét átszállították a Kerepesi (Fiumei úti) temető 9/II-es parcellájának 1. sorába.

Hevesi Attila

LÓCZY LAJOS

Pozsony, 1849. november 4. – Balatonfüred, 1920. május 13.

1849-ben Ópálosról (Paulis, Arad megye) a háborús viszonyok miatt Pozsonyba menekült családja, így november 4-én ott született. A szabadságharc után előbb Pécsre költözött a család, majd 1854-ben visszatértek Arad megyébe. Gimnáziumi tanulmányait Aradon folytatta 1861–1869-ben a minoritáknál. Egyetemi tanulmányait a *Zürichi Polytechnikumban* végezte 1870 és 1874 között. Több természettudományi tárgyat is hallgatott, de legkedvesebb tanárai a korszak két kiemelkedő geológusa, *Escher von der Linth* és tanítványa, *Albert Heim* voltak. Nem véletlen tehát, hogy hazatérve geológusként kezdte pályafutását.

A *Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárában* segédorként dolgozott három évig, majd *Eduard Suess* ajánlatára *Széchenyi Béla* magával vitte Kelet-Ázsiába expedíciójának geológusaként. 1877-

80 között beutazta Jáva, India és Kína nagyobb területeit, s az itt gyűjtött hatalmas anyagból készített, angolul és németül is megjelent monográfiája világhíressé tette. Kutatásainak legnevezetesebb eredménye, hogy elsőként ismerte fel a Himalája takaróredős szerkezetét, amit Szikkim geológiai térképén és földtani szelvényén mutatott be. Fontos eredménye az is, hogy szerkezetföldtani megfontolások alapján feltételezte és térképére fel is rajzolta a Tibet peremén húzódó Transzhimalája vonulatát. Eredményei láttán a londoni *Royal Földrajzi Társaság* tiszteleti tagjai közé emelte.

Hazatérve újabb három évig még segédőr az ásványtárban, majd 1883–85 között a *Földtani Intézetben* „osztálygeológ”, és 1886-ban nyilvános rendkívüli tanári kinevezést kap a *Királyi József Műegyetemre*. Tudományos pályája alapvetően módosul, amikor 1889-ben megpályázza a budapesti tudományegyetemen megüresedett földrajz professzori állást.

A földrajz első magyarországi egyetemi tanára, Hunfalvy János váratlan halála komoly űrt hagyott maga után, amelynek betöltése nem kis gondot okozott az egyetem professzori karának. Két indíték is feltételezhető a kinevezéskor bizalmat szavazó döntéshozó professzorok részéről: Lóczy korábbi geográfiai jellegű tevékenységének ismerete, valamint a földrajz oktatásának új alapokra történő helyezésének szándéka.

Szakmai szempontból a bizalom mindenképpen előlegezett volt, mert Lóczy geológiai szakértelme és főként irodalmi teljesítménye mellett földrajzi jellegű munkássága akkor még csekély volt. A kinevezésben tükröződő tudományos bizalmat alapvetően belső-ázsiai utazásának eredményeivel érdemelte ki. A Széchenyi Béla vezette expedíció tagjaként 1878 és 1880 között geográfiailag igen különböző területeket járt be: a trópusi éghajlatú Jávától (d. sz. 8°) az Egyenlítőt ismételten átszelve eljutott a mérsékeltövi monszun uralta területekig, a szigorú télű Koreai-öböl (é. sz. 40°). Tanulmányozta Ázsia legszárazabb sivatagját, hónapokig kutatott Kína hatalmas kiterjedésű löszvidékein, és felkapaszkodott a Keleti-Himalája örökhóval és jéggel borított vonulatai közé. Ez az utazás számára olyan – többek közt földrajzi – iskolát jelentett, amilyenben akkor csak kivételesen részesedett egy európai geológus vagy geográfus, magyar pedig rajta kívül senki sem. Az 1888-ban az akadémiai székfoglalóját is kínai megfigyeléseinek eredményeiről tartotta.

Ugyancsak kínai tapasztalatait összegzi – az akkoriban elérhető forrásokkal kiegészítve – a magyar földrajzi irodalom egyik kiemelkedő munkája, az 1886-ban megjelent *A Khinai birodalom*

természeti viszonyainak és országainak leírása (1886). Ennek előszavában írta: „Munkám tárgya... tisztán geográfiai, de ennek a szónak tág és tartalmas értelmében véve; nem csupán Khina földének külön alakzatával és topográfiájával foglalkozik, hanem lakóinak életviszonyait is tekintetbe veszi és történetük fejlődését a földrajzi föltételek szempontjából is megvilágítani törekedik.” Ugyanebben a szellemben fogant a *Földrajzi Közleményekben* 1880-ban megjelent *Kukunor és Kelet Tibet* című tanulmánya. A *Földtani Közönybe* 1877-ben egy érdekes földrajzi, pontosabban geomorfológiai kérdésről, az epigenetikus völgyek keletkezéséről írt cikket.

A kinevezés másik indítéka az lehetett, hogy a földrajznak külföldön már tapasztalható változását kívánták itthon is meghonosítani, s ezt a tudományok akkori szervezeti körülményei között csakis egy új szemléletű egyetemi tanár kinevezésétől remélhették.

Az akkor 40 éves Lóczytól az oknyomozó földrajz hazai meghonosítását, a természettudományos gondolkodás bevezetését és modern földrajzi szakemberek nevelését várták. A törekvéseket jól jellemzi az is, hogy néhány hazai tekintélyen kívül *Ferdinand Richthofen* is, a berlini egyetem világhírű tanára, a geográfia vezető, iskolateremtő alakja – akinek kínai kutatásai Lóczy előtt ismertek, és követendőek voltak – őt ajánlotta a budapesti egyetem földrajzi tanszékére; s éppen azért, mert a kínai expedíció eredményei alapján ő tudta legjobban megítélni a pályázó szakmai alkalmasságát.

1889. július 1-től tehát tanári kinevezést kap a tudományegyetemre mint az összehasonlító és egyetemes földrajz rendes tanára. Egy, a professzorok munkásságát összegző egykori kiadvány szerint *általános physikai földrajz és leíró földrajz*, valamint a *földrajz története* címmel tartott előadásokat. Ebből a kiadványból azt is megtudjuk, hogy fizetése 2500 forint, lakbére 400 forint, nyelvismerete pedig német, angol, francia, oláh és latin volt.

Tanári működésének első évében még erősen alkalmazkodott elődjének kialakult rendjéhez (az első félévre hirdetett óráit – a kinevezést követő rövid időre tekintettel – még nem is osztották be időrendbe úgy, ahogyan ezt a szokás megkövetelte), de egy lényeges, jellemző változás máris megfigyelhető: a gyakorlatok számát heti kettőről hatra emelte!

Előadásainak gerincéül az általános természeti – akkori szóhasználattal fizikai – földrajzot választotta (félévenként heti 3 órában), de azért a leíró földrajzot sem hanyagolta el, igaz, óraszámát erősen lecsökkentette, heti kettőre. Megtapasztalva, hogy előadásai – különösen az elsőévesek számára – nehezen érthetők, ezen úgy változtatott, hogy csak a másodéveseknek adott elő, de ahhoz is megkövetelt bizonyos földrajzi előismereteket. Teljesen új elem a tanrendben a rendszeres kirándulások meghirdetése, ami napjainkig éró hagyományt teremtett. A kisebb-nagyobb kirándulásokon a fizikai földrajz előadásokon ismertetett problémáit valóságos példákkal szemléltetve a terepen magyarázta. A kirándulásainak nagy híre támadt, és csapatostul jöttek a külföldi, pl. bécsi és boroszlói (Breslau-Wrocław) diákok is, akiket Lóczy vezetett, s magyarázott nekik.

Csaknem 20 éves tanárkodása idején minden esztendőben hosszú külföldi tanulmányutat szervezett (pl. Kijev–Moszkva–Szentpétervár–Helsingfors–Königsberg, ill. Róma–Nápoly–Messzina–Lipari és vissza Firenze–Bologna–Velence, valamint a legnagyobb út: Bukarest–Ogyessza–Batumi–Tbiliszi–Grúz-hadiút–Vlagyikavkaz–Ogyessza–Budapest útvonalon). Az utód, *Cholnoky Jenő*, ezt a jellemzést írja a tanulmányutat vezető Lóczyról: „az úton folyton tanítványaival van, mindenre felhívja figyelmüket, és ugyanolyan harmadosztályú, kemény fapadon alszik, mint a diákok.”

Kezdetben egyedül adta elő a geográfia teljes körét. Később magántanárokat nyert meg előadásokra a földrajz egyes tantárgyainak színvonalas oktatása érdekében: *Kövesligethy Radó* (csillagászati földrajz és a földkéreg fizikája), *Anderkó Aurél* (meteorológia), *Steiner Lajos* (földmágnesség), *Thirring Gusztáv* (demográfia), *Cholnoky Jenő* (leíró földrajz). Mindez lehetővé tette, hogy kedvenc témáira összpontosítson: tanári működésének utolsó éveiben az általános (természeti) földrajzi előadások heti óraszámára már négyre emelkedett, a leíró földrajzé pedig továbbra is kettő maradt.

Fontos változás volt a tanrendben, hogy a mai speciális kollégiumokhoz hasonlítható módon félévenként egy-egy különlegesen érdekes témát kiemelve külön előadást hirdetett. A Vezúv 1906. áprilisi kitörése után több hetet töltött megfigyelésekkel és térképezéssel a tűzhányón, s a következő

tanévben már megjelent a tanrendben a vulkánokról szóló előadása heti egy órában. Ilyen jellegű volt a második félévre meghirdetett, gleccserekről szóló kollégiuma is.

Nem előadásaival, hanem imponáló tudásával, az igazi tudóshoz illő szerénységével, közvetlen egyéniségével, jóindulatával vonzotta magához hallgatóit. Lóczyt mindenki bármikor bizalommal kereshette fel. Ő mindig törődött hallgatóival, élénk érdeklődéssel kísérte előmenetelüket, s ha valamelyikben az átlagosnál nagyobb tudást vagy szorgalmat fedezett fel, az illetőt bízta, bátorította, s ily módon igyekezett a geográfiának megnyerni.

Földrajztanári működésének idején a földrajz történelmi jellegű tudományból természet-tudománnyá vált, mégpedig olyan természettudománnyá, amely geomorfológiaként születik újjá. A Lóczy tanította richthofeni szellemű felszínalaktan a későbbi geomorfológiától elsősorban abban különbözött, hogy sokkal erősebben támaszkodott a belső erők szerepét hangsúlyozó, a kéreg szerkezetét feltáró geológiára, mint a külső erők hatását, befolyását magyarázó éghajlattanra. Szemléletének megfelelően így vált Lóczy a később geologizáló geomorfológiának nevezett irányzat talán Európa-szerte legnagyobb képviselőjévé. Ennek az iskolának – nyugodtan mondhatjuk – nem lehetett tagja az, aki nem szerzett teljes geológiai képzettséget.

A leíró földrajznál előbbre valónak tartja az általánost, mivel véleménye alapján ebben lehet eljutni törvényszerűségek megállapításához. E szerint az elemző terepi kutatás gyarapítja az általános földrajz ismeretkörét, s egyben szembeállítja a szabad természetben dolgozót a leíró földrajz szobatudósával. Kitűnő példaként szolgált erre ő maga, aki a kiváló tanítványokat, az új, alkotó szellemű nemzedéket nem elsősorban az előadásaival, hanem inkább a szemináriumokkal, de főleg a terepen, a kirándulásokkal nevelte.

Fontos eleme a Lóczy-féle geográfiának az is, hogy az ok-okozati összefüggéseket, az egymásra hatásokat állítja a kutatás központjába, és hangsúlyozza, hogy különösképpen a kölcsönhatások tanulmányozása teszi lehetővé a földrajz elhatárolását azoktól a földtudományoktól, amelyekkel egyébként van közös vizsgálati tárgya.

Egyetemi működésének nemzetközi elismertségét kiválóan bizonyítja, hogy 1906-ban, *Ferdinand Richthofen* halála után, a berlini tudományegyetem tanári kara *Lóczy Lajost* kívánta a földrajzi tanszékre megnyerni. Sorra jöttek a tudományos elismerések is: 1897-ben a bécsi földrajzi társaság tiszteleti tagsága, 1896-ban az egyetem tiszteleti doktora, 1900-ban a francia *Csihacsev-díj*, a német *Karl Ritter-émlékérem*, a *Magyar Földtani Társulat Szabó József-émlékérme*, a párizsi világi kiállításra készített *Magyarország tektonikai és morfológiai térképéért az aranyérem*. 1908-ban az olasz földrajzi társaság levelező tagsága, majd a berlini, a lipcsei és berni földrajzi társaságok tiszteleti tagja. 1917-ben az MTA *nagydíját* nyerte el. 1918-ban a *Szent István Akadémia* iktatta rendes tagjai sorába.

A XIX. század nyolcvanas éveiben *Eötvös József* és *Trefort Ágoston* kultuszminiszterek az egyetemi oktatás javítását szemináriumok és tanszéki intézetek létesítésével kívánták elérni. A megvalósítás a tanárok elhatározásától, szervezőképességétől függött, s így 1887-ben még összesen csak 3 szeminárium van az egyetemen. 1888-ban Hunfalvy tervezi létrehozását, de sajnos ebben az évben meghal, és Lóczy csak 1891-ben váltja valóra a terveket.

Lóczy sokat tett az oktatás intézményrendszerének fejlesztése érdekében is. Az intézet gyors fölvirágzása, a hallgatók számának folytonos növekedése Lóczy személyes érdeme. Nagyszerű szervezőképessége következtében a támogatók megszerzése is jól haladt. Különösen kitűnt *Semsey Andor*, aki bőkezűen szerezte be a folyóiratokat és könyveket a könyvtár számára, és – ahogy Cholnoky írja – az intézetet „drága műszerekkel, könyvekkel, folyóiratokkal és térképekkel felszerelvén, Közép-Európa egyik legszebb geográfiai tanszékévé fejlesztette”. Az ELTE levéltárának átnézése alapján jól bizonyítható az a megjegyzése is, hogy „alig volt olyan nap, hogy a Földrajzi Intézetből valami kérés vagy beadvány ne ment volna a Miniszterhez, a Karhoz vagy egyéb hatóságokhoz”.

Ő kezdte el az intézeti könyvtár gyors gyarapítását, és ő alapította meg az egyetemi intézet fényképtárát, azt a páratlan fotódokumentációt, amelynek első képei tőle származnak. A *Magyar*

Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának feldolgozása szerint a gyűjtemény több mint tíz és félezer képéből mintegy 1000 darabot számlál Lóczy fényképészeti hagyatéka.

Egyetemi elfoglaltságai mellett alaposan kivette részét a földrajzi közéletből is. 1891-ben megválasztották a *Magyar Földrajzi Társaság* elnökének, s ekkor indította el világraszóló vállalkozását, a *Balaton tudományos tanulmányozását*, aminek szellemi vezére és fáradhatatlan szervezője volt. Vezetésével az ország jeles szakembereiből megalakult a *Balaton Bizottság*, amelynek tervei szerint eredetileg három kötetben jelent volna meg a munka, és ehhez 5000 koronát irányzott elő költségként. Végül a két évtizedes kutatómunkának – amelynek motorja és pénzforrásainak előteremtője Lóczy volt – az eredménye a világirodalomban is páratlan *Balaton-monográfia 32 kötetben*, magyar és német nyelven készült el, kb. 300 000 korona felhasználásával. Nem kevesebb, mint 60 különböző szakember – sok külföldi is – sorakozott fel hívó szavára. E mellett a *Földrajzi Társaság*on kívül több hazai intézmény, mint a *Vizrajzi Osztály*, a *Meteorológiai és Földmágnességi*, valamint a *Földtani Intézet* segített elvégezni azt, amit Lóczy a tó tudományos tanulmányozására szükségesnek tartott. A monográfia köteteiben a tágabb vidék közeteit, öslényeit, földtani felépítését, geomorfológiáját, a tó vizének sokféle tulajdonságát, a talajvizet, a meteorológiai tényezőket, a tó és környéke növény- és állatvilágát, a hajózást és a halászatot, ősi és újabb történetét, néprajzát stb. dolgozták fel egy kisebb könyvtárt kitevő kiadványsorozatban.

1908-ban a *Földtani Intézet* igazgatói széke megüresedvén, Lóczy csaknem teljes két évtizedes professzori munka után az állást elvállalta, hogy visszatérhessen szeretett geológiájához. Alig pár nappal 59. életének betöltése után 1908. november 10-én átvette *Böckh Jánostól* a *Magyar Királyi Földtani Intézet* vezetését. Igazgatóként felismerte, hogy nincs egyensúlyban az ország korábban kutatott nagy területének térképezése az eredmények feldolgozásával, a földtani térképek nagy részét nem kíséri magyarázó szöveg. Ezért addig nem állította az intézet programjába új terület földtani felvételét, míg a régebben felvett vidékek ellenőrzése, reambulálása meg nem történik. A térképezés módszerén is változtatni kívánt: „a felvétel ne kizárólag geognóziái természetű legyen, hanem vessen ügyet a hegységek morfológiájára, általános tektonikájára, terrasz alakulataira, az erózió és denudáció jelenségeire és egész paleogeografiájára.” Ebben kiválóan érezhető, hogy Lóczy nem töltött el hiába csaknem húsz évet az egyetem Földrajzi Intézetében. Geológusi gondolkodása forradalmi változást jelentett a földrajzban, de két évtizeddel később földrajzi szemlélete alakította geológusi munkáját.

A hegyvidéki földtani térképezés mellett az intézeti tevékenység másik nagy területe a síkvidéki országrész agrogeológiai felvétele volt. Az intézetben 1891 óta folyó tevékenységnek fordulatot adott a Lóczy nemzetközi kapcsolatrendszerén alapuló *Első Nemzetközi Agrogeológiai Értekezlet* megszervezése 1909 áprilisában Budapesten. A porosz gyakorlattól eltérő orosz talajtani iskola hatására gyökeresen megváltozott az agrogeológiai osztály munkaterve.

1913-ban az Intézet jelentős új vállalkozásba, a Kárpátok geológiai újrafelvételébe kezd, mert a földművelésügyi miniszter tíz évre szóló külön költségvetési tételt állít be erre a célra. Lóczy ezt a munkát nagyon fontosnak tartja. Az osztrák geológusok fél évszázad előtti terepbejárásai ugyanis csakis a hegységekre terjedtek ki, s a tágas medencéket, völgyeket, dombokat csak mellékesen vizsgálták.

Az első világháború azonban teljesen felborította az intézet munkatervét. Szerbia megszállása súlyos harcok után 1915 októberében befejeződött, a helyzet konszolidálódott, és a civil munkák, köztük a geológiai kutatások lehetősége is megteremtődött. Lóczy régebbi előterjesztésére 1916-ban a hadügyminiszter és a földművelésügyi miniszter uraktól megbízatást nyer az okkupált Szerbia nyugati részeinek bányászati és geológiai szempontból való beutazására. Ebben a munkában a betegeskedő tudós nagy nehézségek között vehetett csak részt.

A geomorfológia földrajzban kivívott uralkodó szerepe akkor együtt járt azzal, hogy a geológiával szemben fokozatosan önállóbbá, és sokkal földrajzibb jellegűvé vált. Lóczy nagyhatású magyarországi iskolájának szerves – nem tételes, hanem személetbeli – továbbélését bizonyítja, hogy az őt

egy évtizeddel az egyetemi katedrán követő, s szintén iskolateremtő *Cholnoky* davis alapokon álló morfológiája ismételt világszínvonalú összegzés.

Amilyen örömmel és reménnyel telítve foglalta el az igazgatói széket, olyan fájdalommal és megaláztatva adta be lemondását 1919-ben a Tanácsköztársaság direktóriumának személye és a *Földtani Intézet* tevékenysége ellen indított támadása következtében. A Tanácsköztársaság bukása után még néhány hónapra visszatért, de romló egészségi állapotára való hivatkozással 1919. november 1-jén, véglegesen megvált a Földtani Intézet vezetésétől. 1920. május 13-án a betegségek gyötörte Lóczy Lajos a balatonfüredi szanatóriumban elhunyt. Teste az arácsi temetőben nyugszik. De a tanítvány és a Földrajzi Intézetben utód, Cholnoky Jenő szerint „a nagy mester szelleme itt lebeg körülöttünk, és segít munkánkban”.

A *Magyar Földrajzi Társaság* 1922-ben *Lóczy Lajos-emlékérmét* alapított, amely a földrajz legmagasabb szintű szakmai kitüntetése napjainkban is.

Gábris Gyula

CZIRBUSZ GÉZA

Kassa, 1853. szeptember 17. – Budapest, 1920. július 10.

A Czirbusz nemzetség a Felvidéken, különösen Abaúj, Sáros és Zemplén megyében volt jelen a XIX. század közepén. Kétnyelvű (magyar, német), valamint bolgár gyökerekkel is rendelkező kispolgári, iparos hagyományokkal bíró, de egyházi embereket és értelmiségieket is adó családban nőtt fel. Középiskolai tanulmányait a kassai *premontrei főgimnáziumban* végezte, általában kiváló eredményekkel. Az otthonról hozott magyar és német nyelvtudását középiskolai tanulmányai alatt a latin, a görög, az angol és a francia nyelvekkel gazdagította. Egész későbbi élete szempontjából nem elhanyagolható, hogy az akkori ország egyik legrendezettebb, legigényesebb városi környezetéből indult.

1873 ősztől a budapesti tudományegyetemen földrajzot, történelmet, filozófiát, művészettörténetet hallgatott, így Czirbusz az akkor formálódó egyetemi földrajzoktatás első szakképzett geográfusai közé tartozott. Német és francia nyelvtudása lehetővé tette, hogy a szakirodalom széles körében tájékozódjon. *Hunfalvy János* tanítványa volt, akit egész életében nagyra becsült mesterének tartott, és „kedves professorom”-ként tisztelt.

Egyetemi tanulmányai alatt két évig a *Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárában* különböző kiegészítő munkákat végzett. Ennek ellenére gyakran éhezett, sőt a helyzetét kilátástalannak megítélve az öngyilkosság gondolata is foglalkoztatta. Elhivatottságból is, de inkább a létbiztonságra való törekvés miatt még egyetemi hallgatóként, 1874-ben belépett a piarista rendbe. A teológiát „esti tagozaton”, magánúton végezte, 1878. július 20-án szentelték pappá.

Már egyetemi hallgatóként rövid írásokat jelentetett meg különböző ismeretterjesztő vagy politikai jellegű lapokban, majd főleg turisztikai útleírásokat, kisebb „természeti képeket” vidéki újságokban. A *Földrajzi Közleményekben* 1879-ben jelent meg az első tudományosnak tekinthető írása *A népek átalakulása* címmel. A munka abból a szempontból érdemel figyelmet, hogy egy fiatal középiskolai tanár nem „helyi témával”, hanem egy átfogó általános, elméleti kérdéssel kezdte tudo-

mányos pályáját a folyóiratban. A későbbiek szempontjából érdemes idézni az „irodalom-áttekintő” tanulmány legalapvetőbb következtetését: „Az ember a természeti törvényeket kiismerheti, hasznára fordíthatja, de azokat megszüntetni vagy őket más irányba terelni, sohasem fogja. Földhöz kötött lény marad minden kultúrája mellett, s részt vesz mindenkor földi hazája jó és balsorsában.”

1875-ben kezdte meg földrajztanári működését a rend kecskeméti gimnáziumában, de tanári vizsgáit csak 1883-ban tette le földrajzból, majd 1890-ben német filológiából. 1875 és 1910 között a piarista rend szinte valamennyi hazai középiskolájában tanított. Doktori értekezését 1886-ban védte meg *A délmagyarországi bolgárok* c. dolgozatával, s a munka még ugyanazon évben németül is megjelent Bécsben. Doktori szigorlatának fő tárgya a földrajz, a világtörténelem és oklevéltan pedig a melléktárgyai voltak. 1900-ban a *Magyar Földrajzi Társaság* támogatásával részt vett a párizsi világi kiállításon, a földrajzi anyag és az új földrajztudományi törekvések tanulmányozásának feladatával. A társaság érdemei elismeréseként levelező (tiszteleti) tagjává választotta.

Középiskolai tanári pályafutása – nyughatatlan, hevesen vitatkozó természete miatt – meglehetősen zaklatott volt, bár a rend tagjai „rendes körülmények között” is gyakran váltottak iskolát. Harminc év alatt a piaristák sok középiskolájában (Kecskemét, Kisszeben, Temesvár, Veszprém, Szeged, Kolozsvár, Léva, Nagykároly, Nagykanizsa, Sátoraljaújhely, Nagybecskerek) tanított, és volt város, ahol kétszer is megfordult. A folyamatos költözés során nagyon jól megismerte a korabeli Magyarország egész területét, a népesség valódi etnikai, társadalmi, gazdasági helyzetét, és minden városhoz kötődően regionális, kistáji kutatásokat végzett, ezért empirikusan talán a legjobban ismerte az országot az akkori geográfusok közül. Saját tapasztalatából és középiskolai tanárhoz mérten rendkívül kiterjedt nemzetközi tudományos tájékozódásából egyaránt arra az álláspontra jutott, hogy a földrajztudomány regionális jellegű tudomány is kell, hogy legyen, nem elégedhet meg az általános földrajzzal.

Czirbusz középiskolai tanárként magas szinten – volt diákjai visszaemlékezései szerint nagyon jól, érdekesen – oktatott, e mellett országosan használt tankönyvet írt, és részt vett a földrajz közoktatási szerepéről szóló vitákban is. Azért harcolt, hogy a földrajz ugyanolyan lényeges helyet kapjon az oktatásban, mint a történelem, mert a földrajznak kiemelkedő szerepe lehet a nemzeti és hazafias nevelésben, a haza megismertetésében. Ilyen jellegű tevékenységét a korabeli szakmai közvélemény nagyon magasra értékelte.

Az oktatás mellett folyamatosan kutatott és publikált; nagyra becsült, a földrajztudományban és a néprajzban is számon tartott polihisztor tanár lett, mellékesen szépíró, sőt operaszerző is volt. Tudományos munkásságát, valamint korabeli és későbbi értékelését két – középiskolai, ill. egyetemi tanári –, egymástól több tekintetben elkülönülő szakaszra kell osztanunk.

Középiskolai korszakának szerteágazó tudományos munkáiból kiemelendő *Adriano Balbi* (1782–1848) „világföldrajza” magyar kiadásának elkészítése. Czirbusz felismerte, hogy nem lenne értelme lefordítani az anyagában már elavult sorozatot, hanem alkotó módon átszerkesztette, átírta, modernizálta az eredeti művet, s így – mint írta – végeredményben saját munkája az anyag 7/8-a. Magyarország földrajzi problematikáját itt minden korábbinál szervezettebben illesztette be az európai és általános folyamatokba. Új fejezeteket is beiktatott a műbe, az anthropogeográfiát és a gazdasági földrajzot. Czirbusz e két szakterület jelentőségének a felismerésében már ekkor, középiskolai tanárként úttörő szerepet játszott. Az 1893–1903 között megjelent Balbi–Czirbusz-világleírás hét vaskos kötete egyetemi tananyaggá vált.

Másik fontos munkája, a *Magyarország a XX. évszáz elején* című monográfiája (1902), hazánk átfogó, leíró jellegű, elsősorban társadalomföldrajzi szempontból sok eredeti gondolatot tartalmazó feldolgozása. „Társadalmunk mozaik-társadalom, a hagyományos rendiség, nemzetiség és felekezetiesség szerint tagolt” – állapítja meg Czirbusz. Minden korábbi földrajzi elemzésnél mélyebb képet ad az ország belső demográfiai folyamatainak alakulásáról, s benne a nemzeti, nemzetiségi kérdéskör jelentőségéről. Földrajzi irodalmunkban korábban alig jelent meg az a fajta társadalmi szemlélet és érzékenység, amely e művet jellemzi. Gazdasági tekintetben az elszegényedés problematikáját állítja

előtérbe; felfogásában a liberális kapitalizmus áldás és átok egyszerre. A művet több szakfolyóiratban ismertették, s eltérő értékeléseket kapott. Természeti földrajzi részét a geológusok vették kritika alá, társadalmi, gazdasági fejezeteit a közgazdászok és a statisztikusok bírálták, rámutatva hibáira és tévedéseire is. *Thirring Gusztávval* szakszerű polémiát folytatott a kötet kapcsán a *Közgazdasági Szemle* 1903-as évfolyamának lapjain.

Czirbusz munkásságának általános szakmai elismerését jelentette, hogy 1905-ben az „országos nagyságokkal” (a földrajzosok közül pl. Cholnokyval, Lóczyval) együtt szerzője volt a *György Aladár* szerkesztette reprezentatív, a tudományos ismeretterjesztést magas szinten szolgáló *Magyarország* kötetnek, melyben a Délvidék fejezetet bízták rá. Szintén Czirbusz kiemelkedő tanári, világ- és országismereti tudásának elismerését mutatta, hogy *Kogutowicz Manó* őt bízta meg a földrajzi atlaszához kapcsolódó, kétkötetes „értelmező elemzés” elkészítésével.

Középiskolai diákjai közül több futott be jeles pályát. Sajátosan alakult kapcsolata *Cholnoky Jenővel*, akit 1882–1884 között tanított a veszprémi piarista gimnáziumban. Cholnoky 1908 előtt nagy tisztelettel, sőt szeretettel, „jeles tudósként” emlegette Czirbuszt (utoljára 1907-ben), ám 1908–1910 után – miután veszített az egyetemi katedráért folyó versenyben – kapcsolatuk erősen megromlott.

Czirbusz szinte mindegyik állomáshelyén részt vett különböző egyesületek, civil szervezetek létrehozásában, vezetésében. Veszprémben ő kezdeményezte és indította el a *Balaton Egylet*, Nagykárolyban a *Kölcsény Kör*, Temesváron az *Irodalmi Társaság* működését. A *Délmagyarországi Néprajzi Múzeum* alapításának sikeres kezdeményezője volt. Nagybecskerekén a német és bolgár kultúra fejlesztéséért is elismerten sokat tett.

1910-ben jelent meg – még „főgimnáziumi tanárként” – a *Nemzetek alakulása anthropogeographiai szempontból* c. kötete Nagybecskerekén, melyben Czirbusz egyszerre elméleti, történeti és recens folyamatokat vizsgált. Szerteágazó megközelítései közül a leginkább tanulságos az, hogy nyugtázta (korántsem egyedülként) a korszak alapvető változását: az USA szerepének felértékelődése visszafordíthatatlan, s egyben sok társadalom számára példát is jelent.

1908-10-től kezdve Czirbusz személye viták keresztútjába került, miután – megkeresésre – beadta egyetemi tanári pályázatát (ahogy ő fogalmazott: „biztatásra felemelte a fejét”), és ezzel kihívta maga ellen az akkori „budapesti földrajzos elit” nagy részét. Az egyetem az 1900-as évek elején (is) a világnézeti, sőt vallási küzdelem terepe volt, s a kormányzat kényszerűen próbált egyensúlyozni a különböző érdekek között. Czirbusz korántsem érdemtelenül, valós tudományos teljesítmény nélkül került a professzori székbe, életműve azonban vitatottá vált mind a maga korában, mind pedig halála után. Szemére vetették, hogy kinevezésének hátterében kormányzati erők álltak, és a „grófok kegyeltje” (ti. gróf Apponyi Albert, gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszterek támogatták az egyetemi tanári pályázatát, illetve az utóbbi a kinevezését is).

Egyetemi tanári időszakának tudományos teljesítményét megjelent kötetei alapján elemezve „korszakkezdő” tudományfilozófiai, -elméleti, -történeti monográfiáját és „korszakzáró” három kötetes emberföldrajzát kell kiemelnünk.

Az 1912-ben megjelent *Nemzeti művelődés geográfiája és a geográfiai fatalisták* című könyve, amelyet már „az egyetemes összehasonlító geográfia nyilvános rendes egyetemi tanáraként” jegyzett, az egyik legsajátosabb, legbonyolultabb, sok szempontból a legellentmondásosabb, de korántsem érdektelen és nem értéktelen alkotás, amelyben tudatosan szembefordul a „pozitív világfelfogással”. Egyértelműen megfogalmazza, hogy azzal a szemlélettel kíván vitatkozni, amely a „történelemből hisztorizmuszt, a szociológiából szocializmuszt, a geográfiából geografizmuszt csinált”. Ezzel az állásponttal szinte csak ellenségeket lehetett szerezni, s ez széles körben meg is történt. A hatalmas mű filozófiai alapokon álló földrajztörténet, amelyben, a „fatalizmuszt” történeti korszakokként való változásának értelmezésekor egyszerre van jelen a filozófiai szintű általánosítás, valamint a vulgáris utalások halmaza. A „fatalizmuszt” – mai szóval földrajzi determinizmus – a XX. század elején eléggé általános felfogás, amely a társadalom fejlődésében meghatározó szerepet tulajdonít a természeti

tényezőknek. Czirbusz viszont az emberi tevékenységet állította a geográfia vizsgálódásának tengelyébe, az alkotó szellem és a technika döntő jelentőségét hangsúlyozta. Álláspontját a Lóczy által (is) művelt, geológia-geomorfológia körül kikristályosodó „fősdratú” földrajzzal szemben s egyúttal a természettudományos módszer és világnézet ellenében fogalmazta meg, amivel széles körben továbbűrűző vitát kavart.

A munka egyik érdekes következtetése: „Amerikában fog újrászületni a geográfia”. Akár mítosz (amit Czirbusz nem oszlatott el életében), akár valóság, hogy utasa volt a Titanicnak – az USA tudományos szerepének előretörésére is felfigyelt.

Az eredetileg négy kötetre tervezett, de betegsége és a Tanácsköztársaság zűrzavara miatt befejezetlenül maradt három kötetes *Anthropogeographia* (1915–1919) címe ugyan *Ratzel* művével azonos, ám egyáltalán nem fordítás, hanem egységes, saját alapállást tükröz. De ezekben a kötetekben is folyamatosan megfigyelhető Czirbusz írásainak alapvető hibája: a filozófiai jellegű és célú, gyakran elszórt általánosításokat többször olyan alacsony szintű kitételek követik, amelyek a művet könnyen támadhatóvá teszik. Eredeti, jó gondolatai felületes, pontatlan, olykor egymásnak is ellentmondó állításokkal, zavaros megfogalmazásokkal keverednek. Az I. kötet a Föld felületi formáinak hatását, a II. az ember geográfiáját tárgyalja, a III. kötet pedig a *Geopolitika*, amely különösen fontos, több tekintetben nemzetközileg is az első összefoglalása a kérdéskörnek. Ha nem magyarul, hanem németül írja és jelenteti meg, akkor e szűkebb szakterületen belül ma talán nem *Rudolf Kjellént*, hanem Czirbuszt tekintenék „alapító atyának”.

Egyetemi tanári oktatói tevékenységének megítélése szélsőségesen elfogult vélemények mentén történt. A rajongó tisztelet és az elutasító, negatív minősítés között mozogtak az értékelések. Néha az lehet a késői kutató és olvasó érzése, hogy „nem is ugyanazt az embert, nem ugyanazokat az előadásokat hallgatták”.

Elhatalmasodó szív- és érrendszeri betegsége miatt életének utolsó éveiben már csak korlátozott tevékenységre volt képes. Szinte méltatlan körülmények között, a budapesti piarista rendházban hunyt el 1920. július 10-én. Halálát nem kísérte osztatlan földrajzos társadalmi részvét, a *Földrajzi Közlemények* még nekrológot sem közölt róla. Sírja a piarista rend Fiumei úti sírboltjában található.

Czirbusz Géza középiskolai tanárként induló munkássága révén széles körű szakmai megbecsülésre szert tevő, majd 1910-ben egyetemi tanárrá előlépő (innen kezdve az „ellenfelek” részéről lenézett, szinte kiközösített), nagy műveltségű, éles eszű alkotó, az emberföldrajz egyfajta rendszerének kiépítője, az önálló életre kelő társadalomföldrajz hazai úttörője volt. Emberi habitusa, a társadalomföldrajz legitimálásáért folytatott, gyakran szenvedélyes, időnként durva hangnemű küzdelme azonban megakadályozta abban, hogy a hazai geográfia egyik általánosan elfogadott és tisztelt vezéralakja legyen.

Hajdú Zoltán

THIRRING GUSZTÁV

Sopron, 1861. december 25. – Budapest, 1941. március 31.

A középiskolát szülővárosában végezte, érettségit 1880-ban tett az evangélikus líceumban; egyetemi tanulmányait Budapesten, ahol ösztöndíjas hallgatóként bölcsészdoktori diplomát szerzett földrajz (főtárgy) és természetrajz (melléktárgy) szakon. Doktori szigorlatát, klimatológiai tárgyú volt, *Hunfalvynál* tette le (1885). Antropológiát is tanult *Török Aurélnál*, így 1884-ben az egyetem antropológiai intézetében kapott tanársegédi állást. 1888-ban a *Székesfővárosi Statisztikai Hivatal* munkatársa lett. Kezdetben földrajzi kérdésekkel foglalkozott, majd a fővárossal kapcsolatos demográfiai kutatásokat végzett. 1897-ben a budapesti egyetemen *Lóczy Lajos* meghívására magántanárrá avatták, és demográfiát oktatott a *Földrajzi Intézetben*, 1906-ban rendkívüli egyetemi tanár címet kapott. Előadásainak köre fokozatosan bővült: a demográfia elmélete és a leíró demográfia

mellett statisztikát, majd politikai földrajzot is tanított. 1918 után a *Nyugat-magyarországi Liga* elnöke volt, így részt vett a soproni népszavazás megszervezésében. A *Földrajzi Társaság*ba 17 évesen lépett be, s 63 éven át volt tagja, 1887–1889 között titkára, később tiszteleti tagja, 1914–1941 között alelnöke. Kezdetben kisebb leíró földrajzi tanulmányokat publikált, később az emberföldrajz felé fordult, majd a felfedezések története érdekelte. Élete vége felé megírta *Magyar László* – máig alapműnek számító – életrajzát, jórészt saját kutatásai alapján (*Magyar László élete és tudományos működése: kritikai adalékok a magyar földrajzi kutatások történetéhez*, 1937).

A *Székesfővárosi Statisztikai Hivatalban* 1894-ben igazgatóvá, 1906-ban igazgatóvá nevezték ki. A hivatalt húsz éven át, 1926-ig vezette. 1902-ben választották az MTA levelező, 1926-ban pedig rendes tagjává. Öt művét koszorúzta akadémiai jutalom. *Magyarország népessége II. József korában* c. könyvét 1939-ban *Marczibányi-mellékjutalommal* tüntette ki az MTA. Az 1922-ben létrejött *Magyar Statisztikai Társaság* 16 alapító tagjának egyike, 1923–1925 között másodelnöke, 1925–1931 között elnöke. Fontos szerepe volt a társaság folyóiratának (*Journal de la Société Hongroise de Statistique*) nemzetközi rangra emelésében. Munkássága elismeréseképpen 1931-ben a társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Több külföldi társaságnak is tiszteletbeli tagja volt, így az amerikai, a csehszlovák és a német statisztikai társaságoknak. Demográfiai vizsgálatai közül – a társadalmi fejlődés, a háztulajdon és a tagozódás felmérése – kiemelkedő jelentőségűek a kivándorlás területén kifejtett munkái, amelyek az országból kifelé áradó migráció tömegessé válásának első pontos adatait mutatták ki. Tudományos munkásságának egyedi fejezete a történeti statisztika – történeti demográfia. A *Budapest főváros demográfiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben* címmel 1936–1937-ben megjelent összefoglaló munkája felépítésében és tartalmában is kiemelkedő jelentőségű.

1888-ban aktívan segítette a *Magyar Turista Egyesület* megalapítását, ahol előbb titkár, később elnök volt. 1889-ben megalapította a *Turisták Lapja* című folyóiratot, amelyet hét éven át szerkesztett. Több útikalauz szerzője, az útikalauz-irodalom egyik jelentős személyisége. Tiszteletére alapították a természetjáró irodalomban és ismeretterjesztésben kifejtett kimagasló tevékenységért adományozható *Thirring Gusztáv-émlékérmét*. Nevét viseli a *Thirring Gusztáv Természetbarát Egyesület* és a Dobogókő közelében található *Thirring-szikla*.

Gábris Gyula

KÖVESLIGETHY RADÓ

Verona, 1862. szeptember 1. – Budapest, 1934. október 12.

Bajorországban kezdett iskolába járni, majd 1873–1881-ben a pozsonyi állami gimnázium tanulója volt. Már középiskolai tanuló korában foglalkozott csillagászati problémák megoldásával. 1881-ben a bécsi egyetemre iratkozott be, ahol matematikai, fizikai és csillagászati előadásokat hallgatott. 1883-ban a csillagászati intézet növendéke volt, s innen meghívták a potsdami csillagvizsgálóhoz, de ő ehelyett *Konkoly-Thege Miklós* meghívását fogadta el Ógyalla csillagvizsgálójához. 1884-ben Bécsben doktori szigorlatot tett *Prinzipien einer theoretischen Astrophysik auf Grund mathematischer Spektralanalyse* c. értekezésével. Magyar, német, angol, francia, olasz és latin nyelven volt képes tudományos tanulmányokat írni. Ógyallán négy évet töltött. 1888 őszétől öt éven át az egyetem kísérleti fizikai tanszékén *Eötvös Loránd* tanársegédeként működött.

Lóczy Lajos oktatásfejlesztési programjának keretében tanszékére magántanárokat nyert meg előadásokra a földrajz különböző részeinek, tárgyainak színvonalas oktatása érdekében. Az első volt Kövesligethy Radó, aki 1889 novemberében habilitált (ekkor 28 éves volt), és lett kozmográfiából és geofizikából magántanár. Amikor 1891-ben *Lóczy* megszervezte a földrajzi szemináriumot, a kozmográfiai-geofizikai előadások is ide kerültek. A kozmográfiát akkor Kövesligethy „az ég és a föld tudományának együttes ismerete” értelmében használta. 1893-ban rendkívüli tanári címet nyert. 1895-ben az akadémia levelező tagja lett. *Lóczy*val együttműködve közösen tartottak gyakorlatokat, sőt 1895–1896-ban egy tanéven át a földrajzi tanszéken helyettesítette is. 1904-ben – a *Földrajzi Intézet*en belül – kinevezték a kozmográfia és geofizika nyilvános és rendes egyetemi tanárának. A korabeli szegényes egyetemi körülményeket *Cholnoky* leírásából (1903) ismertjük: a tanszék a Szerb utcában egyetlen háromablakos teremből állott. Itt volt *Lóczy* és Kövesligethy asztala, 12 diák gyakorlati helye és *Cholnoky* asztala.

Oktatási feladata volt az elsőévesek számára két félévben heti 4 órában kiírt matematikai földrajz (hely- és időmeghatározás, a Föld méreteinek számítása, térképvetületek, a földfelszín morfológiája, a precessió és a nutáció vizsgálata, a földfelszínen végbemenő tömegátrendeződésekkel kapcsolatos ismeretek, és ide sorolhatók a tengerészeti helymeghatározással kapcsolatos gyakorlati ismeretek is), valamint a földkéreg fizikája, a szeizmológia matematikai alapon és a geofizikai gyakorlatok – haladottabbak számára. Kövesligethynek 1893 és 1899 között több olyan tanulmánya jelent meg, amelyek korabeli értelmezés szerint a földrajz tárgykörébe tartoztak: *Újabb nézetek a Föld belsejéről*, *A Föld alakjáról*, *A spontán talajmozgás egy lehetséges okáról*, *A földfelület morphometriájának egy új módszeréről*, *A földkéreg deformációja a Hold befolyása alatt*. Az oktatást segítette az 1899-ben megjelent *A matematikai és csillagászati földrajz kézikönyve*.

*Lóczy Lajos*nak a *Földtani Intézet* élére történő távozása után az egyetemen 1908-ban Kövesligethy Radó lett az intézet és szeminárium igazgatója, és két éven át ő adta elő a fizikai és leíró földrajzot is – még *Lóczy*tól „örökölt” tanársegédek közreműködésével. Később *Czirbusz Géza* vette át ezt a posztot, majd 1913-ban a két professzor megegyezik, és formálisan kettéválik a szeminárium a földrajzi (*Czirbusz*), valamint a kozmográfiai és geofizikai szemináriumra (Kövesligethy). A támogatás összegét is megosztják: mindkét szeminárium 400–400 koronát kap. Ezzel együtt az egyetemi

tanács formálisan is jóváhagyta a kozmográfiai intézet megalakítását (amelyet még 1911-ben kezdeményezett). Az 1916–17-es tanévben a kar dékánja volt. Ennél sokkal fontosabb a geográfia számára, hogy Czirbusz működése alatt – aki a klasszikus leíró földrajzot és az emberföldrajzot adta elő – a fizikai földrajzot Kövesligethy Radó tanította!

Az első világháború előtti években állott tudományos pályája csúcspontján. 1905-ben megválasztották az akkor alakuló ISA (International Seismological Association) főtitkárául, és ezt a tiszteletet 1922-ig, a szervezet feloszlásáig megtartotta. Kövesligethy szerkesztette és Budapesten adta ki az ISA összes rendezvényének tevékenységéről szóló köteteket. 1909-től az Akadémia rendes tagja. 1914-ben a római egyetemen olasz nyelvű előadások tartására hívták meg tudománya köréből, és ugyanabban az évben hazánkat képviselte a szentpétervári csillagászati kongresszuson.

Kétségtelen, hogy korának talán legnagyobb szeizmológusa volt. Egészen kivételes matematikai elme, szinte páratlan számolókézség, rendkívül mély fizikai tudás, éles, logikus gondolkodás és szellemes tudományos ötletek, legyűrhetetlen energia és makacs kitartás a megoldásig voltak azok a kiváló tulajdonságok, amelyek a századfordulón őt a magyar földtudományok nagy triászának – Eötvös, Lóczy, Kövesligethy – egyik értékes tagjává emelték.

Az I. világháború és a forradalmak után megvádolták, hogy együttműködött a Tanácsköztársaság kormányával. Kövesligethynek főleg „a középiskolai tanárképző intézetnek a Tanácsköztársaság idején elvállalt vezetését” rótták fel, ezért „az MTA rosszállását” fejezte ki. A bölcsészkar „rosszállásra ítéli”, mert a Tanácsköztársaság idején Eötvös megüresedett helyére Kármán Tódort javasolta (aki a Tanácsköztársaság idején a *Közoktatási Népbiztosság* oktatásügyi és tudománypolitikai osztályának vezetője volt), és mert 1919. május 26-án „örömmel üdvözölte” Kunfi Zsigmond közoktatási népbiztost. A *Földrajzi Társaság* kiléptette, a *Szent István Akadémia* kizárta. 1921–1924 között kényszerszabadságon volt, és nem tarthatott előadásokat és szemináriumokat az egyetemen. 1924-ben rehabilitálták, és 1927-től folytatta oktatói munkáját. Ekkor azonban a régi kapcsolatok már nem újultak fel a földrajzzal, hiszen Cholnoky Jenő személyében olyan tanár került a *Földrajzi Intézet* élére, aki a természetföldrajz minden ágát hitelesen taníthatta. A *Magyar Földrajzi Társaság* LII. rendes közgyűlése (Stein Aurél után másodikként) a földrengések kutatása terén szerzett hervadhatatlan érdemeinek elismeréséül, nemkülönben a *Seismonomia* és *A matematikai és csillagászati földrajz kézikönyve* című munkájára tekintettel egyhangúlag Kövesligethynek ítéli a *Lóczy-emlékérmét* (1924). Köszönő levelében ezt írja: „Fogadja, Méltóságos Elnök Úr, hálás köszönetemet a Magyar Földrajzi Társaságnak rendkívül megtisztelő kitüntetéséért, amely kétszeresen jól esik ez ily nehéz időkben is tántoríthatatlanul, csak ideális céljainak élő tudósna és fejezze ki, kérem, hálás köszönetemet a Társaság tisztikarának és tagjainak is. A Magyar Földrajzi Társaság Lóczy-Emlékérmét pedig lelkiismeretemben nem a vagyon, hanem a tartozás lapján könyvelem el.” Kövesligethy Radó nem csak a tudományos és szakirodalmi munkásságáért kaphatta a kitüntetést, hanem ezzel elismerhették a több geográfus nemzedék oktatásában szerzett hervadhatatlan érdemeit is.

Gábris Gyula

JANKÓ JÁNOS

Pest, 1868. március 13. – Borszék, 1902. július 28.

Középiskolai tanulmányait a Reformátusok Budapesti Főgimnáziumában kezdte és a Tanárképző Gyakorló Főgimnáziumban fejezte be (1886). Hallatlan szorgalommal tanulja a nyelveket, úgy-hogy amikor az érettségi után beiratkozik az orvosi egyetemre, már németül, angolul, franciául és olaszul ír és olvas. De még egy év sem telik bele, máris hátat fordít az orvosi pályának, és beiratkozik a budapesti tudományegyetemre, ahol nagy lendülettel kezd a földrajz és a természetrajz tanulmányozásához (1886–1890). Tanulmányait még *Hunfalvy Jánosnál* kezdte, s talán innen eredeztethető a néprajzi érdeklődése is.

Elhatározta, hogy Afrika felfedezőinek sorába áll. 1888 áprilisában a Nílushoz utazott, de hosszan tartó lázzal járó maláriát kapott, és rövid idő után hazatért. Gyógyulása után ismét Afrikába utazott (Tripolisz és Tunisz), s mint *Lóczy* kedvelt tanítványa, geológiai tanulmányokat végzett, de az észak-afrikai kézműves iparról is gyűjtött adatokat. Földrajzi megfigyeléseit *A Száhel partjain* (1889), ill. *A Nílus Deltája. A Delta földtani és földrajzi felépülése* (1890) c. tanulmányaiban közölte. Költségeit hírlapi cikkeiért kapott honoráriumokból, valamint a Kereskedelmi és Iparkamara ösztöndíjából fedezte. Földrajz és antropológia doktori címet szerzett (1890) a *Benyovszky Móric, mint földrajzi kutató* c. disszertációjával, amivel a földrajzi tanszéken 1892-ben tanársegédi kinevezést kapott. A *Magyar Földrajzi Társaság* titkárának választotta meg (1890–1901). Részt vett a Balaton-kutatásban is, 1902-ben megírta a harmadik kötet második részét: *A Balatonmelléki lakosság néprajzát*, amelyben figyelme kiterjedt a társadalmi-gazdasági viszonyokra (pl. az egykészségre) is.

1892-től kezdve azonban a néprajz felé fordult érdeklődése. Kalotaszeg néprajzával és Torockó, Torda valamint Marosszék magyar népével kezdett foglalkozni. 1894-ben elhagyta a *Földrajzi Intézetet*, mert kinevezték a *Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályára*, ahol *Xántus János* örökébe lépve előbb segédőr, majd őr, végül 1901-ben igazgató lett. Viszonylag rövid előkészítés után megvalósítja *Az ezredéves országos kiállítás néprajzi faluját*, melyben 24 ház közül 12 magyar, 12 nemzetiségi.

Zichy Jenő harmadik expedíciójának tagjaként 1897–1898-ban a Kaukázustól a Volga deltáig, majd onnan a szibériai Tobolszkiig vándorolt. Társszerzője a *Zichy Jenő gr. kaukázusi és középázsiai utazásai 1–2.* köteteknek. Részben az expedícióval, nagyobb részben attól különválva az osztjások szállásterületeire utazott. Megfigyeléseit a *Néprajzi Múzeum* sorozatában jelentette meg 1898-ban: *Utazás osztjákföldre.*

Igen fiatalon, 34 évesen, egyik erdélyi gyűjtőútján hunyt el 1902-ben. Emlékére a *Magyar Néprajzi Társaság* 1969-ben *Jankó János-díjat* alapított, amelyet fiatal néprajzkutatóknak adományoznak kiemelkedő tudományos teljesítményük elismeréséül. Temetésén így méltatta Thirring Gusztáv: „Hirtelen feltűnt és csak rövid ideig, de fényesen csillogott a hazai tudományosság egén.”

Gábris Gyula

ANDERKÓ AURÉL

Terep, 1869. október 14. – Budapest, 1940. június 2.

Középiskolai tanulmányait Szatmárnémetiben, a *Királyi Katolikus Főgimnáziumban* végezte, ahol 1887-ben érettségizett, majd a budapesti tudományegyetemen matematika–fizika szakon 1891-ben középiskolai tanári, 1894-ben bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Németországban (1897) és Franciaországban folytatott tanulmányai (1899–1901) után a *Meteorológiai Intézetnél* működött 1891-től 1922-ig. Meteorológia tárgykörben magántanári képesítést szerzett (1907). *Lóczy Lajos* meghívására ő volt az első meteorológus, aki hazánkban egyetemi előadásokat hirdethetett két féléves tárgyként heti két órában: az első félévben általános meteorológiát adott elő, a második félévben pedig speciális témákat tárgyalt. Az I. világháború alatt 1916 novemberétől 1918 novemberéig a tábori időjelzés parancsnoka volt főhadnagyi rangban. Őt kell tehát tekintenünk az első magyar szinoptikus katona-meteorológusnak. E minőségben végzett munkájáért a „II. oszt. polgári hadi érdemkereszt” kitüntetésben részesítették.

Az ombrometria osztály vezetőjeként jelentős szerepet játszott a magyarországi csapadékhálózat megszervezésében, és bevezette az ún. Anderkó-féle esőmérőket. Németországi tanulmányútja után *Bogdánfy Ödön*nel megszerkesztette a párizsi világkiállításon díjat nyert magyar súlyombrográfot (mérleges csapadékíró), amely a csapadékot télen is följegyzi, és súly szerint nyilvántartja. Az első rendszeres, 30 éves megfigyelési sorozat (1871–1900) klasszikus leíró feldolgozását végezte el. Ebben a munkában előállította a 30 éves évi és évszakos csapadékeloszlás térképeit Magyarország területére. A csapadék havi átlagaiból az évi menetet az évi mennyiség %-aiban is meghatározta, amiből kontinentális és tengerparti típusokat különböztetett meg.

A *Nemzetközi Agrármeteorológiai Társaság* (1913) és a *Szent István Akadémia* (1920) tagja. 37 önálló tanulmánya jelent meg, elsősorban a hazai csapadékviszonyokkal foglalkozott, de a légnyomás vertikális (1905) és horizontális (1906) gradienséről is közölt tanulmányt.

Az I. világháború után, 1920-ban, a lengyel kormány meghívására Varsóba költözött, ahol a meteorológiai intézet tudományos munkatársaként dolgozott. A szinoptikus osztály átszervezésében, a légi utakkal összefüggő munkák megszervezésében és az obszervatóriumok felszerelésének kialakításában vett részt. 1922-től a varsói egyetemen, mint meghívott előadó, sorozatos előadásokat tartott francia nyelven. A *Lengyel Meteorológiai Társaság* elnökévé választotta. Ötévi (1921–1926) lengyelországi munka után hazatérve Vácra költözött, és onnan járt be Budapestre vonattal egyetemi előadásait megtartani.

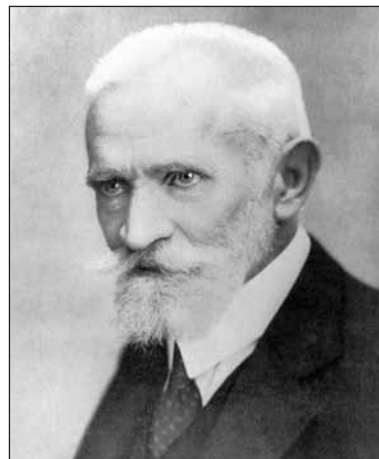
Gábris Gyula

CHOLNOKY JENŐ

Veszprém, 1870. július 23. – Budapest, 1950. július 5.

Tekintélyes családból származik, hét testvéréből Viktor és László elismert írók lettek. Veszprémben végezte az elemi iskolát és a piarista gimnáziumot is, de közben egy évet Pápán volt magántanuló. Említésre méltó, hogy veszprémi földrajztanára *Czirbusz Géza* volt. A földrajz iránti érdeklődése már középiskolás korában megmutatkozott. Legkedvesebb „olvasmányai” közé tartozott *Stiller* 1873-ban kiadott térképatlasza. Alig 12 évesen írta első „könyvét”, az *Előszámláló földíratot* egy iskolás füzet lapjaira. A következő években újabb és újabb „művei” készültek el, köztük egy kétkötetes képzeletbeli útleírás *Fiumétól a Rajnáig* címmel, 105 szép, saját kezű rajzzal (1887). Jól sikerült érettségijével elnyerte a Lánczy-féle ösztöndíjat, és ebből tehette meg első külföldi útját az Alpokban. Tanulmányait tudományegyetemen szeretne volna folytatni, hogy földrajztanár lehessen, apja azonban arra hivatkozva, hogy „a tanárok mind szegények”, a *Királyi József Nádor Műegyetemre* íratta be. A műegyetemi évek alatt is foglalkozott a földrajzzal és sokat utazott; az egyik nyári szünetben például gyalog bebarangolta Erdélyt, tanársegédként pedig évente 80-120 napot töltött terepen. 1892-ben szerzett mérnöki oklevelet, és a műegyetem vízépítési tanszékén kapott tanársegédi állást *Klimm Mihály* professzor mellett, majd filozófia doktorátust is szerzett. *Lóczy Lajos* a földrajz tanszékére való kineveztetése után is tartott még a műegyetemen geológiai előadásokat, s így ismerkedett meg Cholnokyval. Igazán a balatoni tanulmányok hozták össze az akkor már világhírű földrajztudóssal és Ázsia-kutatóval, és ekkor végleg a természeti földrajz felé fordult, ahol jól kamatoztathatta műszaki ismereteit is. Később azt írta, hogy a „mérnöki tudás a geográfiában megbecsülhetetlen”, mert e nélkül „különösen természeti földrajzi tanulmányokat, alig lehet végezni”. *Lóczy* 1894-ben meghívta őt maga mellé asszisztensnek a tudományegyetem földrajzi tanszékére. A *Földrajzi Társaságba* *Lóczy* ajánlására 1893-ban lépett be, s még azon évben meg is jelent első cikke a talajvízről. 1894-ben a *Balaton Bizottság* tagja lett. Az *Intézet* könyvtárát rendezte, és balatoni terepkutatásokat végzett az oktatás mellett. Matematikai és csillagászati földrajzi gyakorlatokat tartott *Kövesligethy Radó* kívánsága szerint. Kutatómunkájának első nagyszabású eredményei a *Balaton tudományos tanulmányozásához* kapcsolódnak: *A Balaton limnológiája* (1897). Egzakt (fizikai) módszerekkel dolgozva ma is helytálló magyarázatát adta a tó vízszintváltozásainak, az állóhullámok jelenségének, a víz szintüneményeinek, valamint a jég mechanizmusának.

1896-ban szerény ösztöndíjjal Kínába ment tanulmányútra. Mestere útvonaljavaslatot is tett, sőt kutatási programmal is ellátta: elsősorban vízföldrajzi és geomorfológiai (felszínalaktani) kérdések megoldására buzdította, hiszen eredeti képzettségét tekintve vízmérnök volt, és földrajzi kutatásai kezdettől a geomorfológiára irányultak. Utazása csaknem két évig tartott, ezalatt feldolgozta a Jangce deltavidékének hidrográfiáját, felfedezett egy nagy lávamezőt Mandzsúriában, és a néprajztudomány számára is értékes anyagot gyűjtött. Naplója 1235 rajzot tartalmaz, köztük sok vízépítményt és különféle mérnöki pontosságú ábrázolást. Erről a nagy kelet-ázsiai tanulmányútról írta *A sárkányok országából* című nagysikerű ismeretterjesztő könyvét. Kínából hazatérve 1898-ban adjunktussá léptették elő, és a mérnöki diplomája mellé megszerezte doktori oklevelét földrajzból. 1899-ben a *Földrajzi Társaság* választmányi tagja lett, 1901-ben pedig levelező taggá választották. 1903-ban

habilitált és a leíró földrajz magántanára lett. 1904 márciusától Cholnoky vette át a *Földrajzi Közlemények* szerkesztését, amit 1912-ig végzett, s ettől kezdve számított a *Földrajzi Közlemények* tudományos folyóiratnak. 1905-től pedig főtitkárnak is megválasztották (ezt a tisztséget 1910-ig viselte).

A kolozsvári *Ferenc József Tudományegyetem* megüresedett egyetemes földrajz tanszékére benyújtott pályázatát elfogadva, 1905 elején egyetemi tanári kinevezést kapott Erdélyben. Elhanyagolt tanszéket örökölt elődjétől, de kitartó munkával felépítette a könyvtárt, fényképgyűjteményt alapított és bővített, jelentősen növelte a hallgatók létszámát. 1908-ban, Lóczy távozásakor ugyan megpróbált visszakérülni Pestre, de végül *Czirbusz Géza* nyerte el a tanszéket. 1912-ben az *Amerikai Földrajzi Társaság* jubileuma alkalmából *Teleki Pállal* együtt meghívottként részt vett a nagy transzkontinentális tudományos kiránduláson, és utazási élményeit az *Utazásom Amerikában Teleki Pál gróffal* (1942) c. könyvében írta le. Az amerikai utazásának nagy eredménye *W. M. Davis* genetikus-morfológiai fel fogásának megismerése és elfogadása volt. Összesen 15 évet töltött Kolozsvárott, magas színvonalra emelte az egyetemi oktatást, közben részletesen tanulmányozta és leírta Erdély természeti viszonyait (*Néhány vonás az Erdélyi-medence földrajzi képéhez*, 1922). 1919 októberében a románok kiutasították Kolozsvárról. Budapesten földrajzi szakértőként beosztották a béketárgyalásokat előkészítő bizottságba. A közismert „vörös térképen” kívül az egyik legfontosabb eredmény Cholnoky írása: *Az új magyar határ bírálata. A Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája* jeles tagja volt (elnöke Lóczy Lajos).

Jóllehet már 1920-tól oktatott, hivatalosan mégis csak 1921-ben foglalta el Lóczy valódi örököséként a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetemen* a földrajzi katedrát. 1920-ban a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagjává választotta. Remek előadó volt, aki felkészülten adott elő tanítványainak. Az egyetemi tudományos előadásai generációkkal ismertették meg a földrajzot, és nemcsak a szakmai közönséggel, a földrajzos hallgatókkal, hanem – a korban nem szokatlan módon – az óráit felvevő és szorgalmasan látogató medikus-, mérnök- és jogáshallgatókkal is. Az egyetemi hallgatók száma az ő professzorsága idején volt a legmagasabb a földrajz szak történetének első 130 éve alatt. A tanszékre visszatérve a könyvtár rendbetétele és a fényképtár személyes munkával történt rendezése volt az első magára vállalt feladata. Jelentősen felemelte a földrajzoktatás óraszámát: általános földrajzot tanított heti négy órában; négy óra leíró földrajz; két óra Magyarország földrajza a két első évfolyam számára; heti két órában matematikai és csillagászati földrajzi előadásai voltak Kövesligethy Radó helyett a két első félévben. Hetenként négy délután gyakorlatok, amiket kezdetben Cholnoky tartott, majd tanársegédei, adjunktusai vették át (pl. Bulla Béla, Kéz Andor és Láng Sándor).

Legkedvesebb munkaterülete a geomorfológia volt: a felszínalaktan csaknem minden ágában jelentőset alkotott, miközben elsőként állított fel felszínfejlődési modelleket (magyarázatokat) a Kárpát-medence különböző tájairól. Fő munkája ebben a témában az *Általános földrajz, I–II.* (1923). Kiemelkedő a folyóvízi erózió kutatása terén elért több eredménye: a folyók szakaszjellegének meghatározása (*A folyóvölgyekről*, 1925; *A folyók szakaszjellegének összefüggése a szabályozással és az öntözéssel*, 1934), a teraszképződés magyarázata, a Duna és mellékfolyói teraszrendszerének első szintézise. Az Alföld tudományos kutatásának programja keretében alkotta meg a futóhomok mozgásának törvényeiről szóló alapvető írását (1902), és vizsgálta a folyók kanyargásait: *A Tisza-meder helyváltozásai* (1907). Nemzetközi viszonylatban is az elsők között magyarázta a fagypolygonok képződésének mechanizmusát. Jelentőset alkotott a lejtők, a lejtős folyamatok (suadások) kutatásában, és kiemelkedő a karsztmorfológiai munkássága is. Szerteágazó kutató és oktató munkájának gyümölcse az első magyar nyelven írt geomorfológia könyv: *A földfelszín formáinak ismerete* (1926). A XIX. század végi kínai utazása alapján (egyetemi) geográfusaink között egyike az utolsó felfedezőkné. Számos nemzetközi földrajzi kongresszuson vett részt előadásokkal; az angol földrajzi társaság (1930) és a bécsi földrajzi társaság is tiszteleti tagjául választotta.

Hetvenéves volt, amikor 1940-ben nyugállományba vonult, és megkapta a *Magyar Érdemrend Középkeresztje* kitüntetését is. Még sikerült elérnie, hogy korábbi javaslata megvalósult. Az intézetbe két professzort neveztek ki utódként, *Bulla Bélát* és *Mendöl Tibort*, akik a természet- és az emberföldrajzi tanszéket kapták. A II. világháború végének szörnyűségeit Balatonfüreden vészelte át. 1945

tavaszaán itt esett áldozatul a bevonuló szovjet katonák kegyetlenségének második felesége, *Fink Ida*. Budapestre visszaköltözve tovább dolgozott, harmadik felesége *Vadas Jolán* – aki évtizedeken keresztül tanársegéd, majd az intézet könyvtárosa, a hallgatók kedves „Cholnoky nénije” – támogatásával. Erősen nemzeti érzelmű tudós volt, haláláig nem tudott belenyugodni a trianoni békeszerződésbe. Magyarország számára mindig a Kárpát-medence maradt. Nagyon megviselte, hogy 1949-ben az új, kommunista kurzus a többi geográfussal – *Bulla Béla*, *Mendöl Tibor* és *Prinz Gyula* – együtt megvonta akadémiai tagságát, és felszámolta (akkori szóhasználat: szüneteltette) a *Magyar Földrajzi Társaságot*, amelynek harminc évig elnöke volt. Az elhatalmasodó rákbetegség végül is ágynak döntötte, és 80 éves korában elhunyt.

Kimagasló érdeme, hogy a földrajztudomány szakmai eredményeit egyszerű szavakkal a nagyközönség számára is könnyen érthetővé tudta tenni. Nagy lélegzetű sorozatai – *A Föld titkai* (1931), *A Föld és élete, I–VI* (1936) és *A csillagoktól a tengerfenéig, I–IV* (1940) – nem hiányozhattak a művelt középosztály könyvespolcairól. Mindmáig ő a magyar geográfia legközkedveltebb népszerű írója, az antikváriumokban könyvei igen keresettek. Már az 1920-as évektől többen kritizálták ezt az ismeretterjesztő tevékenységét azzal az indokkal, hogy elhanyagolja a tudomány művelését. Aktív szerepet vállalt a geográfia és rokontudományainak egyesületeiben. Az *Magyar Földrajzi Társaságnak* 1905–1910 között főtíkára, 1914–1945 közt elnöke volt. Kolozsvári tanárként pedig az *Erdélyi Kárpát Egyesületnek* (EKE) is elnöke volt. A *Magyar Turista Egyesületnek* előbb vidéki választmányi tagja (1908–1917), majd 1920-tól elnöke volt egészen az MTE 1946-ban történt feloszlásáig. Az eredetileg keletkutatásra szerveződött, 1910-ben megalakult *Turáni Társaság* (Magyar Ázsia Társaság) elnökségének tagja volt. A mozgalom céljával a magyarság ősi gyökereinek feltárását, a turáni népek megismertetését, a velük való együttműködés kialakítását stb. jelölték meg. Úgyszintén elnöki tiszttel töltött be a *Magyar Barlangkutató Társulatban*, megalapításától (1926) 18 éven át, és a *Magyar Meteorológiai Társaságnak* is elnöke volt 1939–1944 között. Posztján *Kaán Károlyt* követve a *Természetvédelmi Tanács* második elnöke volt 1940 és 1945 között. Cholnoky már 1923-ban megfogalmazta a *Földrajzi Közleményekben* a természetvédelemről szóló törvény kapcsán kidolgozott programját a földrajzhoz kapcsolódó tájvédelem érdekében. Feladatul tűzte ki, hogy hazánk területén néhány jellemző földrajzi tájképtípust nemzeti parkok módjára lehessen megőrizni. A második világháború befejezéséig – túlnyomóan az ő elnökségének ideje alatt – 2844 ha összterületen 219 természeti értéket nyilvánítottak védetté.

Cholnoky szakmai működése a magyar geográfia történetének csaknem fél évszázadát ölelte át. Ezalatt mintegy 50 kötetnyi könyvet, továbbá 160-nál több szakcikket és mintegy 500 különféle ismeretterjesztő cikket írt. Nagyszerű előadókészségével, közvetlenségével magával ragadta hallgatóságát. Hatalmas enciklopédikus műveltsége a geográfia csaknem minden ágán túl kiterjedt a történelemre, a néprajzra és a természettudományokra, sőt – eredeti végzettsége alapján – némiképp a műszaki tudományokra is. A szavak, a toll és az ecset mestere, művészi vénával megáldott művelője is volt (a *Magyar Képzőművészeti Társaság* 1921-ben választmányi tagsággal ismerte el alkotásai művészi értékét). Különös kapcsolatteremtő érzéke vezette a hazai társadalmi életben, és nyerte el számos társaság vezető (elnöki) pozícióját. Mindent egybevetve Cholnoky Jenő a magyar geográfia egyik legszínesebb, legsokoldalúbb alakja, utazóink sorában pedig eredményes tudományos földrajzi felfedező.

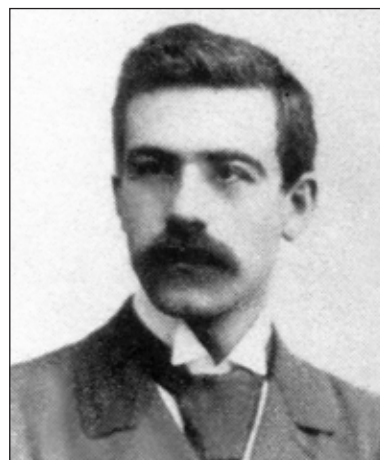
Cholnoky Jenő szellemi hagyatéka a magyar földrajz legváltozatosabb, leggazdagabb részét képezi.

Gábris Gyula

STEINER LAJOS

Vác, 1871. június 15. – Budatétény, 1944. április 2.

A váci piarista gimnáziumban 1880–1888 között végezte középiskoláját végig jeles eredménnyel. A budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karára matematika–fizika szakra iratkozott be, ahol többek között Eötvös Loránd volt a professzora. A göttingeni és berlini egyetemen is folytatott tanulmányokat, majd középiskolai tanári oklevelét 1892-ben, doktori oklevelét az 1893-ban szerezte meg. Már egyetemi hallgató korában, a nyári szünidő alatt, egyetemi ösztöndíjjal, Ógyallán Konkoly-Thege Miklós magáncsillagdjában figyelte a hullócsillagokat. 1901 nyarán Lóczy Lajossal, majd 1902–1904 között Pekár Dezsővel vett részt a Balaton környékének földmágneses felmérésében. Ennek első eredménye a Balaton monográfiának geofizikai függelékében megjelent munkája: *A Balaton vidékén az 1901. év nyarán végzett földmágnesség mérések*. Közvetlenül Eötvös Loránd irányítása mellett végzett földmágneses vizsgálatokat a Fruška-Gorában, valamint az Alföldön Arad és Szabadka környékén. 1907-ben Lóczy Lajos kezdeményezésére magántanárrá képesítették *A földmágnességi vizsgálatok mai állása* című előadása alapján. 1907–8. tanévtől kezdve több mint 30 évig tanított az egyetemen.

1892-től 1932-ig a *Meteorológiai és Földmágnességi Intézetben* dolgozott, s az ország számos pontján nagy pontosságú gravitációs és földmágnességi méréseivel úttörő munkát végzett. A *Földrajzi Társaságba* 1905-ben lépett be, s 1908-ban választmányi tag lett. 1917-ben az *Akadémia* levelező tagjává választotta. 1927. július 31-től az MFI igazgatója, amely tisztséget 1932. június 28-ig, nyugállományba vonulásáig töltötte be. 1917 óta küszködött gégetuberkulózisával, saját tervezésű tükrrendszerrel próbálta napfénnel kúrálni magát.

Steiner Lajos az elméleti meteorológiának nemzetközi szinten elismert egyik legkiválóbb művelője volt. Az ő érdeme a korszerű prognózis-szolgálat bevezetése hazánkban. Mivel több nyugat-európai nyelven beszélt, a külfölddel is élénk kapcsolatban állott. 1944-ben, a fokozódó zsidóüldözés hatására, az ország német megszállása után két héttel öngyilkos lett. A *Magyar Meteorológiai Társaság* 1951-ben évenként kiosztásra kerülő *Steiner Lajos-émlékérmét* alapított.

A geofizika és meteorológia köréből írt 7 önálló művén felül még mintegy 130 tudományos értekezése jelent meg. Ezekből leginkább földrajzi vonatkozásúak az alábbiak: *A Föld mágneses jelenségei* (1923) és a *Kincsestár* ismeretterjesztő sorozatban megjelent *Az időjárás* (1931).

Gábris Gyula

LITTKÉ AURÉL

Budapest, 1872. december 25. – Budapest, 1945. október 31.

Középiskoláját Pécsen végezte. Eleinte jogásznak készült, de Lóczy Lajos tanítványa lett a pesti tudományegyetem bölcsészkarán. Tanulmányainak befejezése után 1901-től az egyetem *Földrajzi Intézetének* előbb gyakornoka, 1905-től tanársegéde volt. 1908-ban *Buda-Pest a török uralom korában* c. értekezésével tett doktori szigorlatot. Összesen 12 évet töltött az egyetem szolgálatában, s annak felét Lóczy mellett. Legtöbb munkája ebből a korból származik. A *Földrajzi Társaságba* 1902-ben lépett be, és 1911-ig titkára volt. Mikor Teleki Pál 1912-ben visszavonult a *Világatlasz* szerkesztésétől, ő lépett a helyébe. 1913-tól 1929-ig Battyai Zsigmonddal együtt szerkeszti a *Földrajzi Közleményeket*. 1911-ben levelező (tisztelési) taggá választották. 1929-ben lemondott a választmányi tagságról.

Eleinte a történelmi földrajz és a földrajz története érdekelték, azután a földrajzoktatás kérdései felé fordult (*A földrajzoktatás reformja és a háború*, 1915; *A középiskolai földrajzoktatás megreformálása és a geográfus tanárképzés*, 1916), majd szerkesztésekkel, fordításokkal kezdett foglalkozni. 1907-től a budai *Paedagogium* polgári iskolai tanárképzőjében tanított földrajzot. 1913-ban ugyanoda rendes tanárnak nevezték ki. A *Polgári-iskolai Tanárképző Főiskola* Szegedre helyezését követően 1924-től annak földrajztanára, majd 1932-től igazgatója lett. Egyúttal a polgári iskolai tanárvizsgáló bizottság ügyvezető igazgatója volt. Természeti és gazdaságföldrajz, csillagászat és térképészet órákat tartott. 1936-ban a *Szegedi Pedagógusok Köre* díszelnökének választotta.

Egyik legfőbb törekvése volt az egyetemi hallgatóknak tankönyvvel való ellátása. Ezért írt földrajzi gyakorlatokhoz való vezérfonalat a *Földrajzi gyakorlatok* sorozatban a *Matematikai és csillagászati földrajz, kartográfiai és kartometriai gyakorlatok*, ill. a *Gyakorlatok a Föld- és éggömbbel* címmel segédleteket 1912-ben, és fordított magyarra több német kézikönyvet (Supan Alexander: A fizikai földrajz alapvonalai, I–II. [1910] és Hettner Alfréd: A leíró földrajz alapvonalai, I–II. [1926] című műveket). Cholnoky Jenő, Papp Károly és Treitz Péter mellett társszerzőként részt vett *A Föld, I–II.* (A Föld múltja, jelene és felfedezésének története) című könyv megírásában.

Littke alaposan képzett és megbízható tollú geográfus volt, de aránylag keveset írt, önálló kutatásai nincsenek, s Budapestről való távozása után már semmiféle tanulmánya sem jelent meg. Jelentős kritikai szellem volt, aki részrehajlás nélkül foglalt állást tudományos kérdésekben, s nemcsak Czirbusszal, hanem Cholnokyval szemben is kifejezést adott rosszallásának a felületesség, ill. a tudománytól való elkalandozások miatt. Littke földrajzi munkássága nem nagy terjedelmű, de értékes, benne nem a kutató tudós, hanem a tanár emelkedik ki. 70 éves korában nyugdíjba ment, és a II. világháború vége felé Budapestre tért vissza. Az ostrom után öngyilkosságot követett el.

Gábris Gyula

SCHWALM AMADÉ

Pancsova, 1884. április 4. – ?

Schwalm Amadé Ármin néven 1901-ben iratkozott be a budapesti tudományegyetemre, amelyet Lóczy Lajos és Kövesligethy Radó tanítványaként végzett el. Tanulmányainak befejezése után 1904-től gyakornok, majd az 1906–7. tanévtől tanársegédként dolgozott a *Földrajzi Intézetben*. 1906-ban doktorált *A japáni rengési elemek számítása* c. dolgozatával. A *Földrajzi Társaságba* 1905-ben tanárjelöltként lépett be. 1911–12. tanévre a rektor a részére külföldi tanulmányi út költségeire 500 korona úti segélyt engedélyezett. A *Magyar Földrajzi Társaság* 1912. január 11-én megalakult *Gazdasági-földrajzi Szakosztályának* alapító tagja volt. A magyar tengerkutatásban kezdetektől szerepet vállalt. A tengeri hullámok mérésének módszereiről és a tengerparti homok keletkezéséről írt tanulmányokat. 1913–1917 között Fiumében a tengerészeti akadémián

tanár, majd a *Magyar Adria Egyesületben* is szerepet kapott: 1929-ben főtitkára volt. 1922-ben a *Földrajzi Társaságban* 10 000, majd a következő évben 20 000 koronás alapítványt tett földrajzi tudományos munkák jutalmazására. 1924-ben választmányi tag lett.

Az 1920-as évektől sok helyen megfordult, állandó állása nemigen volt. 1922–23-ban például a *Budapesti Kereskedelmi Akadémián* és ugyanakkor a középiskolát végzettek szaktanfolyamán is tanított. 1927-ben könyvtárigazgató. 1929-ben a főváros szolgálatába lépett mint felsőkereskedelmi iskolai tanár, 1931-ben és 1932-ben a *Debreceni Nyári Egyetemen* tartott előadássorozatot. 1935-ben idegenvezetői tanfolyam előadója. Tanári vizsgáját azonban csak 1933-ban tette le. 1936-tól ideiglenes, 1939-től kinevezett polgári iskolai tanárként szolgált. Kései, de mégis figyelemre méltó közleménye 1935-ben jelent meg *Zátonyok és szigetek a Dunának Száva- és Temestorkolat közötti szakaszán* címmel a *Földrajzi Közleményekben*.

Ellentmondásos, nyughatatlan személyiség volt, aki ráadásul sok emberrel került összeütközésbe. Az 1934-ben Fodor Ferenc *Bevezetés a gazdasági földrajzba* című tankönyvéről írt recenziója például személyeskedésig jutó vitába torkollott. A *magyar földrajztudomány története* c. könyvében Fodor Schwalmról ezt írta: „pályája elején sokat várhatott tőle a földrajztudomány, azonban korán elhallgatott, s apróságokon, kritikákon kívül főleg idegen nyelvű földrajzi munkák fordításával foglalkozott”.

Tudományos munkássága valóban szegényes: az említett cikkeken kívül Borovszky Samu *Magyarország vármegyéi* sorozatában Bács–Bodrog, Nógrád, Pest–Pilis–Solt–Kiskun és Temes vármegyék természeti viszonyait írta meg. Több kötetet fordított a *Földrajzi Társaság Könyvtára* sorozatába (pl. Waddell L. Austine: *A rejtelmes Lhassza és az 1903–1904. évi angol katonai ekspedíció története*), és tevékenyen vett részt a *Földrajzi Közlemények* idegen nyelvű kiadványának fordításában is.

A róla ismert utolsó adat szerint 1945. május 22-én részt vett a MFT választmányi ülésén.

Gábris Gyula

BALOGH MARGIT

Papp Károlyné

Budapest, 1881. augusztus 16. – Tápióság, 1965. szeptember 6.

Felsőfokú tanulmányait a bp.-i tudományegyetemen végezte. 1903-ban bölcsészdoktor lett földrajzból *Az Alföld közepes magassága* értekezésével (az egyik első női bölcsészdoktor volt). 1905-ben földrajz–természetrajz szakos tanári oklevelet is kapott, 1905–8 között *Lóczy Lajos* gyakornoka. 1908-ban középiskolai tanári kinevezés nyert a bp.-i a belvárosi leánygimnáziumba, ahol egész tanári szolgálatát töltötte.

Tudományos földrajzi a doktori disszertációján kívül csupán a szintén 1903-ban írt *Oláh Miklós Hungariája mint művelődéstörténeti kútforrás* c. tanulmánya. 1905-ben György Aladár *Magyarország* c. könyvében a Dunát írta le, majd magyarra fordította Schaffer X. Ferenc *Általános geológiáját* (1919).

Jelentékeny utazásokat tett; először 1912-ben Észak-Afrikában járt. Megfordult Skandináviában, Dániában, Olasz-, Spanyol- és Franciaországban, Dél-Afrikában. 1913-ban férjhez ment *Papp Károly* egyetemi tanárhoz, s vele számos külföldi utat tett; például férjével részt vett a *XVI. Nemzetközi Geológiai Kongresszuson* Washingtonban (1933), és utána bejárta Észak-Amerikát, majd az Azori-szigeteken fordult meg. Az első világutazó magyar földrajztanárnő. Útirajzeit a *Földrajzi Közlemények*, a *Földtani Közlöny*, *A Föld és népei*, valamint a *Földrajzi Zsebkönyv* közölte. Számos fényképpel gazdagította az egyetemi *Földrajzi Intézet* fényképgyűjteményét. A *Földrajzi Társaság* 1920-ban választmányi tagjának, 1930-ban pedig első nőként levelező (tisztelőbeli) tagjának választotta.

Gábris Gyula

HARMOS ELEONÓRA

Okolicsányi Aladárné

Balassagyarmat, 1884. március 29. – Rákoshegy, 1945. június 13.

A budapesti tudományegyetemen 1901–1905 között *Lóczy Lajostól* és *Kövesligethy Radótól* hallgatott földrajzot. 1913-ban tanári vizsgát és doktori szigorlatot tett. Ettől kezdve 1929-ig tanársegéd, majd adjunktus volt előbb *Czirbusz Géza*, majd *Cholnoky Jenő* mellett. A *Magyar Földrajzi Társaságba* még 1904-ben lépett be, és 1922–1923-ban titkári tisztséget viselt. Tagja volt a washingtoni női földrajzi társaságnak is, és választmányi tagja a *Magyar Adria Egyesületnek*. 1930-tól nyugdíjazásáig középiskolai tanárként dolgozott.

Doktori értekezése (*Az Adria fenékviszonyai és partalakulásai*) nagyrészt a korabeli szakirodalomra épült, de pl. mélységtérképek alapján meghatározta az Adria medrének hipszografikus görbéjét és köbtartalmát is. Számos cikke jelent meg a *Tenger* c. folyóiratban. Foglalkozott térképtörténettel is: az elsők között elemezte *Lázár deák térképét* és *Marsigli* munkásságát. Szigorú könyvbírálatok olykor éles vitákat váltottak ki. *Haltenberger Mihály* 1922-ben megjelent *Leíró földrajzával* kapcsolatban így fogalmazott: „A könyvnek legnagyobb hibája az, hogy a felhalmozott rengeteg anyagot nem hozza egymással szoros kapcsolatba, nem utal az okokra és következményekre, ami a modern geográfia főkövetelménye... Okok keresése nélkül a földrajz csak egy határ tudás, de nem tudomány!”

Probáld Ferenc

STRÖMPL GÁBOR

Nagymihály, 1885. december 12. – Iași, 1945. augusztus 22.

Egyetemi tanulmányait Lóczy Lajos tanítványaként végezte, és kétségtelenül ő volt szellemének legkiválóbb megértője és megőrzője. Talán Cholnoky Jenő kivételével egyetlen más geográfusunk sem ismerte annyira hazánkat személyes megfigyelések alapján, mint ő. Vezető szerepet játszott az *Egyetemi Természettudományos Szövetségben*. Részt vett Lóczy legtöbb földrajzi tanulmányi kirándulásán. 1909-ben bölcsészdoktor lett a Zempléni szirthegegről írt értekezése alapján, majd néhány évig tanársegédként dolgozott a budapesti tudományegyetemen, de Czirbusz alatt a természetföldrajz háttérbe szorult, és emiatt távozott. 1908–1911 között a Duna-teraszok vizsgálatával, 1912-ben a Székelyföld, 1913-ban a Felvidék és a Kis-Magura morfológiai tanulmányozásával foglalkozott. Az I. világháborúban katonai szolgálatot teljesített, majd a Prinz Gyula által a pozsonyi tudományegyetemen létrehozott földrajzi tanszéknek lett tanársegédje. 1919-ben Budapestre menekült, ahol tevékeny részt vett a *Föld és Ember* c. antropogeográfiai folyóirat megalapításában, sőt 1926-ban annak társszerkesztője is lett. 1920-ban egyetemi adjunktusnak nevezték ki. Ugyanezen év augusztusában megvált az egyetemi tanszéktől, s az akkor alakulófélben levő térképészeti intézet szolgálatába állott.

1930-ban a Műegyetem közgazdaságtudományi kar földrajzi intézetéhez hívta Teleki Pál mint a *természeti tájrajz* egyetemi magántanárát. Itt másfél évtizeden át egyetemi hallgatók egész sorát oktatta – nemcsak előadásokon, hanem tanulmányutakon is – a felszín formáinak ismeretére. A *Honvéd Térképészeti Intézetben* tereptant és térképolvasást tanított. 1927-től tényleges katonai szolgálatba lépett, 1941–1944-ben az Erdély katonai térképeinek (a híres 50 000-es színes topográfiai térképeknek) felújítását végző csoport tagja. Mint térképész alezredes került szovjet hadifogságba 1945 áprilisában, majd orbáncban megbetegedvén, az Oroszország felé tartó transzportban augusztus 22-én meghalt, s egyesek szerint tömegsírba temették a romániai Iași-ban, mások szerint azonban eltűnt.

Ő volt az első képzett szakember, aki az ország egy-egy nagyobb területét bejárva leírta és fel-térképezte az ott található barlangokat, megkezdve a magyar barlangok nyilvántartását. A *Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottsága* és a *Magyar Barlangkutató Társulat* alapító tagja. Strömpl utak rendezésével, térképolvasást oktatta és számos más tanfolyamon egész turista nemzedéket nevelt az értelmes természetjárásra. A *Turistaszövetség* elnökségi tagjának, majd alelnökévé választotta, s neve és személye általánosan ismert és megbecsült volt a természetjárók széles köreiben is.

Négy évtizeden át számottevő egyénisége volt a magyar földrajztudománynak, amelyben talán legutolsó képviselője volt a Lóczy-féle természettudományi geográfiai gondolkozásnak, de egyúttal már a megújult szintetikus földrajznak, a magyar tájrajznak is gondolathordozója. Ő készítette (a történelmi) Magyarország első tájtérképét a *Kogutowicz Zsebatlaszába* (1922) írt *Tájtípusok* cikkéhez mellékelve. Kiváló képviselője volt annak a geográfustípusnak, amely nem íróasztal mellett és könyvekből, térképekből, hanem mint természetet járó ismerte meg a magyar földet.

Gábris Gyula

HÉZSER AURÉL

Tállya, 1887. október 21. – Budapest, 1947. április 11.

Középiskoláit Sárospatakon a *Református Kollégiumban* végezte (1906). A budapesti tudományegyetemen bölcsészdoktori oklevelet nyert szülőföldjéről írt disszertációjával (*Az Eperjes-tokaji-hegység vízrajzi kialakulása különös tekintettel a Tokaj-hegyaljára*, 1910), majd természetrajz–földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett (1911). Közben egy évig Párizsban élt, bejárta a *Sorbonne-ra*, és az ott megismert francia szellem irányította később az emberföldrajz felé. Már 1913-ban szemelvényeket közölt *Jean Brunhes* antropogeográfiai előadásaiból a *Földrajzi Közleményekben*, de nem bocsátkozott bele abba az áldatlan harcba, ami éppen akkor az emberföldrajz hazai képviselője, *Czirbusz Géza* és a természettudományi geográfia hívei között folyt. Előbb a budapesti *Felsőkereskedelmi Iskola* (ma Hunfalvy János Közgazdasági és Kereskedelmi Szakgimnázium) óraadó tanára (1910–1911), majd rendes tanára (1911–1935). *Az emberföldrajz alapjai* címmel megjelent könyve után 1923-ban a pécsi *Erzsébet Tudományegyetemen*, 1932-ben pedig a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetemen* emberföldrajzból magántanári képesítést szerzett. 1938-ban ugyanitt az emberföldrajz címzetes nyilvános rendkívüli tanárává nevezik ki, és népességföldrajz előadásokat is tartott 1947-ig. 1936–1947 között a Mester utcai *Felsőkereskedelmi Iskola* (ma Teleki Blanka Közgazdasági Szakgimnázium) igazgatója. 1937-től a földrajzoktatás általános tanulmányi felügyelője.

Tudományos pályafutásának kezdetén *Lóczy Lajos* biztatására természetföldrajzzal foglalkozott, első dolgozataiban Tokaj-Hegyalja és tágabb környezete földrajzi viszonyait és geológiai kialakulását vizsgálta, később érdeklődése az emberföldrajz felé fordult. Telkibánya, az egykori bányaközség szisztematikus leírása (1921) az első magyar emberföldrajzi tanulmány, amely példát és követésre méltó módszert mutatott a magyarországi faluföldrajzi vizsgálatokhoz. A magyarországi antropogeográfiai kutatások úttörője, nevéhez fűződik az emberföldrajz fogalmának meghatározása (*Az emberföldrajz fogalma és tárgyköre*, 1922), magyarországi kutatási programjának kidolgozása (*Az emberföldrajz módszere*, 1939), amelynek lényege – véleménye szerint – a magyar kultúrtáj leírása és a genetikai elv fejlődéstörténeti szempontú alkalmazása, valamint a magyarság kultúrtájteremtő tevékenységének leírása. Vizsgálta még egyes vallások, nyelvek és népek elterjedését, sajátosságait és elterjedtségének okait, a különböző emberfajták etnológiai különbözöségeit, valamint azoknak természetföldrajzi összefüggéseit. Köztisztelőben álló, megbízható munkatárs volt, aki sohasem csatlakozott a magyar geográfiai életben olyan gyakori érdekcsoportokhoz.

Életművének másik nagy területe a tantervkészítés, a középiskolai földrajzoktatás módszertani kérdései, a gazdaságföldrajz tanításának korszerűsítése. Javaslatára a világon elsők között Magyarországon az emberföldrajz is bekerült a középiskolák (a felsőkereskedelmi iskolák) tantervébe. A két világháború között megjelent tankönyveiben az embert, a környezetét hasznosító és átalakító társadalmat állítja a földrajzi vizsgálódás középpontjába. Munkáiban az ember és a táj, a település és a földrajzi környezet, ill. a természeti tényezők irányító és meghatározó befolyását hangsúlyozza. Ez a tankönyvsorozata egyike volt a két háború közti időszak legjobb és legelterjedtebb tankönyveinek.

A középiskolai oktatásban eltöltött szolgálatait elismerve 1943-ban tanügyi főtanácsos lett. 1945-ben fejezte be szolgálatát.

A *Magyar Földrajzi Társaságban* korán szerepet juttattak neki; 1914-ben könyvtáros lett, és 1914–1921 között titkár. A gyenge testalkatú fiatal tanár katonai szolgálatot nem teljesítvén, az I. világháború alatt mások helyett is dolgozott (például *Teleki Pál* főtitkárt helyettesítette katonai szolgálata alatt), s legszorgalmasabb írója volt a *Földrajzi Közlemények* „apró közleményei”-nek, egyes számokat néha egyedül írt tele. Az összeomláskor egyik munkatársa volt a *Teleki Pál* kezdeményezésére készített Magyarország 1 : 200 000-es méretarányú néprajzi térképének. 1922-ben a *Földrajzi Társaság* választmányi tagja lett. A *Földrajzi Közleményeket* 1929–1944 között szerkesztette. Közreműködött a *Magyar Földrajzi Társaság Didaktikai Szakosztályában*, és a szakosztály folyóiratának az *Iffúság és Élet* című tudományos ismeretterjesztő lapnak volt szerkesztőbizottsági tagja 1935-ig. Lefordította Jean Brunhes úttörő munkáját *Emberföldrajzi problémák* címmel, de az sajnos kiadatlan maradt. Több gazdasági, emberföldrajzi tanulmány, tankönyv szerzője. Csaknem 200 írását ismerjük, különösen az 1914–1935 közötti időszakban volt termékeny.

A háború után az újjáéledő *Magyar Földrajzi Társaság* 1946-ban újra választmányi tagjai közé vette. E tisztségét sajnos csak egy évig viselte, mivel 1947-ben súlyos betegségben halt meg 60 évesen. Tállyai szülőházát 1993. május 14-től emléktábla jelöli.

Gábris Gyula

HALTENBERGER MIHÁLY

Kassa, 1888. szeptember 2. – Budapest, 1972. február 4.

Középiskoláit Kassán végezte. Egyetemi tanulmányait 1906–1908-ban a budapesti bölcsészeti karon kezdte, ahol *Lóczy Lajost* hallgatta, majd 1908–1910-ben Greifswaldban folytatta. Ott tett doktori szigorlatot is 1910-ben, s ezt honosította a budapesti egyetemen. 1911-ben tanári oklevelet szerzett a természetrajz–földrajz szakból. Tanulmányútjain megfordult Németországban, Svájcban, Olaszországban, Svédországban, Norvégiában, Dániában. Tanári szolgálatát Miskolcon kezdte, ahol 1911–1913-ban tanított. Közben állami ösztöndíjjal az USA-ban járt, ahol *W. M. Davis* tanszékén dolgozott, majd Kanadában is megfordult. Az 1913–1914. tanévben Lőcsén tanított. A világháború alatt 1916-ban a székesfőváros tanügyi szolgálatába lépett át, ahol előbb polgári iskolában, majd kereskedelmi iskolában tanított, 1918-tól pedig a *Szilágyi*

Erzsébet Leánygimnáziumban. 1917-ben *Czirbusz Géza* a budapesti bölcsészeti kar magántanárának habilitálta a morfológia tárgy-köréből. Több éven át tartott előadásait *Leíró földrajz* (1922) c. könyvében tette közzé.

1924-ben az észkormány meghívta a tartui egyetemre a földrajzi tanszék megszervezésére. 1924-től 1926-ig tartó munkájának elismeréseképpen a kormány a *Sas-rend* parancsnoki keresztjével tüntette ki. Hazatérése után kezdte meg több mint három évtizedes oktatói munkáját a *Magyar Kereskedelmi Tengerésztisztképző Tanintézetben* folyó tengerésztisztképzésben mint a tengerészeti földrajz előadója. A háború után még a tengerrajz és a légkörtan oktatását is ellátta. Előadásainak összefoglalása az 1965-ben megjelent 264 oldalas *Tengerészeti földrajz* c. munkája. 1927-ben a Mű-

egyetem vegyészmérnöki karán műegyetemi magántanárrá habilitálták a gazdasági földrajz válogatott fejezetei tárgykörből. 1929-ben a bölcsészeti karon rendkívüli tanári címet nyert, s itt működött a második világháború után bekövetkezett nyugdíjazásáig.

Haltenberger már egyetemi tanulmányaitól kezdve foglalkozott földrajzzal, de idővel eltolódott a morfológiától a városföldrajzig, s közben átment a politikai, gazdasági, óceánográfiai területre is. A *Földrajzi Társaságba* még 1908-ban belépett, 1931-ben a választmány tagja lett. Levelező tagja a *svéd antropológiai és geográfiai társaságnak* is. 1927-ben a hallei császári *Német Tudományos Akadémia*, 1931-ben a *Szent István Akadémia* tagjává választották. Mint alelnök, tevékeny szerepet töltött be a *Magyar Adria Egyesületben*. Tagja volt a *Gazdasági Szaktanárvizsgáló Bizottságnak*, valamint a *Tengerészisztvi Vizsgálóbizottságnak* is. Sokat foglalkozott a balti államokkal, amelyeket tartui professzorsága idején jól megismert, s Lengyelországgal is, ahol nemcsak részt vett az 1934. évi varsói nemzetközi földrajzi kongresszuson, de előadást is tartott *Az embernek a tájban elfoglalt szerepéről*. Földrajzi munkásságában csak néhány nagyobb művet találunk, ilyen pl. a *Budapest városföldrajza* (1942), melyben összefoglaló földrajzi képet adott a fővárosról. Főleg értekezéseket publikált, amelyek a *Tengerben*, a *Földrajzi Közleményekben*, a *Földrajzi Zsebkönyvben*, a *Városi Szemlében* és német földrajzi folyóiratokban jelentek meg.

Gábris Gyula

WALLNER ERNŐ

Királyfalva, 1891. február 10. – Paks, 1982. május 24.

1909-ben a veszprémi piaristáknál jeles eredménnyel érettségizett, majd az *Eötvös Collegium* tagjaként a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* tanult tovább, és 1913-ban természetrajz–földrajz szakos diplomát, a következő évben pedig középiskolai tanári képesítést szerzett. Katonai szolgálata után 1916-ban a felsőlövői evangélikus főgimnáziumban kezdte tanári pályáját, majd miután e helységet a trianoni békediktátum Ausztriához csatolta, 1922-től a veszprémi *Felső Kereskedelmi Főiskola* tanára, 1928-tól igazgatója lett. Közben megkezdte tudományos kutatásait is, amelyeknek eredményeit *A felső-őrvidéki magyarság települése* című doktori értekezésében foglalta össze és védte meg 1925-ben. A következő években sokat utazott Európa-szerte, számos ismeretterjesztő cikket és könyvismertetést publikált, s megkezdte a Bakony táján értelmezett gazdasági földrajzának utóbb kismonográfiává érlelt tudományos vizsgálatát. 1938-ban a pécsi *Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem* a gazdasági földrajz tárgykörében magántanárrá habilitálta.

Miután a pécsi egyetem 1941-ben Kolozsvárra költözött, Wallner a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán* folyamodott habilitációért, és a rákövetkező évben – *Bulla Béla* és *Mendöl Tibor* javaslata alapján – az „Európa gazdasági földrajza” tárgykörben megkapta magántanári kinevezését. „A folyamodó az európai tájak gazdasági jellegét saját szemléletéből és az irodalomból egyaránt alaposan ismerő, a hazai tájak gazdasági jellegét pedig finom módszerekkel kutató, biztos tudású szakember”, aki „világosan látja azokat az összefüggéseket, amelyekből Európa gazdaságföldrajzi rendszere épül fel” – írta szakvéleményében *Mendöl*. 1943-ban Wallner Ernőt a soproni kereskedelmi iskola igazgatójává nevezték ki; így 1952-ig, a fővárosba költözéséig, előbb

Veszprémből, majd Sopronból ingázva tartotta meg előadásait a budapesti *Emberföldrajzi Tanszéken*, ahol magántanári témája 1948-ban a világrészek gazdasági földrajzává bővült. Az 1948–49-es tanévtől már a képzés kötelező részévé nyilvánított új, kétféléves kurzusok előadója lett a Szovjetunió, illetőleg a népi demokráciák földrajzának tárgykörében. Ezek a területek számára teljesen újak voltak, így hosszas, alapos kutatómunkával kellett összegyűjtenie és az 1950-es évek közepére évenkénti utánnyomásra alkalmas, hosszú esztendőig használatban maradó jegyzetekbe foglalnia ismeretanyagukat. „Példaképe volt a módszeres alaposágú, sokoldalúan felkészült és a korszerű didaktika birtokában levő, avatott szuggesztivitással előadó tanároknak. Amit előadott, azt adatokkal dokumentálva, frázisoktól mentesen tárta a hallgatók elé” – írta róla az egykori tanítvány, Somogyi Sándor.

1952-ben a *Leíró* (1954-től *Regionális*) *Földrajzi Tanszék* megalakulásakor oda kapott a korábbi magántanári címnek megfelelő docensi kinevezést. Bár *Koch Ferencnél* jóval nagyobb kutatási tapasztalatai és eredményei voltak, a tanszék vezetésére nem pályázott; annak elnyerésére pártonkívülként nem is lett volna esélye. Figyelmét így sokkal inkább a tudomány művelésének tudta szentelni, és 1956 októberében megvédte a paksi járás népesség- és mezőgazdasági földrajzát összegző háromkötetes kandidátusi értekezését, melynek legfontosabb fejezeteit több külön tanulmány formájában közölte.

A kor szokásai szerint a kandidátusi fokozattal rendelkező oktatók legalább hetvenéves korukig megtarthatták állásukat. Wallner Ernőt azonban 1958 áprilisában, 67 évesen, alkotó erejének teljében kényszernyugdíjazták. Ennek oka az volt, hogy bár 1956-ban semmiféle megmozdulásban nem vett részt, a november 3-i tanszéki értekezleten, szűk oktatói körben üdvözölte a forradalmi eseményeket. (Megjegyzendő, hogy azokat a fiatal kollégáit – *Zombai Pált* és *Havasné Bede Piroskát* – akikhez a legszorosabb szakmai és emberi kapcsolatok fűzték, már korábban eltávolították az egyetemről.) Ezután az *MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének* könyvtárában vállalt munkát, és közben számos, ázsiai és afrikai országról vagy térségről szóló regionális geográfiai esszét publikált a *Földrajzi Közlemények Szemle* rovatában. Folytatta Balaton-vidéki kutatásait is. Látása azonban egyre romlott, és 1968-ra teljesen megvakult. Ennek ellenére nem vesztette el szellemi frissességét és munkakedvét: úgyszólván haláláig szoros figyelemmel kísérte kutatási szakterületének fejleményeit, és még az 1970-es években is publikált néhány jelentős tanulmányt. 91 éves korában hunyt el. Pakson, az evangélikus temetőben nyugszik.

Egyetemi évei során *Czirbusz Géza* professzor keltette fel érdeklődését az emberföldrajz, illetőleg a lehető legrágabban értelmezett gazdasági földrajz iránt, ám a tehetséges tanítvány a terepen végzett kutatásainak módszerességével és a helytől, időtől függő természeti hatások következetes, logikus számbavételével lényegesen felülmúlta teoretikus hajlandóságú mesterét. Földrajzi kutatásai hazánk három különböző térségére összpontosultak. Legkorábban – az 1920-as években – szülőföldje, a Felső-Örvidék állt érdeklődésének tengelyében; e tájról írt településföldrajzi értekezése joggal állítható párhuzamba *Mendöl Tibor* Szarvas földrajzát tárgyaló disszertációjával. A második világháború előtti évtizedben főként a Bakony és a Balaton-felvidék vizsgálatával foglalkozott. A Bakony erdőtakarójának – s vele együtt a táj arculatának, településeinek és gazdaságának – átalakulását több évszázadon át nyomon követő, több részletben közölt remek tanulmánya forrásértékű anyagot tartalmaz a történeti földrajz és a környezetföldrajz határmezsgyéjén. Végül az 1950-es évek közepén a paksi járás komplex regionális földrajzi feldolgozása zárta nagyobb lélegzetű kutatásainak sorát. Különleges értékét az adja, hogy kiváló történeti-földrajzi időmetszetet nyújt egy olyan térségről, amelyet nem sokkal később az atomerőmű megépítése minden ízében gyökeresen átformált.

Mindig komplex szemlélettel, a természeti tényezők és a társadalom tevékenysége közötti sokrétű összefüggések feltárásának jegyében végezte regionális földrajzi kutatásait. A társadalomföldrajz szűkebb szakágai közül azonban a településföldrajz állt hozzá a legközelebb. Szoros barátság és szakmai tisztelet fűzte jóval fiatalabb kollégájához és pályatársához, *Mendöl Tiborhoz*. Nagy részben Wallner Ernő szervező munkájának köszönhető, hogy a *Földrajzi Közlemények* 1976-ban külön tematikus számmal emlékezett meg *Mendöl* halálának tizedik évfordulójáról. Ekkor közölte – a „bú-

csúzó jogán” – utolsó terjedelmesebb írását, amelyben fél évszázados kutatói tapasztalataira építve a településföldrajz elméleti és gyakorlati kérdéseiről, módszereiről s időszzerű feladatairól adott, mendöli szellemben fogant, nagy ívű összegzést. Ebben állást foglalt a korábbi időszakban sok támadásnak kített településmorfológia és a helyszíni vizsgálódás („autopszia”) fontossága mellett. „A morfológiai kép a változások, a funkciók intenzitásának és változásának biztos kifejezője” – írta. Hiányolta a komoly szakmai vitákat, és sürgette a falvak átalakulásának, városiasodásának tanulmányozását, az urbanisztika mintájára a „ruralisztikával” való sokrétű foglalkozást, az egy-egy településre összpontosító komplex tanulmányok készítését. Végül jogos aggodalmának adott hangot, hogy kellő szakmai utánpótlás híján a településföldrajz könnyen széthullhat, beolvadhat a különböző társ-tudományokba.

Wallner Ernő kiválóan felkészült, rendkívüli munkabírással és kutatói vénával is megáldott tudós tanár volt, akinek tehetsége azonban a maga teljességében nem bontakozhatott ki. Amint időskori visszaemlékezésében írta: „A sors nem adta meg számomra a lehetőséget, hogy tudományos munkássággal kezdjem életemet. Több mint három évtizedet töltöttem középiskolai szolgálatban, három úrnak szolgáltam egyszerre: az iskolának, a tudományos munka megkezdésének és a családom fenntartásának.” Így is impozáns életművet hagyott maga után; a hazai tájak kutatásában és a mendöli településföldrajz hagyományainak továbbvitelében elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Probáld Ferenc

KÉZ ANDOR

Déva, 1891. augusztus 31. – Budapest, 1968. szeptember 17.

1913-ban az iglói tanítóképzőben szerzett tanítói oklevelet. A következő években a gyulafehérvári *Állami Polgári Fiúiskola* tanára. Az I. világháborúban frontszolgálatot teljesített, majd hadifogságba került. Onnan hazatérve a szegedi *Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Apponyi Kollégiumában* polgári iskolai tanári oklevelet nyert 1921-ben, és szeptembertől a *Pázmány Péter Tudományegyetem Földrajzi Intézetének* tanársegédje lett *Cholnoky Jenő* mellett. Közben egyetemi tanulmányait kiegészítve 1924-ben doktori szigorlatát is letette. 1925-től helyettesként az *Erzsébet Nőiskola Polgári Iskolai Tanárképzőjén* tanított. 1930-ban egyetemi adjunktusnak nevezték ki. 1933-ban a bölcsészeti kar egyetemi magántanárnak habilitálta *A mechanikai lepusztulás hatása a földfelszíni formákra* tárgy köréből. Ő volt a legelső magántanár a geomorfológia tárgykörében. 1936-ban egyik magyar résztvevője volt a bécsi negyedkorkutató kongresszusnak.

Cholnokynak az egyetemről való távozása után *Bulla Bélát* nevezték ki a természetföldrajz tanárának, Kéz pedig átment a műszaki egyetem közgazdasági karának földrajzi intézetébe egyetemi intézeti tanárnak *Rónai Andráshoz*. Itt 1942 őszén egyetemi rendkívüli tanári címet nyert, és 1949-ig fizikai földrajzot oktatott. Közben 1944-ben megjelent önálló könyve *Bevezetés a gazdasági földrajzba. Általános földrajz, I–II.* (1943–1944) címmel. A *Meteorológiai Társaság* 1943-ban felkérte *Aujeszký Lászlót* és Kéz Andort, hogy meteorológiai tanszék felállítása érdekében emlékiratot szerkesszenek. A tanszék 1945-ben alakult meg. 1948-ban a közgazdasági kar átalakítása után Kéz ott maradt inté-

zeti tanárnak, de egy év múlva az ELTE *Földrajzi Intézetének* lett docense. 1952-től 1960-as nyugdíjazásáig a debreceni KLTE egyetemi tanára, ahol a leíró földrajzi tanszéket vezette.

A *Földrajzi Társaságba* 1920-ban lépett be. 1923-ban lett választmányi tag, 1924-ben a titkári tisztséget vette át, amit 1929-ig viselt. 1925–1928 között, majd 1934-től ismét a *Földrajzi Közlemények* társszerkesztője. 1934–1944 között *A Földgömbnek*, 1927-től a *Földrajzi Évkönyvnek* is egyik társszerkesztője volt. A *Földrajzi Társaság* alelnöke (1945–1949) és társelnöke (1959–1962) is volt.

Kéz Andor geomorfológiával, s ezen belül is főként a folyóvízi morfológiai kutatásokkal foglalkozott. E problémakörbe *Cholnoky* tanársegédjeként dolgozta bele magát, s eredményeivel felül is múlta mesterét. Az 1930–1940-es években a magyarországi megújuló terasz kutatás úttörője, elsősorban a Duna, a Felső-Tisza, a Zala és a Nagy-Szamos menti teraszokat vizsgálta, s a terasz kutatás módszertanát kidolgozó alapmű szerzője (nyolc tanulmánya jelent meg 1934 és 1943 között a *Földrajzi Közleményekben*). Elsőként bizonyította Magyarországon a teraszok klimatikus eredetét, és elsőként mutatta ki a fiatal kéregmozgásoknak a teraszok helyzetére gyakorolt utólagos hatását. E területen *Bulla Bélával* párhuzamosan, egymást inspirálva dolgoztak. A hazai negyedidőszak kutatásában is fontos szerepet játszott.

Önálló kutatásokat ugyan csak a geomorfológiában végzett, de földrajzi írói munkássága igen jelentékeny terjedelmű, s felöleli a geográfia tágabb területeit is. Mondhatjuk, hogy szakírói tevékenysége lényegesen felülmúlja földrajzi kutatói munkásságát. Egy időben valamennyi földrajzi folyóirat szerkesztése a kezében futván össze, a földrajzi irodalmat és kritikát is irányíthatta. Igen jelentős és értékes a tudományos ismeretterjesztő és népszerűsítő, valamint földrajzpedagógiai tevékenysége is. Számos egyetemi tankönyvet, jegyzetet és más segédkönyvet írt (pl. az 1958–1964 között több kiadást megért, *Láng Sándorral* közösen készített *Leíró természeti földrajz, I–III.* egyetemi jegyzetet) és szerkesztett. A *Cholnoky Jenővel* összeállított *Felfedezők lexikona* (1936) c. munkája a hazai lexikonirodalom egyik klasszikusa.

Kiemelendő szerkesztői tevékenysége az atlaszkészítésben is. Munkatársa volt az 1920-as években több kiadásban megjelent Cholnoky-féle iskolai atlasznak. 1948-ban *Takács Józseffal* szerkesztette a *Bibliotheca Világatlaszát. A Duna-völgy térképe* (1947) egyik szerkesztője volt. A *Kartográfiai Vállalat* kiadásában megjelent teljesen újszerű, s eredetileg a felsőoktatás igényeinek kiszolgálására tervezett *Földrajzi atlasz a középiskolák számára* (1955) elvi alapjának kialakításában és több lapjának szerkesztésben is részt vett.

Gábris Gyula

Szélbarázdából kifújó friss gar-mada az Illancsban. Jánoshalma. A kép jobb szélén Kéz Andor. Bulla Béla felvétele

SZÁVA-KOVÁTS JÓZSEF

Füzesabony, 1898. december 6. – Budapest, 1980. április 30.

Az iskolapadból kikerülve, rövid újonckiképzés után, az I. világháborúban az olasz fronton – a dél-tiroli Dolomitokban – harcolt. Leszerelése után az *Apponyi Kollégium* tagja, itt szerzett polgári iskolai tanári oklevelet, majd a budapesti tudományegyetemen középiskolai tanári oklevelet, és *Cholnoky Jenő* tanítványaként geográfus doktori címet szerzett. 1922-től 1943-ig a Nagymező utcai polgári iskolában tanított, tudományos kutatómunkáját intézményi háttér nélkül végezte. 1930-ban a bölcsészkar magántanárrá habilitálta a klimatológia tárgykörében a júniusi hőcsökkenés okairól (monszun teória) írt tanulmánya alapján. 1943-ban nyilvános rendkívüli tanári címmel a meteorológia és a klimatológia egyetemi tanárává nevezték ki a *Földrajzi Intézetben*. 1945-ben kinevezett rendes professzora lett az egyetemen a hazánkban elsőként létre-

hozott légkör- és éghajlattani tanszéknek, amelyet a következő években intézetté fejlesztett. Száva-Kováts József a magyar meteorológiaoktatás kiemelkedő alakja, szuggesztív előadó, karizmatikus egyéniség volt. Az egyetem *Bölcsészettudományi Karának* 1949-ben történt kettéválasztása után létesült új *Természettudományi Karon* megszervezte az egyetemi szintű meteorológusképzést, s megírta a tudományszak tankönyveit: a *Berényi Dénessel* közösen írt *A talajmenti légréteg éghajlata: mikroklima és növényklíma* 1948-ban, az *Általános légkörtan* 1952-ben jelent meg. Az ugyanebben az évben kiadott, *Bulla Béla* szerkesztette kétkötetes *Általános természeti földrajz* tankönyvben *A levegőburok általános természeti földrajza* c. fejezetet írta meg, amely a huszadik század első felében megjelent meteorológiai tárgyú munkák mintegy összefoglalója, s generációk földrajztanárainak képzését szolgálta. Kutatómunkája az „európai monzun” problémájától kezdve az időjárási periódusokon és a légnedvesség klimatológiáján át egészen a mikroklimáig, sőt ennek a növénytermesztés érdekében való gyakorlati befolyásolásáig terjedt. A nemzetközi szakirodalomban elsőként mutatta be a pára-nyomás és a légnedvesség övenkénti eloszlását az egész földfelszínre kiterjedően (az izovapor, ill. izohumida fogalmát bevezetve a nemzetközi szakirodalomba). Kutatási eredményeit a tudományszak korabeli vezető nemzetközi folyóiratai közölték.

1953-ban koholt vádak alapján eltávolították az egyetemről és bebörtönözték. 1954-ben szabadult, de sem állást, sem publikálási lehetőséget nem kapott többé. Nyilvánosan csupán egyszer jelent meg, amikor 1975-ben részt vehetett a *Meteorológiai Tanszék* alapításának 30. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen. Halála után 15 évvel, 1995-ben a *Fővárosi Bíróság* megsemmisítette az ellene hozott koncepció ítéletet. *Rákóczi Ferenc*, akkori tanszékvezető kezdeményezésére a TTK *Kari Tanácsa* határozatban emlékezett meg a méltatlanul meghurcolt professzorról, és a TTK látványosi épületének *Gömb Aulájában* mellszobrot állíttatott a tanszék alapító professzora tiszteletére.

Száva-Kováts József éveken át tagja volt az *Időjárás* szerkesztő bizottságának, a Magyar Meteorológiai Társaságnak és az MTA elnökségi meteorológiai bizottságának. Az egész Földre kiterjedő feldolgozást készített a légnedvesség térbeli és időbeli eloszlásáról. A háború előtt számos tanulmánya jelent meg hazai és külföldi szaklapokban.

Gábris Gyula

KOCH FERENC

Budafok, 1901. augusztus 25. – Budapest, 1974. október 29.

A kereskedelmi iskolai érettségi után 1920-ban a budapesti tudományegyetem éppen akkor megszervezett *közgazdaságtudományi karának* vegytan–földrajz tanári szakára iratkozott be. Itt figyelt fel a rendkívül tehetséges és szorgalmas hallgatóra *Teleki Pál*, aki 1923-ban mint legelső egyetemi gyakornokát vette maga mellé intézetébe. Koch Ferencnek így alkalma nyílt arra, hogy 1925-ben ösztöndíjasként egy évet a berlini *Collegium Hungaricum*-ban töltsön. 1926-ban doktori szigorlatot tett gazdasági földrajzból; értekezését *Szászország iparföldrajzából* írta. 1928-tól 1934-ig tanársegédi beosztásban dolgozott az egyetemen. Fontos szerepe volt *Teleki A gazdasági élet földrajzi alapjai* című kétkötetes, nagy művének sajtó alá rendezésében, és oroszlánrészt vállalt abban a nemzetközi szinten is egyedülálló, nagyszabású tudományos

munkában, amely *Teleki* munkahipotézise alapján a Thünen-féle modell világméretű érvényesülését tette vizsgálat tárgyává. A négy időkeresztmetszetben elkészült terjedelmes agrárföldrajzi térképanyag globális elemzését *Teleki* ugyan elvégezte, egyes részleteit hazai és külföldi munkák felhasználták, ám az egész mű megjelentetésére végül mégsem kerülhetett sor.

Az 1930-as évek elején Koch Ferenc egészsége megrendült, és súlyos tüdőbetegségéből csak nehezen épült fel. 1934-től kereskedelmi iskolai tanári, majd tanfelügyelői állást vállalt. 1937-től 1949-ig a Mester utcai női felsőkereskedelmi iskola tanára volt. A *közgazdaságtudományi karon* – 1948-ig – már csak a csillagászati földrajz, ill. a leíró gazdasági földrajz megbízott előadójaként tevékenykedett, s ezzel párhuzamosan a *Műegyetemen* csillagászatot adott elő. Közben számos recenziót írt német szakkönyvekről a *Földrajzi Közlemények* hasábjain, és színvonalas ismeretterjesztő tanulmányokat közölt a *Földrajzi Zsebkönyvben*.

Az iskolateremtő geográfus, *Teleki Pál* legkiválóbb tanítványaira 1945 után különösen nehéz sorsot róttak a történelem viharai. Közülük egyesek végképp kiszorultak a hazai földrajztudományból, mások fájdalmas kompromisszumokra kényszerültek, és akadtak olyanok is, akik kisebb-nagyobb mértékben vagy – amint azt Koch Ferenc tette – határozottan elkötelezték magukat az új rendszer mellett. Koch magatartását a kor viszonyainak alapos ismerete nélkül, kellő empátia híján utólag könnyű elvtelen megalkuvásnak bélyegezni; ám így azt is szem elől tévesztenénk, hogy további tevékenysége jelentős mértékben a magyar geográfia szellemi értékeinek megőrzésére, intézményi kereteinek az adott feltételek között történő újjászervezésére irányult.

Az 1945. évi tanügyi reform, az iskolák államosítása és az 1950. évi egységes szocialista tantervek tág teret adtak a földrajztanításnak, és teljesen új tankönyvek készítését tették szükségessé. Koch Ferenc itt remekül tudta gyümölcsoztatni gazdag oktatási tapasztalatát és szaktudását: 1948 és 1952 között – részben társszerzőkkel – tíz különböző középiskolai tankönyvet írt. 1950-ben a *Gazdasági és Műszaki Főiskola* rendes tanárává nevezték ki, 1951-ben rövid ideig a *Pártfőiskolán* (MDP) tanított földrajzot. 1951-ben megbízták a *Földrajzi Könyv- és Térképtárból* létrehozott *Földrajztudományi Kutatócsoport* irányításával. A geográfia eme új műhelyét 1954-ig igazgatta; közben létrehozta s szerkesztette a *Földrajzi Könyv- és Térképtár Értesítője* (később: *Földrajzi Értesítő*) című rangos, új szakfolyóiratot, és számos fiatal, tehetséges geográfust indított el a kutatói pályán.

Az 1950-es évek elején új terep nyílt meg tudományszervező tevékenysége előtt a *Magyar Földrajzi Társaságban* is, amelynek már 1929 és 1939 között titkára, azt követően pedig pénztárnoka volt. Az államhatalom által 1949-ben felosztatott (működésében felfüggesztett) Társaság 1952. évi újjáalakulásától 1958-ig magára vállalta a főtitkári teendőket, s 1959-ig a *Földrajzi Közlemények* meglehetősen hálátlan főszerkesztői feladatait is ellátta.

Jelentős részben az ő jövőbe mutató kezdeményezésének köszönhető, hogy 1952-ben megalakult az ELTE Természettudományi Karán a *Leíró* (1954-től *Regionális*) *Földrajzi Tanszék*, amelynek vezetésére azonban először hiába pályázott. A tanszékvezető docensi állást 1953-ban másodjára sikerült ugyan elnyernie, egyetemi tanárrá viszont csak 1956-ban nevezték ki. Ez a késedelem jelezte, hogy az ELTE mértékadó körei nem találták őt mindenben alkalmasnak az új tanszék vezetésére. Tanári működésével kapcsolatos kételyeik vagy politikai természetű kifogásaik aligha lehettek, sokkal inkább tudói kvalitásait kérdőjelezhették meg. Koch Ferenc ugyanis – *Teleki* mellett eltöltött pályakezdő időszakától eltekintve – sohasem foglalkozott szűk értelemben vett tudományos kutatással, és a kandidátusi fokozatot később sem kapta meg.

A *Regionális Földrajzi Tanszék* a Magyarországon kívüli területek gazdaságföldrajzának oktatásával és kutatásával hosszú időn át egyedülálló feladatot kapott a felsőfokú képzésben, ám az alapítást követő évtized káderpolitikája komoly tudományos műhely kialakítását nem tette lehetővé. Koch Ferenc bölcsességgel és humorral fűszerezett előadásai azonban minden hallgatója számára emlékeztetéseket és tanulságokat maradtak. A tanárképzésben országosan használt, az ismeretek gazdag tárházát tartalmazó egyetemi jegyzetei (*Az európai tőkés országok gazdaságföldrajza*, 1958; *Észak-Amerika gazdaságföldrajza*, 1969) a hettneri szerkezeti mintán alapuló, hagyományos leíró földrajzi szemlélet jegyében íródtak, ám ugyanakkor szerzőjének műveltségéről, didaktikai érzékéről és szabatos stílusáról is tanúskodnak.

A sokrétű oktatási feladatok életének utolsó aktív évtizedeiben teljesen lekötötték Koch Ferenc foglalkozó erejét, és így az említett, európai tárgyú jegyzeten kívül csak néhány ismeretterjesztő cikket, valamint a marxista földrajz elméleti alapjait fejtegető írást publikált. Ebben az időszakban mindössze egyetlen nagyobb lélegzetű – eredetileg kandidátusi értekezésnek szánt – tanulmánya látott napvilágot: *Teleki Pál gazdaságföldrajzi munkásságának bírálata* (1956). Ez nem annyira elméleti jelentőségű írás, mint inkább szomorú kortörténeti dokumentum, amelyben Koch a marxista kritikai szövegek egész széles skáláját felvonultatja. *Teleki* politikáját „a fasiszmus szolgálatának” minősítve, műveinek szellemiségét megtagadva, egyes elgondolásainak és módszereinek helyességét azonban elismerve vonja le a konklúziót: „*Teleki Pál* kétségbevonhatatlanul a burzsoá gazdasági földrajznak nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő művelője volt s a hazai tudományos színvonalú gazdasági földrajznak megalapítója. Idealista, a hazai tőkés-feudális uralkodó osztály politikai érdekeit szolgáló földrajz-ideológiai felfogása ellenére munkái, különösen *A gazdasági élet földrajzi alapjai* címet viselő munkája, kellő kritikával ma is haszonnal forgathatók”. Az idézett végkövetkeztetés marxista köntösbe rejtett lényegéhez közelebb férközhetünk, ha figyelembe vesszük a történelmi háttérrel, hogy ti. a pártállami diktatúra *Teleki* legtöbb művét zúzdába küldte vagy a könyvtári „zárolt kiadványok” közé számúzta, és legszívesebben még a nevét is feledtette volna.

1966 júniusában nyugállományba vonult, és a földrajzi tanszékek összehozói értekezletén meghatóan szép beszédben vett búcsút kollégáitól s az egyetemről. Ebben a beszédben – immár minden önérdektől és pártfegyelmi vagy ideológiai kötelektől mentesen – hálás szívvel emlékezett vissza mesterére, *Teleki Pálra*, akinek emberi nagyságát és tudói teljesítményét a legmelegebb szavakkal méltatta. Később – nyugdíjasként – még befejezte *Észak-Amerika gazdaságföldrajzáról* szóló jegyzetét; hosszas betegeskedés után 1974-ben hunyt el.

Koch Ferenc ellentmondásokkal terhes korban élt, s ezek az ellentmondások pályafutására és személyiségére is rávetültek; megítélése így az utókor szemében szükségképpen ellentmondásos. Alkata szerint tudós tanár volt, kitűnő pedagógus, nem pedig új utakat fürkésző, kutató elme. Életútjának és személyiségének ismeretében megkockáztathatjuk a véleményt: a marxizmus–leninizmus

mesteri fokon elsajátított frazeológiája csupán eszköz volt számára, amelyet a szorongató politikai feltételek közepette saját egzisztenciális túlélése, egyszersmind azonban a honi geográfia érdekében is felhasznált. Széles látóköre, nagy felkészültsége mellett éppen ez a stratégia tette lehetővé, hogy a *Magyar Földrajzi Társaság* javára oly hosszú időn át munkálkodjék, és az MTA utóbb intézett terebélyesedő *Földrajztudományi Kutatócsoportjának*, valamint az *ELTE Regionális Földrajzi Tan-
székének* alapítójaként is beírja nevét a hazai geográfia történetébe.

Probáld Ferenc

AUJESZKY LÁSZLÓ

Budapest, 1903. augusztus 23. – Budapest, 1978. december 7.

A budapesti állami gyakorlógimnáziumban érettségizett 1921-ben, majd a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* matematika–fizika szakos középiskolai tanári (1925), azután pedig fizikából bölcsész-doktori oklevelet szerzett (1926). 1937-ben az egyetem az *idő-prognózis fizikai módszere* tárgykörből magántanárrá habilitálta. Ettől kezdve 1952-ig a meteorológiai energetika és az előrejelzés tárgyköréből minden félévben hirdetett kurzusokat, amelyeket főként fizika és földrajz szakosok hallgattak. 1953 és 1957 között a BME *Hadmérnöki Karán* a meteorológia előadó tanára volt. 1954-ben disszertáció benyújtása nélkül elnyerte a kandidátusi fokozatot, 1971-ben pedig *Kísérlet a légkör meteorológiai mobilizálható energia készletének megbecsülésére* c. értekezése alapján a földtudományok doktora lett.

1926-ban lett az *Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet* munkatársa, ahol 1940 és 1943 között, majd 1951 és 1963 között – nyugdíjazásáig – a *prognózis osztályt* vezette, s közben 1944-ben néhány hónapig az intézet megbízott igazgatója is volt. 1927 és 1932 között több külföldi tanulmányutat tett; különösen nagy hatással volt rá a *Vilhelm Bjerknes* nevével fémjelzett „bergeni iskola”. Ennek nyomán – kiváló elméleti és gyakorlati szakemberként – Aujeszky honosította meg hazánkban az időjárás előrejelzésének a légtömeg- és frontanalízisre épülő, a légköri folyamatok háromdimenziós szemléletéhez kapcsolódó módszerét. A Magyar Köztársaság kormányának küldötteként Washingtonban ő írta alá a *Meteorológiai Világszervezet* (WMO) alapító okiratát (1947). Számos szakirodalmi tanulmánya és tudományos műve közül *A légkör fizikája* (1957) alapvető jelentőségű. Ezen kívül még jó néhány szakkönyve és népszerű kötete jelent meg, s öt évtized alatt több száz ismeretterjesztő írása látott napvilágot a különböző újságok, szakfolyóiratok hasábjain.

1939 és 1945 között a *Természettudományi Társulat* titkára, 1948-tól 1950-ig a *Magyar Meteorológiai Társaság* főtársa és az *Időjárás* szerkesztője volt, majd 1950–1951 között a *Társaság* elnöki tisztét töltötte be. Az MMT *Hegyfok* *Kabos-émlékéremmel*, valamint két ízben (1961, 1963) *Steiner Lajos-émlékéremmel* tüntette ki, és 1979-ben tiszteleti tagjává választotta.

Probáld Ferenc

MENDÖL TIBOR

Nagyszénás, 1905. május 4. – Budapest, 1966. augusztus 21.

Családja mindkét ágon evangélikus lelkész felmenőkkel rendelkezett, apja rövid nagyszénási lelkészi szolgálat után a szomszédos város, Szarvas gimnáziumában vállalt tanári katedrát, és a fiatal Mendöl is itt tanult, és valamennyi tárgyból kitűnőre érettségizett, az országos történelmi versenyen második helyezést ért el. 1923-ban kezdte meg egyetemi tanulmányait a budapesti *Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen*, földrajz–történelem szakon, és ebben az évben lett az *Eötvös Collegium* tagja. Ott kötött életre szóló barátságot a nála egy évvel fiatalabb Bulla Bélával. Mendöl egyetemi tanulmányaiban is kiváló előmenetelt mutatott fel, mind kollégiumi tanára, *Fodor Ferenc*, mind pedig kurátora, *Teleki Pál* elismerően írtak tehetségéről, szorgalmáról.

Mendölnek 1925-ben lehetősége nyílt arra, hogy egy évet a *Bécsi Egyetemen* töltsön, ahol *Eugen Oberhummer* irányításával folytatta kutatásait. Bécsi tanulmányai során született első (kiadatlan) településföldrajzi munkája, *Az Alföld településföldrajzáinak alapvonásai*, amiben az elkövetkező másfél évtized kutatási témáját fektette le. Egyetemi diplomájának megszerzése (1927) után a *Debreceni Tudományegyetemen* vállalt tanársegédi állást, és 13 évet töltött Debrecenben. Furcsa módon életének ez a „pályakezdő” korszaka a legtermékenyebb, mintegy 80 tanulmányt és három kisebb monográfiát írt itt. 1928-ban jelent meg *Szarvas földrajza* című doktori értekezése, amelyben gyermekkorának városát mutatja be. Mendöl életművében mindvégig fontos helyet foglalt el szülőföldjének, a sajátos alföldi településhálózatnak kutatása, a mezővárosok, tanyák keletkezésének, morfológiájának és működésének a vizsgálata. Értekezése lényegében a francia emberföldrajz eszméin fogant tájföldrajzi munka: a nagy kiterjedésű település közigazgatási határai a legkisebb táji keretet rajzolják fel. Az egyöntetű szakmai elismerést hozó kötetet néhány év múlva követte a *Táj és ember* (1932) című tudományelméleti monográfia, amelyben a földrajz lényegét a vidali elvek mentén fogalmazta meg. A francia emberföldrajzban való további elmélyülését szolgálta, hogy 1933–1934-ben Párizsban, a *Sorbonne-on* töltött egy évet, ahol *Albert Demangeon* vezetésével dolgozott.

Kutatásai az 1930-as években két irányba ágaztak el. Egyrészt Magyarország és azon belül kitüntetetten az Alföld településföldrajzi jellegzetességeivel foglalkozott. Ezek a vizsgálatok főként arra irányultak, hogy a nagy népességű, de csekély városi funkciójú agrárvárosok hogyan illeszkednek a magyar városhálózatba, egyáltalán: értelmezhető-e a hagyományos városfogalom ezeknél a településeknél. Mendöl érvelésében a városi funkciók feltérképezésén túl morfológiai megfontolásokat is felsorakoztatott, új irányt szabva kutatási területének is. Másrészt pedig tudományelméleti írásokat közölt, amelyek a városföldrajz, a történeti földrajz problémáit boncolgatták, a történettudomány és a geográfia viszonyát vizsgálták. Valószínűleg ez utóbbi tanulmányainak is köszönhető, hogy a kortárs történészek szemében ő vált az első számú geográfussá: rendszeresen publikált a *Történeti Társaság* folyóiratában, a *Századokban*, és az 1930-as évek végén őt kérték fel, hogy a nagy történeti szintézisekben a történeti földrajzi fejezeteket készítse el. Így került Mendöl – többek között – az ötkötetes *Magyar művelődéstörténet* szerzői közé, vagy az *Úr és paraszt a magyar élet egységében* című tanulmánykötetbe. Ugyanebben az időben folytatott a mezővárosok és a tanyavilág kapcsolatának jellegéről szakmai vitát a szociográfus *Erdei Ferenc*cel a *Földrajzi Közlemények* hasábjain.

Az 1940-es években ért pályája csúcsára. A budapesti egyetemen a *Bölcsészettudományi Kar* vezetése úgy döntött, hogy az addig egységes *Földrajz Tanszéket* a jeles geomorfológus, *Cholnoky Jenő* nyugdíjba vonulása után kettébontja. *Hóman Bálint* vallás- és közoktatásügyi miniszter a *Magyar Földrajzi Társaság* javaslatát tette magáévá a kezdeményezés megindokolásakor: „Az utóbbi évtizedekben a fizikai és emberföldrajz tárgyköre annyira kettévált, hogy azoknak egy tanszéken való művelése és tanítása a két tudomány egyikének szükségszerű elhanyagolását jelenti.” Az 1940 májusában az emberföldrajzi tanszék vezetésére kiírt pályázatra 11 geográfus jelentkezett, Mendöl mellett *Fodor Ferenc*, *Bulla Béla* és *Kádár László* is. Fodor abban a hitben adta be a pályázatát, hogy *Hóman* és *Teleki* „megígérték neki” a tanszéket, de keserűen csalódnia kellett, az új tanszék irányítására az akkor 35 éves Mendöl Tibort kérték fel. A megbízást hamarosan követte a professzori kinevezés és a *Földrajzi Társaság* alelnöki posztja is. Ezekben az években nagyobb szabású szintézisek megalkotásán dolgozott, írt egy német nyelvű városföldrajzi tanulmányt a Kárpát-medence városairól, és *Bulla Bélával* elkezdtek megírni a Kárpát-medencét bemutató regionális földrajzi monográfiájukat. A világháború befejezése után a politika világától mindig távol maradó Mendölt 1946-ban, 41 éves korában, a *Magyar Tudományos Akadémia* tagjai közé, a *Földrajzi Társaság* pedig elnökévé választotta.

Ahogy növekedett azonban a kommunista párt hatalma, úgy romlott a földrajz és a „rég” geográfusok helyzete. Az ún. fordulat éve (1948) után, 1949-ben a kommunista tudománypolitika az MTA megrendszabályozása mellett döntött, az új rendszerhez nem illeszkedő akademikusoknak a testületből való kizárásával. A „tisztogatás” elsősorban a humán tudományokat érintette, de egyiket sem olyan mértékben, mint a földrajzt: az MTA-nak mind a négy geográfus tagját (*Cholnoky Jenőt*, *Prinz Gyulát*, *Bulla Bélát* és *Mendöl Tibort*) kizárták az Akadémiáról (egészen pontosan „tanácskozási jogú taggá” minősítették vissza). Ugyanebben az évben került sor a *Magyar Földrajzi Társaság* működésének szüneteltetésére is, ekkor átmenetileg megszűnt a társaság folyóirata, a *Földrajzi Közlemények* is. Jóllehet a Társaság újjáalakulását néhány évvel később, 1952-ben engedélyezték, a változások Mendöl szakmai pozícióját is végzetesen megrendítették.

A magyar tudományos életben a politikai nyomásra megüresedő vagy újonnan létrehozott egyetemi-kutatóintézeti vezető pozíciókat a rendszer igyekezett megbízható, új emberekkel – többek között emigrációból hazatérőkkel – betölteni. Az ő közreműködésükkel sikerült végrehajtani a nagy ideológiai fordulatot: a marxista alapelvek központi paradigmává emelését. A földrajzzal szemben támasztott igények is megváltoztak, a társadalom- és a természetföldrajz markáns szétválasztását követően a gazdaságföldrajz a szocializmus építésében területi tervezési feladatokat kapott. Maga a társadalomföldrajz fogalma is kikopott a használatból, helyette a gazdaságföldrajz elnevezés vált hivatalossá, míg egyes ágazatai (politikai földrajz, etnikai földrajz, történeti földrajz) művelése megszűnt.

1950-ben a budapesti tudományegyetem emberföldrajzi tanszéke is nevet váltott, és általános gazdasági földrajz tanszékké alakult át, miközben továbbra is Mendöl maradt a tanszékvezető, aki az új körülmények között a passzív ellenállást választotta, nem lépett be a pártba, és mindössze egy-két munkájában igazodott látszólagosan az ideológiai elvárásokhoz. Helyzete, pozíciója nem javult, erős támadások érték, mint a régi (polgári-burzsoá) földrajztudomány képviselőjét. Az 1950-es években valamennyi tanítványát, közvetlen munkatársát eltávolították az egyetemről, munkáinak megjelenését és az MTA doktora cím megszerzését megakadályozták. Az 1950-es években írta meg legterjedelmesebb művét, amely az *Általános emberföldrajz* címet viselte volna. A méreteiben és tartalmában egyaránt kiemelkedő kézirat fő fejezetei azonban csak egészen kis példányszámú egyetemi jegyzetek formájában láthattak napvilágot, és még a legszűkebb szakmán belül is ismeretlenek maradtak. Ebből az anyagból emelte ki és építette fel azután legnagyobb szabású munkáját, az *Általános településföldrajz* című kötetet (1963). Ezt a mintegy 600 oldalas kötetet nyújtotta be akadémiai doktori értekezésként, aminek elbírálása éveken keresztül húzódott, végül 1967-ben posztumusz nyerte el az MTA doktora címet.

Mendölt a mai szakmai közvélemény mindenekelőtt a vidali emberföldrajz népszerűsítőjeként és a magyar városföldrajz megteremtőjeként tartja számon. A legtöbb kortársához hasonlóan

regionális földrajzi témát választott doktori értekezésének megírásakor. Megtévesztő lehet a *Szarvas földrajza* cím (hiszen egyetlen településre utal), de Mendöl értelmezésében a település a legkisebb táji keretet jelenti. Az erős történeti földrajzi elemzésre épülő disszertáció központi kérdése az volt, hogy az emberi tevékenység a különböző korszakokban hogyan hasznosította a természeti adottságokat, milyen helyi és helyzeti energiák tették lehetővé a város kialakulását. Míg a *Szarvas földrajza* a „terepen” mutatta be a vidali emberföldrajz módszereit, addig a *Táj és ember* már szisztematikusan tekintette át a *géographie humaine* elméleti alapjait. A rövid monográfia hét fejezetre tagolódik, amelyek az emberi közösségek és a környezet (miliő) kapcsolatát kronologikus rendező elv mentén világítják meg, hangsúlyozva ennek a viszonynak a kölcsönös jellegét. Későbbi regionális földrajzi monográfiái, a *Bullával* közösen írt *A Kárpát-medence földrajza* (1947, új kiadás 1990), a *Balkán földrajza* (1948) is ezeket az alapelveket követik.

Mendöl azonban már az 1930-as évek közepén érezte a francia emberföldrajz módszertanának buktatóit. 1935-ben megjelent tanulmányaiban a *Vidal de la Blache-féle* alapvetés nyomán készült regionális monográfiákról megállapította, hogy fejlődést csupán az elemzés finomodásában lehet érzékelni, a nagy áttörés óta nincsenek újabb szempontok a francia földrajztudományban. Felhívta a figyelmet arra is, hogy ezek a tájföldrajzi munkák földrajzi szempontból túlméretezettek, túlon túl ügyelnek a tárgyi teljességre, kerekdedségre, a jelent vizsgáló földrajz tárgykörét átlépik, más tudományok elhanyagolt területeire is (pl. településtörténet, gazdaságtörténet) behatolnak. Ugyanakkor – írta Mendöl – a német tudományban egy másik tárgy körül alakul ki új társadalomtudományos szintézis, és új tudomány születése várható: a településtudományé. Kutatói érdeklődése ekkor kiemelten a településföldrajz felé fordult.

Településföldrajzi munkái két (egymást részben átfedő) csoportba sorolhatók: egyrészt érdekelte Magyarország városhálózatának felépítése, a városok tipizálása, a regionális különbségek magyarázata, másrészt pedig a városok belső szerkezete, az épített környezet morfológiája, a városi funkciók és a morfológia közti kapcsolat. A két kutatási területet munkáiban szorosan összekötötte az a probléma, hogy miképpen lehet a sajátos alföldi agrárvárosok helyét meghatározni a magyar városhálózatban. Ugyanis ezek a nagy lélekszámú települések túlnyomórészt földszintes beépítésűek, határozott mezőgazdasági karakterrel (és jelentős külterületi lakossággal) rendelkeznek, miközben úgy töltenek be városi funkciókat, hogy hagyományos értelemben vett vonzáskörzetük nincsen (az Alföld településhálózatából a falvak hiányoznak, az agrárvárosok pedig gyakran egymással szomszédosak). A probléma megoldására a településmorfológia eszköztárát is bevetette: mivel a lakóháztípusok a benne élők életviteléről, foglalkozásáról is árulkodnak, ezért a városias lakosság elkülönítésekor a statisztikai adatfeldolgozást morfológiai adatfelvétellel, térképezéssel lehet kiegészíteni, így az alföldi települések esetében is el lehet különíteni a valódi városi arculattal és városi funkciókkal rendelkező városmagot és a falusias burkot. (Mendöl vizsgálatai szerint az Alföldön a földszintes beépítés bizonyos formái is a városi karaktert jelzik.) Ez a módszer, az ún. funkcionális morfológia módszere lett Mendöl és tanítványai városi vizsgálatainak az egyik sarokköve. A „vonzáskörzet nélküli város” problémáját pedig úgy oldotta fel, hogy egy sajátos „alföldi” városmodellt állított fel: az alföldi városok közigazgatási területén három, funkcióiban elkülönülő település osztozik: a városmagra szorítkozó „valódi” város, az ezt körülvevő agrárfunkciójú falu és a város külterületén szóródó tanyavilág. Ez utóbbi két övezet a „valódi” város vonzáskörzete, ami azonban települési léptékű statisztikai adatközlésekben rejtve marad.

Furcsa, hogy éppen ez a teljesen apolitikus városmorfológiai kutatási irány vált az 1950-es években a támadások céltáblájává. A településmorfológiával kapcsolatban az volt a legfontosabb vád, hogy a morfológia üres, „formalista”, önmagáért való vizsgálódás, amelynek nincs kapcsolata gyakorlati problémákkal (pl. a településhálózat-tervezéssel). A kritikusok különösen súlyos tévedésnek minősítették a magyar településföldrajznak (azaz Mendöl Tibornak) azt a módszerét, amely a morfológiai típusokhoz társadalmi és gazdasági jellegzetességeket kapcsolt; ez ugyanis – véleményük szerint – azt a hamis látszatot keltette, hogy a morfológiai és a funkcionális vizsgálat egységbe

olvasztható. A kemény elutasítás mögött az a megfontolás húzódott meg, hogy Mendöl a „felszíni” jelenségek tanulmányozásából a „lényegire” akart megállapításokat tenni, ez pedig ellentétes volt a marxi-lenini logikával. A támadások másik oka volt, hogy Mendöl lényegében nem volt hajlandó „váltani”, a fordulat éve után is megpróbálta a feleslegesnek minősített településföldrajzi, település-morfológiai kutatásait folytatni, és nem (vagy csak látszólag) ágyazta be ezeket a munkáit a szovjet gazdaságföldrajz gondolatkörébe.

A mai tudománytörténeti értékelés az 1963-ban megjelent *Általános településföldrajz* című kötetet tartja Mendöl legfontosabb művének. Valóban igaz ez a megállapítás, ha a kötet terjedelmét, kézikönyvszerű alaposságát, rendszerező jellegét állítjuk előtérbe. A nagyszabású munka mögött azonban egy megtört és sarokba szorított tudós arca is felsejlik: talán már hiányzik ebből a monográfiából az a gondolati élénkség, ami Mendölnek az 1930-as években írott tanulmányait jellemzi. Sokkal inkább szembetűnő a merev logikai sémákhoz való ragaszkodás, a gyakran (különösen a települések alaptípusainak felállításánál) furcsa következtetésekre jutó kategorizálási szándék. Késérű szomorúsággal ütközik ki a munka bevezetésében olvasható tudománytörténeti áttekintéséből egy egyszerűen fogalmazott mondat: „szocialista tudomány emberföldrajzot nem ismer”. Mendöl Tibort az ellene irányuló sorozatos támadások mind fizikailag, mind lelkileg erősen megviselték, egészsége súlyosan megrendült. 1965-ben nyugdíjba vonult, és nem sokkal később, 61 éves korában meghalt. Halála után munkájának, kutatási irányzatának nem volt folytatója; az általa alapított tanszéken az 1960-as évek elejétől már egy új tudományos irányvonal kiépítése kezdődött meg.

Győri Róbert

BULLA BÉLA

Keszthely, 1906. szeptember 22. – Budapest, 1962. szeptember 1.

A keszthelyi premontrei gimnáziumban tett érettségi vizsgát 1924-ben. Az iskola legkiválóbb diákjai közé tartozott. 1924–28 között a budapesti tudományegyetemen végzett földrajzi és történelmi tanulmányokat. Az egyetemen *Cholnoky*tól morfológiai érzéket, az *Eötvös Collegiumban* *Fodor Ferenctől* az egész földrajzra kiterjedő látókört szerzett. Bölcsészdoktori oklevelét (1928) a *Keszthelyi-hegység földrajza* c. értekezésével nyerte el, és *Cholnoky Jenő* tanársegéde, majd adjunktusa lett a *Földrajzi Intézetében*. Az 1928–29. akadémiai évet a berlini *Collegium Hungaricum*ban töltötte. 1929-ben tanári oklevelet szerzett. Habilitációja után 1936-ban egyetemi magántanár és a budapesti *Középiskolai Tanárképző Intézet* szakelőadója is lett (1938–1944).

Még egyetemi hallgatóként lépett be 1927-ben a *Földrajzi Társaságba*. 1934-ben már választmányi tag, egy ideig pedig a titkárt is helyettesítette. 1942-ben levelező (tisztelési) taggá választották, 1946-ban alelnöke lett a *Társaságnak*. *Cholnoky* nyugdíjazása után, 1941 szeptemberében, egyetemi nyilvános rendkívüli tanár és a *Földrajzi Intézet* igazgatója lett. 1944 szeptemberétől egyetemi nyilvános rendes tanári kinevezést kapott. 1946–1949 között a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagja volt. 1949-ben az *Akadémia* sztálini módon történő átszervezésekor akadémikusi címét – a többi geográfussal együtt – elvették tőle, ill. hivatalosan fogalmazva

„vizsgálóként tanácskozási taggá”. Az ugyanekkor „működésében felfüggesztett” *Magyar Földrajzi Társaság* 1952. évi újjáalakuló közgyűlésén Bulla Bélát választották négy évre a *Társaság* elnökének. A *Társaság*on belül ő hozta létre a természetföldrajzi, hegymászó, karszt- és barlangkutató, gazdaságföldrajzi és oktatásmódszertani szakosztályokat. 1952-ben addigi tudományos tevékenységéért kandidátusi címet kapott. 1954-ben *A szilárd kéreg domborzata fejlődésének alapsajátosságai* című értekezésével az MTA doktori címét nyerte el, s még ebben az évben újra az *Akadémia* levelező tagjává választották. A megalakuló MTA *Földrajztudományi Kutatócsoportjának* vezetője és a kutatócsoport folyóiratának, a *Földrajzi Értesítőnek* a főszerkesztője is lett (1954–1962). Kimagasló egyéniség volt, neve egy korszakot fémjelez a magyar természetföldrajzban, elsősorban a geomorfológiában.

Bulla túlnyomóan geomorfológiai s főleg negyedidőszaki morfológiai kérdésekkel foglalkozott. Fő témaköre a folyóteraszok, a periglaciális jelenségek és a löszkutatás volt. 1936-ban részt vett a bécsi negyedkorkutató nemzetközi kongresszuson, 1938-ban az amszterdami nemzetközi földrajzi kongresszuson, amelyek hatására a negyedidőszak kutatójává vált. A harmincas években analitikus vizsgálatokra, terepkutatásokra alapulva gyors egymásutánban igen figyelemreméltó eredményei születtek a Duna és mellékfolyói völgyfejlődés-történeti, teraszmorfológiai kérdéseinek, a periglaciális jelenségeknek, a magyarországi lösztakaró eredetének, elterjedésének, településviszonyainak feldolgozása során: *Morfológiai megfigyelések löszös területeken* (1933); *A magyarországi löszök és folyóteraszok problémái* (1934); *A Magyar-medence periglaciális képződményei és felszíni formái* (1939). A pleisztocén éghajlatváltozások hazai hatását felismerve már 1934-ben számolt a löszök és a folyóteraszok képződésében is a klimatikus tényezők jelentékeny szerepével, és tanulmányában éghajlati és szerkezeti okokat tüntetett fel a teraszok keletkezésének folyamatában. Világosan látta, hogy „a klimatikus okok bonyolultan komplikálódhattak és komplikálódtak is tektonikus mozgásokkal és a két hatás szerepét külön-külön kibogozni igen nehéz lesz”. *Cholnoky* kétértaszos (városi és fellegvári) elméletén túllépve fokozatosan hat-hét teraszt mutatott ki a Duna és mellékfolyói völgyében, amelyek közül a magasabbakat a pliocénba sorolta, a magas árteret pedig holocén terasznak tekintette (*A magyar medence pliocén és pleisztocén teraszai*, 1941).

Erdély felszabadulása után erdélyi és máramarosi morfológiai problémákkal is foglalkozott. Ilyen tárgyú kutatásainak eredményeiből a fontosabb írások: *A Nagyg, Talabor és a Tisza teraszai* (1940); *A Máramarosi Kárpátok periglaciális jelenségei* (1941); *A Gyergyói-medence és a Felső-Marosvölgy kialakulása* (1943); *Geomorfológiai tanulmányok a Lapos-vidéken* (1944). Írt ezenkívül összefoglaló tanulmányokat is a nagyközönség számára (*Magyar föld, magyar sors*, 1939; *Az Alföld*, 1940; *Erdély*, 1943; *A természetes táj képe a Szovjetunióban*, 1946). 1947-ben *Mendöl Tiborral* együtt megírta *A Kárpát-medence földrajza* c. könyvét. A történelmi és a politikai földrajz területén mozgott *A hazai történeti földrajz múltja, jelene, feladatai* c. tanulmánya. Ezeken kívül még több kisebb jelentőségű tanulmánya és népszerű cikke is megjelent. *Fodor Ferenc* időtálló értékelése szerint: „Bulla Béla egyenes folytatója a *Lóczy–Cholnoky-féle* természettudományi, elsősorban morfológiai iskolának, jó természettudományi képzettséggel és érzéssel, szorosra vont témakörrel, a *Cholnokyénál* kétségtelenül szűkebb, de fegyelmesebb érdeklődéssel. Eddigi eredményei sok újat hoztak a teraszok számát, korát s az alföld felszínalakulását illetően. Jól határolja el magát a geológiától, amelytől *Lóczy* még egyáltalán nem választotta el a földrajztól, s *Cholnoky* is csak részben. Bulla szorosan a földfel-színen marad, tehát elsősorban és csakis geográfus.”

Bulla feltárta a *davisi* geomorfológiai ciklustan és *Walter Penck* morfológiai analízisének tévedéseit, egyoldalúságát, s megalkotta szintézisét, az összehasonlító, funkcionális, dinamikus fejlődés-történeti geomorfológiai szemléletet, amely alkalmas a természet sokoldalú, bonyolult, változatos gazdagságú felszíni domborzata fejlődéstörténetének megismerésére és magyarázatára. Ez a szemlélet jelenik meg élete utolsó tíz esztendejének munkáiban: *A szilárdkéreg domborzata fejlődésének alapsajátosságai és törvényei* (1954), *A magyar föld domborzata fejlődésének ritmusai az újharmadkor óta a korszerű geomorfológiai szemlélet megvilágításában* (1956). Ezek a tanulmányai nemcsak összegezték

kutatásait, hanem előremutatók is voltak. Évtizedekig használták egyetemi tankönyveit: *Általános természeti földrajz, I–II.* (1952–1954) és *Magyarország természeti földrajza* (1962).

Tudományos munkájának csúcstátusát a klimatikus geomorfológia szintézisének megalkotása jelenti, amit *Julius Büdell* csaknem egy időben, de – úgy tűnik – tőle függetlenül dolgozott ki és publikált 1950-ben. Ez a gondolat – és módszer – teljesen átalakította a hazai geomorfológiát (*A klimatikus morfológia területi rendszere* [1954]), és tanítványok seregének későbbi munkáját is meghatározta. *Bulla Béla* – és *Láng Sándor* – körül kialakult az az iskola, amelynek tagjaiból a későbbiekben nemzetközi hírű geomorfológusok, löszkutatók, tájföldrajzosok váltak (*Pécsi Márton, Ádám László, Marosi Sándor, Szilárd Jenő, Somogyi Sándor, Székely András*). A kortárs geográfusok közül kiemelkedett átfogó koncepciók kidolgozására és nagy ívű szintézisek megalkotására való képességével.

Kutatói pályája utolsó korszakának kedvenc témája a tönkfelszínek keletkezése volt. Már 1955-ben elhangzott akadémiai székfoglaló előadásában hangoztatta hazai középhegységeink harmadidőszaki tönkfelszíneiről, hogy „nem davis-i értelmezésű tönkfelületek, tehát nem valamely eróziós ciklus szenilis stádiumát jelző formák; de nem is Penck értelmezése szerinti elsődleges tönkfelszínek, vagyis az emelkedés és a letarolódás egyenlő értékéről tanúskodó egyensúlyi felszínek. ...a tönkösödésnek Földünkön a leggyakoribb és legjellegzetesebb formája az erős mállás és felszíni leöblítés következtében törvény- és szükségszerűen minden emelkedő vagy stabilis kéregdarabon olyan magasságig kialakul, ameddig az alkalmas éghajlat – tehát megfelelő hőmérséklet és csapadék – jelen van”. Tönkösödési elméletét 1962. évi *Harmadkori elegyengetett felszínek maradványai Magyarországon* c. tanulmánya szintetizáló megállapításáig egyre tovább fejlesztve és hazai viszonyokra alkalmazva középhegységeinkben a felső-krétától a középső miocénig az erózióbázistól függetlenül végbement trópusi tönkösödést, majd szubtrópusi areális tönkösödést tételezett fel, amit a tektonikus mozgások átmenetileg azért megzavarhattak. Ezután az areális erózió csökkent ütemével s egyre inkább a mérsékelt övi lineáris erózióval számolt.

Elméletileg is útmutató tájföldrajzi kutatásaiban a tájat az övezetes tagolódást mutató földrajzi burok taxonómiai egységének tekintette, és hangsúlyozta, hogy „őseredeti, teljesen természetes állapotban levő, tehát a társadalom hatásától, bizonyos fokú társadalmi átalakítástól mentes táj ma már nagyon kevés van a Földön”. „A korszerű földrajzi szemlélet csak társadalmi munkával többé-kevésbé átalakított természeti tájat ismer. Sőt, leghelyesebb, ha az esetleges félreértésekre alkalmat adó 'természeti' jelző elhagyásával a földrajzi burok individuális területegységeinek jelzésére egyszerűen a táj megnevezést használjuk”.

1955-ben *Munka Érdemrenddel* tüntették ki. A 90 éves *Magyar Földrajzi Társaság* jubileumi közgyűlésén a *Lóczy Lajos-emlékérmét* adományozta neki. 1955-ben a *Lengyel Földrajzi Társaság*, 1956-ban – jelenlétében – a *Bécsi Földrajzi Társaság* választotta tiszteletbeli tagjává. 1956-ban Rio de Janeiróban a *XVIII. Nemzetközi Földrajzi Kongresszus* munkájában vett részt, az *IGU Periglaciális Morfológiai Bizottsága* levelező tagjává választotta.

1953-tól fél évtizeden keresztül az *Akadémia Földrajzi Bizottságának* elnökeként, 1954-től haláláig az *MTA Földrajztudományi Kutatócsoport* igazgatójaként, az intézmény folyóiratának főszerkesztőjeként elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar geográfia irányításában, a földrajzi kutatások szervezésében, a *Kutatócsoport* – tanítványaiból verbuválódott – fiatal természetföldrajzos kutatógárdájának nevelésében. *Marosi Sándor* visszaemlékezése szerint „soha nem parancsolt és utasított, de olyan légkör alakult ki körülötte példamutatása által, hogy senki sem tudott mást tenni, mint lelkiismeretesen és becsülettel dolgozni”.

Gábris Gyula

GYÖRKÖS ERZSÉBET

Kochné Györkök Erzsébet

Budapest, 1909. április 30. – Budapest, 1982. március 7.

1932-ben a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* földrajz–történelem szakos tanári diplomát, 1942-ben bölcsészdoktori oklevelet, 1948-ban felsőfokú statisztikai képesítést szerzett. 1932-től 1936-ig állástalan volt, mígnem a *Fővárosi Statisztikai Hivatalnál* sikerült elhelyezkednie; itt 1945-ig a piackutató osztály gazdaságföldrajzi előadójaként, 1948-ig főtitárjaként, végül 1950-ig csoportvezetőjeként dolgozott. Ekkor átkerült a *Fővárosi Tanács VB. II. sz. tervestatisztikai osztályára*, ahol főelőadó, utóbb pedig a helyiipari csoport vezetője lett. Pályájának utolsó szakasza egyetemünkhöz kapcsolódik: 1952-ben az alakulófélben lévő leíró (1954-től regionális) földrajzi tanszékre kapott tanársegédi, 1954-ben adjunktusi kinevezést. 1954 és 1957 között az *Élet- és Földtudományi Kar* pártalapszervezetének titkáráként aktív szerepe volt a földrajzi tanszékek szellemi műhelyét tönkretévő káderpolitikában és politikai tisztogatásban. 1962-ben docenssé nevezték ki. 1966-ban férjével, *Koch Ferenc* professzorral együtt vonult nyugállományba. Életének utolsó másfél évtizedében semmiféle szakmai vagy közéleti tevékenységet nem folytatott.

A tanszéken oktatási feladata eleinte a *tőkés országok gazdaságföldrajza* c. főkéllégium gyakorlatainak tartása, majd a *gazdaságföldrajzi szakszeminárium* vezetése volt, amelynek során a tanár szakos hallgatókat a kutató munka alapjaival kellett megismertetnie, felkészítve őket szakdolgozatuk megírására.

A tanszék akkori oktatási profiljával, a Magyarországon kívüli területek regionális földrajzával szemben Györkök Erzsébet szerény tudományos tevékenysége hazánk egyes gazdaságföldrajzi – különösen agrárgeográfiai – és gazdaságstatisztikai kérdéseire korlátozódott. Publikációinak száma pályafutásának időtartamához és a kor viszonyaihoz képest is csekély. Első komolyabb tanulmányaiban – egyetemi doktori értekezése alapján – homokvidékeink mezőgazdasági jelentőségét elemezte. Legfontosabb vizsgálata a budapesti fogyasztói piac élelmiszerellátásának kérdésére vonatkoztak; ebből a szempontból készítette el – a kor egyik divatos hazai témájához kapcsolódva – az ország körzetbeosztását. 1961-ben megvédett kandidátusi értekezése – *Budapest zöldség- és virágkertészete* – szintén ezzel a tárgykörrel függ össze. Egyéb tanulmányai néhány kisebb magyarországi térség (pl. Fejér megye, a Duna–Tisza-köze) gazdaságföldrajzához szolgáltattak adalékokat.

Probáld Ferenc

KEREKES JÓZSEF

Miskolc, 1911. augusztus 3. – Carolina (Brazília), 1957. július 8.

Alsó- és középfokú iskoláit Miskolcon végezte. 1929-ben Miskolcon érettségizett, majd a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem* gépészmérnöki karán folytatta tanulmányait. A geológia iránti erős érdeklődése miatt 1930-ban átiratkozott a tudományegyetem földrajz–természettudományi tanári szakára, ahol főleg geológiát és *Cholnoky Jenőtől* morfológiát tanult. 1936-ban *A tárkányi öböl morfológiája* című értekezésével doktorált.

1935-től 1941-ig díjtalan gyakornok a pesti tudományegyetem *Földrajzi Intézetében*, ezalatt öt ízben nyert belföldi kutató ösztöndíjat. 1939-ben rövid ideig a *Közgazdasági Kar Földrajzi Intézetének* asszisztense. 1939–40-es tanévben a bécsi *Collegium Hungaricum*-ban egy esztendő telt el ösztöndíjasként, s végez kutatást a Keleti-Alpokban. 1941-ben *iff. Lóczy Lajos*, a *Magyar Királyi Földtani Intézet* igazgatója meghívja, és kísérletügyi asszisztenssé nevezi ki, majd 1943. január 1-vel földtani intézeti adjunktus lesz. Ugyanezen évben kezdődött el a *kolozsvári tudományegyetemen* magántanárként való habilitálásának ügye.

Tudományos munkássága elsősorban karsztvidékek morfogenetikai és hidrológiai problémáinak megoldására irányult (*Az Eger környéki barlangvidék kialakulása*, 1938; *A Szilicei-jégbarlangról*, 1940; *A Buda környéki hévvizes barlangokról*, 1944), de foglalkozott teraszmorfológiai kérdésekkel is, elsősorban a Nagy-Szamos és a Sebes-Körös völgyében. A hazai periglaciális kutatások úttörője volt. A részletek publikálása mellett (*Fosszilis tundratalaj a Bükkben*, 1938; *A pestszentlőrinci fosszilis tundra-képződmények*, 1939) az addigi hazai és nemzetközi kutatások eredményei alapján e témakörnek monografikus összefoglalását és rendszerét is megírta (*Hazánk periglaciális képződményei*, 1941). A *Magyar Barlangkutató Társulatban* 1938-tól, a *Magyar Földrajzi Társaságban* pedig 1941-től választmányi tag.

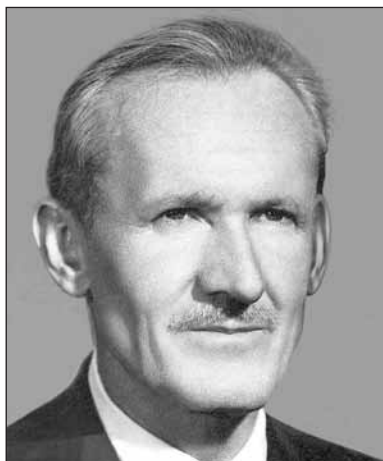
1944-ben katonai szolgálatra hívták be; „hadi geológus” lett a hadseregben. Az év vége felé előbb Sopron környékére, majd innét Ausztriába vezénylik, ahonnan már soha nem tért vissza. Egy ideig Innsbruckban élt, azután áthajózott Dél-Amerikába. Előbb Argentínában, majd 1954-től Brazíliában dolgozott geológusként, pl. földtani térképező munkát végzett a Tocantins völgyében. Miközben a Carolina városka környékén elterülő széntelegek földtani viszonyait tanulmányozta, halálos kimenetelű baleset áldozata lett.

Gábris Gyula

LÁNG SÁNDOR

Rákosszentmihály, 1913. július 29. – Budapest, 1982. január 6.

A budapesti *Kemény Zsigmond Általános Reáliskolában* érettségizett 1931-ben, ahol már kitűnt társai közül azzal, hogy az országos középiskolai földrajzi tanulmányi versenyen első helyezést nyert. Az 1931–32-es őszi tanévtől járt a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészstudományi Karára*. Az első félévtől látogatta *Cholnoky Jenő* morfológiai óráit, majd *Mauritz Béla*, *Papp Károly*, *Kéz Andor*, *Hézszer Aurél*, *Száva-Kováts József* előadásait hallgatta. Végbizonyítványát 1936. szeptember 18-án állították ki, majd ugyanebben az évben földrajz–természettan szakon tanári oklevelet szerzett.

Egyetemi éveire visszaemlékezve így írt első utazásairól: „Cholnoky professzor irányításával végigjártuk Itáliát. Láttuk a működő Vezúvot. Éjszaka föl is kapaszkodtunk rá, mondván:

akkor legalább jól ki lesz világítva. Nem is csalódtunk: megcsodáltuk a kráterekből kilövellt izzó lapillik...millióit.”

Ezután Cholnoky Jenő mellett dolgozott, és 1938-ban doktori címet szerzett a Buda környéki folyóterasz tanulmányaiból (*Folyóterasz-tanulmányok – Hidrológiai Közöny*). 1938 és 1940 között az *egri Dobó István Gimnáziumban*, majd a *budapesti Toldy Ferenc Gimnáziumban* tanított. Ezekre az évekre így emlékezett vissza: „Tanítási gyakorlatot szereztem, de volt időm tudományos munkára is. Egerből indulva főleg a Bükköt cserkésztem be, a fővárosból pedig a Bakonyt, a Duna-kanyart, a Balaton-vidéket. Így aztán élhettem legszűkebb érdeklődési körömmek, a geomorfológiának, vagyis annak a váznak, melyre az egész földrajztudomány épül. Ezért gyalogoltam mindenfelé. Vittem minden tudományos célzatú kirándulásra a különböző gyűjtőeszközöket, a kalapácsot, a helymeghatározáshoz szükséges térképeket, a magasság- és lejtőszögmérőt, a különféle vegyszereket (főleg a sót), vittem a szemcsenagyságmérőt, a nagyítóüveget, s mindezekhez még a megfelelő turista felszereléseket is, a vihar ellen.”

1941-ben díjtalan egyetemi tanársegédnek nevezték ki a budapesti egyetem *fizikai földrajzi tanszékén*. 1942-ben elnyerte a *Földrajzi Társaság Cholnoky-pályadíját*. 1944-ben – épp légiriadó közben, egy pincében – megtartotta habilitációs előadását a karsztmorfológia tárgyköréből, s ezzel egyetemi magántanári képesítést szerzett. A háború végnapjaiban katonai szolgálatra hívták be, amit meteorológusként teljesített: rövid távú előrejelzéseket készített a hadsereg számára. Az ostrom után (Pesten 17-én értek véget a harcok) a háborús károk felszámolásában betöltött szerepéről a következőket írta: „1945 január 19-én elmentem a Múzeum körútra, az egyetemre, romokat takarítani. Mindenfelé törmelék, ágaskodó vastraverzek. Hát nekifogtunk. Vagy öten kezdtük, s én a dékán megbízásából újjáépítési főbiztos lettem... tíz tantermet rendbe hoztunk, innen-onnan »szerzett« táblákkal beüvegeztük az ablakokat, s 1945 március 9-én megkezdtük az oktatást.” A rektor aláírásával dicséret oklevelet kapott „az ostrom idején tanúsított bátor és derekas magatartásáért”.

1946-ban intézeti tanárrá, 1951-ben docensé nevezték ki, így a háború után végre minden energiáját az oktató- és kutatómunkájának szentelhette. Ezek voltak legtermékenyebb évei. Kedvenc tudományterületei: a folyóteraszok és a karsztok kutatása mellett a hidrometeorológiától az ösföldrajzi jelenségekig számos más témával is foglalkozott. 1939-től a folyóterasz-kutatások kötötték le, ki-

emelendő a Sajó, a Hernád, a Felső-Tisza és a Lápos teraszrendszerének leírása. Szinte minden magyarországi középhegységben végzett a tönkfelszínek kialakulásával kapcsolatos kutatásokat, amelyeknek az eredményeiről számos tanulmányban számolt be, elsősorban a *Földrajzi Közleményekben* és a *Földrajzi Értesítőben* (pl. *A Pilis morfológiája*, 1953). Később az MTA *Földrajzi Monográfiák* sorozatban két könyve jelent meg: *A Mátra és a Börzsöny természeti földrajza* (1955) és *A Cserhát természeti földrajza* (1967). Ő még a klasszikus terepkutatások híve volt, a vizsgált területek szinte minden négyzetméterét bejárta, naponta 20–30 km-eket gyalogolt, rendkívül szerény körülmények között szállt meg és étkezett. Egyéniségéhez az analitikus kutatások álltak közel; „az adat objektív, a magyarázat szubjektív” – szokta mondani. Az ő terepi megfigyelései, eredményei szolgáltak az akkor már betegeskedő, és így a terepen nem dolgozó *Bulla Béla* klimatikus morfológiai szintézisének magyarországi bizonyítékaiként. De nemcsak a hegyeket vizsgálta, a Szekszárdi-dombságról, a Sárközről, a Délkelet-Alföldről vagy a Rába vidékéről írt dolgozatai is mutatják, hogy vitathatatlanul ő volt a földrajzosok között, aki a legjobban ismerte, sőt kutatta Magyarország tájait.

Ahogy ezt egy róla szóló, önéletrajzi ihletésű írásban az újságírónak elmondta, „csakhamar kiderült, hogy van egy különös képességem: már szinte gyerekként kitűnően tudtam tájékozódni, s meglehetősen jól emlékeztem arra, amit láttam”. Elképesztő emlékezőtehetségéről később kollégáinak, tanítványainak serege szerezhetett tanúbizonyságot. Különleges „produkciója” volt az, hogy egy találomra bemondott földrajzi koordináta 5°-nyi környezetében felsorolta a fontosabb hegyeket, folyókat, városokat stb., amelyeket egy kéznél levő atlaszban azonnal ellenőrizni is lehetett. A hosszú gyalogtúrák végén pedig megmondta, hogy a legközelebbi vasútállomásról percre pontosan mikor indul és érkezik majd haza a vonat, mert kívülről tudta Magyarország vasútvonalainak teljes menetrendjét, beleértve az általa „madzagvasútnak” becézett szárnyvonalakét is.

1955-ben nyerte el a földrajztudományok kandidátusa tudományos fokozatot, és egyetemi docensként tanított a tudományegyetemen. Pályájában átmeneti változást jelentett, hogy 1958–1963 között a budapesti katedrát öt évre fel kellett cserélnie a szegedi egyetemével: a nyugdíjba vonult *Prinz Gyula* helyét vette át tanszékvezetőként, és ingázott a két város között. *Bulla Béla* korai halála után visszatért Budapestre, ahol csaknem egy évtizedig vezette az *általános természeti földrajzi tanszéket*. 1964-ben elnyerte a földrajztudományok doktora akadémiai fokozatot a *Természeti földrajzi tényezők működése* c. értekezésével, majd 1965-ben tanszékvezető egyetemi tanárrá, az ELTE *Földrajzi Tanszékcsoportjának* vezetőjévé nevezték ki, és ezt a munkakört 1972-ig töltötte be. 1978-ban nyugállományba vonult, de mint tudományos tanácsadó továbbra is rendszeresen tartott órákat. 1982. január 5-én még vizsgáztatott, de a következő napot már nem érte meg. Majd negyven évi egyetemi oktatói tevékenysége eredményeként több generációt indított el a földrajztanári pályán.

Sokoldalú oktató volt. A csillagászati földrajztól a térképészetten át az általános és regionális természetföldrajzig tartott előbb gyakorlatokat, majd előadásokat. Nagy súlyt helyezett az órákon elhangzott ismeretek természetbeni, terepi bemutatására. Ezért sok tanulmányi kirándulást szervezett és vezetett, rengeteg magyarázattal kísérve. Emellett a földrajz alapfogalmaitól az általános természetföldrajzon át a távoli kontinensek regionális természetföldrajzáig terjedően számos tankönyvet (pl. *Matematikai és csillagászati földrajz és térképészet*, 1952) és egyetemi jegyzetet írt (*Általános természeti földrajz, I–II.*, 1975, ill. *Kéz Andorral közös Leíró természeti földrajz, I–III.*, 1962). 1965-ben megszervezte egyetemünkön a kutatásokat idegen nyelven ismertető *Annales Sectio Geographicát*, amelynek 1973-ig vezető szerkesztője volt.

Előadásaiban, tanulmányaiban a természetföldrajz csaknem valamennyi ágával foglalkozott. Fontos tanulmányokat közölt a karsztmorfológia, a karszthidrológia és a hidrometeorológia témaköreiben (*Hidrológiai és morfológiai tanulmányok a Bükkben*, 1954; *Karsztvízforgalom és karsztvízháztartás a Dunántúlon*, 1975). De az elmélet nála sohasem volt öncélú. Alapelve volt, hogy a ma tudománya a holnap gyakorlata lehet. Megkülönböztetett figyelmet fordított arra, hogy a földrajzi kutatások miként szolgálhatják a társadalom, a termelőmunka érdekeit. Jelentős szerepet játszott a földrajzi kutatások eredményeinek gyakorlati alkalmazásában. Több város: köztük Budapest,

Szekszárd, Pécs, Miskolc, Salgótarján ivóvíz- és iparvíz-ellátásának megoldásához vagy fejlesztéséhez készített szakvéleményt.

A tudományos élet szervezésében is jelentős szerepet játszott. Több hazai (*Magyar Földrajzi Társaság, Magyarhoni Földtani Társulat, Magyar Hidrológiai Társaság, Magyar Meteorológiai Társaság*) és nemzetközi tudományos társaságnak volt tagja, tisztségviselője. A *Magyar Földrajzi Társaságban* szakosztálytitkár, választmányi tag, társelnök (1965–1981). A *Szocialista Földrajzért* (ma *Pro Geographia*) oklevéllel tüntették ki a megalapítást követő évben, 1969-ben, majd a *Társaság* tiszteleti tagjává választották 1981-ben. Közbenjárására alakulhatott meg a *Magyar Földrajzi Társaság Hegymászó Szakosztálya* 1957-ben. A *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatban* 1958-tól a karszt-morfológiai szakbizottság vezetője, 1962-től elnökségi tag, majd 1966-tól 1971-ig elnök volt. 1950-től a *Hidrológiai Közöny* szerkesztője, a *Karszt- és Barlangkutatásnak* 1963-tól 1980-ig főszerkesztője. 1982-től a *Magyar Hidrológiai Társaság* tiszteletbeli tagja, a MTESZ elnökségi tagja. Nemzetközi tudományos szervezetekben is tevékeny volt: több évig a *Kárpát–Balkán Geomorfológiai Bizottságnak*, a *Nemzetközi Barlangkutató Uniónak* (ISU) és a *Nemzetközi Hidrológiai Uniónak* volt tagja.

Kutatásai révén sokat utazott. A Kárpát-medence tájainak legalaposabb hazai ismerője volt. Sajnos legaktívabb életszakaszában az akkori politikai viszonyok miatt a külföld szinte elérhetetlen volt, de ennek ellenére is számos hosszabb-rövidebb tanulmányutat tett az Alpokban, a Balkánon, Olaszországban, az Egyesült Királyságban és Spanyolországban, majd a távolabbi országokban is. Főleg a Szovjetunióban, ahol 6 hónapos tanulmányútján kívül is többször megfordult: Grúzia, Örményország, Tádzsikisztán, a Tien-san, Szibéria és a Bajkál-tó vidékén járt. Eljutott Thaiföldre is. 1976-ban az ELTE küldöttségét vezette a moszkvai *IGU-konferencián*. 1981 augusztusában a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat* képviselőjeként előadással vett részt az Amerikai Egyesült Államokban rendezett *VIII. Szpeleológiai Világkongresszuson*.

Tudományos munkásságát több hazai és külföldi társaság magas kitüntetésekkel ismerte el: 1970-ben az *Országos Meteorológiai Intézet Centenárium Emlékérmével* tisztelte meg. 1977-ben *MTESZ-díjat* kapott, a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat Kadić Ottokár-éremmel* tüntette ki. 1979-ben az *Országos Meteorológiai Társaság Steiner Lajos-émlékérmét* kapta. A *Szovjetunió Földrajzi Társasága Bellingshausen-émlékéremmel*, a *VI. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszus* alkalmával (1973) az olomouci *Palaczky Egyetem Tudományos Tanácsa tiszteleti diplomával és aranyéremmel* jutalmazta.

Gábris Gyula

Láng Sándor és Mészáros Imre
hallgatókkal Kőszegen
egy 800 éves fa alatt (1964)

KURUC ANDOR

Budapest, 1913. szeptember 17. – Budapest, 1994. december 9.

A Pázmány Péter Tudományegyetemen 1935-ben szerzett állam-tudományi doktorátust. Ezután évekig állástalan volt, s ez idő alatt gyors- és gépírást tanult. 1938-tól 1946-ig rövid megszakítással a MÁV-nál dolgozott irodai alkalmazottként, közben pedig 1943-tól földrajzot hallgatott egyetemünkön. *Mendöl Tibor* tanítványa lett, aki 1946-ban maga mellé vette díjtalan gyakornoknak. 1948-ban *Kőbánya településföldrajzi arculata* című értekezésével földrajzból is doktorált, s ekkor az emberföldrajzi tanszéken tanársegéddé nevezték ki. Feladata az első években az emberföldrajzi gyakorlatok vezetése volt, majd évtizedeken át a csillagászati földrajz egyes előadásait és gyakorlatait tartotta, valamint statisztikai alapismereteket oktatott. Fiatal feleségének halála (1951) lelkiileg annyira megtörte, hogy fel kellett hagynia az oktatással, és 1954-től csak rajzolóí,

valamint segédkönyvtárosi munkát végzett. 1962-től – egészségi állapotának javulása nyomán – ismét tanársegédi, majd adjunktusi státusba került előbb a természetföldrajzi, 1970-től pedig az általános gazdaságföldrajzi tanszéken. A tudományos munkához szükséges ismereteinek gyarapítása céljából esti tagozaton két tanéven át (1966–1968) matematikát hallgatott egyetemünkön. 1968-ban megvédte *A csillagászati földrajz új módszerei és rendszere* című kandidátusi értekezését. 1975-ben címzetes docensként vonult nyugállományba, de még az 1983–84-es tanévben is bejárt tanítani. Kuruc Andor 1958-tól bő két évtizeden át vezette a TTK *Kari Tanácsának*, időnként az ELTE *Rektori Tanácsának*, valamint a *Magyar Földrajzi Társaság* választmányi üléseinek jegyzőkönyveit.

Az 1960-as években már túljárt élete delén, amikor első publikációi napvilágot láttak. Ezek széles körű érdeklődésről és szakirodalmi tájékozottságról tanúskodnak, s igen változatos – térképészeti, tudománytörténeti, űrkutatási, gazdaságföldrajzi – tárgykörűek. A földrajzi folyóiratokon kívül a *Fizikai Szemlében* is jelentek meg közleményei. *A gazdasági távolságról* írott tanulmányában (1967) olyan, még alig ismert amerikai szerzők (Tobler, Bunge) műveit idézte, akik utóbb a kvantitatív geográfia úttörőiként szereztek nemzetközi hírnevet.

Figyelme idővel mindinkább a világtenger természeti és gazdasági földrajzára összpontosult; ezzel *Haltenberger Mihály* nyomdokaiba lépett, ám elődjénél sokkalta elmélyültebben és átfogóbban foglalkozott a témával. Mintegy negyedszázadon át – technikumi, majd műszaki egyetemi szinten – részt vett a hajóistiztképzésben; ahová a csillagászati földrajznak és a világtenger földrajzának előadására hívták meg. A *Tengerföldrajz* című felsőfokú technikumi tankönyvében (1970) Magyarországon elsőként fejtette ki részletesen – remek szemléltető ábrákkal kísérvé – az árapály klasszikus matematikai-fizikai elméletét. Oceanográfiai tárgyú jegyzeteinek és tankönyveinek – egyszeresmind egész életművének – koronája a *Tengerek földrajza* (1982) című kötet, amely a tengermedencék keletkezésétől, a tengervíz fizikai és kémiai sajátosságaitól, áramlási viszonyaitól, élővilágától a fő hajózási útvonalak forgalmáig és a fontosabb kikötők műszaki jellemzőiig az ismeretek hihetetlenül gazdag tárházát tartalmazza; ennek anyagát az internet előtti korban rendkívüli szorgalommal, úgyszólván morzsánként gyűjtötte össze és foglalta rendszerbe.

Kuruc Andor igen zárkózott ember volt, aki szerényen, dolgozószobája magányába visszahúzódva csak a tudománynak élt, és kollégáival vagy a szakmai közélettel alig volt kapcsolata. Késői

pályakezdése ellenére jelentős alkotásokat hagyott hátra. A tengerekkel foglalkozó legújabb, digitális egyetemi tankönyv (Práger Tamás – Pieczka Ildikó: *Óceánográfia*, 2013) méltán tartja őt számon „a 20. század végi hazai oceanográfia úttörője”-ként.

Probáld Ferenc

PUSKÁS IMRE

Sarkad, 1913 – Sarkad, 2002

Kötetünk életrajzai másfél évszázad oktatóinak állítanak emléket. Puskás Imre életrajza kivételként szerepel közöttük, mert érdemesnek bizonyult rá: kivételes személyiség volt. Hivatalosan nem tartozott az oktatók közé, mégis rendkívüli hatással volt sokak pályafutására, akik – tanárként vagy kutatóként – életük végéig szeretettel emlékeztek vissza rá. Az ELTE földrajzi tanszékein három évtized alatt létrejött tudományos művekben – kisebb vagy nagyobb mértékben – ott rejtőzik az ő odaadó, lelkiismeretes munkájának eredménye is.

Puskás Imre munkaszeretetét és szilárd jellemét Sarkadról hozta magával, ahol szegényparaszti családban született, és igen nehéz körülmények között élt. Felserdülve a helyi cukorgyárban kemény fizikai munkán edződött, míg 1937-ben Budapestre nem költözött. Itt villamosvezetői tanfolyamot végzett, és éveken át vezette a motorkocsikat a pesti körúton. A katonai szolgálat után, az 1943–44-es tanévben altisztként került az akkor még *Pázmány Péter* nevét viselő budapesti tudományegyetem *Földrajzi Intézetébe*, amelyhez három évtizeden át, 1973. évi nyugdíjba vonulásáig hűséges maradt. Még jól ismerte *Cholnoky Jenőt*, s megbecsült munkatársa volt *Bulla Béla*, *Láng Sándor*, *Mendöl Tibor* és *Koch Ferenc* professzoroknak. Az 1950-es években technikai képzést szerzett, és attól fogva technikus-laboránsi státusban, voltaképpen afféle mindeneként dolgozott a tanszékeken.

Az egyetemi hallgatók és oktatók nemzedékeinek feledhetetlen *Imre bácsija* igazi ezermester volt: oktatástechnikus, műszerész, laboráns, gépkocsivezető, fűrómester és ki tudja még mi minden, aki fáradhatatlanul és mindig pontosan, megbízhatóan volt segítségére tanároknak és hallgatóknak. Az ő feladata volt többek között, hogy az előadásokhoz a tanterembe vigye és – igény szerint – kezelje a korabeli terjedelmes írásvetítő vagy diavetítő és filmvetítő gépeket, továbbá helyükre akassza az éppen szükséges falitérképeket. A tanszéki oldalkocsis motorkerékpárral részt vett a terepgyakorlatok megszervezésében, a különféle terepi kutatásokban, csákányozta a feltárásokat, karbantartotta a műszereket, és ha – nagy ritkán – más dolga épp nem akadt, kis szobájában a szemléltetéshez készült diafilmkockákat keretezgette. Eközben szívesen elbeszélgetett a hozzá betérő oktatókkal és a hallgatókkal, akiket barátságosan, tapintatosan és kedélyesen igyekezett tisztességre, rendre, kötelességtudatra nevelni s jó tanácsokkal ellátni. A személyét övező általános megbecsülést és szeretetet elsősorban bölcsességével, józan ítélőképességével és segítőkész emberségével vívta ki magának. Nyugdíjba vonulásával valami pótolhatatlan érték tűnt el a tanszékek életéből.

Probáld Ferenc

MAJOR JENŐ

Felsőszakony, 1922. február 15. – Budapest, 1988. július 2.

Elemi iskolába szülőfalujában és Sopronban járt, majd a soproni *Evangelikus Líceum* diákjaként érettségizett 1940-ben. Ugyanebben az évben vették fel a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* földrajz–történelem szakra, és ugyanekkor lett az *Eötvös Collegium* tagja. A kollégium utolsó szeniora és az elitképző intézmény 1950-es megszűntetése előtti utolsó földrajzos szakvezető tanára volt. Sopron városföldrajzát bemutató doktori értekezését *Mendöl Tibor* vezetésével védte meg 1947-ben. Az egyetem *Földrajzi Intézetében* kezdte pályáját mint díjtalan gyakornok, majd az *Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában*, illetve a *Teleki Pál Tudományos Intézetben* (később Kelet-Európai Tudományos Intézet) dolgozott. Az intézet felszámolását követően 1950-ben *Perényi Imre* hívására a *Budapesti Műszaki Egyetem Városépítési Tanszékére* került.

Az ELTE-re több mint egy évtized múlva, sajátos körülmények között tért vissza. Az 1950-es években az *általános gazdasági földrajz tanszék* munkatársai közül többen lettek politikai tisztogatások áldozatai, és az 1956-os forradalmat követően szinte kihalt a tanszék. *Wallner Ernő* docenst 1958. február elején szóban tájékoztatták arról, hogy három nap múlva „nyugállományba helyezését megelőző szabadságot vesz ki”, és április 1-jén nyugdíjazták. *Mendöl Tibor* tanszékvezető a dékánnak írt levelében azt kérte, hogy a megüresedett helyre adjunktusi állást hirdessenek meg, és arra is utalt, hogy az új munkatárs esetében „különösen kívánatos megfelelő tájékozottság a településföldrajz területén”. Az állásra sikerrel pályázott Major Jenő. *Mendöl* utódjaként tekintett régi tanítványára, de a közös terveket nem koronázta siker. Major – *Mendöl Tiborhoz* hasonlóan – nem lépett be az MSZMP-be, ami lehetetlenné tette tanszékvezetői kinevezését, ezért az egyre rosszabbodó helyzetben 1961-ben maga kezdeményezte, hogy helyezték vissza a BME-re. A *Műszaki Egyetem Városépítési*, majd *Építészettörténeti Tanszékén* dolgozott tudományos főmunkatársként egészen 1986-os nyugdíjba vonulásáig. Két év múlva, 66 éves korában meghalt.

Munkásságában a mendöli településföldrajzi hagyományt vitte tovább. Történeti településföldrajzi munkáiban a források feltárására épülő, tényszerű rekonstrukciót tartotta a legfontosabbnak, megközelítését, módszertanát ezért pozitivistának nevezhetjük. Idegenkedett az ideológia által vezérelt kutatástól, a marxista–leninista filozófiát elutasította. A településföldrajz három területére terjedt ki munkássága. Legnagyobb jelentőségűek talán a településmorfológiai, település-alaprajzi kutatásai, amelyeket a részletek alapos kidolgozása, a körültekintő, világos érvelés jellemez. Falvak, városok morfológiai-alaprajzi vizsgálatával, térképezésével egyaránt foglalkozott, Sopron városföldrajzához pedig többször is visszatért munkássága során. Ugyanilyen fontosak a magyar városhálózattal, városhierarchiával kapcsolatos kvantitatív kutatásai: a *Christaller-féle* központi helyek elméletét elsőként alkalmazta a magyar városhálózat térbeli rendjének feltárásakor. Településfejlesztéssel, falufejlesztéssel is foglalkozott, ebben a témakörben jelent meg 1962-ben a *Perényi Imrével* és *Faragó Kálmánnal* közösen írt könyve, a *Mezőgazdaság és településtervezés*. Munkássága a hányattatások miatt nem teljesedhetett ki zavartalanul, ennek ellenére közel félszáz tudományos publikációt közölt. Munkáit ma is hivatkozzák a településtörténészek, településföldrajzosok.

Győri Róbert

ZOMBAI PÁL

Nagyszenás, 1923. március 12. – Budapest, 2015. augusztus 10.

Későbbi mesteréhez, *Mendölhöz* hasonlóan, a Békés megyei Nagyszenáson járt elemi iskolába, és a *Szarvasi Evangélikus Gimnáziumban* minden tárgyból jeles eredménnyel érettségizett 1940-ben. Szorgalma mellett e jeles intézménynek köszönhetette kiváló német és francia nyelvtudását. A *Pázmány Péter Tudományegyetem* folytatott földrajz–történelem szakos tanulmányait a háborús események félbeszakították. 1944-ben karpaszományos tiszthelyettesként Erdélybe, az Árpád-vonal építésére vezényelték, ahol az egyik alegység parancsnokának nevezték ki. Diplomáját a háború befejezés után szerezte meg, majd *Mendöl Tibor* témavezetésével készítette el a *Nagyszenás földrajza* c. doktori értekezését. Az egyetem *Földrajzi Intézetében* díjtalan gyakornokként, 1948-tól tanársegédként, 1951-től pedig adjunktusként dolgozott. Tudományos

pályája azonban 1955-ben megszakadt, mert politikai tisztogatás áldozata lett, eltávolították az egyetemről. Az egyetemen írt, talán utolsó tanulmánya *A talajviszonyok szerepe a Mezőföld mezőgazdaságában* (1954) címmel jelent meg.

Takács József segítségével a *Kartográfiai Vállalatnál* helyezkedett el, ahol több évtizedes munkája során szerkesztő, az elkészült munkák alapos, lelkiismeretes szakmai ellenőre, majd a vállalat térkép-tárának vezetője lett. Munkatársaival kartonokon az ország leggazdagabb adattárát hozta létre, amely tartalmazta a világ összes földrajzi nevét a lakosságszám, a forrás megjelölésével. Az összegyűjtött hatalmas adat- és térképanyagot eredményesen használták a szerkesztők. Zombai Pál érdeme, hogy kormányzati kérésre meghatározta Magyarország földrajzi középpontjának koordinátáit.

A tudományos élet fősodrából kiszorult, de rendszeresen publikált magyar folyóiratokban, elsősorban a *Geodézia és Kartográfiában*, illetve a *Földrajzi Közleményekben*. Zombai Pál nagy tudású, kitűnő geográfus, kartográfus és kiváló ember volt.

Győri Róbert

Magyarország földrajzi közepét az északi szélesség 47 fok 11 perc és a keleti hosszúság 19 fok 30 perc metszéspontjában épült torony jelzi.

HAVAS GÁBORNÉ BEDE PIROSKA

Budapest, 1923. június 30. – Budapest, 1996. május 20.

Édesapja gimnáziumi tanár volt. Testvére, Anna, jelentős költőként és műfordítóként vált ismertté. A családi környezet meghatározta jellemét, jóra való törekvését, segítőkészségét.

Középiskolai tanulmányait a *Baar Madas Református Leánylíceumban*, a *Patrona Hungariae Leánygimnáziumban* és a *Budapesti Evangélikus Leánygimnáziumban* végezte. Földrajzi tanulmányait a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* kezdte 1941-ben, de tanulmányait a világháború miatt csak 1949-ben fejezte be. Már 1943-ban tudományos munkát végzett; a *Teleki Pál Tudományos Intézet Államtudományi Intézetének Táj- és Népkutató Osztályán* dolgozott önkéntesként. A háború után a Pest megyei *Szabadművelődési Felügyelőség*nél dolgozott, majd 1950-től a *Margit* (később Martos Flóra) és a *Varga Katalin Gimnázium* tanára lett. 1952-ben *Mendöl Tibor általános gazdaságföldrajzi tanszékén* lett tanársegéd. Gazdaságföldrajzi gyakorlatok mellett csillagászati földrajzi elméleti és gyakorlati órái is voltak, valamint a földrajztanítás módszertana is hozzá tartozott. Ekkor kezdett foglalkozni a magyar földrajztudomány történetével, amit az 1954-ben megjelent tanulmánya is tükröz: *A 16–17. századbeli földrajztudomány és Apáczai Cseri János „Magyar encyclopaedia”-ja*.

Egyetemi pályafutása hamar véget ért; az 1956. évi forradalom alatti tevékenységeket vizsgáló bizottság másokkal együtt fegyelmi úton eltávolíttatta, javasolva, hogy „kerüljenek képességeiknek és képzettségüknek megfelelő munkakörbe tudományos, de nem oktatási intézményhez”. 1958-ban azonban visszakerült az oktatásba, előbb a *Varga Katalin*, majd a *Kölcsey Ferenc Gimnáziumban* tanított földrajzot, gyakorló tanárjelöltek munkáját is irányította, és bekapcsolódott az ELTE *Pedagógiai Tanszéke* által irányított, új módszerek kifejlesztésére irányuló oktatási kísérletekbe is. 1962-től óraadóként, majd 1968-tól már főiskolai docensként az akkori *Felsőfokú Pénzügyi és Számviteli Szakiskolán* oktatott gazdaságföldrajzi ismereteket, aminek elősegítésére jegyzetet is írt (*Magyarország gazdaságföldrajza*, 1969). 1972-ben a *Fővárosi Pedagógiai Intézet* vezető szakfelügyelője lett, és ettől kezdve nyugdíjba vonulásáig irányította és ellenőrizte a fővárosi földrajztanárok, földrajzi munkaközösségek munkásságát, szervezte továbbképzéseiket, egyéb szakmai programjaikat, különös gondot fordítva a korszerű módszerek terjesztésére. Már nyugdíjas volt, amikor 1990–1995 között igazgatóhelyettesként szerepet vállalt a nagyhírű *Deák Téri Evangélikus Gimnázium* újjászervezésében. Emlékére a *Földrajztanárok Egylete* 2004-ben *Havas Gáborné Bede Piroška-díjat* alapított a tanár-továbbképzés terén jeleskedő kollégák kitüntetésére. Az egyesület megszűntéig kilenc kiváló pedagógus részesült ebben az elismerésben.

1976-ban *Zombai Pállal* együtt a *Földrajzi Közlemények Mendöl Tiborra* emlékező különszámának szerkesztője volt. A tudománytörténeti munkássága terén kiemelendő a *Somogyi Sándorral* közösen szerkesztett, 1973-ban megjelent *Magyar utazók, földrajzi felfedezők* című hiánypótló kézikönyv.

Munkásságának fontos eleme volt a tudományos ismeretterjesztés. Számos földrajzi cikket írt, elsősorban az *Élet és Tudomány* című folyóiratban, amelynek szerkesztőbizottsági tagja is lett. Budapest földrajzának oktatásához két földrajzi olvasókönyv fejezeteinek írásával járult hozzá. 1977-től

tagja volt a *Honismeret* című folyóirat szerkesztőbizottságának, és a folyóirat hasábjain számos írása is megjelent. Rendszeresen és aktívan részt vett a határon túl rekedt magyarságot felkaroló rendezvényeken, különösen a honismereti akadémiákon. Tanároknak, de laikus érdeklődőknek is számtalan kirándulást vezetett a történelmi Magyarország tájaira.

Aktív részese volt a szakmai közéletnek. A *Magyar Földrajzi Társaságnak* már 1952. évi újjáalakulásakor tagja lett, 1973–1989 között választmányi tag is volt. A társaság vándorgyűlésein gyakran volt egyik vezetője az tanulmányutaknak. A társaság könyvtárát rendszeresen adományokkal gyarapította. Jelentős szerepet vállalt az érdi *Földrajzi Múzeum* létrehozásában és megszervezésében, 1984-ben alapító elnöke volt az intézmény múzeumbarát körének. Mindezen tevékenységeiért a *Magyar Földrajzi Társaság* 1977-ben a *Szocialista Földrajzért* (ma Pro Geographia) oklevéllel tüntette ki, majd 1994-ben tiszteleti tagjává választotta. A *Kiváló Munkáért* és a *Pedagógus Szolgálati Emlékérem* tulajdonosa.

Horváth Gergely

PÉCSI MÁRTON

Budafok, 1923. december 29. – Cegléd, 2003. január 23.

1943-tól 1948-ig a budapesti *Pázmány Péter Tudományegyetem* hallgatója volt. 1948-ban természetföldrajzi és általános földtani bölcsészdoktorátust, 1950-ben pedig földrajz–történelem szakos tanári oklevelet szerzett. Egyetemi tanulmányaival párhuzamosan, 1947–1949-ben Kecelen dolgozott általános iskolai tanárként, 1949–1950-ben pedig egy budapesti középiskolában oktatott. 1949-től a *Pázmány Péter Tudományegyetem* (1950 után Eötvös Loránd Tudományegyetem) természetföldrajzi tanszékén oktatott tanársegédként. Az 1950-es években egymással párhuzamosan több állást is betöltött. Az egyetem mellett az *Oktatási Minisztérium Egyetemi Főosztályának* főelőadója (1950–1952), a *Felsőoktatási Minisztériumban* a földrajzi-geológiai oktatási ügyek referense (1952–1953) volt. 1952-ben tudományos munkatársi állást kapott

az akkor alakult MTA *Földrajztudományi Kutatócsoportban* (1967-től Kutatóintézet). 1958-tól az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékének* docenseként fő feladata *Magyarország természeti földrajza* előadása volt. 1958-ban a földrajztudomány kandidátusa lett, értekezésének címe: *A Duna-völgy magyarországi szakaszának kialakulása*, 1962-ben pedig *A negyedkori korrázios folyamatok hatása a felszínalakulásra és az üledékképződésre Magyarországon (fő tekintettel a szerkezeti és vázталajok képződésére)* című akadémiai doktori disszertációját is sikeresen megvédte. 1962-ben az akadémiai kutatócsoport vezetője, majd 1966 után a kutatóintézetté átszervezett egység igazgatója lett. Munkásságának java ehhez a munkahelyéhez kötődik. 1990-es nyugdíjba vonulását követően 1996-ig az MTA FKI kutatóprofesszoraként tevékenykedett.

Az oktatómunkát címzetes egyetemi tanárként tovább folytatta az ELTE *Térképtudományi Tanszékén*, de vendégtanárként előadásokat tartott a *Budapesti Műszaki Egyetemen* (tankönyvet is írt *Geomorfológia mérnökök számára: A felszínformáló exogén erők dinamikája*, 1971) és a miskolci *Nehézipari Műszaki Egyetemen* is.

A földrajztudományon belül fő kutatási területe a geomorfológia (felszínalaktan) és a paleogeográfia (ősföldrajz) volt. Behatóan foglalkozott a Kárpát-medence és a Duna-völgy negyedidőszaki felszínalakulásának kutatásával, a domborzat fejlődéstörténetével. E munkái eredményeként geomorfológiai módszerekkel meghatározta a negyedidőszaki tektonikus mozgások irányát és mértékét, a pleisztocén során lezajlott periglaciális folyamatok, talajfagyjelenségek felszínalakító és üledékképző hatását, a hegységek elegyengetődési folyamatait, a földcsuszamlások típusait. Nemzetközileg is elismert alakja volt a lösz- és a folyóterasz-kutatásnak, genetikai, kronológiai és közettani szempontból osztályozta a különböző lösz típusokat és löszszerű üledékeket. Akadémiai székfoglalóit is e témakörökben tartotta: *Összefüggések a lejtőmorfológia és a negyedkori lejtőüledék-képződés között* (1966), *A hazai és az európai löszképződmények paleogeográfiai kutatása és összehasonlítása* (1977).

Elméleti munkásságával jelentősen hozzájárult a geomorfológiai térképezés módszertani tökéletesítéséhez, új ábrázolási módszereket és jelkulcsokat dolgozott ki. Irányítása mellett készültek el Magyarország és a Duna menti országok 1 : 100 000 – 1 : 500 000, ill. 1976-ban a Kárpát–Balkán-régió 1 : 1 000 000-s léptékű geomorfológiai térképei; és ő vezette az északi félteke paleogeográfiai atlaszának a *Nemzetközi Negyedkorkutató Unió* (INQUA) égisze alatt zajló térképészeti munkálatait.

Kiemelt kutatási területei közé tartozott a tájöldrajz és a földrajzi környezetkutatás, a természet és a társadalom soktényezős kapcsolatrendszerének komplex értékelése, a tájtipológia elméleti és módszertani alapjainak kidolgozása. Ez irányú elgondolásait szintén összekapcsolta a térképezéssel. Kezdeményezője volt az ökológiai táj kutatásnak és a magyarországi városok építésföldtani térképészeti felvételezésének. 1982 és 1990 között ő irányította a *Magyarország Nemzeti Atlasza* című kiadvány szerkesztőbizottsági munkáját. Munkásságának kiemelkedő eleme az 1967-től szerkesztésében megjelent *Magyarország tájöldrajza* című monográfia sorozat.

Önálló vagy társszerzős kötetei (22 könyv fűződik nevéhez), nagyszámú általános és középiskolai tankönyvei, felsőoktatási jegyzetei mellett pályája során mintegy félezer szakcikke jelent meg, ebből 350 idegen nyelven. 1958-tól 1988-ig a *Földrajzi Közlemények* folyóirat és a *Földrajzi Tanulmányok*, valamint 1967-től 1998-ig a *Studies in Geography in Hungary* kiadványsorozatok főszerkesztője volt. Emellett 1955-től szerkesztőbizottsági tagként közreműködött a *Földrajzi Értesítő*, valamint hat külföldi szakfolyóirat kiadásában.

1965-ben a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező, 1976-ban rendes tagjává választották. Hat éven át volt az MTA *Földrajzi Bizottságának* titkára, 1970-től 1985-ig pedig az *Akadémia X. Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának* munkáját elnökölte. 1952-ben lépett be a *Magyar Földrajzi Társaságba*, 1953-ban a *Magyarhoni Földtani Társulatba*. Előbbinek 1959-től 1962-ig főtitkari, 1981-től 1989-ig elnöki feladatait látta el, 1989 után pedig a társaság tiszteletbeli elnöke volt.

A magyar földrajztudomány és -oktatás eredményeinek reprezentánsa, szakavatott terjesztője volt nemzetközi szinten. Számos külföldi tudományos társaság meghívta tagjai sorába, így az *Oszttrák Tudományos Akadémia* (1981) és a *Göttingeni Tudományos Akadémia* (1989) külső tagja, a *Leopoldina Német Természettudományos Akadémia* tiszteleti tagja (1986), a *Szlovén Tudományos Akadémia* levelező (1989) és a *Lengyel Tudományos Akadémia* külső (1993) tagja. Ezenkívül nyolc nemzeti földrajzi társaság levelező, illetve tiszteleti tagja volt, s alelnökként vett részt a *Kárpát–Balkán Geomorfológiai Bizottság* munkájában. 1977 és 1991 között a *Nemzetközi Negyedkorkutató Unió* (INQUA) löszbizottságának, 1991 és 1996 között pedig paleogeográfiai atlaszbizottságának elnöki tisztét töltötte be.

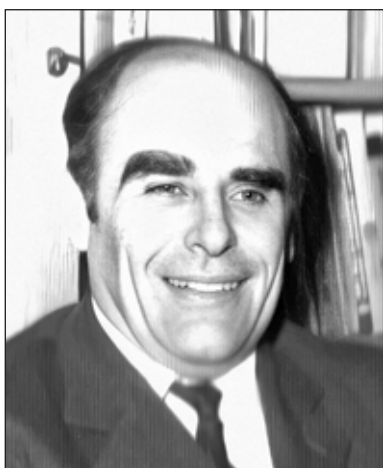
1959-ben a keletnémet *Humboldt-emlékérem*, 1971-ben a *Lóczy Lajos-érem*, 1984-ben a *Kőrösi Csoma Sándor-emlékérem* (mindkettő Magyar Földrajzi Társaság), 2000-ben a *Szabó József-emlékérem* (Magyarhoni Földtani Társulat) kitüntetéttje lett. Birtokosa volt a *Szocialista Munkáért* érdeméremnek (1960), a *Munka Érdemrend arany fokozatának* (1973, 1983), valamint a *Térképészet Kiváló Dolgozója* kitüntetésnek (1974). A magyarországi geomorfológiai kutatások módszertani kidolgozásáért, valamint Magyarország és a Kárpát–Balkán-térség geomorfológiai térképezésének megvalósításáért 1975-ben az *Állami Díj második fokozatát* vehette át. A *Magyarország nemzeti atlasza* főszerkesztőjeként 1990-ben *Széchenyi-díjat* kapott munkatársaival megosztva.

Pécsi Márton tudományos pályafutása ugyan egyetemünkön indult, de az akadémiai kutatóintézet élén teljesedett ki. Nehézkes előadó volt, viszont fáradhatatlan, rendkívüli szorgalommal és munkabírással rendelkező kutató, szakterületének úgyszólván megszállottja. Sikerének titka ezen kívül kitűnő szervező készségében rejlett, és az MTA támogatásával egyre bővülő kutatóintézeti háttér birtokában válhatott három évtizedre az egész hazai geográfia mindaddig példátlan hatalmú, meghatározó személyiségévé. E minőségében azonban lehetőségeihez képest keveset tett a szakmai utánpótlás nevelése, a fiatal tehetségek pályájának egyengetése érdekében, és akadályozta a földrajztudomány méltó akadémiai képviselőjét, aminek hátrányos következményei még sokáig érezhetők voltak.

Gábris Gyula

MÉRŐ JÓZSEF

Győr, 1924. március 16. – Budapest, 2008. június 10.

Szülővárosában végezte el a tanítóképző líceumot 1944-ben. Tanítói pályafutását 1945-ben kezdte Kisfaludon, majd 1946-tól 1949-ig a kapuvári általános iskolában tanított. 1948-ban belépett az MKP-ba és ekkor kezdte meg tanulmányait a *Pedagógiai Főiskolán*, ahol 1950-ben biológia–földrajz szakos tanári oklevelet szerzett. 1949-től 1957-ig a *Népművelési Minisztériumban* dolgozott természettudományi referensként. Közben 1954-ben az ELTE esti tagozatán földrajztanári képesítést szerzett, és megválasztották Budapesten az *V. Kerületi Tanács* tagjává, ahol a *népművelési bizottság* vezetője lett. 1957-ben fél évig a *Fővárosi Állatkertben* dolgozott, majd az *István téri általános iskolában*, ill. 1960-tól az *Eötvös Gimnáziumban* tanított, és ezzel párhuzamosan a főváros földrajzi szakfelügyelő tanáraként is működött. 1958-ban védte meg *Győr településföldrajza* című egyetemi doktori értekezését. Az 1960-as években Budapesten ún. „központi szakköröket” hirdettek. Az egyik földrajz szakkört Méri József vezetett.

1964-ben a tanárképzés javítása érdekében a *Természettudományi Földrajzi Tanszék* a szak módszertan oktatására álláshelyet kapott. Méri József adjunktusként, majd miután 1972-ben megvédte *Az iparosítás szerepe az Észak-komáromi iparvidék népesség- és településszerkezetének átalakulásában* c. kandidátusi értekezését, a következő évtől docensként több mint tíz éven át oktatta a *földrajz tanítása* nevű tantárgyat, irányította a szakvezető tanárok tevékenységét és a hallgatók gyakorlóiskolai munkáját. A *Ludovika* épületében kialakította a *módszertani kabinetet*, amely kiscsoportos foglalkozásra alkalmas tanteremből és szertárból állt.

1974 decemberében az *Egri Tanárképző Főiskola Budapesti Kihelyezett Tagozataként* jött létre egy általános iskolai tanárokat kibocsátó tanárképző főiskolai kar. Az új főiskola földrajz tanszékének megszervezésével Méri Józsefet bízták meg, aki a korábbi TTK-s kollégájából és egykori tanítványaiból toborzott munkatársaival együtt pár év alatt egy jól felszerelt tanszék, földrajzi műhely alakított ki. 1976-ban főiskolai tanári kinevezést kapott, és 1990-ig vezette a közben kétszer is új helyre költöztetett tanszékét, miközben 1985-ben az intézmény *Tanárképző Főiskolai Karként* az ELTE része lett. Ezt követően 1986-tól a TFK *Természettudományi Intézetének* igazgatója is volt. 1990. évi nyugdíjazása után óraadóként még éveken keresztül tanított egy középiskolában.

Tanszékvezetőként fontosnak tartotta a szaktantermi tanárképzést, a hazai, később a Kárpát-medence különböző tájaira vezetett terepgyakorlatok, tanulmányutak megszervezését. Egész főiskolai tevékenységét áthatotta a tanárképzés fontossága iránti elhivatottság.

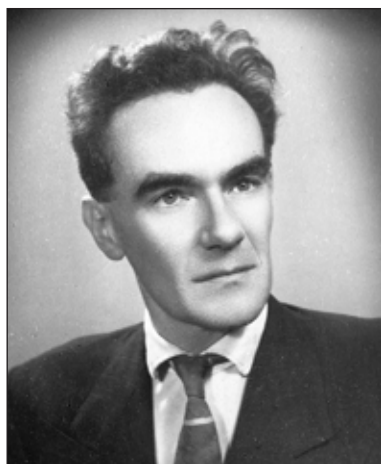
Számos TIT-előadása mellett a tanárképzést és az ismeretterjesztést egyaránt szolgáló írásai jelentek meg a földrajzi olvasókönyvekben, valamint a *Föld és Ég* folyóiratban. Több cikluson keresztül a *Magyar Földrajzi Társaság Választmány* tagja, 1962–1965 között a gazdaságföldrajzi szakosztály titkára volt. 1971-ben a Társaság a *Szocialista Földrajzért Emléklappal*, 1985-ben pedig *Lóczy Lajos-éremmel* kitüntette ki, valamint ez évben megkapta a *Munka Érdemrend ezüst fokozatát*.

Mérő József tudományos kutatómunkával legfeljebb érintőlegesen foglalkozott, ugyanakkor hallgatóinak a tanári pályára való felkészítését lelkiismeretesen irányította, igényes, jó pedagógus volt. A pályafutásának lendületet adó szilárd politikai háttérrel, valamint hihetetlen energiáját és remek szervező képességét sikerrel kamatoztatta a földrajztanítás javára. Maradandó érdeme volt a színvonalas tanárképzést nyújtó budapesti főiskolai földrajztanszék megszervezése.

Horváth Gergely

LEÉL-ÖSSY SÁNDOR

Sarkad, 1924. szeptember 17. – Budapest, 1998. szeptember 5.

Középiskolai tanulmányait a *Nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnáziumban* végezte, végig kitűnő eredménnyel, és 1942-ben kitüntetéssel érettségizett. Rendkívüli memóriája és a várható gyors karrier érdekében tanárai a keleti nyelvek tanulása felé orientálták, ő azonban kitartott az általa választott földrajz mellett. Egyetemi tanulmányait a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* (ma ELTE) végezte. Az *Eötvös Collegium* tagjaként minden vizsgáját jeles eredménnyel tette le, és 1947-ben dicséretes-kitűnő minősítéssel szerepelt a *Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság* előtt. Ugyancsak 1947-ben *A Zsámbéki-medence geomorfológiája* című értekezésével *summa cum laude* minősítéssel doktorált.

Három évig a Dugonics utcai és a Bem utcai általános iskolában tanított, majd 1950-től az ELTE *Földrajzi Intézetének* tanársegédje lett. *Magyarország természeti földrajza* előadásokat tartott földrajz–földtan szakosoknak, szemináriumot vezetett és karsztmorfológia speciális órát tartott. A hallgatókkal kiváló viszonyt alakított ki, nagyon sok terepgyakorlatot vezetett. Bevonta őket a tevőleges barlangkutatásba és több nyáron át vezetett kutatótáborot hallgatóinak a Szalonnai-zsomboly feltárására. A hét esztendeig tartó egyetemi oktatói tevékenysége mellett nagyon aktívan kutatott, terepi munkáinak eredményeiből 37 szakkikke jelent meg: *Geomorfológiai vizsgálatok a Középső-Mátra területén* (1952), *Az Északi-középhegység geomorfológiai problémái* (1952), *A Rákosvidék geomorfológiája* (1953). Minden munkája elején alapos földrajzi-geológiai áttekintést is adott a vizsgált területről. Az 1950-es évek elején, a szintén földrajztanár feleségével (dr. Gedey Irma), Bátaszék és Baja környékén részt vett a MÁFI síkvidéki részletes földtani felvételezésének térképezési munkáiban (*Geomorfológiai megfigyelések Baja és Bátaszék vidékén* [1953]). Legtöbb munkája karsztvidékeinkkel, ill. azon belül barlangjainkkal foglalkozott – pl. *Geomorfológiai és hidrológiai vizsgálatok a Szalonnai karszton* (1953), *A pilisi Legény- és Leány-barlangok* (1954), *A Budai-hegység barlangjai* (1957). Az 1950-es évek közepén egyike volt a *Magyar*

Földrajzi Társaság barlang bizottsága megszervezőinek. Barlangkutatói munkája jelentős volt többek között Cserszegtomaji-kútbarlangban és az ország akkor legmélyebb barlangjában, a Kiskőhát-zsombolyban.

Még egyetemi oktatóként írta meg kandidátusi értekezését *Karsztmorfológiai problémák Magyarországon* címmel, és 1957 júniusában a földrajzi tudományok kandidátusává nyilvánították.

1956. október 23-án részt vett az ELTE híres forradalmi felvonulásán. A forradalom leverése után vizsgálatot indítottak ellene, és 1957 júniusában eltávolították az egyetemről. Fizikai állományba helyezték, de a növekvő gyereklétszám miatt fellépő tanárhiány következtében visszakerült a közoktatásba, és 1958-tól az új *Móricz Zsigmond Gimnázium* földrajztanára lett. 1963-ban *Ortutay Gyula* rektor értesítette, hogy mentesítették a büntetőjogi következmények alól, és 1965-től *Budapest Főváros Tanácsa VB* szakfelügyelőnek nevezte ki a *Szakfelügyeleti és Továbbképzési Csoportba* (a Fővárosi Pedagógiai Intézet jogelődjébe). A gimnáziumi évek során óriási népszerűsége tett szert iskolája általa vezetett földrajz szakköre, a *Laokoón-csoport*. Diákjait nemcsak a magyarországi hegyekbe és barlangokba vitte el, hanem, amint lehetett, Csehszlovákiától Erdélyen át Bulgáriáig vezetett számukra tanulmányi kirándulásokat. Nagyon sok tanítványa lépett geográfusi vagy geológusi pályára. Kutatói tevékenysége azonban törést szenvedett: a következő 30 évben összesen nem jelent meg annyi publikációja, mint a 7 egyetemi éve alatt. *Pécsi Márton* igazgató megbízásából, az MTA FKI számára több geomorfológiai térképet készített, pl. a Rózsadombon, valamint Salgótarján és Ózd környékén. Számos ismeretterjesztő cikket is írt, sokat szerepelt az *Iskolarádió* műsorában. 1976-tól (szakfelügyelői munkája mellett) a *Kőrösi Csoma Sándor Gimnáziumban* tanított 1986-os nyugdíjazásáig. Megkapta a *Pedagógus Szolgálati Emlékérmét*. 1984-ben szaktanácsadóként részt vett a József-hegyi-barlang feltárásában.

Európa minden országában járt, a Kárpátok hegycsúcsai szinte személyes ismerősei voltak. Szakmai tanulmányutat tett Mongóliában is. A *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat* alapító tagja volt 1958-ban, majd titkára és szakosztályvezetője lett. Szakmai munkásságát a Társulat 1983-ban *Kadić Ottokár-emlékéremmel* ismerte el.

Leél-Össy Szabolcs

DUDÁS GYULA

Lajosmizse, 1925. július 3. – Dunaföldvár, 2000. november 28.

A kecskeméti *Állami Felsőmezőgazdasági Iskolában* 1944-ben érettségizett. Ezután bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, tagja lett a *Magyar Kommunista Pártnak*, tevékenyen részt vett a pártszervezésben, majd az 1945. évi földosztásban és a népi kollégiumi mozgalomban. Egyetemi tanulmányait Budapesten, a *Közgazdaságtudományi Kar Tanárképző Intézetében* kezdte; 1945-től 1947-ig Györffy-kollégista, majd fél évig a *Zalka Máté Népi Kollégium* titkára volt. 1947 nyarán a magyar ifjúsági brigádok tagjaként a jugoszláviai és bulgáriai újjáépítésben dolgozott. 1949-ben ösztöndíjasként jutott ki a *szófiai egyetemre*, ahol 1952-ben gazdaságföldrajzi és bolgár nyelvszakos diplomát szerzett. Még ugyanazon év őszén tanársegéddé nevezték ki az ELTE TTK *Leíró* (1954-től

Regionális) *Földrajzi Tanszékére*. 1954 és 1957 között Szófiában volt aspiráns, és 1961-ben ugyanott

védte meg *Két belterjes bolgár téesz gazdaságföldrajzi jellemzése és problémái* című kandidátusi értekezését. 1958-ban adjunktussá, 1962-ben docenssé nevezték ki. Koch Ferenc professzor visszavonulása után az 1966–67-es tanévben ideiglenes megbízást kapott a válságos helyzetbe került tanszék vezetésére. Az addigi, erősen kontraszelektív káderpolitikával szakítva ő hívta meg tanszékvezetőnek *Sárfalvi Bélát* és tanársegédnek *Probáld Ferencet*. Az 1970-es évek végétől sokat betegeskedett, több műtéten esett át, és csaknem teljesen elveszítette hallását. 1987-ben vonult nyugállományba.

Dudás Gyula oktatási feladatát kezdetben a Szovjetunió és a szocialista országok gazdaságföldrajzáról szóló kurzusok gyakorlatainak vezetése képezte, majd *Wallner Ernő* nyugdíjazása (1958) után ugyane tárgyak előadásait vette át. Mindig halk, megfontolt mondatokban beszélő, jól követhető előadó volt. 1958-ban, a „Nagy ugrás” évében, egyetemi küldöttséggel Kínában járt, és az ország gazdaságföldrajzáról több tanulmányt közölt a *Földrajzi Közleményekben*. 1973-ban tíz hónapos tanulmányutat tett a Szovjetunióba. Többször megfordult Jugoszláviában, Lengyelországban és Bulgáriában, ahol jelentős szakmai kapcsolatai voltak. Néhány agrár földrajzi tanulmányon kívül főleg ismeretterjesztő írásokat publikált Bulgáriáról, Albániáról és Kínáról. Az 1960-as évektől hosszabb fejezetek megírásával aktívan részt vett a Szovjetuniót, Kínát és a DK-európai országokat tárgyaló kari, majd országos használatba került regionális gazdaságföldrajzi jegyzetek készítésében. Benedek Endrével közösen írott egyetemi tankönyve – *Az európai szocialista országok gazdaságföldrajza* – 1989-ben a *Tankönyvkiadónál* jelent meg.

Probáld Ferenc

SZÉKELY ANDRÁS

Budapest, 1925. szeptember 6. – Siófok, 1997. augusztus 21.

Egyetemi tanulmányait a II. világháború alatt a budapesti *Műegyetem Közgazdasági Karán* kezdte, földrajz–történelem tanár szakon. A földrajzi tárgyakat – többek között – *Kéz Andortól* és *Rónai Andrástól* hallgatta. 1945-ben Budapest ostromakor munkaszolgálatra rendelt egyetemistaként szolgált. A Mátrát már hallgatóként „kinézte magának”: *Pásztó földrajzi képe* c. egyetemi doktori értekezését megvédve vehette át tanári oklevelét 1948-ban.

1948-tól Pásztón gimnáziumi tanárként heti 20-25 órában tanított szaktárgyain kívül is szinte mindent (pl. gyorsírást). Szabad idejében a Mátrát és környékét járta, megpróbálta felfedezni a valóságban is – először saját maga számára – mindazt, amit az egyetemen nagyhírű professzorai előadásaiból vagy a könyvek lapjairól megismert. 1950-ben bekapcsolódott az MTA akkor megindult földrajzi kutatómunkájába. Ennek keretében először a Zagyva-völgy teraszait kutatta. Mátrai csavargásai során ismerkedett meg *Láng Sándorral*, és az ő támogatásával került 1952-ben az ELTE *Földrajzi Intézetébe* tanársegédnek. 1954 és 1957 között *Bulla Béla* aspiránsaként végezte kutatásait az akkor meghonosodó klimatikus morfológiai szemlélettel és új módszerekkel, amelyek gyakorlati kidolgozásához, az alkalmazás próbakövéen történő csiszolásához, megalkotásához néhány kor- és pályatársához hasonlóan maga is nagymértékben hozzájárult. Mindezek eredményeként 1961-ben sikeresen megvédte *A Máttra környezetének kialakulása és felszíni formái* c. kandidátusi értekezését. és ezután docensként folytathatta tanári és kutatási munkáját. Az értekezés velejét és további, peri-

glaciális megfigyeléseinek és heglábfelszíni kutatásainak eredményeit az MTA FKI kiadványsorozata könyvében *A Mátra nagyformái és kialakulásuk* címmel foglalta össze (1964). Közben 1957 szeptemberétől egy tanéven át a *Szegedi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének* adjunktusaként három fő-kollégiumot oktatott. 1958-ban – elsőik között a Karon – megszervezte a *Földrajzi Tudományos Diákkört*, amelynek negyedszázadon át vezetője, „motorja” volt.

Az 1950-es évek végén Csehszlovákia és Románia területén kutatott, majd 1963-ban fél éven át járta Jugoszlávia hegyeit, s végzett geomorfológiai megfigyeléseket. Ezután Európa hegységei következnek: az Alpok, az Appenninek és a Német-rögvidék, látta működni az Etnát és a Strombolit. S amikor csak tehetett, utazott itthon és külföldön. Jegyzetelt, rajzolt, fényképezett; tanulmányútjainak leglényegesebb tapasztalatai már ott szerepeltek következő félévi előadásaiban, térképekkel, vetítéssel, jellegzetesen büszke kis mosolyával, meggyőzően, a szaktudás- és a szakmaszeretettől némi huncutsággal ragyogó szemével. Akkoriban sokkal több és hosszabb terepgyakorlatra vihették hallgatóikat az egyetemek, mint ma. Székely „tanárúr” ott és bárhol is bizonyította, hogy a földrajz szinte minden természet- és társadalomtudományból, sőt a művészetekből is magába foglal valamennyit. Mindig az okok és az összefüggések megláttatására, az önálló gondolkodás kialakítására törekedett. Mindenről, ami útba esett, elmondta-magyarázta, amit tudott, természetesen főleg felszínalaktanból.

A *Gondolat Kiadó* földrészeket bemutató sorozatának *Európa I.* kötete (1968) természetföldrajzi fejezeteinek többségét ő írta, szakszerűen, olvasmányosan, gondos magyarsággal; máig használhatóan! Előadásain mind több maga készítette színes képet vetített, ami akkoriban még nem volt olyan gyakori, mint napjainkban.

1968-ban fél évet töltött ösztöndíjjal a Szovjetunióban. Óriási területeket utazott be, megfigyelései és szakirodalmi olvasmányai alapján készült a *Gondolat Kiadónál* megjelent *Szovjetunió I. Természetföldrajz* c. könyve. Hézagpótló, alapos szakmai ismereteket összefoglaló, a részletekben is jól eligazítóan és ugyanakkor könnyeden, olvasmányosan megírt összefoglalása a kontinensnyi ország természeti viszonyainak, amelyet magyarul sem addig, sem azóta senki nem mutatott be olyan alaposan, mint ő. Éppúgy, mint Európa természetföldrajzához, e könyvéhez is jól áttekinthető ábrákat szerkesztett, a könyv végéhez a természetföldrajzi szakkifejezések pontos, világos, magyar magyarázatát csatolta.

Az 1980-as évek új korszakot hoztak: változatlan energiával, nagyobb erőfeszítést kívánó utakra indult. Japán vulkánjai, Vietnam őserdei, Kuba karsztvidékei, Mongólia hegyei és sivatagai jelzik azt a kitágult világot, amibe terepbejárása illeszthető. Ám a tűzhányókhoz mindvégig hűséges maradt: Izland, Japán, a Kelet-afrikai-árok és Mexikó vulkáni vidékeit barangolta végig.

Főként Közép-Európában meg az Appennini-félszigeten szerzett kutatási eredményeit összegezte – már nyugdíjasként – az 1993-ban megvédett *A vulkáni formák új szemléletű értelmezése és rendszerezése (különös tekintettel a magyarországi vulkáni eredetű hegységekre)* c. akadémiai doktori értekezésében; összehasonlítva a kialudt, a szunnyadó és a működő tűzhányók felszíni alakzatait; kiemelve, hogy a kialudtak tovább formálódása hogyan igazodik az ottani éghajlat meghatározta külső erőkhöz. 1993–1995 között óraadóként ismét tanított az egyetemen.

Összesen 168 publikációja jelent meg, ebből 25 könyv, ill. könyvfejezet. 47 nemzetközi konferencián vett részt 38 előadással. Több mint 60 írása foglalkozik vulkánmorfológiával. Ezeknek összegzése, egyben kutatói életművének megkoronázása a *Vulkánmorfológia (Tűzhányó-felszínalaktan)* című, 1997-ben, közvetlenül halála után megjelent könyve, amely tudományos életútjának összefoglalója. Itt kell megjegyezni, hogy ő indította el tudományos vulkánkutatási pályáján a sajnálatosan korán elhunyt *Nemerkényi Antalt* (1952–2005), és az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékének* jelenlegi vezetőjét, *Karátson Dávidot* is.

Jelentős munkát végzett a *Magyar Földrajzi Társaságért* is: *Természetföldrajzi Szakosztályának* 1959-től titkára, 1973-tól elnöke volt, választmányi tag 1959-től. Munkásságát a *Magyar Földrajzi Társaság* 1985-ben *Lóczy Lajos-éremmel*, külföldi utazásainak eredményeit pedig 1992-ben *Teleki*

Sámuel-éremmel ismerte el. Emellett a TIT *Budapesti Földtudományi Szakosztályának* elnöki tisztét is betöltötte 1976-tól haláláig.

Az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Természetföldrajz Tanszékének* 1972 és 1990 között igazi, iskolateremtő vezetője volt. „Akik ma itt állunk a Természetföldrajzi Tanszék oktatóiként, valamennyien az Ő biztatására vagy éppen közvetlen kiválasztása alapján kerültünk mai posztunkra... tudott, és mert válogatni, építeni” s fölnevelni „egy csapatot, amely a saját lábán megállni képes közösséggé kovácsolódott össze, s tovább viszi a feladatot, a hivatást” – mondta Tőle búcsúzva a Farkasréti temetőben tanszékvezetésben utóda.

Tele volt kutatói és szakírói tervekkel, amikor 72. életében hirtelen érte a halál.

Hevesi Attila

SÁRFALVI BÉLA

Magyaróvár, 1925. december 1. – Budapest, 2000. február 29.

A győri *Bencés Gimnáziumban* 1944-ben érettségizett, majd Budapesten kezdte meg egyetemi tanulmányait, amelyeket a háború hamar félbeszakított. Több mint egy évig német földön volt amerikai és francia hadifogságban; eközben mindhárom világnyelvet sikerült elsajátítania. Az ELTE történelem–földrajz szakos diplomájának megszerzése után 1950-ben az egyetemi *Földrajzi Intézet* tanársegédjeként állt munkába. Tudományos pályája 1953-tól az MTA *Földrajztudományi Kutató Csoportjában* (később Intézetében) bontakozott ki, ahol főmunkatárs, majd tudományos osztályvezető lett. 1964-ben kandidátusi fokozatot szerzett. Egyéves *Ford-ösztöndíjas* amerikai tanulmányútját követően (1965–66: Ann Arbor, Chicago, Berkeley) már elismert szaktekinétyként tért vissza az egyetemre, ahol közel negyedszázadon át (1967–1990) vezette a *Regionális Földrajzi Tanszék*et. 1978-ban három hónapot vendégkutatóként Bajorországban töltött, ahol a *Müncheni Földrajzi Társaság* már korábban levelező tagjává választotta, 1979-ben pedig egy félétven át a *New York-i Állami Egyetemen* tartott előadásokat. Ugyanebben az évben megbízták az ELTE újonnan létrehozott *Földrajzi Tanszékcsoportjának* vezetésével; e tisztségre kollégái két ízben ismételtlen megválasztották (1984–1992). 1987-ben elnyerte a földrajztudomány doktora címet, s a következő évben egyetemi tanárrá nevezték ki. 1993-tól haláláig az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájának* földrajzi alprogramját irányította.

A *Földrajztudományi Kutatócsoportban* töltött másfél évtized Sárfalvi Béla tudományos pályafutásának legtermékenyebb időszaka volt. Egyrészt nyilvánvalóvá vált, hogy megvan benne mind a tehetség és a kitartás az elmélyült kutatásokhoz, mind pedig a találékonyság az időszerű feladatok felismeréséhez és az alkalmas módszerek megválasztásához. Másrészt megmutatkozott képessége a lényegre törő szintézisek megalkotására is. Ez utóbbi tekintetben első nagy sikere a *Pécsi Mártonnal* közösen írt *Magyarország földrajza* című könyv (Akadémiai Kiadó, 1960) volt, hazánk természeti és gazdasági viszonyainak a hagyományos leíró földrajzi szerkezetbe foglalt első igényes – mint a szerzők írják: „elsősorban a geográfus-pedagógusok széles táborának szánt” összeggése a második világháború

után. A hézagpótló művet oroszra és németre is lefordították, átdolgozott változatai pedig később angolul és lengyelül is megjelentek, s így nemzetközi szintű forrásművé váltak.

Legkorábbi kutatásai az agrárgeográfia körébe vágtak: azt tanulmányozta, hogy a Duna–Tisza-közén hogyan terjedtek el a homoki kultúrák, és a talajviszonyok miként hatottak a gazdálkodás különböző típusainak kialakulására. Ebből a sokoldalú vizsgálódásból született meg *Asztalos Istvánnal* közös műve, *A Duna-Tisza-köze mezőgazdasági földrajza* (1960). Ám eközben már egy általánosabb, az adott korban rendkívül fontos társadalmi jelenség felé fordult a figyelme, a falvakból a városokba irányuló gyors ütemű elvándorlás és a társadalmi foglalkozási átrétegződés felé, amelyet a lázasan folyó szocialista iparosítás és a kisparaszti mezőgazdaság felszámolása indított el. Ennek a nagy sodrású migrációs folyamatnak az okait, területileg különböző típusait, hatásait és várható következményeit tanulmányozta éveken át a népességföldrajz szemléletével és módszereivel, egyszersmind összehasonlítva mindezt az Európa más országaiban korábban végbement hasonló változásokkal. Az összegyűjtött hatalmas kutatási anyagból írta meg kandidátusi értekezését, amelyet az *Akadémiai Kiadó* *A mezőgazdasági népesség csökkenése Magyarországon* címmel jelentetett meg (1965). Ez a folyamat az 1960-as években még messze nem zárult le. „Az ország területének népességleadó, illetve népességvonzó szerepkörök szerinti elkülönülése előreláthatólag még tartósan jellemzője lesz az ország gazdasági fejlődésének” – írta Sárfalvi Béla, aki ehhez a kutatási témához – számos magyar és idegen nyelvű tanulmányt közölve – később is időről időre visszatért.

Az 1960-as években a pártállami politika szakított az addigi bezárkózással, és óvatosan támogatni kezdte a tudományos külkapcsolatok újjáépítését s az idegen nyelvű publikációkat. Sárfalvi Béla negyed század után az első geográfusok közé tartozott, akinek megadatott a nemzetközi színtérre való kilépés lehetősége, amivel felkészültsége és nyelvtudása folytán élni is tudott. Az MTA FKCS, illetőleg FKI reprezentatív *Studies in Geography in Hungary* című időszakos kiadványsorozatának, amelyet az *Akadémiai Kiadó* gondozott, 1964 és 1975 között öt kötetét ő szerkesztette. Sokatmondó az a tény is, hogy összesen mintegy 130 publikációjának 40%-a idegen nyelven, háromnegyed részben angolul jelent meg.

Az *akadémiai intézet* kutatási programja sokáig kizárólag hazánkra irányult; ezt Sárfalvi Béla igyekezett a külföldi országok s a nagyvilág irányába kiterjeszteni. *Az ember és a Föld* című könyve (Gondolat, 1966) már globális kitekintés, amely a népesség eloszlásának és a gazdálkodás nagy léptékű különbségeinek történeti és földrajzi szempontokat ötvöző vázlata – még a környezeti világválság felismerését megelőző idők szellemében. *Marosi Sándorral* együtt Sárfalvi Béla szerkesztette azt a nagyszabású kétkötetes művet, amely 16 szerző közreműködésével, korábban soha nem látott mélységben mutatta be kontinensünk földrajzát (*Európa I–II.*, 1968). A könyvben a szerzők igyekeztek az egyes országokat szakmailag igényesen, de mégis közérthetően, a leíró földrajzi sablonoktól elszakadva ismertetni. Ezt a feladatot nem sikerült mindenütt azonos színvonalon megoldani, a mű mégis óriási sikert aratott: egy évtizeden belül három kiadást ért meg, és sok tízezer olvasóhoz jutott el. A könyv anyagának összegyűjtése és feldolgozása során szerzett tapasztalatait később kitűnően tudta hasznosítani az egyetemi tankönyvek készítésekor; ezekben – regionális földrajzi előadásainak témájával összhangban – az USA-val, Japánnal, Franciaországgal és a dél-európai államokkal foglalkozó fejezeteket írta.

Minden bizonnyal pedagógusi alkata és a tanítás iránti belső elkötelezettsége készítette arra, hogy az egyetemünkön felkínált tanszékvezetői állást elfogadja, noha itt a tudomány művelésének pénzügyi és tárgyi feltételei sokkal szűkösebbek voltak, mint az *akadémiai intézetben*. Tevékenységének súlypontja így sokkal inkább az oktatás és az ismeretterjesztés irányába tolódott el. Ehhez szorosan kapcsolódtak szerényebb léptékű kutatásai az iskolahálózatról s annak területi egyenlőtlenségeiről, valamint a földrajztanítás korszerűsítésének módjáról, s irányairól. Számos szemléletformáló, ismeretterjesztő írása kifejezetten a tanárok továbbképzését szolgálta; ezen kívül kisebb tanulmányokat közölt a budapesti agglomerációról, és kismonográfiába foglalta *Magyarország népességföldrajzát* (1991). Az 1978. évi tanterv alapján megírta a gimnáziumi I. osztály földrajztankönyvének társa-

dalomföldrajzi részét. Ez a műve – többszöri átdolgozás után, szerzőjét túlélve – még a 2000-es években is használatban volt. Az egyetemen tartott regionális földrajzi előadásaihoz az 1970-es évek közepén csatlakozott a tanárképzésben kötelező tanrendi elemként a politikai földrajz, amelynek tematikáját ő dolgozta ki. Szintén ő tartotta a társadalomföldrajzi szakszemináriumot, amelynek keretében a tudományos kutatás műhelytitkaiba vezette be a hallgatókat, akik közül évről évre igen sokan nála írták szakdolgozatukat.

Mindig gondosan készült előadásaira. Halkan beszélt, minden retorikai fogás nélkül; mégis tudott figyelmet kelteni és főként gondolatokat ébreszteni. A személyiségéből sugárzó türelemnek és bölcs derűnek köszönhetően mind hallgatói, mind kollégái körében tisztelet és szeretet övezte. Vezetése alatt a tanszék – és az ott művelt regionális földrajz – nyitottá vált a nemzetközi színtérről érkező hatásokra, valamint a többi társadalomtudomány elméleti és módszertani eredményeinek befogadására. Ez a nyitottság, a minden újra való fogékonyság volt talán a legfontosabb, amit tanítványaira örökölni hagyott.

Sárfalvi Béla szívesen, olykor már-már erején felül vállalt tudományos közéleti feladatokat, és nem tért ki a hálátlan megbízatások elől sem. Szinte nem volt szakterületünkön olyan miniszteriális, akadémiai vagy egyetemi bizottság, amelynek rövidebb-hosszabb ideig tagja vagy tisztségviselője ne lett volna. Széles látókörét, emberismeretét ezeken a fórumokon is igyekezett a geográfia és általában a közoktatás, közművelődés javára kamatoztatni.

Az ELTE 1992-ben *Pro Universitate- emlékéremmel* ismerte el egyetemünk érdekében kifejtett tevékenységét, a budapesti agglomerációra vonatkozó kutatásait pedig *Budapestért-díjjal* jutalmazta a fővárosi önkormányzat. 1995-ben *Apáczai Csere János-díjat* kapott. A *Magyar Földrajzi Társaság* – amelynek 1968–1973 között főtitkára volt – tiszteleti tagjává választotta, és 1985-ben *Lóczy-emlékéremmel* tüntette ki.

Probáld Ferenc

ÁDÁM LÁSZLÓ

Székykeresztúr, 1927. június 27. – Budapest, 1994. január 15.

Brassóban (akkori nevén: Oraşul Stalin) érettségizett 1947-ben. 1948-ban Magyarországra szökött a zöldhatáron át. 1951-ben szerzett földrajz–történelem szakos tanári oklevelet az ELTE *Élet- és Földtudományi Karán*. 1951 és 1958 között az *Általános Természeti Földrajzi Tanszék* tanársegéde volt. Geomorfológiai, leíró természeti földrajzi és topográfiai gyakorlatokat és földrajzi szemináriumot tartott. *A jégkorszak földrajza* címmel ajánlott előadást és gyakorlatot hirdetett. 1958-ban doktorált, majd ebben az évben az MTA *Földrajzi Kutatócsoport* (később Kutatóintézet) tudományos munkatársa lett. 1962–1964 között az MTA–TMB önálló aspiránsa. 1966-ban megvédte a kandidátusi értekezését (*A Tolnai dombság kialakulása és természeti földrajzi tájértékelése*), és 1968-ban tudományos főmunkatársi kinevezést kapott. Továbbra is tartott elő-

adásokat, ill. speciális kollégiumokat az egyetemen, amelynek elismeréseként 1972-ben az ELTE címzetes egyetemi docense lett. A *Tájkutatás–tájértékelés–térképezés* c. értekezése alapján elnyerte a földrajztudomány doktora címet (1989).

Természetföldrajzi, geomorfológiai kutatásokkal, mint pl. *A Velencei-tó és a Zámolyi medence kialakulása* (1955), *A Móri-árok északi előterének morfológiája* (1959), talajeróziós térképezéssel foglalkozva (*A Szekszárdi-dombvidék talajtakarójának pusztulása* [1967]) úttörő szerepet vállalt a komplex természetföldrajzi tájértékelés elvi-módszertani alapjainak kimunkálásában (*Komplex természetföldrajzi térképezés a mezőgazdaság szolgálatában* [1976]). Feltárta a Sopron-Vasi-síkság és az Alpokalja kistájainak fejlődéstörténetét, természetföldrajzi viszonyait a *Magyarország tájföldrajza 3. kötetének A Kisalföld és a nyugat-magyarországi peremvidék társszerzőjeként*. Évtizedekig kutatta a Dunántúli-dombság területét. E tárgyban fontosabb írásai 1969-ből: *A magyarországi dombságok negyedkori felszínfejlődésének főbb vonásai* és *A Tólnai-dombság kialakulása és felszínalaklata*.

A magyar természetföldrajz megújulásának az időszakában – a táj kutatással szoros összefüggésben – a korszerű kutatási irányzatok és módszerek kidolgozásában, továbbfejlesztésében és alkalmazásában számos esetben kezdeményező, ill. úttörő szerepet játszott. Többek között az alkalmazott természetföldrajz új irányzata, a komplex természetföldrajzi tájértékelés elvi-módszertani alapjainak kimunkálásában és konkrét példákon való alkalmazásában; a hazai geomorfológiai térképezés bevezetésében és megalapozásában, az első hazai helyszíni felvételezésű geomorfológiai térkép megszerkesztésében és jelkulcsának kidolgozásában; a különböző rendeltetésű tematikus és céltérképek tartalmi kidolgozásában és szerkesztésében, valamint új műfajként a térképmagyarázó modelljének kimunkálásában volt jelentős szerepe.

Tudománypolitikai, -szervezői tevékenysége is értékes. 1975–1980 között, a *Földrajzi Tudományos Bizottság* titkára volt, és mintegy két évtizeden keresztül az aspiránsi vizsgabizottságokban vett részt. Munkásságát a *Magyar Földrajzi Társaság* – amelynek újjáalakulása, 1952 óta volt tagja – *Szocialista Földrajzért* oklevéllel (1976) és 1987-ben tiszteleti tagsággal ismerte el. 1976-ban a *Térképészet Kiváló Dolgozója* lett, 1980-ban a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a *Munka Érdemrend ezüst fokozatával* tüntette ki. 1991-ben megosztott *Akadémiai Díjat* kapott.

Gábris Gyula

TATAI ZOLTÁN

Bodé, 1928. július 31. – Budapest, 2010. május 7.

Bányavidéken, egy Ajka melletti kis faluban született. Édesapja 1929-ben bányaszerencsétlenség áldozata lett, öt félárva kisgyermeket hagyva hátra. Tatai Zoltán rendkívül nehéz körülmények között, munka mellett, magántanulóként végezte el a polgári iskolát. 1945-től a veszprémi *Kerkápoly Károly Kereskedelmi Középiskolában* tanult tovább; ez idő alatt a *Batsányi János Népi Kollégium* titkára volt. Az érettségi után, 1949-ben a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemre* iratkozott be, ahol nagy hatással volt rá *Markos György*, a szovjet mintájú marxista-leninista gazdaságföldrajz hazai vezéralakja. 1953-ban gazdaságföldrajz–közgazdaságtan tanári diplomát szerzett, s ez után egy évig Budapesten, majd 1959-ig Székesfehérváron a *Pénzügyi Szakközépiskolában* tanított. 1959-től 1975-ig az *Országos Tervhivatal* főelőadójaként a területfejlesztés

alapjainak kidolgozásával s a hazai ipar területi szerkezetének vizsgálatával foglalkozott. 1966-ban az MKKE-n megvédte *Magyarország alumíniumipara* című egyetemi doktori értekezését. 1975-től

1990-ig az MSZMP *Politikai Főiskoláján* a *Gazdaságpolitikai Tanszék* oktatója volt, 1978-tól egyetemi docensi beosztásban; nagy szerepet vállalt a területfejlesztési képzési program elindításában. Különböző szakfolyóiratokban, könyvekben rendkívül nagyszámú tanulmányt publikált, és *Iparunk területi szerkezetének átalakítása* címmel (1984) egy összefoglaló jellegű önálló kötete is megjelent.

Miután a *Politikai Főiskola* 1989 végén megszűnt, Tatai Zoltán – már nyugdíjasként – 1995-ig az ELTE *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszékének* docenseként dolgozott tovább. Feladata itt egyes területfejlesztési tárgyú előadások tartása és szakmai gyakorlatok vezetése volt. Energiája, munkakedve végleges nyugállományba vonulása után is töretlen maradt. Több tanulmányban foglalkozott a vallásföldrajznak mint önálló kutatási területnek az új életre keltésével és elméleti megalapozásával. „Az országok kultúráját, szellemi arculatát, etikáját, szokásait a vallástörténet, a vallásföldrajzi tényezők ismerete nélkül alig lehet megismerni, megérteni” – írta többek között. Életének utolsó évtizedében számos helytörténeti, pedagógiai és memoár jellegű írást publikált. Önálló kismonográfiával (2006) állított emléket a tudós földrajztanár *Wallner Ernőnek* (egyetemünk tanárának), aki másfél évtizeden át (1928–1943) volt a veszprémi felsőkereskedelmi iskola igazgatója. Röviddel halála előtt jelent meg könyve a népszerű útleírásairól ismert *Molnár Gábor* életéről és munkásságáról (2009).

Tatai Zoltán nem annyira vérbeli kutatóként, mint inkább jeles szakíróként és tanárként, valamint fáradhatatlan szervezőként volt évtizedeken át aktív résztvevője a szakmai közéletnek. Számos lokálpatrióta, civil és szakmai szervezet működését segítette munkájával és tanácsaival. A *Magyar Földrajzi Társaságban* 1974 és 1989 között a *gazdaságföldrajzi szakosztály* titkári tisztségét töltötte be; tevékenységét *Szocialista Földrajzért* oklevéllel ismerték el. 1982-ben a *Munka Érdemrend bronz fokozatával* tüntették ki.

Probáld Ferenc

MÉSZÁROS IMRE

Nagybarát, 1928. december 18. – Budapest, ?

A győri *Révai József Állami Gimnáziumban* érettségizett 1948-ban. Ezután a budapesti tudományegyetem földrajz–történelem szakán kezdte tanulmányait, de 1950-ben egyszakos lett, és 1952-ben földrajztanári diplomát szerzett. 1945-ben MADISZ-, 1949-ben DISZ-tag volt, majd 1950-ben belépett a *Magyar Dolgozók Pártjába*. Egyetemi tanulmányai befejezése után az ELTE *Marxizmus Tanszékén* tanársegéd, és egy ideig a kari pártszervezet függetlenített titkára volt. 1954-ben a *Regionális Földrajzi Tanszékre*, majd 1955-ben az *Általános Természeti Földrajzi Tanszékre* került tanársegédként, ahol a Szovjetunió természeti földrajzának előadásait és a leíró természeti földrajz gyakorlatait tartotta, valamint részt vett nyári terepgyakorlatok és évközi tanulmányi kirándulások vezetésében. Ezenkívül a tanszék akadémiai kutatásainak keretében talajföldrajzi vizsgálatokat végzett Sukoró környékén. 1956 novemberében fegyverrel harcolt a forradalom ellen, majd egyike volt azoknak, akik a TTK-n megszervezték az MSZMP-t, amelynek első kari titkára és az ELTE *Pártbizottságának* tagja lett. Ekkor adjunktussá nevezték ki.

1957 nyarán bulgáriai tanulmányúton vett részt, majd 1959-ben szovjet aspirantúrárt nyert. Egy évig a moszkvai *Lomonoszov Egyetemen* tanult, majd kérésére 1960 szeptemberétől az MTA

Tudományos Minősítő Bizottsága belföldi tudományos ösztöndíjassá minősítette át. *Bulla Béla* irányításával a Dunántúli-középhegység északi előterének természetföldrajzát vizsgálta. Szakirodalmi munkássága a *Földrajzi Közleményekben* megjelent néhány rövid, többnyire társszerzős tanulmányra korlátozódott. Az 1960-as évek második felében Magyarország természetföldrajzának előadásait tartotta, de gyakran kérte fel helyettesítésére *Zámbó Lászlót*, aki később teljesen átvette ezt a főkollegiumot. Kandidátusi értekezésével lassan haladt, és végül le is tett elkészítéséről. Tanszékvezetőjének 1971. évi írásos véleménye szerint „a tanszék egyik leggyengébb képességű és szorgalmú oktatója”, akinek munkamorálja is kifogásolható. Miután helyzete oktatóként tarthatatlanná vált, 1972 októberében a *Közettan–Geokémia Tanszékre* került át műszaki ügyintéző I. beosztásban. Innen ment nyugdíjba 1988-ban.

Gábris Gyula

KOVÁCS CSABA

Beregszász, 1929. február 7. – 2018. január 22.

Miután édesapját Beregszász szovjet megszállása (1944) nyomán „málenkij robot”-ra hurcolták, és életét veszttette, Kovács Csaba 16 évesen menekültként magyarországi rokonainál húzta meg magát. Így sodródott végül koldusszegényen Békés városába, ahol népi kollégiumot szervezett, és maga is kollégista lett. Az érettségi után a *Közgazdaságtudományi Egyetemen* gazdaságföldrajzot hallgatott (1949–1953) mindvégig jeles eredménnyel, majd rövid ideig tanított *Markos György* tanszékén.

Kutatói pályafutása 1955-ben a *Közgazdaságtudományi Intézetben* indult. Onnan jött át az ELTE *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszékére*, ahol másfél évtizeden keresztül (1961–1975) előbb adjunktusként, majd 1966-tól docensként dolgozott. A földrajztudomány kandidátusa tudományos fokozatot 1966-ban megvédett

A mezőgazdasági termelés elhelyezkedésének törvényszerűségei című, a thüneni gyökerekig visszanyúló értekezésével nyerte el. Az egyetemen általános gazdaságföldrajzi, valamint tudománytörténeti kurzusokat tartott. Előadásai kitűntek a földrajzos hallgatók számára kissé szokatlan elméleti mélységükkel, a szakmát akkortájt uraló pozitivisták és technológia-központú gazdaságföldrajztól élesen elütő témáikkal, az újszerű elemzési lehetőségek megismertetésével. Újdonságként hatott, hogy rávilágított: a gazdaság térbeli, földrajzi tanulmányozása nem kizárólag a nagyüzemek, a mezőgazdasági adottságok leltárba vétele útján, hanem az alapvető közgazdasági kategóriák – árak, költségek, bérek, jövedelmek, beruházások – mentén is történhet. Hallgatóival minden formalitástól mentes, közvetlen kapcsolata volt, és bevonta őket az akkortájt meginduló területfejlesztési, hosszú távú tervezési alapkutatásokba is. *Térszemlélet és földrajz* (1966) c. tanulmánya a kevés hazai térelméleti munka közül kiemelkedő, a magyar geográfia szempontjából úttörő jellegű írás.

Második nagyobb kutatói életszakaszát (1975–1996) az *Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetének Területi Tervezési Osztályán* és annak utódszervezeteiben töltötte. Ez a kutatóhely a hazai regionális tudomány egyik korai műhelye volt, munkatársai közt épp az általa meghívott geográfusokkal. Itteni két évtizedes munkáját végigkíséri a hazai területi tagozódás empirikus, a jövedelmi különbségekre koncentrálnak vizsgálata; ennek eredményeit összegezte a *Települési és térségi jövedelem-egyenlőtlenségek az adóköteles jövedelmek és nyugdíjak alapján* (1993) c. tanulmánya. Ezzel párhuz-

mosan az intézet kiadványsorozatában, a *Tervgazdasági Közleményekben*, átfogó, sokoldalú elemzéseket közölt az életkörülmények területi eltéréseiről, a demográfiai folyamatokról, a lakáspolitikáról és a tulajdonviszonyok készülődő radikális átalakulásának elméleti háttéréről is. Munkásságának fontos vonása a kvantitatív forradalom elemzési módszereinek megjelenése, az új számítástechnikai eszköztár korai felhasználása. Nevéhez fűződik a potenciálmodell (*Főbb településeink közlekedés-földrajzi helyzete*, 1973) vagy a faktoranalízis első hazai területi szempontú alkalmazása (1981) a települések társadalmi szerkezetének és az anyagi életkörülményeknek a vizsgálatában.

Kovács Csaba kutatói módszerére jellemző volt a felhasznált adatbázisok alapos kontrollja, a filozófiai tartalmakig nyúló elméleti mélység, valamint a nemzetközi kitekintés. Tudományos munkái több tekintetben előremutatók voltak, személyiségét pedig – mint arra tanítványai és kollégái visszaemlékeztek – mindig a tudósi szerénység, az emberi egyenesség, a társadalomra, a világra való kritikus nyitottság jellemezte.

Nemes Nagy József

KÁRPÁTINÉ RADÓ DENISE

Budapest, 1929. január 27. – Budapest, 2017. április 15.

A háborús nehézségek közepette elvégzett elemi és gimnáziumi tanulmányok után 1947-ben az V. kerületi Deák téri *Evangélikus Leánygimnáziumban* érettségizett, s még ugyanebben az évben felvételt nyert a *Pázmány Péter Tudományegyetem* (1950-től ELTE) földrajz szakára. 1950-ben és 1951-ben részt vett a MÁFI szervezésében folyó síkvidéki területek földtani térképezésében. 1951-ben egy évig a tatabányai gimnáziumban tanított, majd 1952-ben, mint kiváló tanulmányi előmenetelt mutató volt hallgató, *Bulla Béla* meghívására az *Általános Természeti Földrajzi Tanszéken* tanársegéd lett. Az I. éves biológia–földrajzos egyetemi hallgatóknak matematikai és csillagászati földrajzot, majd ugyancsak az I. éveseknek Magyarország hidrográfiáját oktatta. Később a II. éveseknek vetületi gyakorlatokat tartott. A *Térképtudományi Tanszéken* térképészeti alapismereteket tanított. Megbízott előadóként a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen* hidrogeográfiai és hidrogeológiai órákat tartott, és egyetemi jegyzetet írt.

Már egyetemi hallgató korában bekapcsolódott a barlangkutatásba, amelyet aztán tanársegédként a hobbiból tudományos kutatási tevékenységgé fejlesztett. Jelentős karsztgenetikai ismereteket közölt a budai Ferenc-hegyi (1954), majd a solymári Ördöglyuk-barlangok (1954), azután szerzőtársakkal az aggteleki Baradla-barlang vidékéről (1957) és a Bükk-hegység víznyelőinek és ezek rendszerének (1959) vizsgálatáról is.

1956-ban munkaviszonyát az egyetemen politikai okokból fegyelmi úton szüntették meg, és áthelyezték a *Vizgazdálkodási Tudományos Kutató Intézetbe*, de 1958-ig még folytathatta egyetemi oktatói munkáját. A VITUKI-ban 1964–1977 között a *belvízkutatási csoportban* az ország síkvidéki területeinek belvizeit vizsgálták sokoldalúan abból a célból, hogy az okozott elöntések minél kisebb károkat okozzanak a mezőgazdaságnak.

1977-ben a *Magyar Állami Földtani Intézetbe* került, ahol az akkoriban alakult *szénhidrogén prognózis osztály* tudományos munkatársa lett 1985-ig, de nyugdíjasként még 1990-ig dolgozott

tovább. 1977–1979 között a *Pannóniai Formációcsoport* 200 000-es országos térképsorozatának megszerkesztésében vett részt. Elkészítette az ország szénhidrogén-kutató fúrásainak jegyzékét, és összeállította ezek vázlatos rétegsorát. Részt vett Észak-Magyarország és a Közép-Dunántúl mezozoós képződményei szénhidrogén-prognózisának megírásában és az ezekhez szükséges 1 : 200 000-es földtani térképek megszerkesztésében. Összeállította a földrengés-veszélyeztetettség értékeléséhez készített fúrások jegyzékét. Sajnos a több mint kéttucatnyi nagy értékű jelentésének anyagából lényegében egyetlen tanulmányt sem közölt, mert munkahelyein nem támogatták a szakemberek publikációs tevékenységét.

A *Magyar Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztályának* és a *Magyar Hidrológiai Társaság Karszthidrológiai és Barlangtani Szakosztályának* titkára, majd vezetőségi tagja volt.

Gábris Gyula

NAGY JÓZSEFNÉ

Temesvár, 1929. május 5. – Budapest, 1998. február 10.

A temesvári elemi, majd a brassói polgári iskola után a *Szent Ferenc-rendi Nővérek Nagyszabasi Tan- és Nevelőintézetében* szerzett tanítói oklevelet 1948-ban. 1948–1951 között Temesváron tanított általános iskolában. 1951-ben felvételt nyert a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem földrajz szakára, ahol *Tulogdy János* tanítványa volt. 1952-ben a szverdlovszki (ma jekatyerinburgi) *Uráli Állami Egyetem* hallgatója lett, de végül a *Lomonoszov Moszkvai Állami Egyetemen* szerzett földrajz szakos diplomát 1957-ben. A következő tanévben a kolozsvári *Bolyai Tudományegyetem* földrajz tanszékén lett gyakornok.

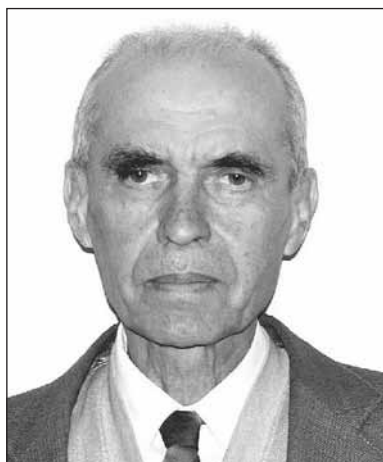
1958-ban házasságkötése nyomán Magyarországra költözött, és az ELTE TTK *Földrajzi Intézetében* könyvtári gyakornokként dolgozott *Cholnoky Jenőné* mellett. 1959-től tanársegédként csillagászati földrajz gyakorlatokat vezetett. Doktori értekezésének (*A Pilisvörösvári-völgymedence fejlődéstörténete*, 1965) megvédése után adjunktusi kinevezést kapott. Oktatási feladatai ezután a regionális természetföldrajz és a biogeográfia–talajtan gyakorlatokkal, majd talajtani előadásokkal bővültek. Hazai nyári terepgyakorlatok mellett 1966-ban Finnországba, 1970-ben a Szovjetunióba (Kaukázus) és 1972-ben Japánba vitt hallgatókat. Az ELTE *Egyetemi Tanácsának* tagja volt.

Kutatási témája a talajtan és a tájökológia volt. Ebből készítette el kandidátusi értekezését 1972-ben *Alkalmazott tájökológiai kutatások eredményeinek elméleti és gyakorlati jelentősége a Helvéciái Állami Gazdaság területén* címmel. Ezután docensként dolgozott 1981-ig, amikor egészségi okokból rokkantnyugdíjba kényszerült. 1982-től 1987-ig a *Földrajzi Tanszékek* könyvtárában, majd a *Magyar Földrajzi Társaság* könyvtárában, majd az MTA *Földrajztudományi Kutatóintézet* könyvtárában vállalt munkát, ahol kitűnő hasznát vették német, francia, orosz és román nyelvtudásának.

Gábris Gyula

BARTKE ISTVÁN

Budapest, 1930. március 1. – Budapest, 2009. március 7.

A *Lónyay Utcai Református Gimnáziumban* érettségizett, majd két évig gyári munkásként dolgozott. Katonai szolgálata és kiképzése után a *Honvédelmi Minisztériumban* lett előadó (1956-ban főhadnagyi rendfokozattal tartalékkállományba helyezték), s ezzel párhuzamosan megkezdte tanulmányait a *Marx Károly Közgazdasági Egyetemen*, ahol közgazdász oklevelet szerzett (1957). Szakmai pályafutása még ugyanebben az évben a *Városépítési és Tervező Vállalatnál* (VÁTI) indult. 1961-ben megvédte *Szocialista ipartelepítés a területi tervezésben* c. egyetemi doktori disszertációját. 1962-től az *Országos Tervhivatalnál* (OT) dolgozott főelőadói, ill. osztályvezetői beosztásban, majd főosztályvezetővé nevezték ki az *Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériumba* (1971–1977). Ezután 1991-ig az OT *Tervgazdasági Intézetének Területi tervezési osztályát* vezette.

Hazánk elmaradott térségeinek iparfejlesztésével foglalkozó kandidátusi értekezését 1969-ben védte meg, 1982-ben pedig a társadalmi-gazdasági térszerkezetre vonatkozó kutatási eredményei alapján elnyerte a közgazdaságtudomány doktora fokozatot.

A *Tervhivatalban* évtizedek során felhalmozott hatalmas elméleti s gyakorlati ismeretanyagát, valamint értékes államigazgatási és szakpolitikai tapasztalatait a rendszerváltozás után főként a geográfusképzésben hasznosította. Bartke István már 1978-tól kezdve rendszeresen hirdetett speciális kollégiumokat az ELTE *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszékén*; 1981-ben címzetes docenssé, 1985-ben címzetes egyetemi tanárrá nevezték ki. 1992-től főállású tudományos tanácsadóként dolgozott a tanszéken. Még nyugállományba vonulása (2003) után is folytatta a doktori iskolai kurzusait, és részt vett a különböző vizsgabizottságok munkájában. A geográfusképzés terület- és településfejlesztési szakirányán kulcsfontosságúak voltak előadásai, és alpművé vált az *Eötvös Kiadó* által közreadott *Területfejlesztés* (1995) és – Illés Ivánnal közösen írt – *Telephelyelméletek* (1997) egyetemi jegyzete.

Bartke Istvánnak az 1960-as évektől jelentős szerepe volt a gazdaság területi szerkezetének vizsgálatában, valamint a területfejlesztési kutatások szervezésében és irányításában, a közép- és hosszú távú területfejlesztési tervek kidolgozásában. A tudományos munkásságát fémjelző nagyszámú cikk, tanulmány, könyv és könyvfejezet közül legfontosabbak: *A területfejlesztési politika Magyarországon* (Akadémiai Kiadó, 1985), továbbá a nagydoktori értekezésén alapuló *A társadalom és a gazdaság területi szerkezetének alapvonásai* (Akadémiai Kiadó, 1989). Szakmán belüli elismertségét mutatja, hogy 1986 és 1990 között alelnöke volt az MTA *Regionális Tudományi Bizottságának*, 1997–2002 között pedig elnöke az MTA *Településtudományi Bizottságának*. 1969-ben a *Munka Érdemrend bronz fokozatával* tüntették ki, 2007-ben az *Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Pro Regio díjban* részesítette.

Probáld Ferenc

MIHOLICS JÓZSEF

Kerca, 1931. június 3. – Budapest, 1984. április 28.

Elemi iskolát befejezve munkába állt, majd 1947-ben magánúton polgári iskolai végzettséget szerzett Körmenten. Ugyanebben az évben Pápán a *Népi Kollégiumok Országos Szövetségének Petőfi Sándor Kollégiumába* került, és beiratkozott a *Pápai Állami Tanítóképző Intézetbe*. 1949-ben a *Repülő Szövetség* pápai politikai tisztjének nevezték ki. A középiskola IV. osztályát Budapesten az *Oleg Kosevoj Szovjetosztöndijas Iskolában* járta ki és ott kapott érettségi bizonyítványt 1951-ben. Felsőfokú tanulmányait a Szovjetunióban, a *Kazanyi Pedagógiai Főiskolán* végezte, ahol 1954-ben földrajztanári oklevelet szerzett. Diplomáját az ELTE 1958-ban honosította. Hazatérve 1956 októberéig Szombathelyen, a Nagy Lajos Gimnáziumban tanított. Önéletrajzában írja: „1956 okt. 28-án a szovjet csapatoknál nyertünk menedéket”, majd „az ellenforradalom idején

szovjet katonai alakulatnál dolgoztam 1957 április 4-ig”. Ezután a Szovjetunióba utazott a korábban odamenekített családjához (felesége szovjet állampolgár volt). 1957 októberétől ismét Budapesten van, ahol néhány hónapig tolmács a *Kulturális Kapcsolatok Intézetében*, majd a Mongol Nagykövetségen. 1957–58-as tanévben nevelőtanár a *Budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnázium* kollégiumában. 1958-ban az ELTE TTK *Tanulmányi Osztályának* vezetőjeként oroszánrészt vállalt a forradalom utáni „rendcsinálásban” az egyetemen. 1959-től a *Természetföldrajzi Tanszéken* tanársegéd.

Természetföldrajzból a hidrogeográfia gyakorlatokat, regionális földrajzból a Szovjetunió előadásokat tartotta. Mindkettőből írt egyetemi jegyzetet: *Vízföldrajzi gyakorlatok* (1975) és *A Szovjetunió természeti földrajza, I–II.* (1972) címen. Évközi és nyári terepgyakorlatokat szervezett és vezetett elsősorban a Nyugat-Dunántúlra. Külföldi (akkor főleg szovjet) vendégek hazai vezetését vállalta, valamint szovjetunióbeli egyetemekkel több csere-terepgyakorlatot szervezett és vezetett.

Csaknem egy évtizedig tartott a szakmai útkeresése. Kezdetben a talajerózió vizsgálatával foglalkozott, ebből készítette el egyetemi doktori disszertációját 1964-ben *A talajerózió geomorfológiai vizsgálata és térképezése* címmel, s lett 1965-től adjunktus. Mint mindenki akkor a tanszéken, a geomorfológiába is belefogott. Az *Örség és Vendvidék geomorfológiai képe és természeti erőforrásai* c. értekezése alapján 1971-ben a földrajztudományok kandidátusa lett. Négy év huzavona után 1976-ban egyetemi docenssé nevezték ki. Végül a hidrogeográfiában, hidrológiában találta meg kutatási és oktatási területét. Ebben segítette, hogy 1977-ben Moszkvában elvégezte az UNESCO *felsőfokú hidrológiai továbbképzését*. A *Természetföldrajzi Tanszék* szervezésében beinduló hidrológus ágazati képzés megszervezésében kiemelkedő szerepe volt. Hosszas betegség után hunyt el 1984-ben.

Miholics Józsefet a kommunista rendszer emelte ki a mélyszegénységből, és állította olyan pályára, amelyen a helytállás meghaladta képességeit és felőrölte erejét. Azon kevesek közé tartozott, akik mindvégig vakon hittek a *Pártban*, és a sztálini Szovjetuniót tekintették eszményképüknek. A kádári diktatúra felpuhulását keserű csalódásként élte meg, ami valószínűleg hozzájárult korai halálához.

Gábris Gyula

ANTAL ZOLTÁN

Csernely, 1931. június 20. – Budapest, 2011. január 13.

Iskoláit Ózdon kezdte, 1941–1944 között a *Rozsnyói Premonstrei Gimnáziumban* folytatta, majd a határváltozás miatt Ózdon fejezte be az *Állami Kereskedelmi Középiskolában*, ahol 1949-ben érettségizett. Apja vasmunkásként dolgozott az Ózdi Kohászati Műveknél, már 1945 óta tagja volt az MKP-nak, s 1956–1957-ben karhatalmistaként szolgálta a pártállami diktatúrát. Ez a családi indíttatás nagymértékben meghatározta Antal Zoltán pályafutását, aki 1950-ben – 19 évesen – lépett be a *Magyar Dolgozók Pártjába* (1956-tól MSZMP), és annak eszmévilágához élete végéig hű maradt.

Felsőfokú tanulmányait 1949-ben Budapesten, a *Magyar Közgazdaságtudományi Egyetemen* kezdte meg, ahol 1953-ban végzett közgazda-tanárként. A tanulás nem teljesen kötötte le az éles eszű, tehetséges ifjú energiáit: egyetemi évei alatt külső munkatársként

cikkeket írt különböző ifjúsági lapokba, harmadéves korában politikai szemináriumot vezetett az *Oleg Kosevoj Szovjetosztöndíjas Iskola* kollégiumában, negyed- és ötödéves hallgatóként pedig már előadásokat tartott a *Pártfőiskolán*, amellyel azután évtizedeken át rendszeres kapcsolatban maradt.

A diploma megszerzése után első munkahelye az 1953-tól Marx Károly nevét viselő egyetem volt, ahol a *Markos György* által vezetett *Gazdaságföldrajzi Tanszék* tanársegédjeként dolgozott. Ott volt alkalma megismerkedni a „fényes szelek” nemzedékéhez tartozó több, hozzá hasonló fiatallal, akik később fő- vagy másodállásban rövidebb-hosszabb ideig munkatársai lettek az ELTE-n (Kóródi József, Kovács Csaba, Kulcsár Viktor, Bartke István, Tatai Zoltán), vagy másutt játszottak meghatározó szerepet a hazai gazdasági földrajzban (pl. Enyedi György, Krajkó Gyula, Bernát Tivadar, Bora Gyula), s tartós kapcsolati hálót képeztek. *Markos György* ezekben az időkben az új, marxista-leninista alapokra épülő gazdaságföldrajz élharcosa volt, iskolateremtő karizmatikus személyiség, lendületes előadó, aki nagy hatással volt ifjú tanítványaira. A korabeli szocialista gazdaságfejlesztés gyűjtőpontjában a nehézipar állt, így érthető, hogy Antal Zoltán – akinek szülőföldje és családi háttere is a kohászathoz kötődött – egy életre elkötelezte magát az iparföldrajz művelése mellett. Ezen a szűkebb szakterületen végezte kutatásait az MTA aspiránsaként (1955–1958), majd az MKKE *Gazdaságföldrajzi Tanszékének* adjunktusaként is (1958–1959).

1959-ben adjunktusi kinevezést kapott egyetemünk *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszékére*, amely akkoriban már csak névleg állt *Mendöl Tibor* vezetése alatt. Nehéz elképzelni nagyobb kontrasztot, mint ami a korábbi munkatársainak eltávolítása folytán magára maradt, megtört, rendszeridegen tudós professzor és a fiatal, energikus, elhivatottan tenni vágyó kiszemelt utód között fennállt, aki ekkor (1959–1963) félállásban a *Budapesti Pártbizottság* politikai munkatársaként is dolgozott. Antal 1960-ban sikeresen megvédte *A magyar kohászat gazdaságföldrajza* című kandidátusi értekezését, megkapta docensi kinevezését, és *Mendöl* nyugdíjba vonulása után 1965-ben átvette a tanszék vezetését. Az elődje által képviselt „burzsoá gyökerű” emberföldrajzzal és magas szinten művelt településföldrajzzal gyökeresen szakítva mind az oktató-, mind a kutatómunkának teljesen új irányt szabott, amelynek tengelyében a szovjet mintájú gazdaságföldrajz állt. Vezetése alatt a tanszék mindvégig élénk kapcsolatokat ápolt az államigazgatás intézményeivel (Országos Tervhivatal, minisztériumok); ebből a szférából kapott kutatási megbízásokat és foglalkoztatott külső előadókat.

A tanszék fő oktatási feladatát az *általános gazdaságföldrajz* és a *Magyarország gazdaságföldrajza* c. kurzusok képezték; ezeknek kisebb vagy nagyobb részét évtizedeken át ő tartotta. Az egész egyéniségére jellemző könnyed, laza modorban, többnyire jegyzetek nélkül adott elő. Nem kötötte magát valamiféle szilárd tanmenethez; azokat a témákat tárgyalta részletesen, amelyek kutatóként is épp akkortájt foglalkoztatták, vagy amelyeknek az adott időszakban valamilyen aktualitása volt. Jelentős időt szánt például az 1970-es években az olefinprogram ismertetésére vagy később az atomenergia békés hasznosításának problémáira, a paksi erőmű működésének és jelentőségének bemutatására. Az általa képviselt gazdaságföldrajz alappilléreiként kerültek be az 1970-es években a földrajztanárok képzési programjába a *regionális gazdaságtan*, a *statisztikai ismeretek* és a *kémiai technológiai ismeretek* című tárgyak, amelyeknek foglalkozásait zömében külső előadók tartották. Újdonságnak számított, hogy 1986–1989 között az *általános gazdasági földrajz* c. tárgyhoz kapcsolódó gyakorlaton – szintén külső előadó vezetésével – két Commodore-64-es számítógépen a számítástechnikai ismeretek oktatására került sor.

Előadásai nem csupán a világra való nyitottságán, tájékozottságán, olvasottságán, hanem hazai és külföldi tanulmányutakon, üzemlátogatáson szerzett tapasztalatain, élményein is alapultak. Az NDK-ban 1961-ben, az NSZK-ban 1970-ben 3-3 hónapos tanulmányúton járt, a Szovjetunióban pedig több alkalommal is volt, pl. 1964–1965-ben 7 hónapot töltött ott. Az 1960-as évektől a tanszéken rendszeressé tette a hosszabb, akár több hetes külföldi tanulmányutak, hallgatói terepgyakorlatok szervezését. Többek között az NDK-ba (1962, 1968), Jugoszláviába (1964), Finnországba (1966), Japánba (1972), a Szovjetunióba (pl. 1963, 1967, 1969, 1977, 1980, 1982, 1985, 1987, 1990) szervezett utakat, ahol több egyetemmel (Jereván, Moszkva, Taskent, Szamarkand) épített ki kapcsolatokat. Meghatározó fontosságúnak tartotta az utazások és gyárlátogatások során szerzett tapasztalatokat, nagy szakértelemmel és lelkesen hívta fel a hallgatók figyelmét a természet- és a társadalomföldrajz összefüggéseire. Vallotta, hogy a földrajzosnak mindig jól informálnak kell lennie, az utazások során nyitott szemmel kell járnia, hogy az egyetemen szerzett tudást a gyakorlatban, a tanítás során is képes legyen kamatoztatni.

Antal Zoltán tudományos pályafutásának kezdetén a magyar kohászat és kőolajipar földrajzát vizsgálta, később főleg a nemzeti és nemzetközi egyesített villamosenergia-rendszerek, valamint általában a KGST-integráció földrajzi kérdései foglalkoztatták. Hihetetlen tudásanyagot halmozott fel a gazdaság, különösen az ipar telephelyeiről és az ezeket egymással összekapcsoló technológiai folyamatokról, de hosszú életpályájához képest nem tartozott a sokat publikáló geográfusok közé. Terjedelmesebb munkái jórészt egyetemi jegyzetek, amelyek közül kiemelhetők: *Magyarország iparföldrajza* (1969), *Általános gazdaságföldrajz, atomenergetika* (1982), valamint *A területfejlesztés elméleti és gyakorlati kérdései Magyarországon* (1983); utóbbi társszerzője Tatai Zoltán. A *Gondolat Kiadónál Szovjetunió II.* (1980) címmel megjelent, csaknem 700 oldalas kötet a népességföldrajzi rész kivételével Antal Zoltán tollából származik; ilyen részletességű gazdaságföldrajzi monográfiát maguk a szovjet geográfusok se készítettek országukról. Wiegand Győzővel közösen írt művében (*Atomenergetika ma és holnap*, 1982) egy akkor még vadonatúj iparág valamennyi lényeges vonását foglalta össze a széles olvasóközönség számára. A *Magyarország Nemzeti Atlasza* c. kiadvány (1989) gép- és a vegyipart bemutató térképeinek zöme is az ő nevéhez fűződik.

Miután korábbi fő kutatási témái közül a KGST-együttműködést teljesen, a hazai kohászatot pedig nagyrészt elsöpörte a rendszerváltozás, érdeklődése a mezőgazdaság felé fordult. Részletesen tanulmányozta a magyar agrárium tulajdonviszonyaiban, birtokmegoszlásában és termelési szerkezetében végbement változásokat, amelyekről *A magyar mezőgazdaság átalakulása 1990–1997* című írásában (1999) adott gazdaságföldrajzi áttekintést. Az 1990-es években kezdte behatóan tanulmányozni elődje, Mendöl Tibor műveit is, amelyeket ifjú korában még kevés figyelemre méltatott. 1991-ben a tanszék alapításának 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen – elődje özvegyének jelenlétében, talán kései elégtételként – hosszú előadásban, érezhetően őszinte, nagy elismeréssel emlékezett meg Mendöl Tibor munkásságáról és tudományos érdemeiről. Elődjének életműve

továbbra is élénken foglalkoztatta: felkutatta *Mendölnek* az 1950-es évek során igen kis példányszám-ban kéziratként sokszorosított és utóbb teljesen feledésbe merült egyetemi jegyzeteit, s ezek gazdag tartalma alapján méltatta őt egyik utolsó írásában (2006) – *Teleki Pállal és Markos Györggyel* egy sorba helyezve – mint a hazai *gazdasági földrajz* megalapozóját.

Antal Zoltánt kutatóként a szorgalmas adatgyűjtés, az aprólékos gond, valamennyi részletkérdés megválaszolásának igénye jellemezte. Nehezen tudott lezárni és átfogó szemlélettel összefoglalni egy témát, mindig talált beépítendő új információt vagy javítani valót íásaiban. Részben talán ezzel is magyarázható, hogy akadémiai doktori értekezését csak 1993-ban védte meg *Kölcsönhatások a nemzetközi munkamegosztás, a termelőerők fejlődése és területi elhelyezkedése között* címmel. Ez pályafutásának megkésett záróakkordja volt; az egyetemi tanári kinevezést már nem érthette el vele.

A tanszéket 1993-ig vezette, és 1997-ben vonult nyugdíjba. Az ott folyó munkából a későbbiekben is kivette a részét: az *általános gazdasági földrajz* és a *gazdaságföldrajzi szintézis* c. tárgyak előadásával, a szigorlatok, ill. doktori kurzusok megtartásával. Pályafutása során mintegy 30 doktori, ill. kandidátusi értekezés témavezetője volt. Az egyetemen kívüli szakmai tevékenységei közül említést érdemel a *Tudományegyetemek Földrajzi Szakbizottságában*, az *MTA Földrajzi Tudományos Bizottságában*, valamint 1970-es évek közepén a *Térületfejlesztési és a Településfejlesztési Szakemberképzési Bizottságban* viselt tagsága. 1973 és 1989 között a *Magyar Földrajzi Társaság Gazdaságföldrajzi Szakosztályának* elnöki teendőit látta el. Rendszerhű helytállásáért 1957-ben megkapta a *Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozatát* (1957), 1977-ben pedig a *Munka Érdemrend ezüst fokozatával* tüntették ki. Az *MFT Szocialista Földrajzért* oklevéllel ismerte el szakosztályelnökként, valamint a *Földrajzi Közlemények* szerkesztő bizottságának tagjaként végzett tevékenységét.

Antal Zoltán életműve az iparföldrajz, elsősorban Magyarország és a Szovjetunió nehéziparának kutatása terén hazánkban sok tekintetben úttörő jellegű volt, és a korabeli geográfia nemzetközi főirányától, de még a szovjet mintától is eltérő sajátos vonásokat mutatott. Az általa képviselt vegytizsda gazdaságföldrajz (iparföldrajz) középpontjában a termelő üzemek elhelyezkedésének és szerepének aprólékos – amint gyakran hangsúlyozta: „telephelyi részletességű” – számbavétele és leírása állt. A nehézipari létesítmények telephelyválasztását pedig – különösen a piaci tényezőket jórészt kikapcsoló államszocialista viszonyok között – elsősorban a természeti erőforrások, valamint azok feldolgozásának technológiai folyamatai határozzák meg; ez utóbbiak alapos ismeretével Antal Zoltán messze kitűnt pályatársai közül. Konceptiója és módszere azonban a piacgazdaság társadalmi feltételei között, a globális értékláncok korában már aligha lenne alkalmazható, maga az iparföldrajz pedig – meglehet, méltatlanul – a hazai és nemzetközi geográfia érdeklődésének perifériájára szorult a jóval átfogóbb és szerteágazóbb társadalomföldrajz keretében.

Probáld Ferenc

Antal Zoltán terepgyakorlaton (1970)

BENEDEK ENDRÉNÉ

Skrabán Vera

Budapest, 1934. október 9.

1953-ban az *Oleg Kosevoj Szovjetösztondijas Iskolában* érettségizett, majd két évig a *Szaratovi Egyetemen*, utána a moszkvai *Lomonoszov Egyetemen* folytatta tanulmányait, és 1958-ban gazdaságföldrajz tanári diplomát szerzett. Hazatérve egy évig Sződön az általános iskolában tanított, majd 1959-ben – *Radó Sándor* ajánlására – tanársegédi állást kapott a *Regionális Földrajzi Tanszéken*. Itt dolgozott – 1970-től már adjunktusként – 1989. évi nyugalomba vonulásáig. Egyetemi doktori értekezését 1967-ben Csehszlovákia vaskohászatának földrajzáról írta.

Oktatási feladata – amelyet igen lelkiismeretesen és kiváló pedagógiai érzéssel látott el – a Szovjetunió, valamint a szocialista országok gazdaságföldrajzának előadásaihoz tartozó, részben szeminárium jellegű gyakorlatok vezetése volt. Több ízben vezetett szakmai terepgyakorlatokat a Szovjetunió, Bulgária és Lengyelország területére. Ezekben az országokban, valamint Csehszlovákiában rövid tanulmányutakat is tett. Folyóiratokban nem publikált, viszont az 1970-es és 1980-as években aktívan részt vett a tanszék több kiadást megélt, országosan használt jegyzeteinek elkészítésében. *Dudás Gyulával* közösen jegyezte *Az európai szocialista országok gazdaságföldrajza* (1989) c. egyetemi tankönyvet, amelyben az NDK-ról, Csehszlovákiáról és Lengyelországról szóló fejezeteket írta.

Probáld Ferenc

ZÁMBÓ LÁSZLÓ

Szekszárd, 1936. október 24. – Budapest, 2017. október 30.

Középiskoláit Szekszárdon a *Garay János Gimnáziumban* végezte, ahol 1955-ben érettségizett. Földrajz–biológia szakon szerzett tanári oklevelet 1961-ben az ELTE *Természettudományi Karán*. Hallgatóként földrajzból első helyezést ért el az *Országos Tudományos Diákköri Konferencián*, és ezzel lényegében egy életre eljegyezte magát a földtudományokkal. 1961 és 1963 között az *Egyesített Tiszti Iskolán* (a későbbi Zrínyi Miklós Katonai Akadémia) tanított polgári alkalmazottként. 1963-ban az *Általános Természeti Földrajzi* (mai nevén Természetföldrajzi) *Tanszéken* tanársegéd lett, ahol *Láng Sándor* ösztönzésére az Aggteleki-karsztvidék kutatását kezdte meg. 1970-ben szerezte meg egyetemi doktorátusát a *Geomorfológiai*

és fejlődéstörténeti vizsgálatok az Aggteleki-karszt DNY-i részén című értekezésével, s ezt követően adjunktusi kinevezést kapott. Az általa oktatott tantárgyak közül kiemelhetők a Magyarország természeti földrajza, a talajtan, és a fő kutatási területéhez kapcsolódó karsztos kurzusok. 1983-ban hidrológusi, 1986-ban talajtani szakmérnöki diplomát is szerzett. 1986-ban védte meg *A talajhatás jelentősége a karszt korróziós fejlődésében* c. kandidátusi értekezését, amellyel elnyerte az ELTE *Természettudományos Díját* is, és ettől kezdve docensként tanította a földrajztanár és geográfus hallgatók nemzedékeit. 1990 és 1993 között a *Természetföldrajzi Tanszék* vezetője volt. Gyakran vitte kutatási területére, az Aggteleki-karsztra tanítványait, akik ma is nosztalgiával tekintenek vissza feledhetetlen aggteleki terepgyakorlataira. Kutató munkásságát és oktatói tevékenységét 2002-es nyugdíjba vonulása után is folytatta.

Kutatásai egyre inkább a talajok karsztosodásra gyakorolt hatásának vizsgálatára irányultak. Különleges kutatási területe volt az aggteleki Béke-barlang feletti töbörben (amelyet a helyiek Zámbó-töbörnek neveztek el) kialakított kísérleti morfológiai észlelőrendszer. Saját erőből és pályázatok révén elnyert támogatásokból elképesztő ötletességgel, saját technikai megoldásokkal párosítva olyan észlelőhálózatot, műszerparkot hozott létre, amelyre a jóval nagyobb költségvetéssel dolgozó nyugat-európai, amerikai, valamint kínai kutatóintézetek és egyetemek is elismeréssel tekintettek. Az 1990-es években az általa szervezett nemzetközi konferencián a külföldi kutatók – Kanadától Japánig – csodájára jártak az Aggteleken kiépített kutatóhelyének, és vitték haza a szemléletet, a módszert, amelyet otthon sokan meg is valósítottak. Kiemelkedő jelentőségű volt a *Nankingi Egyetemmel* és *Kínai Akadémiával* közös kutatási programja. 2002-ben nagy sikerű tudományos workshopot (Soil Effect on Karst Processes) szervezett Magyarországon. Terepi mérőhelyein évtizedeken át fáradhatatlanul gyűjtötte az adatokat, amelyeket aztán később már digitálisan is tudott rögzíteni. Összehasonlító mérések céljából az egyetemen is kiépített egy különleges laboratóriumot, amelyben esőztető berendezés segítségével tudta mérni különböző talajmintáknak a mészkőre gyakorolt oldó hatását. A terepi laboratórium működtetésével jelentős új ismeretekkel gyarapította a beszivárgásról és az epikarsztos rendszerek működéséről alkotott ismereteinket.

1990-ben állami ösztöndíjjal a kanadai *McMaster Egyetemen* töltött fél évet. Ekkor került szoros kutatási kapcsolatba *Derek Forddal*, a karsztkutatás talán legjelentősebb kortárs képviselőjével. Terepi kutatásait az 1997-ben Lipicán megrendezett nemzetközi konferencián a legkorszerűbb kutatási irányzatként jellemezték. Úttörő kutatási módszereit több országban követésre méltónak találták, meghívták Japánba és Kínába is, ahol lehetősége nyílt szubtrópusi és trópusi karsztokon is a talajhatás vizsgálatára. A külföldi szakfolyóiratokban közzétett tanulmányai, a konferenciákon tartott előadásai széles körben ismertté tették nevét és munkásságát Kanadától Kínáig, Ausztráliától Japánig. Igazi kutató volt, eredményeit soha sem tartotta lezártnak, mindig azt hangoztatta, még további mérésekre, adatokra van szüksége a szintézis elkészítéséhez. A terepi laboratóriumában begyűjtött milliányi adatot – tekintettel, hogy mindez az igazi digitalizáció előtt volt – azonban csak igen kis részletében sikerült feldolgoznia, és emiatt eredményeinek nagy része elveszett a karszt-tudomány számára.

A tudományos közéleti tevékenysége két területhez kapcsolódik; tagja volt az MTA *Földrajz II. Bizottságának*, 1990–1995 között pedig a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat* elnöke volt.

Zámbó László személyében a kísérleti felszínalaktan egyik legkreatívabb és legtermékenyebb művelőjét tisztelhetjük. Sikerekben és elismerésekben gazdag szakmai életútja során számos értékes tanulmányt, könyvet és könyvfejezetet, köztük befejezetlen műveket hagyott ránk. Sokan a fiatalabb korosztályból az ő tanítványának tartják magukat.

Móga János

SIMON DÉNES

Budapest, 1938. október 3. – Marrakech, 2006. november 7.

Az Eötvös József Gimnáziumban érettségizett 1957-ben, majd az ELTE Természettudományi Karán szerzett földrajz–biológia szakos középiskolai tanári oklevelet 1962-ben. Tanított általános iskolában, a kunszentmiklósi gimnáziumban, a budapesti Teleki Blanka Gimnáziumban. 1976-ban a Természetföldrajzi Tanszékén tanársegédként a leendő földrajztanárok szakmódszertani képzésében vett részt. Egy évvel később Mérő József felkérésére az egi Ho Si Minh Tanárképző Főiskola akkor alakult Budapesti Kihelyezett Tagozatának Földrajz Tanszékén folytatta munkáját főiskolai adjunktusként, majd docensként. Kezdetől fogva részt vett több szaktárgy oktatásában, emellett itt is a leendő földrajztanárok szakmódszertani képzéséért volt felelős. 1988-ban *A földrajzi alapismeretek, ismeretkörök és a kontinensek földrajza tanításának tartalmi kérdései az általános iskolai oktatásban* című értekezésével egyetemi doktori címet nyert el. 1990-ben – az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán – a Földrajz Tanszék vezetője lett, és ezt a megbízatását egészen 2003-ig betöltötte. Egyik szakterülete a regionális földrajz volt, különösen Európa és a Szovjetunió, majd annak szétesése után az utódállamok földrajza; utóbbi egyik legjobb hazai ismerőjeként az *Európa regionális földrajza I. Természetföldrajz* című egyetemi tankönyv két fejezetének társszerzője volt; a másik a tantárgy-pedagógia; a hallgatók gyakorlóiskolai képzésének irányítása mellett ő látta el a tárgy elméleti és gyakorlati oktatását is.

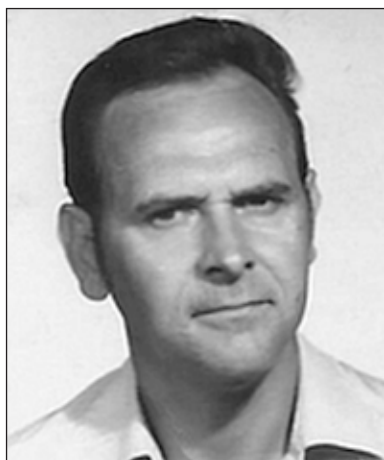
Tantárgy-pedagógiai kutatásai a földrajzoktatás tantervi kérdéseivel kapcsolódtak. Részt vett a közoktatás új tanterveinek kidolgozásában, a *Nemzeti Alaptanterv Földünk–környezetünk* műveltségi területe munkálataiban. Ismereteit falitérképek és iskolai atlaszok szerkesztési és lektorálási munkáiban is kamatoztatta. Több földrajz szakmódszertani tanulmánya is megjelent. Elsősorban tanár volt, akiért derűs személyisége, sajátos humora és mély embersége miatt rajongtak a hallgatói. Alapvetőnek tartotta: ne csak oktasson, neveljen is. Kiemelkedő szerepe volt abban, hogy a tanszéken gyarapodott a könyv- és folyóirat-állomány, jelentős ásvány- és kőzetgyűjtemény, sokféle oktatástechnikai eszközökből álló műhely jött létre, nagy térképállomány, dia- és videótár állt az oktatás rendelkezésére, ezek ideális feltételeket biztosítottak a leendő földrajztanárok képzéséhez.

A TFK és ezzel együtt a Markó utcai szakműhely felszámolásakor súlyos betegségébe esett. Ezt követően – immár újra a TTK-n – még folytatta a kifutó főiskolai képzés keretében oktatói munkáját. 2004-ben nyugdíjazták, de külföldön, balesetben váratlanul bekövetkezett tragikus haláláig óradóként továbbra is részt vett az oktatásban. 1965-ben lépett be a *Magyar Földrajzi Társaságba*, és több cikluson át volt a választmány tagja. 1991-től több mint egy évtizeden át vezette az *Oktatásmódszertani Szakosztályt*. A Társaság 1994-ben *Pro Geographia* emléklappal jutalmazta. 1985-ben *Miniszeri dicséretben* részesült, 1992-ben *Tanárképzésért emléklappal*, 1998-ban *Pro Universitate* emlékéremmel, 2003-ban *A kar kiváló oktatója* címmel tüntették ki. 2004-ben *Pedagógus Szolgálatért Emlékérmes*et kapott, a Magyar Földrajzi Múzeum pedig *Balázs Dénes-emlékérmes*et adományozott neki a Múzeum és a földrajzi ismeretterjesztés érdekében kifejtett munkásságáért.

Horváth Gergely

SZEGEDI NÁNDOR

Nagymaros, 1940. május 25. – Nagymaros, 2016. január 27.

A budapesti *Kölcsey Ferenc Gimnáziumban* érettségizett, és a biológia–földrajz szakos tanári diploma megszerzése után 1964-ben a *Regionális Földrajzi Tanszéken* gyakornokként, majd tanársegédként kezdte pályafutását. 1967-ben védte meg Ausztria gazdaságföldrajzáról szóló egyetemi doktori értekezését. 1972-ben adjunktussá, 1989-ben docenssé nevezték ki. 2005-ben vonult nyugalományaiba, és hosszú betegség után hunyt el.

A tanszék fő oktatási és kutatási feladatait ebben az időben a világ különböző országainak és nagytérsegeinek gazdaságföldrajzi szempontú bemutatása és elemzése képezte. Az ehhez szükséges, folyvást frissítendő statisztikai adatok, szakirodalmi információk összegyűjtése az internet előtti korban sok időt és fáradságot, a kimerített szövegek jegyzetekbe s egyetemi tankönyvekbe foglalása

jó stílust és pedagógiai érzéket kívánt. Szegedi Nándor ebből a munkából rendkívül nagy részt vállalt: az NSzK-val, Nagy-Britanniával, Ausztriával és Svájjal, a fejlődő térségek közül pedig Észak-Afrikával és Dél-Ázsiával foglalkozott behatóan. Kitűnő földrajzi áttekintéseit a tankönyvek jól megírt fejezetein kívül a *Földrajzi Közlemények Szemle* rovatának tanulmányaiban is közölte. A szerkesztésében megjelent, százezres példányszámú ismeretterjesztő művek (*A világ fővárosai*, 1986; *A világ országai*, 1990) olvasótábora messze túlterjedt a felsőoktatás körein. A *Magyar Nagylexikon* készítésében évtizedeken át földrajzi szerkesztőként és témérdek szócikk szerzőjeként működött közre. Emellett csekély számban rövid, társadalomföldrajzi tárgyú tanulmányai is jelentek meg szakfolyóiratokban a Dunakanyarról és az Őrségről. Mintegy két évtizeden át vett részt az érettségi földrajztételek elkészítésében és az *Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny* zsűrijében. Az 1980-as években a TTK *Szakszervezeti Bizottságának* titkáráként is tevékenykedett.

Szegedi Nándor regionális gazdaságföldrajzi kurzusait és gyakorlatait a hallgatók nagyon kedvelték; humorral színesített, lendületes előadásai felkészültségéről és pedagógusi elhivatottságáról tanúskodtak. Több ízben tartott előadásokat és rövid kurzusokat a kolozsvári *Babeş-Bolyai Egyetemen* is. A tanítvány, Szabó Pál emlékezése szerint: „Igazi tanárember volt... Földrajztanárok generációit tanította, nevelte; sokat tanultunk tőle, és sokaknak lett példaképe.”

Probáld Ferenc

PROBÁLD FERENC

Budapest, 1941. április 5.

1959-ben az I. kerületi *Petőfi Sándor Gimnáziumban* érettségizett; az országos középiskolai tanulmányi versenyen földrajzból II. helyezést ért el; ennek alapján nyert felvételt az ELTE-re, ahol a biológia–földrajz tanári szakkal párhuzamosan – kitüntetéses diplomával – a meteorológus szakot is elvégezte. 1964-től az *Általános Természetföldrajzi Tanszéken* gyakornoki, majd tanársegédi beosztásban dolgozott; 1966-ban itt védte meg *A nagyváros éghajlati sajátosságai* c. egyetemi doktori értekezését. 1967-ben – *Dudás Gyula* megbízott tanszékvezető hívására – átkerült a *Regionális Földrajzi Tanszékre*, amelyhez egész további pályafutása során hű maradt. 1968-ban három hónapos tanulmányúton Finnországban járt. 1972-ben kandidátusi tudományos fokozatot szerzett. 1972–1973-ban az *American Council of Learned Societies* ösztöndíjával

egy évet az Amerikai Egyesült Államokban töltött; közben volt alkalma részt venni és előadni a *Nemzetközi Földrajzi Unió* montreali világkongresszusán. 1977-ben docenssé nevezték ki. 1984–1985-ben egy félévet a *Heidelbergi Egyetemen* oktatott; ez alapozta meg az ottani földrajzi intézettel több kutatási témában évtizedeken át folytatódó együttműködést, amelynek heidelbergi részről fő mozgatója *Peter Meusburger* professzor volt.

Miután *Sárfalvi Béla*, aki közel negyedszázadon át állt a *Regionális Földrajzi Tanszék* élén, 1990-ben betöltötte 65. évét, Probáld Ferenc kapott megbízást a tanszék vezetésére. 1991-ben elnyerte a tudomány doktora (MTA doktora) címet, a rákövetkező évben pedig egyetemi tanárrá nevezték ki. Az 1992-ben megkezdett geográfusképzéshez a földrajz alkalmazási területein, így a területfejlesztés gyakorlatában és a regionális elemzési módszerek felhasználásában jártas oktatókra volt szükség. Ez okból hívta Probáld Ferenc az egyetemre *Nemes Nagy Józsefet*, akinek 1994-ben a tanszék vezetését is átadta. 2004-ben, 63 éves korában, megromlott egészségi állapota miatt nyugállományba vonult. A doktori iskola keretei között azonban – emeritus professzorként – még egy évtizeden át rendszeresen tartott szeminárium jellegű előadásokat, amelyeknek tárgyát a doktoranduszok kutatásaihoz közvetlenül kapcsolódó tudománytörténeti és tudományelméleti kérdések képezték.

Tudományos munkásságának három fő területe volt, amelyek életpályájának különböző szakaszait meghatározták. Az első szakasz tengelyében a városklíma vizsgálata állt, amelynek fontosságára és módszereire *Dobosi Zoltán* hívta fel a figyelmét. Az ő irányításával végzett adatfeldolgozások nyomán Probáld Ferenc első tanulmányait még egyetemi hallgató korában közölte az *Időjárás*. Ez a munka a továbbiakban is folytatódott, és eredményei 1972-re kandidátusi értekezésben, majd monográfiában összegződtek, amely *Budapest városklímája* címmel 1974-ben az *Akadémiai Kiadónál* jelent meg, és elnyerte mind a kiadó, mind a *Magyar Meteorológiai Társaság* dívját. E mű keretében – nemzetközileg az elsők között – sikerült mérési adatok feldolgozásával havonkénti bontásban meghatározni a városklímát létrehozó energiaáramlási folyamatok valamennyi összetevőjét, köztük a városi felszín albedóját és az antropogén hőtermelés hozzávetőleges mértékét. További újdonság volt annak megállapítása, miként változik a városi hősziget intenzitása és kiterjedése a nap- és évszakok, valamint az időjárási tényezők függvényében.

1977–1978-ban a *Központi Meteorológiai Intézetnél* tudományos tanácsadói másodállás keretében elvégezte a Budapest felett kialakuló áramlási mezők tipizálását, s meghatározta az egyes típusok előfordulásának gyakoriságát. Az 1970-es években azonban a városklíma további vizsgálata zsákutcának tűnt, minthogy sem megfelelő műholdképek, sem térinformatikai eszközök nem álltak még rendelkezésre. Ekkoriban – amerikai tapasztalatait hasznosítva – dolgozta ki és vezette a tanárképzési és továbbképzési rendbe újonnan beillesztett környezetvédelmi kurzust. Ezzel kapcsolatban magas színvonalú ismeretterjesztő könyvbe foglalta a globális klímaváltozás okait és tényeit (*Változik-e éghajlatunk?*, 1981). Figyelme azonban fokozatosan olyan irányba fordult, amely oktatási főfeladatával – regionális gazdaságföldrajzi előadások és gyakorlatok tartásával – immár a legszorosabb összefüggésben állt.

A tanszéki kollektíva által a *kontinensek és országok földrajzáról* készített kari, majd egységes egyetemi jegyzetek megalkotásában és koncepciójuk korszerűsítésében Probáld Ferenc szerzőként és szerkesztőként már az 1960-as évektől döntő részt vállalt. Ezekből fejlődött ki a regionális földrajznak az egész világot lefedő négykötetes egyetemi tankönyvsorozata, amely a 2000-es évekig a *Tankönyvkiadó*, majd az ELTE *Eötvös Kiadó* gondozásában több lényegesen átdolgozott, szemléletében is megújított – a szomszédos társadalomtudományok felé egyre nyitottabbá váló – kiadást ért meg. Az egyes fejezetek szintéziséhez a bőséges nemzetközi szakirodalmon és statisztikákon kívül – ahol csak lehetett – az utazásai során szerzett tapasztalatokat is felhasználta. A *Képes Földrajz* sorozat nagy sikerű *Észak-Amerika* kötetét (1979) jórészt helyszíni megfigyelései alapján írta. Már az 1960-as évektől fogva széles körű tudományos ismeretterjesztő, szabadegyetemi s tanártovábbképzési tevékenységet folytatott, és szerepet vállalt az iskolai földrajztanítás korszerűsítésében is. 1979-ben pályázat útján megbízást nyert a gimnáziumi II. osztály földrajztankönyvének megírására. Ez a mű a mindenkori tantervi követelményekhez igazítva, új meg új módszertani megoldásokkal gazdagodva négy évtizeden át (1980–2020) használatban volt, és több mint egymillió diák tanult belőle. Az 1980-as és 1990-es években a *Nemzetközi Földrajzi Unió* (IGU) *Földrajzoktatási Bizottsága* levelező tagjaként részt vett annak több nemzetközi kutatási projektjében; egyebek közt ő fordította magyarra a *Földrajztanítás Nemzetközi Chartáját* (1992). Ezen időszakának mottója lehetne akadémiai doktori értekezésének címe: *Világgazdasági kérdések földrajzi vizsgálata különös tekintettel a tudomány s az oktatás kapcsolatára*.

Rövidebb tanulmányai igen sokszínűek, és közülük jó néhánynak a témája vagy metodikája a korabeli magyar földrajztudományban újdonságnak számított. Említést érdemel például az 1970-es évek elejéről a kérdőíves felmérés módszerének alkalmazása, a budapesti lakóhelyi szegregáció vizsgálata a disszimilitási index tükrében vagy a kínai népesség eloszlása és a mezőgazdaság természeti alapjai közötti korreláció kimutatása. Akadémiai doktori értekezésében clusteranalízissel (is) vizsgálta a világgazdaság regionális tagolódását, és konkrét példákon mutatta be a kvantitatív módszerek földrajzi alkalmazásának lehetőségeit. 1990 óta számos cikke és tanulmánya jelent meg tudománytörténeti és tudományelméleti kérdésekről. Írásaiban sokoldalúan elemezte a regionális földrajz helyzetét és korszerűsítésének lehetőségeit, vizsgálta a természet- és társadalomföldrajz viszonyát, valamint a geográfiának a környezettudománnyal, illetőleg a regionális tudománnyal való kapcsolatát. Bírálta a tisztán geomorfológia-központú természetföldrajzot, és az antropocén kor kihívásaival számot vető új témák kutatását sürgette. Kritikával illette a „nyugati” társadalomföldrajzban sokáig monopolhelyzetben lévő tértudományi irányzatot, és a geográfia jövője iránti aggodalommal figyelte azokat a törekvéseket, amelyek a diszciplína témáinak új címke alatt történő folytatására vagy egységének megbontására irányultak; következetesen állást foglalt viszont az alkotó szintézis fontossága mellett. Több írásában sorakoztatott fel érveket azokkal az oktatáspolitikai intézkedésekkel szemben, amelyek az 1990-es évek óta egyre szűkebb keretek közé szorították a földrajztanítást. Rövid tanulmányainak válogatása 2016-ban az ELTE *Eötvös Kiadónál* jelent meg. Ennek bevezetőjében írta a geográfiáról: „Olyan szaktudományra találtam benne, amely nemcsak a világ átfogó meg-

ismerésére, hanem megismertetésére is törekszik, amely tényekből, adatokból és megfigyelésekből építkezve érdekes térbeli összefüggéseket tár fel, s ráadásul csöppnyi művészet is rejlik benne.”

Probáld Ferenc egyetemi életpályájának alakulása, érdeklődésének, ismereteinek és munkáinak széles skálája indokolja egyik kortársának találó jellemzését: „beskatulyázhatatlan geográfus”. Tagja az MTA *Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottságának*, valamint a *Földrajzi Közlemények*, az *Időjárás* és a *GeoMetodika* szerkesztő bizottságának, tiszteleti tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak* és a *Magyar Meteorológiai Társaságnak*, tulajdonosa a *Steiner Lajos-emlékéremnek* (1998), az *Udvarhelyi Károly-emlékplakettnek* (2003), valamint a *Lóczy Lajos-emlékéremnek* (2016). 2001-ben *Széchenyi Professzori Ösztöndíja* egy részének felajánlásával megalapította az MFT *Ifjúsági Szakirodalmi Nívódíját*. A Művelődési Minisztérium 1985-ben *Kiváló Munkáért kitüntetéssel* ismerte el oktató tevékenységét, az ELTE 2011-ben a *Pro Universitate oklevél arany fokozatával* tüntette ki.

— * * * —

PERCZEL GYÖRGY

Csikéria, 1941. április 22. – Budapest, 2007. május 27.

1955-től a bácsalmási *Hunyadi János Gimnáziumba* járt, ahol 1959-ben érettségizett. 1964-ben biológia–földrajz szakos középiskolai tanári diplomát kapott az ELTE-n. 1964–1973 között az *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszék* munkatársa volt. Gyakornokként kezdte, majd tanársegéd, 1968-ban pedig adjunktus lett, miután *A magyar köolajipar földrajza, különös tekintettel a területi kapcsolatokra* c. munkájával egyetemi doktori címet szerzett. 1973-ban megvédte kandidátusi disszertációját, melyet *A gépípar területi elhelyezkedése és telephelyválasztásának fontosabb problémái Magyarországon* címmel írt.

1973-ban az MSZMP *Központi Bizottságához* került, amelynek több osztályán (területi- és gazdaságfejlesztési, ipari, mezőgazdasági és közlekedési, gazdaságpolitikai osztály) dolgozott munkatársként, később alosztályvezetőként. 1986-tól az *Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal* elnökhelyettese, majd 1988–1990 között a *Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium* miniszterhelyese volt. Hivatali munkája mellett 1974-től másodállású egyetemi docensként, később óraadóként tanított az ELTE-n.

1986-ban címzetes egyetemi tanári kinevezést kapott, majd 1990-ben egyetemi docensként került vissza a tanszékre. 1993-ban vette át a tanszék vezetését *Antal Zoltántól*. 1999-ben habilitált *Az ipar nemzetgazdasági jelentősége és területi szerkezete Magyarországon* c. előadással. Ugyanebben az évben *Széchenyi Professzori Ösztöndíjat* nyert el. Jelentős szerepet játszott 1992-ben a megújult ún. kiegészítő tanárképzésben, a geográfusképzés szakmai háttéranyagainak kidolgozásában, valamint elindításában, majd a bolognai rendszerű geográfus- és földrajztanárképzés kialakításában. Az 1993-tól megindult geográfusképzésben a terület- és településfejlesztési szakirány – amelyet hosszú ideig a legtöbb hallgató választott – gondozása a tanszék feladata lett. A tanszékvezető hívására ekkor több neves külső szakember is bekapcsolódott a képzés új feladatainak ellátásába.

Lényegi változás volt, hogy a tananyagokban nagyobb szerepet kaptak a társadalomföldrajzi vonatkozások. Kezdeményezésére a tanszék neve is megváltozott: 1994-től *Társadalom- és Gazdaság-*

földrajzi Tanszék lett. A geográfus- és a földrajztanár képzés kredites rendszerűvé történő átalakításában (1999), majd a MAB (Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság) részére készített anyagok összeállításában (2005) is tevékenyen vett részt. A tanszéki számítástechnikai labor felszerelését pályázati úton elnyert pénzből és kormányzati támogatással oldotta meg.

2002-ben lemondott a tanszékvezetői tisztségről.

Az egyetemi közéletben számos jelentős tisztséget töltött be. 1990-től tagként vett részt a *Földrajzi Tanszékcsoport Tanácsának*, valamint a *Földrajz- és Földtudományi Doktori Iskola Tanácsának* munkájában, tagja volt a *Földtudományi* (szakterületi) *Habilitációs Bizottságnak*.

Az egyemen kívüli elfoglaltságokból említésre méltók: tagja volt az *MTA Földrajz I. Tudományos Bizottságnak* 1996–2002 között, 1996-tól pedig elnöke a *Gazdaságföldrajzi Albizottságnak*. 1985-ös megalakulásától 1996-ig az *MTA Regionális Tudományos Bizottságának*, valamint 1993-tól a *Településtudományi Bizottságának* volt tagja. 1988–1990 között tagja volt az *Országos Környezetvédelmi Bizottságnak*, elnökségi tagja a *Magyar Természettudományi Társulatnak* (1995–2002); a *Társulat környezetvédelmi szakosztályának* elnöki tisztségét is betöltötte. A *Térületi Statisztika* c. folyóirat újraindításától (1997-től) szerkesztőbizottsági tag. 1995–2002 között tagja volt a *Földrajztanárok Egylete elnökségének*, és 1997–2001 között a *Magyar Földrajzi Társaság Választmányának*. 1999-től az MTA delegáltjaként az *Országos Tervtanácsnak*, 1998-tól pedig az *UNEP Magyar Nemzeti Bizottságának* volt tagja.

Részt vett a földrajz, geográfus és térképész szakos hallgatók oktatásában, a posztgraduális humánökológus képzésben és a doktori iskola munkájában. A hallgatók elé nem csupán követelményeket állított, hanem segítette is őket céljuk elérésében. Az ELTE-n kívül oktatási feladatokat vállalt a *Műszaki Egyetemen* (környezetvédelmi szakmérnök képzés), a *Gödöllői Egyetem Gyöngyösi Főiskolai Karán*, valamint a *Pécsi Tudományegyetemen* a graduális és posztgraduális képzésében.

Fő kutatási területe kezdetben az iparföldrajz volt, majd érdeklődése az energiagazdálkodás ágazati és területi kérdései felé fordult. Egyik – ide vonatkozó – munkája az *Antal Zoltánnal* írt *Az elsődleges energiahordozók gazdaságföldrajzi kérdései* c. kiadvány. Az 1970-es évektől az átfogó nemzetgazdasági szintű vizsgálatok kötötték le figyelmét. Elsősorban a termelőerők és a települések fejlesztésének kérdései, ezek nemzetgazdasági és társadalmi hatásai érdekelték. A témakörben számos publikációt írt, valamint szerkesztőként és szerzőként – *Tóth József* társszerkesztővel – elkészítette a *Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza* című egyetemi jegyzetet (ELTE Eötvös Kiadó, 1994). Ez a munka – bár részben más szerzőkkel – 1996-ban és 2003-ban is megjelent tankönyvként.

Az 1980-es évektől egyre inkább a gazdaságnak a természeti és települési környezetre gyakorolt hatása került érdeklődése homlokterébe. A *Környezetvédelmi lexikon, I–II.* c. kiadványnak társszerkesztője és szerzője volt. Nevéhez fűződik a *Magyarország Nemzeti Atlasza* kiegészítő kötetei környezetvédelemmel, hulladékgazdálkodással foglalkozó térképeinek társszerzőkkel való elkészítése. Jelentős szerepet játszott a környezetvédelem oktatásban betöltött szerepének a növelésében. Nagy súlyt fektetett a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék* hagyományainak és örökségének ápolására. Ez utóbbi tevékenységét mutatja *Mendöl Tibor* XX. század közepén írt, kiadatlan kéziratának (jegyzetének) sajtó alá rendezése és publikálása (*A földrajztudomány az ókortól napjainkig*, 1999).

Ígéretesen induló egyetemi pályafutása a kandidátusi fokozat elérése után más irányt vett. Nem előzmények nélkül – a TTK kari KISZ-titkára volt – a politika felé fordult, amelynek mentén pályája a miniszterhelyettesi posztig ívelt. A rendszerváltás után visszakerült az egyetemre, ám az akkor használatos „ejtőernyős” jelző rá nem volt igaz, hiszen három év kivételével a *Magyarország gazdaságföldrajza* két féléves, szigorlattal végződő főtárgy előadója volt; de a 16 éves kutatói kihagyást nem tudta pótolni. Sem az MTA doktora címet, sem az egyetemi tanári kinevezést nem érte el.

Több évtizedes magas színvonalú oktatási tevékenysége elismeréseként 2006-ban megkapta az ELTE *Pro Universitate Emlékérem arany fokozatát*; ebben az évben nyugállományba vonult. Hosszú, súlyos betegség után hunyt el.

HEVESI ATTILA

Budapest, 1941. november 4.

1959-ben a budapesti *I. (Szent) István Gimnáziumban* érettségizett. Harmadikos és negyedikes tanulóként is az első tíz között végzett az *Országos Tanulmányi Földrajz Versenyen*. 1959 és 1964 között az ELTE TTK-n tanulva biológia–földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1963-ban *A Tarna-völgy Verpelét és Kál közötti felszínalaktana* c. tanulmányával az *Országos Tudományos Diákkörök* (OTDK) rendezvényének a földrajz részlegben III. díjat kapott. 1964 őszétől 1973 április közepéig a miskolci *Földes Ferenc Gimnáziumban* mindkét szakját tanította, vezette az iskola természetjáró szakosztályát és földrajz szakkörét. 1969-ben „summa cum laude” védte meg *A Bükk-hegység édesvízi-mészkö képződményei* c. egyetemi doktori értekezését. 1973-tól a MTA *Földrajztudományi Kutatóintézetének* munkatársa lett, ahol fő kutatásterülete az Észak-

magyarországi-középhegység, ezen belül a Bükk-vidék volt, és főleg karsztvidékekkel, felszínalaktani térképezéssel foglalkozott. Mindeközben folytatta a hazai földrajztudomány történetének korábban már elkezdett kutatását, amelyet nyugdíjas korára is továbbvitt.

1986 nyarán védte meg *A Bükk-hegység felszínfejlődése és karsztja* c. kandidátusi értekezését. Ebben *Jakucs László* karsztosztályozásából kiindulva elkészítette a leszálló hidegvizek létrehozta karsztok további csoportosítását. Megállapította annak föltételeit, hogy mely mészkőszurdokok jöhettek létre átöröklött völgyként, s melyek emelkedő hegységek folyamatosan táguló és magasodó barlangjainak beomlásával. Értekezésének e két legfontosabb fejezete németül, szlovákul és angolul is megjelent. A karsztvidéki kutatómunkájának tovább eredményeit a *Magyarország karsztvidékeinek kialakulása és formakincse, I–II.* (1991) című tanulmányokban tette közzé.

1987 és 1989 között a budapesti *Természettudományi Múzeum* főmunkatársa, majd 1989 szeptemberétől 1990 nyaráig a Budafokon indult 8 osztályos *Kempelen Farkas Kísérleti Gimnázium* egyik „alapító” tanára, ahol főleg földrajzot tanított. 1991 őszétől 1995-ig a *Kolumbusz Kristóf Utazógimnázium* (Budaörs–Újpalota–Etyek) alapító tanára. Az *Országos Oktatástechnikai Központ* megbízásából a gimnáziumok I–II. és az általános iskolák VI. osztályának földrajzi tananyagához színes vetítőkép-sorozatot és hozzájuk tartozó ismertető szakanyagot állított össze az 1980-as években.

1990-ben a *Miskolci Bölcsész Egyesület* vezetősége fölkérte a *Földrajz–Környezettan Tanszék* megszervezésére, amelyet ezután 1994 nyaráig vezetett és az általános természetföldrajz fogalmkörébe tartozó számos tantárgy előadója volt. Mindezek közben 1974 és 1991 között óraadóként, ill. félállású oktatóként 4 félévben földrajzi tárgyakat tanított az ELTE *Tanárképző Karának Földrajz Tanszékén*, valamint az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén* 5 éven át részt vett a földrajztanítás módszertana és a geomorfológia oktatásában, a terepgyakorlatok szervezésében és vezetésében.

1995 és 2000 között a *Miskolci Egyetem Földrajz–Környezettan Tanszék* főállású oktatója, 2000 és 2006 között a *Természetföldrajzi Tanszék* vezetője, 2011-től a mai napig a 2014-ben átnevezett *Földrajz–Geoinformatika Intézet* professor emeritusa. 2000-ben az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén* habilitált; ez követően egyetemi tanárrá nevezték ki. 2004-ben *Magyarország aggteleki jellegű karsztjai és jellemzésük* c. értekezésének megvédésével a *Magyar Tudományos Akadémia* földrajztudományi doktora lett. Az általános természetföldrajz, a felszínalaktan és a Kárpátok–Kárpát-

medence történeti földrajza c. tantárgy gazdája, továbbá részt vett a Kárpátok–Kárpát-medence természetföldrajza és a kontinensek tájföldrajza c. tárgyak oktatásában. Tudományos diákköri dolgozatok és szakdolgozatok segítése mellett irányításával eddig négy jelölt szerezte meg PhD-fokozatát. A földrajzi övezetesség jelenlegi középiskolai és egyetemi oktatása főként az ő tanulmányaira támaszkodik. *Természetföldrajzi kislexikon* című munkáját (1997) középiskolások és egyetemisták egyaránt haszonnal forgathatják.

A földrajz hagyományainak ápolása kiemelkedő jelentőségű életében. Korábban *Varga Márton*, *Katona Mihály* (1972) és *Kásonújfalvi Szabó János* (1977) munkásságát értékelte, újabban tanulmányutakat, tudományos ülésszakokat szervezett *Hunfalvy János* (1998), *Mikoviny Sámuel* (2000), *Vályi András* (2001) *Bertalanffi Pál* (2013) munkásságának ismertetése céljából.

Az Európán kívüli földrészek közül eljutott Észak-Amerika mindhárom országába, valamint néhány ázsiai és észak-afrikai országba. Hazai és külhoni útjainak eredményeiről és élményeiről színes előadásokkal 1964 óta rendszeresen beszámolt a *Magyar Földrajzi Társaság* és a *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat* (TIT) budapesti, miskolci és több területi osztályában. Jelentős részt vállalt a budapesti TIT által szervezett 1983-as, 1984-es, 1986-os és 1991-es *Földtudományi Hetek* kiállításainak rendezésében és előadásaiban. A *Miskolci Egyetem* oktatójaként 1997-ben kezdeményezte a *Magyar Földrajzi Társaság Miskolci* (Borsodi) *Osztályának* újjáalakulását, és annak 2001 óta elnöke.

A *Magyar Földrajzi Társaság* választmányi, majd tiszteleti tagja (2017), a *Borsodi* (Miskolci) *Osztály* elnöke. A *Társaságtól Elismerő Oklevelet* (1976), *Szocialista Földrajzért* (ma Pro Geographia) *oklevelet* (1986), és *Lóczy Lajos-emlékérmét* (2004) kapott. A *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak* 1995–1999 között elnöke volt, és *Kadić Ottokár-emlékéremmel* tüntették ki (1989). Az *Országos Tudományos Diákköri Tanács Tudással Magyarorszáért emlékéremmel* jutalmazta (2001).

A *Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Kar A Miskolci Egyetem Érdemes tanára oklevéllel* (2006) és *Signum Aureum Universitatis emlékéremmel* (2011) ismerte el tanári munkásságát.

— * * * —

MICZEK GYÖRGY

Budapest, 1942. április 19.

Középiskolai tanulmányait a fővárosi *Toldy Ferenc Gimnáziumban* végezte, ahol 1960-ban érettségizett. 1961-ben felvételt nyert az ELTE földrajz–biológia szakára; harmadéves korában a biológia helyett felvette a térképész szakot. 1966-ban kapta meg földrajztanári és kartográfus diplomáját. Harmadévtől *Népköztársasági Ösztöndíjban* részesült. 1966-tól 1972-ig a *Hadtörténelmi Intézet* térképész tudományos munkatársaként dolgozott, és 1969-ben doktorált az *Osztrák–Magyar Monarchia katonai térképészete* c. értekezésével. 1970-ben sikeres angol nyelvvizsgát tett. 1972-től a TIT budapesti szervezeténél volt a földrajz–biológia–agrárszakosztály titkára.

1976 augusztusában az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékének* lett az adjunktusa. Fő feladatköre volt a földrajzi szak módszertani kabinet vezetése, módszertani elméleti és gyakorlati órák tartása tanár szakos hallgatók számára, az ELTE gyakorló iskolái földrajz oktatásának szakmai felügyelete, továbbképzések szervezése, az ötödéves hallgatók vizsgatanításainak ellenőrzése. Szakmódszertani szakdolgozatok témavezetője, az államvizsga bizottságok állandó tagja, az ELTE TTK *Szakmódszertani Közlemények* c. kiadvány földrajzi részének szerkesztője és részben szerzője volt. A módszertanon kívül

regionális természeti földrajzi előadásokat, gyakorlatokat tartott (Ázsia és Észak-Amerika). Társ-szerzője az *Ázsia, Ausztrália és Óceánia földrajza* (1998), a *Regionális természetföldrajzi atlasz* (1999) és az *Ázsia regionális földrajza* (2008) c. egyetemi tankönyveknek. A földrajzi ismeretterjesztést szolgáló *Kontinensről kontinensre* sorozat *Ázsia* kötetének (2001) szerzője. Nyári terepgyakorlatokat szervezett és vezetett földrajz, ill. geológus hallgatók részére. Új tantárgyként kialakította az *idegenforgalmi földrajz* két féléves tematikáját, és több évtizeden keresztül tartotta az előadásokat, valamint számos e tárgyú szakdolgozat témavezetője volt. A témában önálló tankönyvei az *Idegenforgalmi földrajz* (1984) és az *Idegenforgalmi ismeretek* (1984). A *Térképtudományi Tanszéken* regionális természeti földrajzot oktató térképész hallgatóknak. 1998–2006 között az angliai *Hastings Idegenforgalmi Főiskola* által felügyelt angol–magyar idegenforgalmi szakiskolában turisztikai földrajzot tanított angol nyelven. *Lóczy Dénessel* közösen lefordították Karl W. Butzer: *A földfelszín formakincse* c. könyvét (1986), amelyet több éven át tankönyvként használtak a felsőoktatásban.

1984–2005 között rendszeresen részt vett a kétévente megrendezett *horvát–magyar földrajzi kollokviumok* hazai eseményeinek szervezésében, számos előadást is tartott. A Pilis- és a Visegrádi-hegység környezetértékelését, valamint Szentendre geomorfológiai térképét és magyarázóját 1983–1986 között készítette el. 1991 és 2007 között minden évben két-háromhetes külföldi tanulmányutakat szervezett három kontinensre az ELTE hallgatói és oktatói részére. 2004-ben ment nyugaljába, de azt követően még egy tanévet tanított az egyetemen.

1983–1993 között a TIT *Turizmus Szakosztály* vezetője. 1994–1996 között a *Jelky András Tudományos Turisztikai Egyesület* vezetője. 1989–2002 között a *Magyar Földrajzi Társaság Természetföldrajzi Szakosztályának* titkára.

Egyetemista korától kezdve mintegy 50 éven át aktív túra- és idegenvezetőként tevékenykedett, ennek során öt kontinens több mint száz országába jutott el. Tapasztalatait, diafelvételeit az oktatás során jól tudta hasznosítani. Öt évtized alatt több száz ismeretterjesztő előadást tartott országszerte, ill. a határon túl is.

Tanulmányai a *Földrajzi Közlemények*, *Földrajzi Értesítő*, *A Földgömb*, *Természet Világa*, *Élet és Tudomány*, *Geografia* (Bratislava), *Geographical Papers* (Zágráb), *Ost und Südosteuropa Institut Wien* folyóiratokban jelentek meg. Számtalan regionális földrajzi szócikkeit írt a *Magyar Nagylexikon* számára.

— * * * —

Tanulmányi kirándulás Írott-kőre
Gábris Gyula, Miczek György, Papp Sándor és Karátson Dávid (mint hallgató), 1987

GÁBRIS GYULA

Miskolc, 1942. július 22.

Családja Rákospalotára költözött 1945-ben, és ott kezdett iskolába járni. A XV. kerületi *Dózsa György Gimnáziumban* érettségizett 1960-ban, és ez évben felvételt nyert az ELTE TTK biológia–földrajz szakára. 1963-ban harmadik szakként felvette a térképészetet. 1964–1965-ben az egyetem ösztöndíjasaként demonstrátor volt a *Térképtudományi Tanszéken*. Tanári diplomáját 1965-ben kapta meg, és júliustól az *Általános Természeti Földrajzi Tanszéken* lett gyakornok, majd 1966-tól tanársegéd. Ugyanazon évben megszerezte kartográfusi diplomáját is. Gyakorlatok megtartása mellett 1966–1968 között ellátta a könyvtárosi feladatokat is, ami a több mint 40 000 darabos állománynak a Múzeum körútról a *Ludovika* épületébe történő költöztetését is jelentette.

Kutatómunkáját az Alföld északi peremének természetföldrajzi vizsgálatával kezdte. Elsősorban geomorfológiai (folyóvízi erózió, terasz- és hordalékkúp-képződés stb.) és hidrográfiai (paleohidrográfiai) kérdésekkel foglalkozott. E tárgykörökből készítette diákköri és szakdolgozatát (a Jászság területén). Az egyetemi doktori címet 1970-ben szerezte meg *A Sajó–Hernád hordalékkúp geomorfológiai problémái* c. értekezésével.

1975-ben ösztöndíjasként fél évet töltött Algériában, aminek eredménye több tanulmány mellett a *Szaharai sivatagtípusok, I–II.* c. (1981–1982) terjedelmes írása. Ez a hosszabb külföldi tanulmányútja terelte érdeklődését a sivatagok és Afrika természetföldrajzának vizsgálata felé. Szintén állami ösztöndíjjal töltött négy hónapot Franciaországban (1978–1979), ahol a légifényképek, űrfelvételek természetföldrajzi hasznosítási lehetőségeit tanulmányozta. Itt szerzett ismereteit külső megbízások munkáiban és a kis- és középtávú távérzékelési módszerekkel történő kutatásában hasznosította. Társszerzős tanulmánya ebben a témában *Geographical interpretation of hand-held camera photographs made by the Hungarian astronaut* (1981). A távérzékelés oktatásának megindításában is szerepet játszott, először speciális kollégiumokat tartott, majd az 1990-es években a geográfus-képzésben kötelező tantárgy tematikájának kidolgozásában és oktatásában vett részt.

1982-től foglalkozott a vízhálózat geomorfológiai célú elemzésével. 1983–1987 között hat tanulmánya jelent meg e tárgykörben, és ebből készítette el kandidátusi értekezését is (*A vízhálózat geomorfológiai célú elemzése*), amelyet 1987-ben védett meg, s a következő évben megkapta docensi kinevezését.

1983-ban állami ösztöndíjasként 5 hónapos tanulmányúton volt Belgiumban (Liège-i Egyetem), ahol főként a periglaciális jelenségekkel foglalkozott. Ennek eredményeként írta meg az *Éghajlati felszínalaktan, I. – Periglaciális geomorfológia* c. jegyzetet (1991).

Az egyetemen oktatóként töltött 47 év alatt a *Természetföldrajzi Tanszéken* tanított tantárgyak jelentős részének előbb gyakorlatvezetője, majd előadója és vizsgáztatója volt. 1965-től 2005-ig évközi és nyári terepgyakorlatokon vett részt, majd vezette azokat. Évtizedeken keresztül az *általános földrajz* szigorlat és az államvizsga-, ill. záróvizsga-bizottságok elnöke volt. Összesen 22 egyetemi jegyzetet, ill. tankönyvet írt és szerkesztett különböző tananyagokból. Legfontosabbak: a kilenc kiadást megért *Csillagászati földrajz* (1986), *Földfelszín és éghajlat – a felszínalaktan összegzése* (2007), *Európa regionális földrajza, I.* (2007), *Általános természetföldrajz, II.* (2012).

A doktori iskolában indulása óta rendszeresen kurzusokat tartott, és több doktorandusz téma-vezetője volt, közülük hatan megszerezték a PhD-fokozatot. A *Földtudományi Doktori Iskola Földrajz–Meteorológia* programjának (2001–2008), majd az egész *Földtudományi Doktori Iskolának* (2008–2013) volt vezetője. 2004–2013 között a *Kari Doktori Tanács* tagja.

Oktatott a *Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán*, a *Miskolci Bölcsész Egyesületben*, öt éven át a *Kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem* magyar nyelvű geográfus képzésében, és vendégprofesszori előadásokat tartott a „Tempus” keretében a lille-i és a liège-i egyetemeken.

1992-ben a *Földrajzi Tanszékcsoport* (két és fél cikluson át), 1993-ban pedig a *Természetföldrajzi Tanszék* vezetésével bízták meg, ezt a feladatát 2007-ig megtartotta. Egyetemi tanári kinevezését 1998-ban kapta. A *Földrajz- és Földtudományi Intézet* megalakulásakor igazgatóhelyettes lett (2005–2007). 2002–2011 között a *Földtudományi Szakterület Professzori Tanácsának* elnöke volt.

A *Magyar Tudományos Akadémián* választott tisztségei: *Földrajz II. (Természetföldrajz) Tudományos Bizottság* elnökhelyettese (1996–2001); elnöke (2001–2002 és 2005–2008), az MTA *közgylés választott doktor képviselője* (1997–2000 és 2007–2010). Az OTKA *Földtudomány II. zsűri tagja* (2006–2011) és az MTA *Doktori Tanácsának* tagja (2008–2014).

Államközi vagy az ELTE kapcsolatai keretében 7 országban végzett 2 héttől 6 hónapig terjedő időtartamú tanulmányokat. Ezen kívül beutazta Európa csaknem valamennyi országát, a Közel-Keletet és Észak-, valamint Kelet-Afrika nagy területeit. A *Magyar Tudományos Afrika-expedíció* (1987–1988) vezetője és egyik fő szervezője volt. A hathónapos kelet-afrikai kutató- és gyűjtőút több mint 20 000 km-es útjáról hazahozott gyűjtemény alapján társaival kiállítást szervezett a *Természet-tudományi Múzeumban*, előadást tartott pl. a *III. Nemzetközi Afrika Konferencián* és az *Akadémián*. Hazai szakfolyóiratokban feltucatnyi írása jelent meg tapasztalatairól, pl. *Kelet-Afrika óriás-tűzhányóinak eljegesedése* (1990).

Hasonlóképpen saját szervezésű, de rövidebb tanulmányutakon vett részt 1990-ben a Sarki-Urálban (Reguly-expedíció), 1993-ban a Líbiai-sivatag egyiptomi részében (Almásy László nyomában) és 1999-ben Iránban; majd hallgatókkal együtt 1994-ben Tanzániában és Kenyában, 1995-ben Marokkóban, 1998-ban Tunéziában és Líbiában.

A legutóbbi évtizedekben elsősorban az utolsó 25 000 év magyarországi környezetváltozásai-val, az éghajlat és a felszínalakulás-környezetváltozás kapcsolatának kérdéseivel foglalkozott. 2001-ben elkészítette a témában végzett kutatásai összefoglalásaképpen az akadémiai doktori értekezését: *A folyóvíz felszínalakító tevékenysége Magyarországon*. Az Alföld posztglaciális paleohidrologiájának kutatása központi helyet foglal el munkásságában. Összefoglaló tanulmánya (Nádor Annamária társszerzővel): *Long-term fluvial archives in Hungary: response of the Danube and Tisza rivers to tectonic movements and climatic changes during the Quaternary: a review and new synthesis* (2007) és a tanszéki munkatársakkal írt *Fluvial and aeolian landscape evolution in Hungary – results of the last 20 years research* (2012). A hazai folyóteraszok kialakulásának új magyarázatát, időrendjét és nemzetközi kronológiába helyezését a *Kapcsolat a negyedidőszaki felszínalakító folyamatok időrendje és az oxigén-izotóp-rétegtan között – magyarországi lösz-paleotalaj sorozatok és folyóvízi teraszok példáján* (2007) c. dolgozatában publikálta.

A *Magyar Földrajzi Társaságban* szakosztálytitkár (1973–1989), választmányi tag (1978–1989), főtitkár (1989–1993), a számvizsgáló bizottság elnöke (1993–1997), a természetföldrajzi szakosztály elnöke (1993–2010), alelnök (2005–2013), elnök (2013–2017). A *Társaságtól* kapott kitüntetései: *Szocialista Földrajzéért* (Pro Geographia) oklevél (1982), *Teleki Sámuel-érem* (1991), *tiszteleti tag* (2004), *Lóczy-érem* (2008).

1973-ban a TIT *Budapesti Földtudományi Szakosztályának* vezetőségi tagjává választották, majd 1982-től az *Országos Választmány* tagja. Ismeretterjesztő tevékenységét elismerve 1986-ban az *Országos Elnökség oklevelét*, 1990-ben *Kiváló ismeretterjesztésért emléklakett* kitüntetést kapott. 1991-től az újjáalakult *Magyar Természettudományi Társulatban* folytatta tevékenységét, elsősorban a *Teleki Pál országos földrajz-földtan versenyek* szervezésével. A *Társulatban* szakosztályelnök (2009–

2013), ill. 2013-tól alelnök. Munkájának elismeréseképpen *Bugát Pál–Szentágothai János*- (2002), ill. *Téleki Pál-érmét* (2004) kapott. A *Földtudományi Civil Szervezetek Közössége* (FÖCIK) soros elnöke volt 2016-ban.

Tagja volt a *Comission on Tephrochronology* munkacsoportnak, a folyóvízi felszínalakítás kérdéseinek kutatására alakult európai munkacsoportnak (FLAG) és rendszeresen részt vett előadásokkal a konferenciáikon. A kétévenként tartott FLAG Biennial Meeting 2008 szeptemberében Budapesten tartott ülésének és a kapcsolódó terepmunkának társszervezője volt.

A *Földrajzi Közlemények* főszerkesztője (1989–1993), 1992–2000 között a *Földrajztanítás*, 1996–2003 között a *Revue Géographique de l'Est* (Nancy) folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja volt. Ez utóbbi eredménye vendégszerkesztőként két magyar szám (2001. évi 4. és 2003. évi 1–2. számok) összeállítása 9 tanulmánnyal.

A MNK *Minisztertanácsa* 1985-ben *Kiváló Munkáért* kitüntetéssel ismerte el oktató tevékenységét. Nyugdíjba vonulásakor, 2012-ben, a *Magyar Érdemrend Tisztikeresztje* kitüntetést vehette át. Rektori kinevezéssel, professor emeritusként kedvenc témáiban (az Alföld változó természeti képe és Afrika természetföldrajza) azóta is rendszeresen tart előadásokat, vizsgáztat és részt vesz a doktori cselekményekben.

— * * * —

JOLÁNKAI GÉZA

Budapest, 1942. szeptember 9. – Budapest, 2020. január 22.

A középiskolát a *Toldy Ferenc Gimnáziumban* végezte, ahol 1960-ban érettségizett. 1960-ban kezdte tanulmányait a budapesti *Műszaki Egyetemen*, 1965-ben szerezte meg mérnöki oklevelét. 1965–1966-ban Ghánában, Damongo település víztározójának építésénél vízépítő mérnök, 1966-tól 2012-ig a *Vízügyi Tudományos Kutatóintézet* tudományos kutatója volt. A *Magyar Hidrológiai Társaság* tagja 1966-tól.

Pályafutása elején vízépítési és hidraulikai problémákkal, az 1970-es évek elejétől környezetvédelmi, vízminőség-szabályozási kérdésekkel, majd a tavak és tározók (Balaton, Kiskörei-tározó), valamint azok vízgyűjtői, vízminőségi és biológiai kutatásával és modellezésével foglalkozott, különös tekintettel az eutrofizálódást kiváltó tápanyagterhelés problematikájára.

1975-ben kitüntetéssel kapott vízkészlet-gazdálkodási és hidrológus szakmérnöki oklevelet. Az egyetemi doktori címet 1976-ban *A szennyvizek elkeveredésének figyelembevétele a vízminőség-szabályozás szimulációs modelljeiben* c. értekezésével szerezte meg a *Műszaki Egyetemen*. A *Balaton tápanyag terhelésének vízminőségi modelljei* c. disszertációjával 1988-ban a műszaki tudomány kandidátusa lett

1986–1995 között a *Hidrológiai Intézet felszíni vizek osztályának* vezetője, majd a *Vízminőségvédelmi Intézet vízminőség-szabályozási osztályának* vezetője, az Intézet igazgatóhelyettese, utóbb tudományos tanácsadója. A Balatonnal kapcsolatos kutatásait a VITUKI balatonszemesi kutatóállomásán folytatta, amelynek egy időben, annak megszűnéséig, vezetője is volt.

1978-tól kezdve rendszeresen oktatott az ELTE *Természetföldrajzi Tanszéke* által szervezett hidrológus ágazati képzés keretében vízminőség-védelmet (rendszerelmélet és modellezést). 1998-

ban itt *Széchenyi Professzori Ösztöndíjat* nyert el. 2003-ban habilitált, az oktatást magántanárként folytatta. PhD-kurzusokkal részt vett az ELTE doktori képzésében.

Az UNESCO égisze alatt zajló ökotonokkal foglalkozó kutatásokban aktív szerepet vállalt, amelyeket a Kis-Balatonnal kapcsolatos hazai vizsgálataiban is kamatoztatott. Ezeknek a kutatásoknak nagy szerepe volt abban, hogy létrejött egy új interdiszciplináris tudományterület, az ökohidrológia, amelyben aktív szerepet vállalt, és mindvégig hitt mint üdvözítő megközelítésben. Hirdette, hogy vizeinket ilyen szemlélettel kellene szabályoznunk. Az MTA doktora címet is ebben a témában nyerte el 1999-ben a *Rendszerszemléletű ökohidrológiai módszerek alkalmazása a vízi környezetet érő hatások elemzésében és előrejelzésében* című értekezésével.

2004–2012 között a *Debreceni Egyetem Műszaki Kar Építőmérnöki Tanszékének* egyetemi tanára volt, ahol később professor emeritusként is tartott magyar és angol nyelvű kurzusokat.

Sok éven keresztül oktatott az UNESCO és a VITUKI által szervezett *Nemzetközi Hidrológiai Továbbképző Tanfolyamon*, valamint éveken keresztül vendégprofesszor volt a brüsszeli *Vrije Universiteit-en* (VUB). Ehhez a programhoz VITUKI-s kollégáival kifejlesztett oktatószoftvere a maga nemében egyedülállónak számított.

Legjelentősebb munkái között megemlíthető a *Balaton tápanyagterhelésének mérése és vizsgálata, mérlege és modellezése* című több évtizedes (meg-megújuló) kutatómunka irányítása és végzése, valamint az MTA és a *Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet* (IIASA, Ausztria) együttműködésével szervezett nemzetközi kutatási programban való közreműködése, amely a Balaton eutrofizálódási modellezésére irányult. Projektkoordinátora volt a *Bős–Nagymaros Vízlépcsőrendszer* hatásainak modellezésével foglalkozó alapos tanulmánynak. Témafelelőse volt a vízkészlet-gazdálkodási és vízminőség-szabályozási döntéstámogató rendszerekre vonatkozó esettanulmányoknak a Zagyva és a Zala vízgyűjtőire.

Több mint 130 hazai és külföldi tanulmány, nagyobb kiadvány, könyv, könyvfejezet szerzője. Számos nemzetközi projekt résztvevője, koordinátora, illetve munkacsoportokat irányító bizottság tagja. Legfontosabb, általa irányított projektek a *Tisza River Project*, a LIFE-programban megvalósult *Szigetköz projekt*, valamint az éghajlatváltozás vizekre gyakorolt hatásaival kapcsolatos, széles európai részvétellel megvalósult *Climate Water Project* voltak.

Több szakmai, MTA- és állami bizottság tagja, tisztségviselője. Munkásságát a *Magyar Hidrológiai Társaság* 1992-ben *Pro Aqua emlékéremmel* ismerte el, 2009-ben *Környezetünkért díjat* kapott. A *Magyar Mérnök Kamarától* 2019-ben *Környezetvédelmi Műszaki Felsőoktatásért kitüntetésben* részesült. 2013-ban a *Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjét* kapta meg.

Gábris Gyula

GÁLDI R. LÁSZLÓ

Budapest, 1943. október 9.

Középiskolai tanulmányait 1957-ben kezdte a *József Attila Gimnáziumban*, ahol 1961-ben érettségizett. Ugyanebben az évben nyert felvételt a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem* történelem–földrajz szakára. 1963-ban átjelentkezett az ELTE hasonló szakára, és 1966-ban jeles eredménnyel befejezve tanulmányait, középiskolai tanári diplomát kapott.

Az 1966–67-es tanévben általános iskolai tanár volt Székesfehérváron a *Május 1. téri iskolában*. A következő évben nevelőtanár Budapesten az 52. sz. *Önálló Ipari Szakmunkástanuló Otthonban*. 1968–1977 között a *Dr. Hetényi Gyula Egészségügyi Szakközépiskolában* tanította mindkét szakját. 1977–1978-ban a TIT *Természettudományi Stúdióban* volt csoportvezető.

1978-ban tanársegéd lett az ELTE *Természetföldrajzi Tan-székén*. A szakmódszertani csoport tagjaként a IV–V. éves hallgatók módszertani felkészítését végezte, és mellette idegenforgalmi speciális kollégiumokat tartott. 1978-ban természetföldrajzi tanulmányutat vezetett negyedéves diákköri hallgatóknak a krakkói *Jagelló Egyetemmel* közös szervezésben. *A horvát–magyar földrajzi kollokviumokon* – pl. 1984-ben Zágrábban – tartott előadásokat idegenforgalmi témákban.

1983-ban *summa cum laude* eredménnyel megvédte *A Bükk idegenforgalmi földrajza* című egyetemi doktori értekezését, majd még ebben az évben adjunktusi kinevezést kapott. További kutatásait *A Bükk természeti adottságai idegenforgalmi-földrajzi szempontú értékelése* (1986) c. tanulmányában tette közzé.

1986 óta az Amerikai Egyesült Államokban él.

— * * * —

PINTÉR ZOLTÁN

Győr, 1945. március 2.

1963-ban a győri *Révai Miklós Gimnáziumban* érettségizett jeles eredménnyel. 1963–1968 között az ELTE TTK biológia–földrajz szakán tanult, és szerzett középiskolai tanári képesítést. Tanulmányai során érdeklődése elsősorban a természetföldrajz, főként a felszínalaktan felé fordult, bekapcsolódott *Zámbó László*-nak az Aggteleki-karszt területén végzett kutatásaiba, szakdolgozatát is a fedett és nyílt karszt kapcsolatáról írta. 1966-ban harmadik szakként felvette a térképészetet, és három év múlva térképész diplomát is szerzett. Pályája kezdetén nevelőtanárként működött a *Csepeli Vas- és Fémművek József Attila Szakmunkásképző Kollégiumában*, majd 1970-ben a *Kartográfiai Vállalatnál* helyezkedett el először térképszerkesztőként, majd rövid idő után terepi felmérő-

ként. A geodéziai munkák terepi végzése közben alkalma nyílt az ország számtalan táját alaposan megismernie. Amikor 1987-ben megalapították az ELTE *Tanárképző Főiskolai Kar* gödöllői képzési helyét, tanársegédi kinevezést kapott oda. A gödöllői képzés 1993-ban megszűnt, de ekkor átkerült a kar budapesti *Földrajz Tanszékére*, ahol főiskolai adjunktusként főleg természetföldrajzi, térképészeti és regionális földrajzi tárgyakat oktatott, számos gyakorlatot vezetett, és a terepgyakorlatoktól a szakdolgozatok vezetésén át a gyakorlóiskolai látogatásokig minden egyéb képzési tevékenységet is ellátott. Szigorú, de következetes oktató volt. 1995-ben másodállásban a *Gödöllői Református Liceumban* is vállalt tanári feladatot. Tanítványai számos földrajzi versenyt nyertek, és közülük szinte minden évben egy vagy több diák felvételt is nyert az egyetemre.

A TFK megszüntetése után a TTK *Földrajz Tanszékcsoportjában* a *Főiskolai Földrajz Tanszék* oktatójaként folytatta munkáját a tanárképzésben, majd néhány évig a *Regionális Tudományi Tanszék* állományába tartozott. Innen vonult nyugállományba 2007-ben, de a *Református Liceumban* még 2013-ig tanított, és vállalta kirándulások szakmai vezetését.

Az Aggteleki-karszton, valamint Szerencs környékén fejtett ki felszínalaktani kutatásokat, de kiemelkedő szerepe volt a Medves-vidék természetföldrajzi jellemzőinek, főként felszínalaktának vizsgálatában, és kiváló geomorfológia térképeket szerkesztett. Vizsgálatai hozzájárultak a földtudományi természeti értékek kijelöléséhez a *Novohrad–Nógrád Geopark* területén. Sajnálatosan keveset publikált, így kutatásainak eredményei kis mértékben válhattak közkinccsé.

Tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, a *Magyarhoni Földtani Társulatnak* és a *Magyar Meteorológiai Társaságnak* – utóbbinak két cikluson át választmányi tagja is volt. Oktató- és kutatómunkájáért a *Magyar Földrajzi Társaság* 2010-ben *Pro Geographia emléklappal* tüntette ki. Korábbi kartográfiai munkássága során a *Kartográfiai Vállalat* kitüntette a *Vállalat Kiváló Dolgozója* címmel.

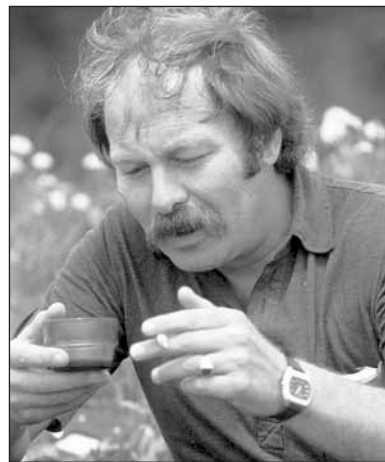
Horváth Gergely

PAPP SÁNDOR

Miskolc, 1946. június 13.

Általános iskolai tanulmányait Piliscsabán végezte, majd a *Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola és Gimnáziumban* érettségizett. 1965–1970 között az ELTE TTK biológia–földrajz szakán szerzett okleveles középiskolai tanári diplomát. 1970 és 1981 között az MTA *Földrajztudományi Kutatóintézet* tudományos segédmunkatársa, majd tudományos munkatársa; intézeti kutatócsoport tagjaként agrogeológiai, tájökológiai kutatásokban vett részt. Eközben elkészítette és 1972-ben megvédte *Természetes és antropogén vegetációjú lejtők változásainak összehasonlító vizsgálata matematikai-statisztikai módszerekkel* c. egyetemi doktori értekezését.

1981-ben meghívást kapott az ELTE *Természetföldrajz Tanszékére*, ahol adjunktusként, majd *A Bükkalja mezőgazdasági potenciáljának feltárása reprezentatív típusvizsgálata alapján* c. kandidátusi értekezésének megvédése (1994) után egyetemi docensként tanított. 1986-ban talajtani szakmérnöki diplomát szerzett a *Gödöllői Agrártudományi Egyetemen*. Tanár- és kutatószakos hallgatók számára környezetvédelmet, biogeográfiát, talajtant, talajföldrajzot és tájökológiát oktatott, egyszers-

mind témavezetőként e témakörökhöz kapcsolódó diplomamunkák, valamint PhD-értekezés elkészítését irányította.

1992–1994 között vendégoktatóként talajtant és tájökológiát tanított a *Miskolci Bölcsész Egyesület Földrajz–Környezettan Tanszékén*. Oktatói tevékenységéhez kapcsolódik 7 tankönyvrészlet, melyek közül kiemelhetők a *Magyarország talajai* (1997), *Talajtan, talajvédelem Magyarországon* (1999), *A talaj mint megújuló és mint megújítható erőforrás. A földhasználat* (2003), *Az élővilág földrajza* (2004) fejezetek.

1988–2004 között három, eltérő tematikájú OTKA-pályázatban volt témavezető. A természetes állapotú és mezőgazdaságilag hasznosított terület (Bükkalja) terepi és laboratóriumi vizsgálatokon alapuló komplex kutatásának eredményei elsősorban kandidátusi értekezésében összegeződtek. A Budai-termálkarszt mikrodomborzatának és fedőrétegeinek vizsgálata a felszíni szennyeződés mélybe (a karsztba) jutása veszélyeinek feltárása céljából végzett kutatásainak eredményeit a *Felszíni tényezők hatása a barlangi csepegővizek minőségére a Budai-termálkarszton* (2011) című tanulmányban foglalta össze. A harmadik témája a domborzat–mikroklíma–növénytakaró–talaj–(talajvíz) ökológiai rendszer klimatikus szárazodás okozta változásainak vizsgálata volt kiskunsági mintaterületen. A részben a MEDALUS Projecthez kapcsolódó kutatások eredményeit pl. a *Studies on the impact of global climate change on some environmental factors in Hungary* (1999), ill. *Az aridifikáció folyamatai a Duna–Tisza közén* (2001) című tanulmányokban közölte.

1998–2000 között az *Országos Környezettudományi és Természetvédelmi Kutatási Pályázat* keretében a Börzsöny nyugati előterére kiterjedő, a térség mezőgazdasági potenciáljának feltárását célzó komplex kutatást vezetett, amelynek eredményeit a *Tájökológiai vizsgálatok a Duna–Ipoly Nemzeti Park Ipoly menti szegélyterületén* (2004) című tanulmányban összegezte.

1973-ban kéthónapos talajtani-tájföldrajzi témájú tanulmányokat folytatott a Szovjetunióban. 1997 május-júniusában *Erasmus-ösztöndíjjal* egyhónapos tanulmányutat tett Spanyolországban. 2001–2005 között együttműködési program keretében, munkacsoport tagjaként öt alkalommal 2-2 hetes talajtani-talajeróziós terepkutatásokban vett részt Dél-Afrikában.

1973–1981 között a *Földrajzi Értesítő* szerkesztője volt, 1994 óta a *Földrajzi Közlemények* társszerkesztője. Több éven keresztül részt vett a *Kari Tanács*, a *TTK Tanulmányi és Oktatási Bizottsága*, valamint a *Földrajzi Tanszékcsoport Tanácsa* munkájában.

A *Magyar Földrajzi Társaság* 1999-ben *Pro Geographia*, az ELTE 2010-ben *Pro Universitate* (ezüst fokozat) kitüntetésben részesítette.

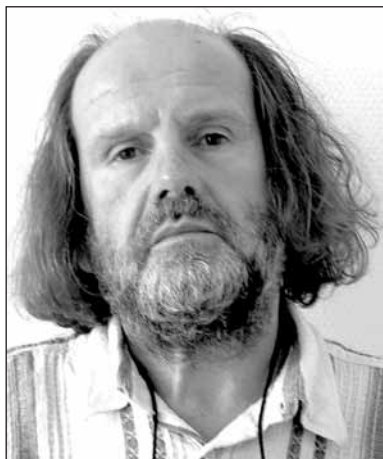
— * * * —

Sánta Antal (mb. előadó) és Papp Sándor talajmintát vesz (2000)

KURTÁN LAJOS

Budapest, 1946. november 20.

Középiskolai tanulmányait Budapesten a *Bolyai János Fonó-, Szövő- és Hurkolóipari Technikumban* végezte, és 1965-ben érettségizett. Utána egyetemi előfelvett hallgatóként egy évet katona volt Mezőtúron. Egyetemi tanulmányait a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem* tanári szakán (politikai gazdaságtan – kereskedelmi ismeretek) végezte. Középiskolai tanári diplomáját kitűnő minősítéssel szerezte meg 1971-ben. Egy évvel később közgazdaságtudományi egyetemi doktori, majd 1979-ben – 3 éves ösztöndíjas aspirantúrát követően – a neveléstudomány kandidátusa lett, ami alapján 1980-ban az ELTE BTK pedagógiából is egyetemi doktorrá avatta. 1991-ben okleveles adótanácsadói képesítést szerzett, 1999-től adószakértő. 2002-ben az ELTE habilitált doktora lett.

Kurtán Lajos az egyetem elvégzésétől egészen 2010. évi nyugdíjba vonulásáig az ELTE TTK főállású oktatója. 1981-től egyetemi docens, 1983–1994 között tanszékvezető a *Politikai Gazdaságtan*, majd *Közgazdaságtan Tanszékén*. A *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék*re 1994-ben került docensként, ahol 2002–2009 között tanszékvezető volt.

Oktató- és kutatómunkáját mindvégig alapvetően a nem közgazdászokképző felsőoktatási intézmények közgazdaságtan-oktatása fejlesztésének szentelte. Tizenhárom önálló, saját kialakítású tantárgyat honosított meg az alapképzéstől a posztgraduálison át a doktori képzésig. Kutatásai mindvégig pedagógiai (szakdidaktikai) és ahhoz szorosan kapcsolódó közgazdaságtudományi területek művelésére irányultak. Az egyik témakör elemei voltak a programozott kiscsoportos oktatás; oktatástechnológia; rendszerváltás motiválta tantervi kutatások; médiumok (videotechnika, számítógép, moduláris képzés) alkalmazása; multimédia-rendszerek kialakítása stb. A másik témakörhöz pedig az átmenet a tervgazdaságból a piacgazdaságba (különösen adózás, privatizáció); nemzetközi városfejlődés-összehasonlító vizsgálatok; önálló vállalkozás-élettani; globalizáció-fenntarthatósági; innováció-gazdaságtani; közgazdaságtan-praxeológiai stb. kutatások tartoztak.

A több évtizedes szakmai munka keretében 1980-tól kéttucatnyi külföldi és hazai felsőoktatási intézménnyel és tudományos kutatóhellyel alakult ki oktatási, kutatási kapcsolata: kb. egyévnnyi külföldi tartózkodás valósult meg tanulmányutak, előadástartás, szemináriumvezetés, közös cikk- és tanulmányírás, szak-, tudományos diákköri és doktori dolgozat készítés irányítása, opponensi, lektorálási munkák stb. A TTK hallgatói Kurtán Lajost 2000-ben a *Kar Kiváló Oktatójává* választották – elsősorban a *Vállalkozás(élet)tan* c. tankönyve alapján.

Tanszékvezetői megbízásán túl 6 éven át az ELTE *Egyetemi Tanácsának*; 6 éven át a TTK *Kari Tanácsának*; 10 éven át a *Kar Doktori Bizottságának*, 3 éven át *Professzori Tanácsának*, a TTK *Fegyelmi Testületének* tagja, majd elnöke; a TTK *Földrajzi Tanszék*csoportja és a későbbi *Földrajz- és Földtudományi Intézet Tanácsának* választott tagja volt; a *Művelődési Minisztérium Felsőoktatási Módszertani Albizottságának* tagjaként; a *Magyar Közgazdasági Társaság tanári szakosztályának* alapító társelnökeként; a TIT több szakosztályának tagjaként; a *Magyar Adótanácsadók Klubjának* tagjaként; az *International Small Business Association* tagjaként, szekciófelelőseként tevékenykedett.

— * * * —

SZABÓ MÁRIA

Nagyfüged, 1947. december 12. – Budapest, 2020. június 23.

1966-ban érettségizett Budapesten a mátyásfüldi *Corvin Mátyás Gimnáziumban*. Egyetemi tanulmányait az ELTE *Természettudományi Karán* végezte, ahol 1971-ben szerzett biológia–kémia szakos középiskolai tanári oklevelet. Tanulmányai befejezése után pályáját a TTK *Növényrendszertani és Növényföldrajzi Tanszékén* MTA tudományos ösztöndíjas gyakornokként kezdte, majd 1973–1976 között a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem Növénytani Tanszékén* volt tanársegéd. 1973-ban *Homoktalajok vízgazdálkodása, mint a primér produkciót befolyásoló környezeti tényező* című értekezésével egyetemi doktori címet szerzett. 1976-tól ismét az ELTE TTK oktatója lett, a *Növényrendszertani és Növényföldrajzi* (annak átszervezése után a *Növényrendszertani és Ökológiai*) *Tanszéken*. 1978-ban kinevezték adjunktusnak, majd 1984-ben docensnek. 1981-ben a *Síkfőkút Project* keretében elkészült *Egy cseres-tölgyes*

erdő víz- és ásványianyag-forgalma című értekezése alapján elnyerte a kandidátusi fokozatot. 1996-ban habilitált az ELTE TTK-n.

1997-től a *Földrajzi Tanszékcsoport* kérésére a biogeográfia, környezetvédelem és ökológiai tantárgyak oktatása céljából lett a *Természetföldrajzi Tanszék* oktatója. 2000-ben 3 éves időtartamra elnyerte a *Széchenyi Professzori Ösztöndíjat*. 2001-ben kinevezték egyetemi tanárnak. 2006-ban *Vizes élőhelyek tájökológiai jellemvonásai a Szigetköz példáján* című értekezésével megszerezte az MTA doktora címet. Ugyanebben az évben az ELTE TTK intézetesítésével együtt járó átalakulások során a *Földrajz- és Földtudományi Intézet*en belül megalakult a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék*, amelynek fő szervezője, megalapítója, 2012-ig tanszékvezetője volt, majd 2017 decemberéig, nyugdíjazásáig a professzora. A geográfus- és földrajztanárképzésben ellátott órái mellett az 1990-es évek második felében kiemelkedő szerepe volt a környezettan tanári szak és a környezettudomány szak megindításában, majd a környezettan tanári szak oktatásában is, sőt a képzés szakfelelőse lett. A bolognai rendszerre való átálláskor jelentős szerepet vállalt mind a környezettan alapszak, mind a környezettudomány mesterszak akkreditációjában, és ezen szakok, valamint a geográfus mesterszakon belül a táj- és környezetkutató szakirány tanterveinek kidolgozásában. Mind a földrajzi, mind a környezettudományi képzésekben számos órát tartott, elsősorban tájföldrajzi, természetvédelmi, környezetvédelmi és tájökológiai témákban. Alapító törzstagja és rendszeres oktatója a *Földtudományi Doktori Iskolának* és tagja a *Környezettudományi Doktori Iskolának* is. Rendszeresen és szívesen vezetett terepgyakorlatokat. Számos hallgató sikeres szakdolgozati és doktori témavezetését látta el; e téren különösen kiemelkedők voltak tudományos diákköri témavezetései, az általa irányított hallgatók több országos konferencián nyertek el első helyezeket vagy egyéb díjakat.

Egyetemi közéleti munkásságából kiemelkedik, hogy 2008–2012 között ellátta a *Földrajz- és Földtudományi Intézet* igazgatói feladatát, de előtte már egy éven át az *Intézet Földrajztudományi Központjának* vezetője volt. 2007–2017 között a TTK *Földrajz és Földtudományi Habilitációs Bizottságának* tagja, emellett 2009–2017 között a *Habilitációs Bizottságának* elnöke, 2010–2017 között a TTK *Földtudományi Doktori Iskola Földrajz–Meteorológia* programvezetője volt.

Mindezen szerteágazó munkásságáért 1994-ben az ELTE *Trefort Ágoston Emléklappal* tüntette ki, majd 2009-ben megkapta az ELTE TTK *Tudományos Diákkörért Érmét*, 2011-ben pedig az *Országos Tudományos Diákköri Tanács jubileumi emlékérmét*. 2015-től az ELTE *Pro Universitate* kitüntetése arany fokozatának birtokosa.

Tájökológiai és tájföldrajzi kutatásainak fő területe a vizes élőhelyek tájérzékenységének, valamint tájszerkezetük változásának, tájrehabilitációjuk lehetőségeinek vizsgálata volt, további kutatásainak területei antropogén tájelemek tájökölógiai szempontú vizsgálata, tájak természetessége, terhelhetősége és érzékenysége, a tájhasználat változásai és a tájdegradáció voltak (*River regulations and hHydroelectric power plants as geohazard - effects of hydrogeographycal changes on floodplain landscape [a Hungarian csase study]*, 2011). Ezeken túl egyes tájmeghatározó növénytársulások vizgazdálkodásával, biogén elemeinek körforgalmával, karsztos rendszerek természeti és antropogén folyamatok hatására bekövetkező változásaival, valamint megújuló energiaforrások alkalmazásának tájvédelmi szempontú vizsgálatával is foglalkozott. Pályázatokat – köztük OTKA-pályázatokat is – elnyerve számos tudományos projektnek volt résztvevője, többnek kutatásvezetője is. Környezet- és tájföldrajzi oktató- és kutatómunkájának eredményeit 161 tudományos publikációban összegezte, számtalan hazai és nemzetközi konferencián ismertette. Munkái közül kiemelkedik *Kalapos Tiborral* közösen írt *Az ökológiai rendszerek* című könyvfejezet a *Nánási Irén* szerkesztette *Humánökológia* című kézikönyvben (2005), *A Kárpát-medence biogeográfiája* című könyvfejezet a *Dövényi Zoltán* által szerkesztett *A Kárpát-medence földrajza* (2008, Akadémiai Kiadó) című könyvben, valamint *Az élővilág földrajza* című fejezet a *Szabó József* szerkesztette *Általános természetföldrajz, I.* (2013) című tankönyvben.

A szakmai közéletben aktívan részt vett. Évtizedeken át tagja volt a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, 2005 óta az MTA *Földtudományok Osztálya Természetföldrajzi Tudományos Bizottságának* és *Tájföldrajzi Albizottságának*. 2012-ben választott tagja lett az MTA *Földtudományi Doktori Bizottságának*. 2013–2016 között az MTA *nem akadémikus közgyűlési képviselőjének* választott tagja volt. Dolgozott a *Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságban* is. 2012 óta tagja volt az *agrárminisztérium* irányította *Európai Tájjegyzmény Nemzeti Koordinációs Munkacsoportja Szakértői Testületének*, valamint 2009 óta a *Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia Tudományos Tanácsának*.

Horváth Gergely

Viszlát, Mari!

NEMES NAGY JÓZSEF

Budapest, 1948. június 22.

Édesapját korán elvesztette, édesanyja szerény körülmények között nevelte. Általános iskolába Terézváros munkásnegyedében járt, a Városliget vonzó közelségében. Már ekkor nagy érdeklődéssel fordult a földrajz felé. A *Radnóti Miklós Gimnázium* orosz tagozatán érettségizett 1966-ban. A földrajzi OKTV-n elért eredménye alapján bekerült az ELTE matematika–földrajz szakára. 1971-ben a *Leningrádi Egyetemen* (LGU) fél éves hallgatói részképzésben vett részt. Ugyanezen évben szerzett középiskolai tanári diplomát. Egyetemistaként kezdeményezője és egyik első szervezője volt 1970-ben a hallgatói-közösségi rendezvénynek, az ELTE *Földrajzos Napnak*. Felesége és leánya is földrajz, ill. geográfus szakon diplomázott.

A hetvenes évektől szorosan kötődött a *Regionális Földrajzi Tanszékhez*. Első (még egyetemi hallgatóként írt) publikációját a pesti egyetemi földrajzos képzés centenáriumának tiszteletére 1970-ben megjelent tanulmánykötet rejti. 1971–1973 között a tanszék tudományos ösztöndíjas gyakornoka volt, 1973-ban szerzett egyetemi doktori fokozatot *A gazdasági fejlettség területi különbségeinek elemzése matematikai és statisztikai módszerekkel* c. értekezésével, amely téma mindvégig kutatási érdeklődése középpontjában maradt. A kutatómunka mellett az oktatásba is bekapcsolódott, matematikai statisztikai és regionális földrajzi gyakorlatok előadójaként. 1973–1975 között az ELTE KISZ *Bizottság* titkárhelyettese volt.

Sárfalvi Béla témavezetésével (1975–1978) írta kandidátusi értekezését *A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító és dinamikus vizsgálata* címmel, amivel 1980-ban szerzett tudományos fokozatot. Az MTA doktora címet *A tér a társadalomkutatásban* c. térelméleti és kvantitatív módszertani hangsúlyú értekezésével nyerte el 1998-ban. Mindkét értekezése anyagából önálló könyvei is megjelentek az *Akadémiai Kiadónál*. Behatóan foglalkozott a rendszerváltozást közvetlenül megelőző, majd követő időszak megváltozott tartalmú területi folyamataival, új jelenségeivel, a regionális egyenlőtlenségek alakulásával, a területi fejlesztéspolitika hatásvizsgálatával is. A sok elemben hazai előzmények nélküli monográfiái és tanulmányai e témakörökben az utóbbi évtizedek legtöbbet hivatkozott magyar nyelvű tudományos publikációi közé tartoznak.

Bár kapcsolatai nem szakadtak meg az egyetemmel, de a hetvenes évek végétől más munkahelyeken dolgozott. 1978–1981 között a *Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban* területi nézőpontú felsőoktatás-kutatással foglalkozott, az egyetemi intézményhálózat és a beiskolázási vonzáskörzetek témakörében publikált, 1981-től az *Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetében* (korábbi egyetemi mentorával, *Kovács Csabával* szoros munkakapcsolatban) a hazai gazdasági és társadalmi térfolyamatokat kutatta. E munkahelyek sokszínű szakmai közege nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az egyetemen szerzett geográfusi alaptudását más társadalomtudományok szemléletével, ismeretrendszerével is bővítse. 1991-től alapító tagja a veszprémi székhelyű *Comitatus Társadalomkutató Egyesületnek* és folyóíratá szerkesztőbizottságának.

1994-ban került vissza az egyetemre, ahol 2000-ben habilitált, s 2001-ben kapott egyetemi tanári kinevezést. Ebben az időszakban nemzetközi tapasztalatszerzésre londoni (LSE), groningeni (RUG), leuveni tanulmányútjain, munkakapcsolataiban volt lehetősége. Az ezredforduló környékén több hazai kormányzati és nemzetközi kutatási program (ACE-PHARE, UNDP, ILO) koordinátora

volt tanszéki közreműködéssel, nyugat-európai partnerekkel, ezek eredményei angol nyelvű tanulmánykötetekben jelentek meg. Ugyanekkor kezdődött tudományos és oktatási kapcsolata – kezdetben a briliáns tanári készségekkel rendelkező *Szegedi Nándorral* együtt – a kolozsvári egyetem újjászerveződő magyar nyelvű földrajzos képzése új oktatói nemzedékével.

Az ELTE graduális képzésén 25 éven át kutatási területeihez kötődő főkéllégiumokat, szemináriumokat tartott geográfus szakon. *Enyedi György* felkérésére oktatott az ELTE *Társadalomtudományi Karának területfejlesztési posztgraduális programjában* is. Szakterületi vezetői munkájának középpontjában a geográfus képzés szakfelelősi irányítása állt. 1999–2005 között a *Földrajz Tanszékcsoport* vezetője volt. Fontos szerepet játszott a 2006-ban alakult ELTE FFI két központú intézeti struktúrájának kialakításában. 1994 és 2013 között vezette a *Regionális Földrajzi* (2007-től *Regionális Tudományi*) *Tanszéket*. Megtartva a modernizálódó regionális földrajzi tartalmat az új kutatási feladatokhoz és a munkaerőpiaci igényekhez igazította az oktatási súlypontokat és a személyi összetételt. Fiatal kollégáival együtt alakították ki a tanszék regionális elemzői, társadalmi térinformatikai és térelméleti kutatási profilját. Tanszékvezetőként az ideálisnak nem mondható anyagi működési feltételek közepette is fenntartotta a korábbi időszakra is jellemző emberi és szakmai összetartását a tanszéknek.

Az ELTE *Földtudományi Doktori Iskola* alapító törzstagja, 2009–2018 között doktori programvezető, majd a doktori iskola vezetője volt. Témavezetésével 24 tanítványa szerzett PhD-fokozatot regionális tudományi, társadalomföldrajzi témakörökben. Közülük többen az ország különböző intézményeiben, egyetemeken a területi kutatás és oktatás tekintélyes vezetői ma már. Az ELTE *Természettudományi Karán* 2005–2009 között tudományos dékánhelyettesként dolgozott, fő feladata a kari doktori képzés irányítása volt. 2018 óta professor emeritus.

A kezdetektől fogva, mintegy három évtizeden át, aktív szerepet játszott a geográfusokat is nagy számban vonzó diszciplína, a regionális tudomány hazai intézményesülésében, programjaiban az MTA *Regionális Tudományok Bizottsága* és a *Magyar Regionális Tudományi Társaság* egyik vezetőjeként, a *Tér és Társadalom* szakfolyóirat szerkesztőbizottsági tagjaként.

A vállaltan azonos súllyal és felelősséggel végzett oktatói, kutatói és szakmai közéleti, vezetői munkáját *Pro Regio* díjjal, a *Kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem honoris causa professzori címével*, az ELTE *Pro Universitate* díj arany fokozatával, az országos *Tudományos Diákköri Tanácstól* elnyert *Mester-tanár aranyéremmel* és a *Magyar Regionális Tudományi Társaság* (MRTT) *Regionális Tudományért díjával* ismerték el.

— * * * —

Autóbuszos diákköri kirándulás, vezeti Székely András (jobbról a második)
Mögötte Nemes Nagy József, mögötte Rédei Mária hallgatók (1970)

LANGERNÉ RÉDEI MÁRIA

Budapest, 1948. július 21.

A középiskolát 1962–1966-ban a budapesti *Kossuth Zsuzsa Gimnázium* orosz–latin tagozatán végezte. Az ELTE-n 1971-ben végzett matematika–földrajz tanári szakon. 1982-ben egyetemi doktori címet szerzett a *Településnagyság kategóriánkénti népességváltozása Magyarországon* c. értekezésével. 1986–1988-ban sikerrel elvégezte a *Központi Statisztikai Hivatal* demográfiai tárgyú posztgraduális képzését. 1989-ben kandidátusi fokozatot szerzett *A migráció értelmezésének és modellezésének lehetőségei* című értekezésével. 2004-ben habilitált *A népesség előreszámítás több állapotú módszerei* témában. 2008 óta az MTA *Demográfiai Bizottságának* tagja. 2009-ben kapta meg az MTA doktora címet *Tanulói mobilitás a világban* címmel megvédett értekezése alapján.

Diplomaszerzés után 13 évig a *Városépítési Tudományos és Tervező Intézetben*, majd 8 évig a *Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutatóintézeténél* dolgozott. Pályázati úton nyerte el 5 évre az OECD SOPEMI nemzeti levelezője megbízást migráció témakörében. Két ciklusban végezte munkáját a COST társadalomtudományi kutatási koordinátorként, ennek során 25 hazai projektet kapcsolt be a nemzetközi hálózatba.

Az ELTE TTK földrajzoktatásába 1995-ben kapcsolódott be először óraadóként, majd 1998-tól egyetemi docensként a *Regionális Földrajzi Tanszéken*. Oktatási tevékenysége a demográfia, ezen belül a migráció, illetve a területi kommunikáció, project management, forrásszerzés témakörökre irányult. Kutatási területe a nemzetközi migráció folyamatainak követése és a hazai népesedés folyamatainak elemzése volt. Választott tisztségként végezte 2003–2012 között az *Erasmus* koordinátori feladatokat. 2008–2010 között az ELTE TTK *Földrajztudományi Központ* vezetője, valamint a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken* tanszékvezető volt. Négy doktorjelöltje védte meg PhD-értekezését. 2011-ben ment nyugdíjba az egyetemről, majd 2013-ig a *szombathelyi főiskolán* volt óraadó, azóta a gödöllői *Szent István Egyetem* doktori iskolájában tart kurzusokat.

Legfontosabb műve a 2007-ben az *Eötvös Kiadó* gondozásában megjelent *Mozgásban a világ – a nemzetközi migráció földrajza* című 600 oldalas könyv. Három egyetemi tankönyvet és egy jegyzetet jelentetett meg.

— * * * —

KERTÉSZ ÁDÁM

Budapest, 1948. augusztus 28.

A középiskolát a budapesti *Eötvös József Gimnáziumban* végezte, 1966-ban érettségizett. 1972-ben végzett az ELTE matematika–földrajz szakán. 1986-ban a *Gödöllői Agrártudományi Egyetemen* (ma Szent István Egyetem) talajtani szakmérnöki diplomát szerzett.

Pályafutását az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetében kezdte, 1972–1975 között tudományos segédmunkatárs. 1975-ben doktorált az ELTE-n (*Domborzatminősítés kvantitatív paraméterek felhasználásával a Budai-hegység, valamint a Dél-Dunántúl példáján*). 1976-ban tudományos munkatárs, 1986-ban *A Duna-kanyar-hegyvidék természeti környezetpotenciáljának mezőgazdasági és idegenforgalmi szempontú értékelése* c. kandidátusi értekezésének megvédése után csoportvezető lett. 1989–2011 között a *Természetföldrajzi Osztály* osztályvezetője volt. 1993-ban megszerezte az MTA doktora

címet a *Mezősi Gáborral* közösen írt *Mikroszámítógépes földrajzi információs rendszerek alkalmazási lehetőségei a természetföldrajzban* c. disszertációja alapján.

Az 1979–1980-as és 1986–87-es tanévekben vendégkutató, *Humboldt-ösztöndíjas* a *Trieri Egyetemen*. 1991-ben vendégprofesszor az *Université Paris VII. egyetemen*. 1995–2002 között az ELTE TTK *Alkalmazott Földrajzi Kihelyezett Tanszék* vezetője és oktatója. Bevezetője, majd később továbbfejlesztője volt a FIR (Földrajzi Információs Rendszerek), a geomorfológia kvantitatív módszerei oktatásának. 1996-ban az ELTE-n habilitált, majd 1998-ban *Széchenyi Professzori Ösztöndíjat* nyert a *Természetföldrajzi Tanszékén*, és 2000-ben egyetemi magántanár címet kapott. A *Földtudományi Doktori Iskola Tanácsának* tagja, és a tájföldrajz, talajerózió, globális környezeti változások, tájdegradáció témaköreiben PhD-kurzusokkal részt vett az ELTE doktori képzésében. Témavezetettjei közül öten szereztek doktori fokozatot. 2010–2019 között egyetemi tanárként, majd ezután professzor emeritusként az *Eszterházy Károly Egyetemen* tanított, 2016-tól az MTA kutatóprofesszor emeritusa.

Kutatásai kezdetben morfometriára, domborzatminősítésre, környezetértékelésre vonatkoztak, majd kiterjedtek természetföldrajzi folyamatvizsgálatokra, különös tekintettel a globális klímaváltozás természetföldrajzi következményeire (*A globális klímaváltozás természetföldrajza*, 2001), a tájökológiára (*Tájökológia*, 2003), a talajpusztulás vizsgálatára (*Soil erosion in Europe* c. könyv magyar fejezete, 2012), a tájdegradáció és elsivatagosodás (*Landscape degradation in Hungary*, 2019) folyamataira.

Több nemzetközi projektet vezetett kétoldalú együttműködésben, illetve EU által finanszírozott nemzetközi konzorciumokban magyar projektvezetőként. Mind a hazai, mind a nemzetközi tudományos élet aktív szereplője. 1989–2009 között az IGU (International Geographical Union) *Magyar Nemzeti Bizottságának* elnöke volt. 2003–2006 között a COST (Cooperation in Science and Technology) Technical Committee-ben Magyarországot képviselte, 2006–2008 között az ISCO (International Soil Conservation Organization) elnöke volt. 1996–2019 között az ESSC (European Society for Soil Conservation) alelnöke. 449 tudományos közleménye túlnyomó részt angol nyelvű.

2004-ben az *Európai Talajvédelmi Szövetségtől* (European Society for Soil Conservation) a *The Award of the Gerold Richter Prize* kitüntetést kapta. 2011-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend* (polgári tagozat) lovagkeresztjével tüntették ki. 2017-ben a *Magyar Földrajzi Társaság* a *Kőrösi Csoma Sándor-emlékéremmel* ismerte el tudományos tevékenységét.

— * * * —

MIKESY IMRE

Budapest, 1949. szeptember 3. – Budapest, 1983. június 13.

Nagycsaládban nőtt fel, tíz gyermek között a legidősebbként. Édesapja, Mikesy Sándor nyelvész, kitűnő egyetemi oktatóként főleg személy- és földrajzi nevekkal foglalkozott. Az 1950-es évek elején a családot politikai okokból meghurcolták, kitelepítették Nagyrábéra, ahol szörnyű körülmények között éltek, majd átkerültek Pilisborosjenőre. Bár édesapját visszavették az egyetemre, oktatóként nem, csak könyvtárosként, majd tudományos kutatóként dolgozhatott. 1957 végén a család Gödre, az ELTE Biológiai Kutatóállomásának apró szolgálati lakásába költözött.

Mikesy Imre Gödön fejezte be az általános iskolát, majd 1964–1968 között a budapesti *Piarista Gimnáziumban* tanult, ahol kitűnt a földrajz, a történelem és a nyelvek iránti széles körű érdeklődésével.

Egyházi iskolai végzettsége miatt kitűnő érettségi eredménye és maximális felvételi pontszáma ellenére jelentkezését helyhiányra hivatkozva elutasították. Egy évig elektroműszerésznek tanult. A következő évben azonban felvételt nyert, majd – egyéves katonai szolgálat után – 1970-ben az ELTE földrajz–német tanári szakán megkezdhette tanulmányait. 1972-ben harmadik szakként felvette a skandinavisztikát, amelynek keretében a svéd nyelvvel foglalkozott. Egyetemi évei alatt végig jeles eredményt ért el, kétszer nyerte el a *Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíjat* is. Tudását, magatartását diáktársai is becsülték, a *Kari Tanács* hallgatói képviselőjévé választották. Hamar belekóstolt a tudományos munkába is: 1975-ben díjat nyert a leninvárosi ipari komplexum fejlődésének regionális problémáiról szóló tudományos diákköri dolgozatával. Egyetemi évei alatt munkát is vállalt: Ausztria követségén tanított magyar nyelvet az osztrák dolgozóknak, ill. ötödéves hallgatóként félállásban a *Várostervezési Intézetben* dolgozott. Szakdolgozata *A népesség és a gazdaság regionális változásainak néhány kérdése Ausztriában 1870–1971 között* című volt. Tanulmányait 1975-ben jeles eredménnyel befejezve földrajz–német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Sajnálatosan rövid oktatói pályáját 1975 szeptemberétől a *Külkereskedelmi Főiskola Német Tanszékén* kezdte tanársegédi beosztásban, közben újabb fél éves katonai szolgálatra kötelezték. Ekkoriban jelentek meg első, főleg nyelvészeti tárgyú munkái a főiskola folyóiratában, és ezekben az években írta meg édesapjával együtt a külföldiek magyar nyelvre tanítását szolgáló tankönyvét *Ungarisches Lehrbuch* (1978, majd 1985) címmel.

1978. december elsejétől *Antal Zoltán* meghívására a *Gazdaságföldrajzi Tanszékére* került tanársegédként. Fő oktatási és kutatási területe Magyarország gazdaságföldrajza volt, főleg az energetika és az ipar kérdéseivel foglalkozott. Megbízták az egyetemi évkönyv földrajzi tárgyú köteteinek technikai szerkesztésével; az akkoriban készülő akadémiai *Nagylexikonba* is számos szócikket írt. Hallgatói és kollégái szerették; becsülték szakmai tudását, kitűnő előadókészségét, humorát, becsületességét, szerénységét, figyelmességét és nagy munkabírást. Földrajzi kutatásait csupán három megjelent tanulmányban tudta összegezni, a Körösök vízgazdálkodásáról szóló doktori értekezését pedig be sem tudta fejezni: súlyos betegséget fedeztek fel szervezetében. Türelemmel viselt szenvedés után életének 34. évében hunyt el. *Antal Zoltán* emlékezésében így írt róla: „személyében az utóbbi évtizedek egyik legtehetségesebb oktatóját veszítette el egyetemünk”.

Horváth Gergely

PAVLICS KÁROLYNÉ MAZANEC JUSZTINA

Budapest, 1949. szeptember 21.

1968-ban a *Budai Nagy Antal Gimnázium* érettségizett. Már középiskolai évei során elköteleződött a földrajz iránt, a *Leél-Össy Sándor* és *Mérő József* vezette központi földrajz szakkörökön gyarapította tudását. 1968–1973 között elvégezte az ELTE TTK matematika–földrajz tanári szakát. Ezt követően a közoktatásban helyezkedett el a *Törökbálinti Általános Iskola* tanáraként. 1977-ben *Mérő József* tanszékvezető felkérésére az akkoriban megalakult az egri *Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Budapesti Kihelyezett Tagozatán* folytatta munkáját a *Földrajz Tanszék* főiskolai tanársegédjeként, majd hamarosan adjunktusaként. A természetföldrajzi alapozó tantárgyak szinte mindegyikét tanította; az ásvány-kőzettan alapjaitól a kőzetburok, a légkör, a víz és a talaj földrajzán át a felszínalakítást, emellett a csillagászati földrajzot is. Nagy számban vezetett gyakorlatokat is, de számos szakdolgozót irányított, és első éveseknek sokoldalú terepgyakorlatokat vezetett. Később bekapcsolódott az esti tagozatos másoddiplomás, majd az esti tagozatos alapképzés hasonló tantárgyainak oktatásába is. Vezető szerepet játszott a továbbképzésekben és különösen a környezeti nevelés terén. Főiskolai jegyzetei jelentek meg, köztük *A kőzetburok földrajza* és a *Csüllög Gáborral* közösen írt *Csillagászatföldrajzi feladatok*. Sok évtizedes oktatómunkájának tapasztalatait 1984-ben megvédett *A természetföldrajzi szemlélet kialakításának és fejlesztésének lehetőségei a főiskolai földrajz-tanárképzésben* című egyetemi doktori értekezésében összegezte. Sokoldalú munkásságának eredményeként 1987-ben kinevezték főiskolai docensnek.

Fő kutatási területe az Alpok természetföldrajza volt, különös tekintettel a magashegységi felszínformálódásra és a magashegységi formakincs vizsgálatára, valamint természet- és környezetvédelmi problémáira. Ez a tudása összegződött az *Európa természetföldrajzát* tárgyaló egyetemi tankönyv Alpok fejezetének megírásakor. De elsősorban tanár volt. Vezető szerepet játszott a tantárgyfejlesztésben, új tantárgyi programok kidolgozásában, számos oktatási segédanyag készítésében. Kiváló pedagógiai érzékkel nevelte a főiskolára bekerült fiatalokat, ugyanakkor szakmai követelményei igen magasak voltak; vizsgáztatásai során szigorúan megkövetelte a tudást. Amikor a *Tanszék* átkerült a TTK-ra, fő feladata Európa természetföldrajzának oktatása lett, de pl. a tanárjelölteknek tartott, az iskolai oktatás szempontjait figyelembe vevő *A Föld éghajlati jelenségei* című tantárgyat is oktatta. 2013-ban nyugdíjba ment.

Tudományos és oktatási egyesületek munkájában is részt vett: a *Magyar Földrajzi Társaság*, a *TIT Földtudományi Szakosztálya*, a *Magyarhoni Földtani Társulat* és *Magyar Környezeti Nevelési Egyesület* tagja volt. Munkásságának elismeréseként 1985-ben *Miniszteri Dicséretben* részesült, az ELTE-től 1992-ben *Trefort Ágoston Emléklapot* kapott, majd 2012-ben a *Magyar Felsőoktatásért Emlékplakettet* nyerte el.

Horváth Gergely

HORVÁTH GERGELY

Budapest, 1950. augusztus 18.

1968-ban a budapesti *Kölcsey Gimnáziumban* érettségizett. Földrajztanára a korábban egyetemen is oktató *Havas Gáborné Bede Piroska*, a központi földrajz szakkörben pedig *Leél-Össy Sándor* volt. 1967-ben és 1968-ban is második helyezést ért el az *Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen*, így felvételi vizsga nélkül bekerült az ELTE TTK-ra. Katonai szolgálatának teljesítése után 1969-ben kezdte egyetemi tanulmányait. 1974-ben földrajz–matematika szakos tanári, majd 1975-ben kartográfusi oklevelet szerzett.

Pályafutását térképszerkesztőként a *Kartográfiai Vállalatnál* kezdte, majd általános iskolában tanította szaktárgyait. 1978-tól az egri *Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Budapesti Kihelyezett Tagozatának Földrajz Tanszékére* került főiskolai tanársegédként. Fő oktatási területei a távoli kontinensek regionális földrajza és a térképészet voltak, számos bel- és külföldi terepgyakorlatot vezetett, részt vett felvételik, záróvizsgák bizottságaiban, irányította a *Földrajzi Tudományos Diákkört*. A *Miskolci Egyetemen* és a *Kodolányi János Főiskolán* vendégoktató volt.

1983-ban adjunktussá, 1992-ben docenssé, majd 1997-ben főiskolai tanárrá nevezték ki. 1998–2002 között az időközben az ELTE részévé vált *Tanárképző Főiskolai Kar* főigazgató-helyettesi posztját töltötte be. 1998–1999-ben a *Kar* akkreditációs felelőse volt. Választott tagja volt a TFK *Kari Tanácsának* és 1999–2002 között az *Egyetemi Tanácsnak* is. Az ELTE *Oktatási és Kutatási Bizottságának*, valamint *Minőségbiztosítási Bizottságának* tagja, a TFK *Tudományos Bizottságának* elnöke volt, és 1988–1997 között tagja volt az OTDK *Természettudományi Szakmai Bizottságának*.

2003–2006 között a TTK *Földrajzi Tanszékcsoportjához* tartozó *Főiskolai Földrajz Tanszék* vezetője volt, majd 2006-ban az újonnan alakult *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* oktatója lett. 2004–2006 között a kétszintű, ún. „bolognai” képzésre átaláláskor mind kari, mind országos szakterületi szinten jelentős szerepet játszott az új tantárgyi szerkezet kidolgozásában. 2005–2013 között a TTK *Tanulmányi és Oktatási Bizottságának* tagja, 2005–2015 között a *Földrajz- és Földtudományi Intézet Tanácsának* választott tagja volt. 2006–2015 között a TTK földrajz alapképzés tanári szakirányának szakfelelőse és a tanári szak földrajz moduljának modulfelelőse volt.

Az új képzés keretében fő tantárgyként az egyes földrészek regionális természetföldrajzát oktatta, de tanár szakosoknak továbbra is tanított térképészeti ismereteket, valamint természet- és tájvédelmi tantárgyakat. Az *Ázsia, Ausztrália és Óceánia földrajza* (1998), az *Ázsia regionális földrajza* (2008) és az *Európa regionális földrajza, I.* (2007) tankönyvek társszerzője, illetve előbbieknél szerkesztője is volt. Írt az iskolai oktatásra felkészítő térképészeti jegyzetet, továbbá a geoökológiai térképezés elvét és módszereit tárgyaló, valamint két, a földrajzoktatás egyes módszertani kérdéseit tárgyaló e-tankönyvek társszerzője volt. Tagja a TTK *Földtudományi és a Környezettudományi Doktori Iskoláinak*, utóbbi esetében 2005–2009 között a *Doktori Tanács* tagja is volt. A doktori képzés keretében természet- és tájvédelmi tárgyú kurzusokat tartott. Négy doktorjelölt témavezetője volt, közülük ketten megszerezték a PhD-fokozatot. 2015-ben nyugdíjazták.

Oktató- és kutatómunkájának központjában a tájváltozások, a táji értékek vizsgálata, a Kárpát-medence – azon belül különösen Észak-Magyarország – tájföldrajza, távoli kontinensek regionális

földrajza – különösen Kína földrajza –, valamint a földrajz tanításának kérdései álltak. E kutatásait számos külföldi tanulmányútja is elősegítette. 1985–1988 között az MTA tudományos továbbképzési ösztöndíjasaként a *Földrajztudományi Kutatóintézetben* végzett kutatásokat, melynek eredményeit 1991-ben *Új módszer a domborzat minősítésére* című egyetemi doktori, majd 1994-ben *Nógrád megye domborzattípusai* című kandidátusi értekezésében összegezte.

Hosszú éveken át irányított egy kutatócsoportot a Medves-vidék kistáj átfogó vizsgálatára, a terület természetföldrajzi jellemzőinek, potenciáljának, környezetállapotának, táji értékeinek monografikus igényű feldolgozása céljából. Tantárgy-pedagógiai kérdések is foglalkoztatták, és térkép-történeti kutatásokat is végzett. 2001-ben elnyerte a *Széchenyi Ösztöndíjat*. Több kormányközi együttműködésen alapuló (magyar–kínai, magyar–portugál) kutatási projekt vezetője volt; és kiemelendő részvétele két európai uniós projektben. 2019 óta tudományos szakértőként a *Thematic Transnational Task Force on Biodiversity and Landscape Conservation* című *Interreg-projekt* résztvevője.

Évtizedek óta végzi folyóiratok, könyvek, atlaszok szerkesztését. 1994-től folyamatosan a *Földrajzi Közlemények* egyik szerkesztője. 1999–2006 között szerkesztőbizottsági tagja, ill. rovatvezetője volt a *Földgömb* című tudományos ismeretterjesztő folyóiratnak. 2013–2018 között az MTA CSFK FTI által koordinált *Magyarország Nemzeti Atlasza Természeti környezet* című kötetének egyik szerkesztője volt. Tagja volt 2002–2017 között az *International Research in Geographical and Environmental Education* című folyóirat szerkesztőbizottságának. 2015 óta a *GeoMetodika* internetes szakfolyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Több hazai lexikon földrajzi szócikkeinek megírásában, illetve szerkesztésében vett részt, szócikkek ellenőrzésével közreműködik az *Akadémiai Nagyszótár* munkálataiban.

1996 óta választott tagja az MTA X. Osztálya Természetföldrajzi Bizottságának, 2002–2005 között titkára is volt; emellett tagja a *Geomorfológiai, a Tájföldrajzi*, valamint a szervezetileg a *Társadalomföldrajzi Bizottsághoz* tartozó *Történeti Földrajzi Albizottságnak*. A két Bizottság közös Oktatási Albizottságának 1996–1998 között titkára, majd ezt követően 2017-ig elnöke volt. A Magyar Földrajzi Társaságnak 1973 óta, a Társaság Választmányának 1994 óta tagja. 1978 óta tagja a Magyarhoni Földtani Társulatnak, amelyen belül 2014–2018 között a ProGEO Földtudományi Természetvédelmi Szakosztály elnöke volt (ennek elődjét, a Magyar ProGEO Egyesületet alapításától kezdve, 2007–2016 között elnökölte). 1976 óta a Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaságnak, 1985 óta pedig a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak tagja. A TIT Földtudományi Szakosztályának 1990–1995 között vezetőségi tagja, 1995–1997 között pedig elnökhelyettese volt. 2009–2013 között az IUGS Magyar Nemzeti Bizottságának tagja volt. 2015 óta a Magyar Geopark Bizottságnak is tagja. 1990 óta tagja a Magyar–Kínai Baráti Társaságnak, 1996 óta a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségének is. Nemzetközi szinten az IGU földtudományi értékekkel és a földrajzoktatással foglalkozó bizottságainak aktív tagja, valamint a ProGEO nemzetközi tudományos szervezet magyarországi titkára. Több hazai konferencia szervezésében vezető szerepet játszott, ezek közé tartozik a *Soil Effect on Karst Processes Workshop* (2002), valamint a VI. Magyar Tájökológiai Konferencia (2015). Nemzetközi konferenciákon több ízben töltött be szekcióelnöki feladatokat.

1995-ben a Magyar Földrajzi Társaságtól Pro Geographia Emléklapot, az Eötvös Loránd Tudományegyetemtől 1998-ban Trefort Ágoston Emléklapot, majd 2000-ben Tanárképzésért Emléklapot kapott. 2000-ben megkapta a Magyar Földrajzi Múzeum Balázs Dénes-emlékérmét, majd 2012-ben a Magyar Földrajzi Társaság Körösi Csoma Sándor-érmét. Nyugdíjazásakor az Emberi Erőforrások Minisztériumától Magyar Felsőoktatásért Emlékplakettben részesült. 2018-ban a Magyarhoni Földtani Társulat Lóczy Lajos-emlékéremmel tüntette ki.

— * * * —

NEMERKÉNYI ANTAL

Budapest, 1952. május 8. – Budapest, 2005. május 18.

Az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnáziumában érettségizett 1970-ben. Egyetem tanulmányait 1971-ben kezdte meg, és 1976-ban végzett az ELTE TTK földrajz–német tanári szakán. 1976–1979 között az MTA Földrajzi Kutatóintézetében dolgozott tudományos ügyintézőként, majd 1979-ben a Természetföldrajzi Tanszéken lett tanársegéd. 1984-ben nyerte el az egyetemi doktori címet a Kárpátok tűzhányóinak morfológiai vizsgálatával foglalkozó értekezésével (1996-ban átminősítették PhD-fokozattá). 1985-ben adjunktusi kinevezést kapott, 1989-ben lett egyetemi docens. Általános természetföldrajzi, regionális természetföldrajzi (Európa, illetve Dél-Amerika) előadások mellett távérzékelést és kultúrföldrajzot tanított. Számos tudományos diákköri és szakdolgozat, valamint diplomamunka témavezetője volt. 1990–2004 között megbízott előadóként a *Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi* (majd a Budapesti Gazdasági) Főiskolán tartotta az *idegenforgalom földrajza* kollégium előadásait, német nyelven (tanács: *Ungarn – Eine landeskundliche Skizze*, 1993).

Kutatási területe a geomorfológia és a távérzékelés volt. A PHARE-program keretében részt vett a mezőgazdasági célú légi fényképek és űrfelvételek CORINE projektben történő kiértékelésében. Az MTA Földrajz II. Tudományos Bizottság tagja volt.

1972-ben lépett be a Magyar Földrajzi Társaságba, ahol 1993-tól 2005-ig főtitkár volt, s ezalatt a Földrajzi Közlemények főszerkesztője. Főtitkárként szerkesztette a Társaság jubileumi kiadványát: *Földrajz. Hagyomány és jövő. 1872–1997*. Elévülhetetlen érdeme, hogy a Társaság 1924-ben alapított *A Földgömb* című ikonikus folyóiratát 54 évvel később, 1999-ben főszerkesztőként újraélesztette. A szakszerűség és az egyszerűsítés határmezsgyéjén kanyargó keskeny ösvényen vezette lapját. Úgyelve a kötelezően magas színvonalra, nagy gondot fordítva a külső megjelenésre. A Társaság kiemelkedő munkája elismeréseképpen a *Pro Geographia* oklevéllel (1992) és a *Teleki Sámuel-éremmel* (2004) tüntette ki. 2006-ban a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézete alapította Prinz Gyula-émlékérmet mint posztumusz kitüntetést ítéltek neki.

Egyetemi oktatóként is kapcsolatban maradt a középiskolai földrajztanítással. 1985-ben átdolgozta a gimnáziumok I. osztálya számára készült tankönyv természetföldrajzi fejezeteit. Az anyag tanítását ki is próbálhatta, amikor az 1987–1988 és az 1988–1989-es tanévekben óraadóként földrajzot tanított a Veres Pálné Gimnáziumban. 1991-től részt vett a Nemzeti Alaptanterv földrajzzal kapcsolatos terveinek bírálatában, és annak eredményeként az elfogadott új földrajzi, környezeti koncepció kidolgozásában. 1992-ben Magyarország küldöttként Strasbourgban is beszámolhatott a földrajzoktatás magyarországi helyzetéről az *Európa Tanácsban*.

Tankönyvírói munkássága kiemelkedő jelentőségű. Az egyetemi oktatásban legjelentősebb munkái: Az *Európa regionális földrajza* (1994) természetföldrajzi része írója, az *Afrika és a Közel-Kelet földrajza* (1996) és a *Tengerentúli világrészek – Regionális természetföldrajz atlasz* (1999) társszerzője. A közoktatásban a legsikeresebb és legszínvonalasabb tankönyvszerző az utóbbi évtizedekben. Az *Általános természetföldrajz* (1994) négy nyelven (magyar, német, horvát és szerb) jelent meg több kiadásban, az 1999-ben miniszteri elismerést kapott *Magyarország földrajza* (Bora Gyulával, 1994),

átdolgozva a mai napig használatban lévő könyvek. Ezek mellett különböző témákban és „műfajban” 11 további tankönyv szerzője, ill. társszerzője volt.

Számos népszerűsítő tudományos cikk, TV-sorozat (pl. *Az egyetlen Föld*) magyar szövegének írója, ismeretterjesztő film fordítója, szakértője. A TIT keretén belül számtalan tudományos ismeretterjesztő előadást tartott. Emellett több szakmai könyvet fordított német nyelvről.

1987-ben ösztöndíjjal három hónapot töltött Törökországban, óriási területeket beutazva. Több nemzetközi konferencián és külföldi egyetemen tartott előadásokat. Tempus ösztöndíjjal, egyetemi és államközi szerződések keretén belül tanulmányutakon, illetve túrák szakmai vezetőjeként a világ számos helyére eljutott (Európán kívül többek között Izraelbe, a Himalájába, az Andokba, Amazóniába, illetve Namíbiába és Dél-Afrikába).

Két évig küzdött a legyőzhetetlen betegséggel, amely lassan őrlte föl fizikai erejét. De csak azt, mert lelkileg erős maradt; nagy küzdő, aki csupán kényszerűségből, apránként adta le és vissza azokat a feladatokat, amelyekkel már képtelen volt megbirkózni. Taxival jött be az egyetemre, széket és mikrofont kért a tanterembe, hogy legalább kedvenc témáit előadhassa. Alig 53 évesen ment el közülünk.

Gábris Gyula

VIDÉKI IMRE

Nyíregyháza, 1953. február 26.

Iskolai tanulmányait Nyíregyházán kezdte meg, majd 1967-ben Budapesten folytatta. Az *I. (Szent) László Gimnázium* tanulójaként érettségizett 1971-ben. 1970-ben földrajzból az *Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen* 5. helyezést ért el. Egyetemi tanulmányait a katonai szolgálat letöltését követően megkezdve 1972–1977 között az ELTE földrajz–olasz szakos hallgatója volt. Végzés után a *Vizgazdálkodási Intézet* kutatási osztályán dolgozott.

1983-tól az *Általános Gazdaságföldrajzi Tanszéken* tanársegéd, 1994-től adjunktus, 1999-től egyetemi docens volt. 1994-ben védte meg *Regionális különbségek és befolyásolásuk Olaszországban* c. egyetemi doktori értekezését. 1997-ben odaítéléssel szerzett PhD-fokozatot. 1984-től számos alkalommal volt *olaszországi egyetemek* (Velence, Trieszt) meghívott előadója, és ugyancsak több alkalommal volt olasz egyetemi (Velence, Udine, Padova, Trieszt) csoportok kísérlője Magyarországon.

A számára elsődlegesnek tekintett oktatási feladatok ellátásán túl több tantárgyhoz kapcsolódó szakmai és terepgyakorlat szervezésében és vezetésében vett részt. Érdeklődési területe kiterjedt az energiagazdálkodásra, a gyógyszeriparra, a vidékfejlesztésre és Olaszország társadalmi-gazdasági földrajzára. E témakörökben folytatott kutatásait *Problems of power economy in Italy; A hazai gyógyszeripar gazdaságföldrajzi bemutatása; Gondolatok Magyarország villamos energiatermelésének kérdéseiről*, valamint *A visegrádi országok energiagazdálkodása* c. tanulmányokban közölte. 1992–1997 között az *Élet és Tudomány* folyóirat *Diákkoldal* rovatának földrajzos szerkesztője és szerzője volt.

Szakmai tevékenységei között megemlítenél az egyetemi felvételi (földrajz, térképész) bizottsági tagság, az általános földrajz szigorlati bizottságban való részvétel, a tanár szakos hallgatók záróvizsga bizottságában való tagság, a doktori témavezetésben, eljárásban való közreműködés, általános

és középiskolai tankönyvek írása, lektorálása, továbbá a *Magyarország Nemzeti Atlasza* c. kiadvány egyes térképlapjainak elkészítése. 2008-ban jelent meg *A fejezetek ipar- és közlekedésföldrajzból* c. tankönyv, amelynek szerkesztője és szerzője is volt. A tankönyvet több egyetemen is használják a földrajz és a biztonságpolitikai oktatásban. Vezetésével ketten szereztek PhD-fokozatot.

Az ELTE-n kívül a *Külkereskedelmi Főiskolán*, a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen*, továbbá a *Szent István Egyetemen* oktatott és vizsgáztatott. Utóbbin jelenleg is ellát oktatási feladatot, emellett több mint egy évtizede záróvizsga-bizottsági tag.

1993-tól 2001-ig a *Földrajzi Tanszékcsoport* egyik képviselőjeként részt vett a látványosi építkezéssel kapcsolatos terv- és kivitelezési tárgyalásokon. 1994-től két ciklusban a *Földrajzi Tanszékcsoport* választott képviselőjeként a *Kari Tanács* tagja volt, majd 2011-től delegált tagként vett részt a *Kari Tanács* munkájában. Az 1990-es évek közepétől 2014-ig a *Tanszék* képviselőjeként folyamatosan tagja volt a *Tanszékcsoporti Tanácsnak*, később az *Intézeti Tanácsnak*. 2016-ban ment nyugdíjba.

— * * * —

HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF

Budapest, 1957. december 31. – Solymár, 2001. április 27.

Az ELTE *Apáczai Csere János Gimnáziumában* érettségizett (1976), majd az ELTE TTK-án geológus (1981), geográfus és földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet (1982), a *British Open University-n* marketingoktatói képesítést szerzett (1990). *Centralizáció és decentralizáció a hazai területszervezés gyakorlatában 1790–1980 között* című disszertációjával 1984-ben az ELTE-n doktorált (1984), *Románia tájféldrajzi beosztásáról* írt kandidátusi értekezését pedig 1993-ban védte meg. Pályafutása a *Regionális Földrajzi Tanszéken* indult, ahol 1981 és 1984 között doktori ösztöndíjasként végezte kutatásait. Ezután a *Gazdaságföldrajzi Tanszéken* kapott tanársegédi állást. 1987-től 1993-ig a *Szövetkezeti Vezetőképző*, ill. a *Szövetkezeti Oktatási-szolgáltatási Közös Vállalat* tudományos főmunkatársaként dolgozott, majd 2000-ig a *Balaton Akadémia*

földrajz-marketing tanára és igazgatóhelyettese volt. Életének utolsó évtizede a halálos kór szorításában végzett megfeszített munkával telt. Solymári otthonában hunyt el; mindössze 43 évet élt.

Hajdú-Moharos József nemzete, hazája és szakmája iránt mélyen elkötelezett vérbeli geográfus volt. Érdeklődésének középpontjában a földrajz gyakran elavultnak minősített határterülete, a topográfia, a helynevekhez köthető lexikális ismeretanyag állt. Elmélyülten foglalkozott a különböző térfelosztások kérdéseivel is. Mint a térképész szakos hallgatók földrajzi alapismereteinek oktatója, elkészítette és háromkötetes jegyzetbe foglalta valamennyi kontinens történeti-gazdasági területegységeinek rendszerét. *A Kárpát-medence államhatároktól független, többnyelvű kistáj-kataszterét Hevesi Attilával* együtt dolgozta ki. A *Balaton Akadémia* sajnálatosan kis példányszámú könyvsorozatában több kismonográfiája jelent meg; ezek közül a frissen függetlenné vált *Fehéroroszország, Ukrajna és Moldávia, valamint Kárpátalja földrajzát* tárgyaló kötet (1995), továbbá a *Moldva, Csángóföld, Csángósors* című műve (1995) emelhető ki. A Földünk-környezetünk műveltségi terület általános iskolai tantervéhez a *Műszaki Kiadó* számára írt három tankönyv megalkotásában 1995–1997-ben

társszerzőként működött közre. A regionális földrajz egyetemi tankönyvének 1994. és 2000. évi kiadásában a Lengyelországgal, Csehországgal, Szlovákiával és Romániával foglalkozó fejezeteket írta.

Rövidre szabott életpályájának monumentális záróköve a közvetlenül halála előtt, 2001-ben megjelent, a jövő nemzedékek számára is forrás értékű *Magyar településtár*, amely a Kárpát–Pannon-térség valamennyi településének és településrészének jegyzékét különböző nyelveken, a jelenlegi és múltbéli névváltozatokkal együtt közli.

Hajdú-Moharos József az ELTE-n megbízott előadóként földrajzos és térképész hallgatókat oktatott. Ezen kívül rövidebb-hosszabb ideig tanított még a *Soproni Egyetemen*, a *Balaton Akadémián* és a *Csikszeredai Bolyai Nyári Egyetemen* is. Ő volt a magyar nyelvű földtudományi szakemberek rendszeres találkozójának, a HUNGEO-nak az egyik szellemi atyja, 1996-ban az első ilyen konferencia főszervezője. A szóránymagyarságért végzett tevékenységét a *csikszeredai Julianus Alapítvány Julianus-díjjal* (1996), a *Magyarok Világszövetsége a Magyar Nemzetért emlékéremmel* (1998) ismerte el. Emlékére a *Magyar Földtani Társulat* díjat alapított, amit a HUNGEO-n adnak át évente. A *Karcagi Nagykun Református Gimnázium* által évente szervezett *Hajdú-Moharos József Református Országos Földrajzi Tanulmányi Verseny* is őrzi emlékét.

Probáld Ferenc

KÉRI ANDRÁS

Moszkva, 1960. november 17.

Alapfokú tanulmányait Moszkvában kezdte meg, majd Budapesten, a *Lisznyai utcai Általános Iskolában* folytatta. Középiskolai tanulmányait 1976-ban kezdte a *Kaffka Margit Gimnáziumban*, ahol 1980-ban érettségizett. 1981 és 1986 között az ELTE TTK biológia–földrajz szakos hallgatója volt. Tanulmányait befejezve középiskolai tanári diplomát szerzett. Pedagógus szakvizsgáját 2015-ben az ELTE PPK képzésének keretében kapta kézhez.

1986-tól a *Tudományszervezési és Informatikai Intézetben*, majd 1988-tól a *TIT Természettudományi Stúdióban* volt előadó. 1990-től 2018-ig az ELTE *Trefort Ágoston Gyakorló Gimnázium* földrajztanára volt. 1998 óta rendszeresen oktat felnőttek esti munkarendű gimnáziumában. A tanárképzésben 1994 óta vezető-tanárként vesz részt.

2000-től oktatott az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékén* előbb óraadóként, majd 2004–2014 között tanársegédként. A földrajz szakmódszertani tárgyakon kívül a környezettan tanárszakos hallgatók szakmódszertani oktatásában is részt vett. Regionális természetföldrajzi előadásokat és gyakorlatokat, valamint vízföldrajzi gyakorlatokat is vezetett. A tanári *Záróvizsga Bizottság* állandó tagja volt. 2014 után a környezeti nevelési és regionális földrajzi (Szibéria) speciális kollégiumait „társadalmi munkában” tartotta. Tíz éven át szervezett nyári hallgatói terepgyakorlatokat Kárpátaljára. 2015 óta mesterpedagógus. Jelenleg az *Óbudai Árpád Gimnázium* biológia–földrajz tanára.

Több egyetemi tankönyv, jegyzet társszerzője volt: az *Ázsia regionális földrajza* (2008) tankönyvben *Észak-Ázsia*, az *Európa regionális földrajza I.* (2007) tankönyvben *A Kelet-európai-síkvidék* fejezeteket írta. A környezeti nevelés témakörében a *Környezeti nevelés a középiskolában* (2015) könyvhöz írt fejezeteket. Több földrajz szakmódszertani tanulmánya jelent meg, amelyben disz-

lexiások földrajzoktatásával, a csoportmunka készségfejlesztő hatásával és környezeti nevelési kérdésekkel, különösen a tanösvények jelentőségével foglalkozott. Részt vett sókarsztos térségek epikarsztjának kutatásában is, és társszerzője volt több sókarsztok felszínalaktanáról és veszélyeztetettségéről szóló tudományos közleménynek.

Aktív természetvédelmi tevékenységét főképpen a kételtűek védelme és a vonalas létesítmények környezeti hatásai területén a *Dr. Puky Miklós Varangy Akciócsoport Egyesület* elnökeként végzi. A *Nemzeti Pedagógus Kar Földünk, környezetünk tagozatának* alelnöke.

— * * * —

BERNEK ÁGNES

Budapest, 1962. szeptember 13.

A *Budai Nagy Antal Gimnáziumban* érettségizett 1980-ban, és a következő évben kezdte meg egyetemi tanulmányait. 1986-ban szerezte meg biológia–földrajz szakos középiskolai tanári diplomáját az ELTE *Természettudományi Karán*. 1986-tól 1989-ig az MTA tudományos továbbképzési ösztöndíjasaként dolgozott *Sárfalvi Béla* irányításával az ELTE *Regionális Földrajzi Tanszékén*. Kutatási témája a fejlődő országok külkereskedelmének térszerveződése volt. 1994-ben védte meg kandidátusi értekezését, címe *A nemzetközi kereskedelem térszerveződésének elméleti kérdései, a fejlődő országok külkereskedelmének vizsgálata alapján*. 1989-től 2004-ig dolgozott a *Regionális Földrajzi Tanszéken*, először mint tanársegéd, majd adjunktus, végül docensi beosztásban.

Oktató- és kutatómunkája szorosan összekapcsolódott, mivel a világ regionális földrajzával és a világgazdaság földrajzával foglalkozott mind egyetemi oktatói, mind tudományos tevékenysége során. Előadásai és gyakorlatai főleg a világ kiemelt térségeinek világgazdasági helyzetével foglalkoztak. 1990 és 2004 között két OTKA kutatási programot is vezetett a nemzetközi kereskedelem, a külföldi működőtőke-befektetések, a transznacionális vállalatok és a nemzetközi pénzügyi átutalások témaköreiben. A *Földtudományi Doktori Iskola Földrajzi Doktori Programjában* négy hallgatónak volt a témavezetője, akik sikerrel védtek meg PhD-értekezésüket.

Világgazdasági tudományos érdeklődése egyre inkább kibővült a politikai földrajz és a világpolitikai kérdések irányába, az 1990-es évek közepétől kezdett politikai földrajzi előadásokat tartani. 2002-ben jelent meg az általa szerkesztett *A globális világ politikai földrajza* c. egyetemi tankönyv, amelynek megírásában 11 szerző működött közre. A *Cartographia* térképészeti vállalat által készített *Földrajzi világtatlaznak* rendszeresen volt a szakértője, s egyben szerkesztője is volt a cég által kiadott, az *Európai Unióról* szóló ismeretterjesztő könyvnek.

Sárfalvi Béla felkérésére kezdte meg középiskolai földrajztankönyv-szerzői tevékenységét. 1997-ben jelent meg első kiadásban a *Sárfalvi Bélával* közösen írt *Társadalomföldrajz a középiskolák számára* című középiskolai tankönyv, amely azóta is minden évben megjelent/megjelenik.

Oktató- és kutatómunkáját 2004-től napjainkig közgazdasági és nemzetközi tanulmányok szakterületeken folytatja, elsősorban a *Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen*, valamint a *Széchenyi István Egyetemen*. A *Harsányi János Főiskolán*, majd a *Zsigmond Király Egyetemen* tanított a világgazdasággal és a világpolitikával összefüggő kurzusokat. Jelenlegi kiemelt kutatói tevékenysége a geopolitikához kapcsolódik. 2017-től a *HEPA Magyar Exportfejlesztési Ügynökség* geopolitikai

szakértője, s e munkája keretében geopolitikai szakértői anyagokat készít, s rendszeresen előadásokat tart vállalatvezetők számára. 2018-ban jelent meg a *Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban* c. könyve az *Akadémiai Kiadó* kiadásában. 2016-tól a *Magyar Földrajzi Társaság Geopolitikai Szakosztályának* elnöke.

— * * * —

RUSZKICZAY-RÜDIGER ZSÓFIA

Budapest, 1976, január 21.

Középiskolai tanulmányait a *Károlyi Mihály Magyar–Spanyol Tannyelvű Gimnáziumban* végezte. Egyetemi diplomáját 2000-ben az ELTE geográfus szakán szerezte. Ez évtől lett az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékének* ösztöndíjas doktorandusza. 2002–2003-ban hazai tanulmányait megszakította, mert az amszterdami *Vrije Universiteit Marie Curie doktori ösztöndíját* nyerte el, ahova a következő években többször visszatért néhány hónapra. Itt szerezte meg doktori fokozatát 2007-ben. Doktori értekezésének címe: *Tectonic and climatic forcing in Quaternary landscape evolution in the Central Pannonian Basin: A quantitative geomorphological, geochronological and structural analysis*.

2000-től doktoranduszként, 2004-től tanársegédként, 2008-tól 2013-ig adjunktusként oktatott az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézet Természetföldrajzi Tanszékén*. Oktatási tevékenysége a *Magyarország és a Kárpát-medence természetföldrajza* és a *negyedidőszak kutatás* tantárgyakra terjedt ki. 2013-tól az MTA (2019-től ELKH) *Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpontjának Földtani és Geokémiai Intézetében* a *kozmozgén izotópos labor* vezetője. Az ELTE geokronológiai témájú kurzusain vendégoktatóként van jelen.

Kutatási területe a Pannon-medence és környezete negyedidőszaki felszínfejlődésének vizsgálata, szerkezeti és éghajlati hatások felismerése és elkülönítése, a felszínformák korának és lepusztulásuk ütemének számszerűsítése. Ezen belül fő szakterülete a helyben keletkező kozmozgén izotópos módszerek alkalmazása a negyedidőszak kutatásában.

2006-ban az MTA *X. Osztálya Szádeczky-Kardoss Elemér* publikációs díjának 1. helyezettje. 2006-ban részt vett a *CRONUS-EU Summer School Applications of cosmogenic nuclides to earth surface sciences* nyári egyetemen.

2007-ől 2010-ig négyszer, összesen 7 hónapra, elnyerte az EGIDE *Francia Állami Ösztöndíját* a franciaországi CEREGE CRNS Kozmozgén Izotóp Labor Aix en Provence-i kutatóhelyére, ahol a kozmozgén izotópos módszer további alkalmazásaival és gyakorlati kérdéseivel ismerkedett meg. 2009–2010-ben a *Magyary Zoltán Posztdoktori Ösztöndíjat*, 2010-ben pedig a *Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat* nyerte el 3 évre. 2015-ben az MTA *Akadémiai Ifjúsági Díját* kapta meg.

— * * * —

JENEY LÁSZLÓ

Gödöllő, 1976. április 13.

A gödöllői *Török Ignác Gimnázium* diákjaként érettségizett 1994-ben, és a földrajz OKTV-n elért 4. helyezésnek köszönhetően felvételt nyert az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* földrajz tanár és geográfus szakára. Diplomáját 1999-ben szerezte meg terület- és településfejlesztő szakirányon, majd 2002-ben a BKÁE *Társadalomtudományi Karán* elvégezte a BIGIS Európa-szakértő posztgraduális képzést. Doktori disszertációját 2008-ban nyújtotta be *A nagyvárosi fejlődés sajátosságai az Európai Unió regionális folyamataiban az ezredfordulón – egységesülő nagyvároshálózat, erősödő város–vidék ellentét* címmel, s ennek alapján az ELTE TTK *Doktori Iskolájában* PhD-fokozatot szerzett.

1999-től ösztöndíjas doktoranduszként, majd 2004-től tanársegédként egy évtizeden keresztül az ELTE *Regionális Földrajzi* (Regionális Tudományi) *Tanszékének* munkatársa lett. 2009-től a BCE *Gazdaságföldrajz* (Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés) *Tanszékén* adjunktusként, 2017-től docensként tanítja és kutatja a társadalomföldrajzot. 2015 óta a szociológia szak, regionális és településfejlesztés specializáció felelőse. 2016-ban kidolgozta az akkreditált helyi gazdaságfejlesztő felnőttképzési programot, 2020-ban alapító vezetője lett a *Gazdaságföldrajz Műhelynek*. Több egyetemen rendszeresen részt vesz a doktori (szigorlat, védés) és habilitációs bizottsági munkákban.

Az ELTE-n, majd a Corvinus Egyetemen tart a területi elemzési módszertan, a regionális földrajz és a településföldrajz tárgyköréhez kapcsolódó órákat. Magyar és angol nyelven tartott előadásai népszerűek, gazdaságföldrajz kurzusát félévente több mint 600 hallgató választja. Éveken át részt vett az ELTE-n a *Nemerkényi Antal* emlékére szervezett földrajzos vetélkedő szervezésében. Kari/tudományterületi TDT-elnyökként ETDT-tag és az OTDT FiFöMa *Szakmai Bizottságának* képviselőtagja. Szűkebb kutatási területe a kelet-közép-európai városversenyhez kapcsolódik, de szakmai érdeklődése kiterjed a települések fejlődésének-fejlesztésének gyakorlati kérdéseire is. Számos tanulmányában foglalkozik a nemzetközi fejlettségi különbségekkel.

2009-től az MTA X. Osztályán a *Gazdaságföldrajz Albizottság* tagja. A *Magyar Földrajzi Társaságnak* 2008-tól tagja, 2014-től választmányi tagja, 2017-től pedig titkára lett. 2016-tól a gödöllői *Teleki Pál Egyesület* titkára, 2020-ban a szervezet elnökévé választotta. Tagja a *Földrajzi Közlemények* szerkesztőségének, a *Corvinus Regional Studies* főszerkesztője. Az MFT, a Corvinus TDK és tanszéke honlapjának szerkesztője.

2013–14-ben a határ menti együttműködések kutató CESCO *Esztergomi Európai Intézetének* igazgatóhelyettese, tudományos főmunkatársa volt. 2010-től tagja *Gödöllő Város Önkormányzata Városfejlesztési Bizottságának*, és 2014–19 között önkormányzati képviselő volt.

2009-ben Kassán CERS *Prize Award for Young Scientists* díjat nyert. 2010-ben több hónapig ösztöndíjas vendégoktató az angliai *Loughborough Egyetem Földrajz Tanszékén*. Tudományos diákkört támogató munkájának elismerésül 2019-ben *Kiváló Mentor Díjban* részesült.

Publikációi (MTMT) 2020-ban: tudományos közlemény 56; folyóiratcikk 9; ebből külföldön 1; könyv 6; könyvrészlet 11; független hivatkozás 81. H-index: 4.

— * * * —

LŐCSEI HAJNALKA

Salgótarján, 1978. december 12.

Salgótarjánban járt középiskolába, a *Bolyai János Gimnáziumban* érettségizett 1997-ben. Geográfus diplomáját 2002-ben szerezte meg az *Eötvös Loránd Tudományegyetemen* terület- és településfejlesztő szakirányon. A *Területi növekedési pályák Magyarországon 1990–2008 c.* doktori értekezését is itt védte meg 2010-ben *summa cum laude* minősítéssel. 2004-ben az ELTE *Regionális Tudományi* (korábban *Regionális Földrajzi*) *Tanszék* oktatója lett.

Oktatói munkája a területi statisztika, a regionális elemzési módszerek, a hazai területi folyamatok, vidékföldrajz, területfejlesztés témákra terjed ki. Több hazai felsőoktatási intézményben, illetve a kolozsvári *Babeş-Bolyai Tudományegyetemen* is szerepelt meghívott előadóként. Kutatói munkája oktatási tevékenységével összhangban a hazai területi folyamatokra irányul. A *Magyar*

Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozásfejlesztési Intézetének külső munkatársaként a gazdasági világválság hazai területi következményeivel foglalkozott.

Egyetemi munkájához kapcsolódóan több évig koordinálta a társadalomföldrajz szakterületi tudományos diákkört. 2009-ben *Deák Ferenc Ösztöndíjat* nyert. 2015-ben a *Területi Statisztika* folyóirat nívódíját nyerte el *Nemes Nagy Józseffel* közösen írt cikkével. 2020 márciusától a *Hétfa Kutatóintézet és Elemző Központ* munkatársa.

— * * * —

SZABÓ SZABOLCS

Gyula, 1979. február 11.

A gyulavári *Bay Zoltán Általános Iskolában* kezdte tanulmányait, amit a békéscsabai *Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskolában* folytatott. Az érettségi évében (1997) felvételt nyert az ELTE TTK geográfus szakára, ahol 2002-ben végzett terület- és településfejlesztés szakirányon. Ezután az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájának* ösztöndíjas hallgatójaként *Dövényi Zoltán* vezetésével kezdte meg doktori tanulmányait. PhD-fokozatát 2009-ben szerezte *A szociál-közlekedésföldrajz vizsgálati lehetőségei Magyarországon c.* értekezésével. 2004-től a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken* tanársegéd, 2009-től adjunktus. Szerkesztőként nevéhez kötődik a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok* című sorozat elindítása. Vidéki Imrével közösen készítette el a tanszék alapítójaként ismert *Mendöl Tibor* életéről és munkásságáról szóló tablósortozatot. 2013-ban az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi Intézet* tanácstagjává választották. Szociálgeográfia és közlekedésföldrajz előadásokat, népesség- és településföldrajz, Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, társadalomföldrajzi szintézis tárgyak gyakorlatokat tartott. Kutatási területe a közlekedési szokások és a hátrányos helyzetű térségek vizsgálata. 2014-ban és 2018-ban Csepel és Soroksár országgyűlési képviselőjévé választották, így 2014 óta fizetés nélküli szabadságon van.

— * * * —

SIK ANDRÁS

Budapest, 1979. augusztus 29.

A budapesti *Alternatív Közgazdasági Gimnáziumban* érettségizett 1997-ben, majd felvételt nyert az ELTE TTK geográfus szakára, ahol 2003-ban szerezte meg geográfus és hidrológus szakirányú kitüntetéses diplomáját. 2003–2006 között doktorandusz a *Természetföldrajzi Tanszéken*, ahol *Távérzékelés és felszínalaktan: keringőegység-adatok térinformatikai integrálása a Mars jeges lejtőformáinak vizsgálatához* c. doktori értekezését 2011-ben védte meg *summa cum laude* eredménnyel. 2008–12 között tanársegéd, 2012–15 között adjunktus volt a *Természetföldrajzi Tanszéken*. Munkáját nagyban segítette az MTA *Bolyai János Kutatási Ösztöndíja* (2012–2015).

Oktatói tevékenysége széleskörű: a csillagászati földrajz alapanyag mellett bolygótudományi, térinformatikai és számítógépes kurzusokat tartott. Aktívan hozzájárult az ELTE geográfus mesterszak geoinformatika specializációjának elindításához. Alapító tagja és koordinátora volt az ELTE *Planetológiai*, illetve *Térinformatikai Műhelyének*.

Fő kutatási területe a Mars bolygó, amelynek formakincsét vizsgálta a bolygókutatás térinformatikai módszertanának egyik hazai elterjesztőjeként. Résztémái: a Mars periglaciális formakincse (2001), a H₂O felszínközeli jelenléte és szerepe (2005), keringőegységek távérzékelési adatainak integrált elemzése (2012). Ezek mellett a térinformatika alkalmazása földi (földrajzi) kutatásokban: klímaváltozáshoz kapcsolódó természeti kockázatok térképi elemzése Délkelet-Európában (2014), 3D pontfelhők az építésügyben – problémák és megoldások (2017), Small flying drones: applications for geographic observation (2017). Publikációival 2006-ban kiérdemelte a *Magyar Földrajzi Társaság ifjúsági szakirodalmi ösztöndíját*.

Szakmai fejlődését meghatározta a 2001-ben a NASA-nál töltött rövid tanulmányútja (Malin Space Science Systems, Pasadena), a 2002-es chilei (European Southern Observatory), a 2003-as spanyolországi (Centro de Astrobiología) ösztöndíjai és a 2006-ban a berlini DLR-ben töltött szakmai gyakorlat. Egyetemi elfoglaltságai mellett 2004–2011 között távérzékelési-térinformatikai szakértő az ESA *Mars Astrobiology Group*-nál, 2007–8-ban térinformatikai projektkoordinátor az ESRI *Magyarország Kft.-nél*, 2012–2014 között pedig térinformatikai szakértő az *Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságon*.

A szakmai közéletben is aktív: a *Magyar Asztronautikai Társaság* főtítkárhelyettese (2008–2015), majd alelnöke 2015-től.

Tudományos és ismeretterjesztő tevékenysége elismeréseként 2004-ben a *Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjével*, 2008-ban a *Magyar Asztronautikai Társaság Nagy Ernő-díjával*, 2011-ben pedig magyar tudomány kategóriában a *Prima Primi Alapítvány Junior Prima Díjával* tüntették ki.

2015-ben megvált az egyetemről. Azóta a *Lechner Tudásközpontban* az általa alapított *Térbeli Szolgáltatások Igazgatóságának* vezetőjeként irányítja az épített környezet két- és háromdimenziós téradat-nyilvántartásainak integrált térinformatikai kezelését.

— * * * —

KÖSZEGI MARGIT

Budapest, 1980. július 31.

Az általános iskolát Dabason végezte. Az ócsai *Bólyai János Gimnáziumban* érettségizett 1998-ban. Az ELTE *Tanárképző Főiskolai Karán* földrajz–történelem szakot végzett (2003), majd az ELTE *Bölcsészettudományi Karán* szerzett középiskolai történelemtanár és bölcész (2003–2005), illetve az ELTE *Természettudományi Karán* középiskolai földrajz tanári diplomát (2005–2008). 2008-ban felvételt nyert az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájába*, ahol 2011-ben védte meg *A rendszerváltás utáni évtized társadalmi folyamatainak etnikai földrajzi vizsgálata Bulgáriában* című doktori értekezését. A publikációs tevékenységhez társuló szerkesztői, ábra- és kiadvány-készítő tevékenységek okán a grafikus szakmát is elsajátította (2017-en szerzett oklevelet).

Több év középiskolai oktatás mellett az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi Intézetében* 2010 és 2012 között félállású tanársegéd, majd három évig gyermekét otthon nevelő anyja. 2016-tól a földrajz szak módszertani csoportban mestertanár, 2018–2020 között a *Regionális Tudományi Tanszék*, jelenleg pedig a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék* tudományos munkatársa.

Oktatási feladatai leginkább regionális földrajzi előadásokhoz (Európán kívüli országok társadalomföldrajza), illetve oktatásmódszertani gyakorlatok vezetéséhez kapcsolódtak, jelenleg a nacionalizmusok szerepével és a globális egyenlőtlenségekkel ismerteti meg a hallgatókat. Kutatásainak középpontjában elsősorban a társadalmi problémák etnikai vonatkozásai, a kis népcsoportok identitáskonstrukciói, valamint a különböző nacionalizmuselméletek állnak, amelyek főleg a köztes-európai térségre, valamint az egykori Szovjetunió utódállamainak területére irányulnak. Ezenkívül vizsgálja a természet és társadalom viszonyrendszerének területi és időbeli sajátosságait is.

Vendégoktató volt a kijevi *Tarasz Sevcenko Egyetemen*. 2012-től folyamatosan több alap- kutatási projekt résztvevője, számos hazai és nemzetközi konferencia előadója. Tagja a *Földrajz és Földtudományi Intézetben* működő *Etnikai és Vallásföldrajzi Műhelynek*, amely kutatócsoport honlapjának kezelője is egyben. Emellett számos kiadvány technikai szerkesztője, több konferencia, valamint workshop szervezője. Tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, a *Magyar Tudományos Akadémia Köztudományi Testületének*, valamint az *Association of American Geographers* társaságnak is.

— * * * —

A FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KÖZPONT TANSZÉKEIN
JELENLEG OKTATÓ TANÁROK ÉLETRAJZA

Ebben a második részben a jelenlegi oktatógárda tanszékenként, a vezetőikkel kezdve, abc-rendben kerül bemutatásra. Életrajzuk formailag, tartalmilag és terjedelmét tekintve is jelentősen különbözik az előtük járókétól. Az értékelés elmarad, hiszen az aktív tanárok életműve természetesen nem lezárt, sőt kifejezetten pillanatképet mutat. Ez elsősorban a publikálásra vonatkozik, amely mintegy függelékként, csupán számszerűen van megadva, és a dolog természete szerint a könyv megjelenésekor már elavult.

<i>Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék</i>		<i>Természetföldrajzi Tanszék</i>	
Magyari Enikő	156	Karátson Dávid	179
Csüllög Gábor	157	Barta Gabriella	180
Darabos Gabriella	158	Biró Tamás	181
Jakab Gergely	159	Horváth Erzsébet	182
Kohán Balázs	160	Mari László	183
Munkácsy Béla Artilla	161	Móga János	184
Szalai Zoltán	162	Nagy Balázs	185
		Novothny Ágnes	186
		Telbisz Tamás	187
		Varga György	188
<i>Regionális Tudományi Tanszék</i>		<i>Földrajz Szakmódszertani Csoport</i>	
Szabó Pál	163		
Izsák Éva	164		
Jakobi Ákos	165		
Kiss János Péter	166	Makádi Mariann	189
Szalkai Gábor	167		
<i>Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék</i>			
Győri Róbert	168		
Balogh Péter	169		
Berki Márton	170		
Bottlik Zsolt	171		
Farkas György	172		
Gordos Tamás	173		
Gyuris Ferenc	174		
Jankó Ferenc	175		
Kukely György	176		
Timár Judit	177		
Tolnai Gábor Nándor	178		

MAGYARI ENIKŐ

Debrecen, 1973. február 21.

Általános iskolai és középfokú tanulmányait Debrecenben az *Arany János Általános Iskolában* és *Tóth Árpád Gimnáziumban* végezte biológia tagozaton (1980–1992). Felsőfokú tanulmányokat a *Debreceni Egyetem* biológus szakán folytatott (1992–1997), közben 1996–1997-ben a *British Council Corpus Christi ösztöndíj programjának* támogatásával 8 hónapot töltött a *Cambridge-i Egyetem Növényteni Tanszékén*, majd *Godwin Laboratóriumában*, ahol pollenanalízist tanult, és ismerkedett az ökoszisztéma kutatások módszereivel. 1997-ben biológus-ökológus, majd 1998-ban földtudományi angol szakfordító diplomát szerzett. Doktori képzését a *Debreceni Egyetem Földtudományi Doktori Iskolájában* végezte, doktori éve alatt több angliai és finnországi kutatóúton vett részt. 2001–2002 közt a gyöngyösi *Mátia Múzeumban* volt muzeológus-

paleobotanikus. *Climatic versus human modification of the Late Quaternary vegetation in Eastern Hungary* c. értekezésével 2002-ben nyerte el a PhD-fokozatot.

Doktori védését követően a *Newcastle-i Egyetem Földrajz Intézetében*, majd a *Durhami Egyetem Régészeti és Biológiai Intézeteiben* dolgozott posztdoktorként. Foglalkozott Dél-Skócia holocén növényzeti változásaival, valamint a Balkán-térség és Magyarország neolitik korban élt népessége táj-átalakító hatásaival, történeti biogeográfiai kapcsolataival. 2007-ben tért vissza Magyarországra, és csatlakozott a MTA–MTM *Paleontológiai Kutatócsoportjához*. „Marie Curie” posztdoktori ösztöndíjasként végzett egy csaknem évtizedig zajló, magashegyi tavakra koncentrált kutatócsoportot, és megalakította az ELTE-n tovább működő *Ökoszisztéma és Klímaváltozás Kutatócsoportot*. A CARPENCHANGE és PROLONG projektek keretében a Déli-Kárpátok hegyi tavainak 16 000 éves üledékeiből az erdőhatár változásait, a növényzet dinamikáját, a tavak limnológiai változásait kutatták, valamint a lucfenyő populációgenetikáját vizsgálták ősi DNS-módszerrel. 2010-ben elnyerte a *Humboldt Ösztöndíjat*. A *Kölni Egyetem Földrajz Tanszékén* a Keleti-Kárpátok vulkanikus tavainak üledékeit tanulmányozta, és segítségével az utolsó eljegesedés leghidegebb időszakának környezetét rekonstruálta a Csomád-hegycsoport térségében.

2008 óta oktat megbízott előadóként, majd félállásban az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi*, valamint a BTK *Régészeti Intézetében*. Az MTA doktora címét 2016-ban szerezte meg a *Kárpát-medence és DK-Európa késő pleniglaciális és holocén vegetációfejlődése különös tekintettel a gyors felmelegedési és lehűlési hullámokra mutatott vegetációs válaszokra* című értekezésével. 2017-ben a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* tudományos főmunkatársa lett. 2017-ben habilitált, 2018-tól egyetemi docens. Egyetemi tanári és tanszékvezetői kinevezését 2020-ban kapta meg. Oktatási területe a biogeográfia, a Kárpát-medence biogeográfiája, negyedidőszaki paleoökológia és éghajlatváltozás, klímaváltozás és szén ciklus, környezetrégészet, globális környezetváltozás, holocén vegetációdinamika.

2020-ban az ELTE tudományos ügyekért felelős rektorhelyettesévé választották.

Témavezető és tag az ELTE *Földtudományi, Környezettudományi és Biológiai Doktori Iskolájában*, a *Debreceni Egyetem Földtudományi*, valamint a *Pannon Egyetem Kémiai és Környezettudományi Dok-*

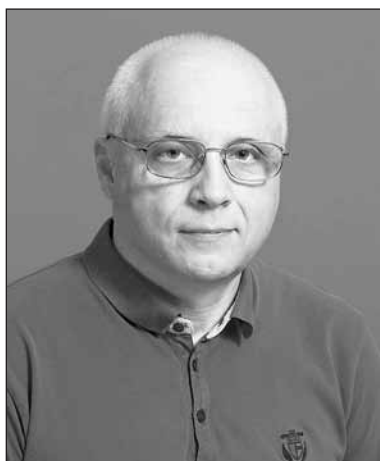
tori Iskolájában. Témavezetettjei közül ketten szereztek PhD-fokozatot. Meghívottként egyetemi előadásokat tartott Prágában, Bernben, Kölnben, Oxfordban, a *Max Planck Intézetben* és a *Babeş-Bolyai Tudományegyetemen*. Tudományos projektek, intézmények szervezésében és folyóiratok, könyvek szerkesztésében vett részt.

Tudományos közéleti tevékenységei közül kiemelkedő a nemzetközi INQUA (International Quaternary Association) szövetség főtitkári posztja, amelyet 2019 augusztusa óta tölt be. A hazai INQUA *Nemzeti Bizottság* elnöke, az INTIMATE (INTEgratIng MARine ice core and TERrestrial records) csoportosulás magyarországi vezetője 2012 óta, valamint az MTA *Földtudományi Doktori Bizottság* titkára 2018 óta.

Publikációi (MTMT) 2020-ban: tudományos közlemény 173; folyóiratcikk 85; könyv 4, könyvrészlet 11; független hivatkozás 1824; H-index: 26.

CSÜLLÖG GÁBOR

Budapest, 1955. május 28.

Az általános és középiskolát Dunaújvárosban végezte, 1976-ban érettségizett, és felvételt nyert a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem* történelem–földrajz szakára. Tanulmányai végén középiskolai tanári diplomáját 1982-ben vehette át. Majd elvégezte a régészet szakot is az ELTE-n, ahol 1991-ben kapott diplomát. PhD-fokozatát 2006-ban szerezte a *Debreceni Egyetem Földtudományi Doktori Iskolájában*. Értekezésének címe: *A Tiszaántúl a Kárpát-medence 10–17. századi regionális tagolódásában*.

1986 óta dolgozik az ELTE-n. 1989-ig a Bölcsészkaron a *Nyelvjárás- és Nyelvtörténeti Tanszéken* mint tudományos segédmunkatárs, majd 1988 és 2003 között az ELTE *Tanárképző Főiskolai Karának Földrajz Tanszékén* tanársegédként és adjunktusként, 2003 és 2006 között az ELTE TTK *Főiskolai Földrajz Tanszékén*. A főiskolai földrajz tanárképzésben mintegy 70, a földrajz alapképzésben 35, a geográfus MSc-képzésben 20 szakdolgozat témavezetője volt. 2006 óta pedig az ELTE TTK *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* adjunktusa. Témavezető és oktató az ELTE TTK *Földtudományi Doktori Iskolájában*, a *Pécsi Tudományegyetem* és a *Debreceni Egyetem Doktori Iskolájában*. Oktatott tárgyainak főbb témakörei: táj-földrajz, a Kárpát-medence történeti földrajza, Törökország és a Balkán politikai földrajza, a történeti és jelenkori tájváltozás vizsgálata, környezetrégészet. Doktori kurzusai: tájtörténeti vizsgálatok geoinformatikai módszerekkel, tájterhelési vizsgálatok magyarországi mintaterületeken. Témavezetésével egy hallgató szerzett doktori fokozatot. 1988-ban a francia köztársasági elnök ösztöndíjával, az ELTE BTK Régészeti Tanszékcsoportjának tagjaként Franciaországban részt vett a bibracte-i ásatásokon. Későbbi tanulmányútjai egyrészt a Kárpátok térségének történeti földrajzi kutatásához kötődő terepmunkához, illetve a nemzetközi kutatási pályázatokban való részvételhez és ösztöndíjakhoz kapcsolódtak Németország, Ausztria, Csehország, Szlovénia, Olaszország, Bosznia–Hercegovina, Franciaország és Törökország tájain.

Kutatási területe elsősorban a Kárpát-medence és Magyarország történeti folyamatainak térbeli elemzése térinformatikai módszerekkel, írásos, régészeti és környezeti források alapján, illetve a jelenkori tájváltozás térinformatikai módszerekkel történő vizsgálata. Nemzetközi és pályázati kapcsolatai közül megemlíthető a törökországi muglai *Sitki Koçman Egyetem*, a gráci *Karl Franzens Egyetem*,

valamint a brnói *Mendel Egyetem*. 2009–2011 között részt vett a *ReSource – Ecological and cultural renewal of mining regions* című, hat közép-európai országot felölelő Európai Unió projektben.

Alapító tagja a Közép-Európa kutatására létrehozott *Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására* (VIKEK) intézetnek. Az MTA X. *Osztály Társadalomföldrajzi Bizottsága Történeti Földrajzi Albizottságának* titkára, a *Természetföldrajzi Bizottság Tájföldrajzi Albizottságának* tagja. 2014–2017 között tagja volt a HUNGEO *Tudományos és Oktatási Program Bizottságnak*, 2009–2013 között az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi Intézet Intézeti Tanácsának*, 2015–2018 között a jegyzetbizottságának. 2018-tól a *Köztes-Európa* társadalomtudományi folyóirat főszerkesztője, 2018 szeptemberétől a *Közép-Európai Közlemények* szerkesztője, 2017-től a *Történeti Földrajzi Közlemények* és 2018-tól a *Geopolitikai Szemle* szerkesztő bizottságának tagja. 2011-ben megkapta a *Magyar Földrajzi Társaság Pro Geographia* oklevelét, 2020-ban pedig az ELTE *Pro Universitate* Emlékérem ezüst fokozatát.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 320; folyóiratcikk 61, ebből külföldön 15; könyv 2, könyvrészlet 71; konferenciaközlemény 36; független hivatkozás 413; H-index: 11.

DARABOS GABRIELLA

Budapest, 1968. január 12.

Általános és középiskoláit Budapesten végezte, a *Kaffka Margit Gimnáziumban* tett érettségit 1986-ban. Ezt követően 1987-ben felvételt nyert az ELTE *Természettudományi Karára*, ahol 1992-ben okleveles biológia–földrajz szakos középiskolai tanári és pedagógiai szakos előadó diplomát szerzett. Szakdolgozatának címe: *A karsztkorrózió mikrobiális tényezőinek vizsgálata karszttalajokon*. Ugyanebben az évben elnyerte az MTA *Tudományos Minősítő Bizottságának* kutatói ösztöndíját, és megkezdte három évig tartó kutató és tanársegédként oktató munkáját az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén*.

1995-ben sikeresen pályázott a japán kormány *Monbusho kutatói ösztöndíjára*. Ennek keretében karsztgeomorfológiai és korallzátonyokkal kapcsolatos tanulmányokat és kutatásokat folytatott a *Tokyo Metropolitan Egyetem Környezetföldrajzi Tanszékén* 1997-ig. Hazatérve elkészítette és 1998-ban sikeresen megvédte a *Mikroorganizmus-közösségek karsztkorróziós szerepének laboratóriumi vizsgálata az Aggteleki-karszt talajain* című kandidátusi értekezését. A magyar–japán kétoldalú TÉT-együtműködési pályázat és a japán egyetem támogatásával vendégkutatóként újabb fél évet töltött a tokiói egyetemen a karsztosodó kőzetekből felépült térszínek geomorfológiai és karsztgenetikai folyamatait, valamint a talajok CaCO_3 -agresszív anyag produkcióját vizsgálva. 2000-től a japán kormány posztdoktori ösztöndíjának keretében újabb két éven át vehetett részt a *Tokyo Metropolitan Egyetem* kutató- és oktatómunkában.

1997 és 1999 között az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén* tanársegéd, 1999 és 2000 között tudományos segédmunkatárs, majd 2002-től 2006-ig adjunktus. Jelenleg az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi Intézetében* 2006-ban megalakult a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* adjunktusa.

Fő oktatási tevékenysége korábban az általános és regionális természetföldrajz, jelenleg az idegenforgalmi földrajz, a természetvédelem, a biogeográfia, a tájföldrajz és tájökológia területeire terjed ki. A tanszéki *Öskörnyezet és Klímaváltozás Kutatócsoport* tagjaként a korábbi karsztos területek-

kel kapcsolatos környezetvédelmi és biogeomorfológiai kutatásai jelenleg a tavi üledékek makrofosszília-vizsgálatával (különös tekintettel a tülevelű fajokra), valamint a faszén-maradványok meghatározásával egészülnek ki.

Két lezárt és egy jelenleg futó OTKA-projektnek résztvevője. Tagja az MTA Köztudományi Társaságának, a Magyar Földrajzi Társaságnak és a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 36; folyóiratcikk 3, ebből külföldön 3; könyv 1, könyvrészlet 8; független hivatkozás 1; H-index: 1.

JAKAB GERGELY

Budapest, 1974. május 3.

A budapesti Szent László Gimnáziumban 1992-ben tett érettségit követően egyetemi tanulmányait a Pannon Egyetem Georgikon Karán folytatta, ahol okleveles agrármérnökként végzett 1997-ben. Diplomadolgozatát a talajok biológiai aktivitása és a tápanyag-utánpótlás összefüggéseinek vizsgálatáról készítette el. 2000-ig a Vizgazdálkodási és Meliorációs Tanszék tanszéki mérnökeként vett részt a Balaton vízgyűjtő talajainak erodálhatóságát mesterséges esőztetéssel vizsgáló kutatásban és az oktatásban.

2000-től a MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének munkatársa. Szűkebb kutatási területe a talajerózió, melynek kapcsán 2003-ban vendégkutató volt a firenzei Institute For Soil Genesis and Ecology-ban. Doktori értekezését *A természeti tényezők hatása a vonalas erózió megjelenési formáira* címmel védte meg 2009-ben. Ez évtől lett óraadó az ELTE-n, ahol a talajokhoz kapcsolódó tárgyak oktatásában vesz részt. Az elméleti órák mellett laboratóriumi- és terepgyakorlatokat tart. Fő oktatási területei a talajpusztulás és talajvédelem. Tagja a Földtudományi és a Környezettudományi Doktori Iskolának. 2017-ben *A talajpusztulás léptékfüggése különös tekintettel a szerves talajszén eróziójára* címmel benyújtott habilitációs dolgozatát védte meg, majd címzetes egyetemi docens kinevezést kapott az ELTE-n. 2016–2018 között Bolyai-ösztöndíjas. Több NKFIH-projekt résztvevője és vezetője, hallgatói szakdolgozatok és doktoranduszok témavezetője. Vezetése alatt egy doktorjelölt szerzett PhD-fokozatot.

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség felkérésére 2012–2014 között az Atomhulladék-tárolók helyszínekijelölésének és létesítésének földtani vizsgálata, a biztonsági elemzéshez szükséges vizsgálatok kijelölése, az eredmények értékelése c. program keretében három nemzetközi misszió során vizsgálta a talajerózió problematikáját az atomhulladék elhelyezésében Iránban és a Fülöp-szigeteken.

Nevéhez kötődik a Zámbo László által tervezett esőszimulátor labor felújítása és bevonása a kutatásba. A tábla léptékű talajerózió mérése mellett laboratóriumi nyomjelzéses és talaj mikromorfológiai (tömörödés, kéregképződés és szedimentáció vizsgálata vékonycsiszolatokkal) kutatásokat végez. A talajpusztulás kapcsán tudományos érdeklődése a talajok szervesanyag-tartalma felé fordult. A Hungarian Geographical Bulletin és a Journal of Soil and Water Conservation szerkesztőbizottságának tagja.

Publikációi (MTMT) 2020 februárjában: tudományos közleményeinek száma 323; folyóiratcikk 65, ebből külföldön 24; könyv 3, könyvfejezet 30; független hivatkozás 467; H-index: 14.

KOHÁN BALÁZS

Budapest, 1979. december 4.

A budapesti *Jedlik Ányos Gimnáziumban* érettségizett 1998-ban. Felsőfokú tanulmányait 2005-ben fejezte be az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának Természetföldrajzi Tanszékén* környezetföldrajz szakirányon. A kutatómunkájában is fontos szerepet játszó térinformatikával egyetemi tanulmányai során ismerkedett meg, amit először a tudományos diákköri dolgozatának elkészítése során használt. Ekkor határozta el, hogy a térinformatika területén szeretné elmélyíteni tudását. Már hallgató korában többször vezette az egyetemi terepgyakorlatok térinformatikai adatgyűjtésének és feldolgozásának folyamatát. Így még a diploma megszerzése előtt több publikáció elkészítésében vett részt. 2004-ben tanulmányi eredményei és kutatómunkája elismeréseképpen megkapta a *Kar Kiváló Hallgatója* címet.

2005-ben *Papp Sándor* vezetésével kezdte meg kutatásait a *Földtudományi Doktori Iskola* hallgatójaként. Eredményeit 2014-ben *GIS-alapú vizsgálat a Duna–Tisza-közi homokhátság szárazodásának témakörében* című értekezésében összegezte és *summa cum laude* eredménnyel védte meg.

Az ösztöndíjas időszak lejártá után egy féléves angliai szakmai gyakorlatot követően a hazai *TMC-szolgáltatónak* dolgozott mint projektvezető. 2009-től tanársegédi kinevezést kapott az *ELTE Környezet- és Tájföldrajzi Tanszékére*, ahol a mai napig oktat, jelenleg adjunktusként.

A diploma megszerzése után a térinformatikai üzleti szektorban is dolgozott, így a tudományos kutatási módszerek ismeretét sikerült gyakorlatorientált módon továbbfejlesztenie. A különböző cégek által használt térinformatikai módszerek és szoftverek kezelésének megismerése olyan megoldás-orientált kompetenciákat adott, amelyeket további kutatásaihoz kapcsolódó adatgyűjtési és feldolgozási folyamatok hatékonyabbá tételéhez tudott használni. A projektvezető térinformatikusként eltöltött évek alatt részt vett például GPS-alapú térképek készítésében, cella alapú flottakövető alkalmazás fejlesztésében, nagy felbontású DDM készítésében, árvízi elöntés modellezésében.

A felsőoktatásban töltött idő alatt a doktori képzés kezdetétől, 2005 óta, összesen 14 tantárgyat oktatott, elsősorban térinformatikai, tájföldrajzi, talajtani, környezetvédelmi témakörökben. Több tucat szakdolgozat témavezetője, illetve társ-témavezetője volt.

Alapító tagja az *ELTE* 2009-ben alakult *Térinformatikai Műhelyének*, és részt vett a 2012-ben indult geoinformatika MSc-szakirány tantárgyi tematikájának kidolgozásában és elindításában. Részt vett több konferencia szervezésében, a 2011-ben megrendezett *ELTE GIS Meet Up* egyik fő szervezője és szekcióvezetője volt. Külső tagja a *Kern Zoltán* vezette *MTA CSFK Lendület 2ka Paleoclimate Kutatócsoportnak*, ahol feladata elsősorban a felszíni csapadék stabil oxigénizotóp-összetétel változásának GIS-alapú modellezése és térképi megjelenítése. Fő kutatási területe emellett a pilóta nélküli repülőgépek (UAV-k) által készített felvételek geomorfológiai vizsgálatokban, elsősorban ártéri domborzatfelmérésben történő használatára irányul.

Publikációi (MTMT) 2020 augusztusában: tudományos közlemény 50; folyóiratcikk 13; könyvrészlet 22; független hivatkozás 127; H-index: 6.

MUNKÁCSY BÉLA ATTILA

Budapest, 1968. május 23.

Általános és középiskolai tanulmányait Dunaújvárosban és Budapesten végezte, az *I. László Gimnáziumban* 1986-ban érettségizett. Főiskolai tanulmányait 1988 és 1992 között az ELTE *Általános Iskolai Tanárképző Karán* (biológia–földrajz szakon) folytatta. 1995-ben az ELTE *Természettudományi Karán* középiskolai földrajztanári diplomát, majd 2000-ben a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen* környezetmenedzser diplomát szerzett. Doktori tanulmányait az ELTE TTK-n folytatta, ennek keretében az *Oslo-i Egyetemen* hallgatott fenntartható energiatervezést (Energy Planning and Sustainable Development). A *szélenergia és hasznosításának környezeti vonatkozásai magyarországi példákon* című doktori értekezését 2005-ben védte meg.

Két alkalommal vett részt kutatási ösztöndíjjal nemzetközi programokban. 2003-ban DAAD kutatói ösztöndíjjal a szélenergia környezeti vonatkozásait tanulmányozta (Berlini Műszaki Egyetem); 2008-ban a dán kormány kutatói ösztöndíja révén a fenntartható energiagazdálkodás gyakorlatát vizsgálta (Aalborgi Egyetem).

1995 óta az ELTE oktatója. Kezdetben a *Tanárképző Főiskolai Karon* dolgozott, majd ennek megszűnésekor, 2003-tól, a *Természettudományi Karra* került, ahol a *Főiskolai Földrajz Tanszék* főiskolai adjunktusaként tevékenykedett. A 2006-ban megalakult *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék*re került egyetemi adjunktusként, ahol azóta is elsősorban környezetgazdálkodással, ezen belül főként energiagazdálkodással kapcsolatos tárgyakat oktat. Kutatási tevékenysége is erre irányul, főként a fenntarthatóság irányába mutató energetikai fordulat lehetőségeit vizsgálja.

Az elmúlt évtizedekben több mint száz szakdolgozat témavezetője volt, hallgatói az utóbbi években sikeresen vesznek részt nem csak az *Országos Tudományos Diákköri Konferenciák* megmérettetésein, de más hazai versenyeken is. A Doktori Iskolában előadó és témavezető; eddig egy hallgatója szerezte meg a PhD-fokozatot.

Egyetemi munkája mellett a nem-kormányzati szektorban foglalkozik környezetvédelemmel. 1999 óta számos hazai szervezet irányításában vett részt (Ökoszolgálat Alapítvány, Hulladék Munkaszövetség, Környezeti Tervezési és Nevelési Hálózat). 2013 óta az *International Network for Sustainable Energy – Europe* elnökségének tagja.

Számos nemzetközi projektben, például a *Tisza Connectivity Advisory Committee* (2013–2015), a *Citizens and Multi-Actor Consultation* (2016) és a *Community Power* (2015–2016) munkáiban vett részt szakértőként. 2020-ban szakértő felülvizsgáló, Expert Reviewer volt az IPCC *Hatodik Jelentésének Energy Systems* fejezetében.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közleményeinek száma 184; folyóiratcikk 58; könyv 15, könyvfejezet 80; független hivatkozás 162; H-index: 5.

SZALAI ZOLTÁN

Budapest, 1970. április 8.

1989-ben érettségizett a *Táncsics Mihály Gimnáziumban* Budapesten. Egyetemi tanulmányait az ELTE biológia–földrajz szakán végezte 1990 és 1995 között. Szakdolgozatának címe: *Mikroklímateretek jellemzése függvényekkel*.

Pályafutása kezdetén a nehézfémeknek hullámtéri környezetekben való eloszlásával (*Human impacts on a floodplain ecosystem: case of Háros Island*, 1997, ill. *Trace metal pollution, and microtopography*, 1998) foglalkozott, és ebben a témában írta szakdolgozatát is a BME Vegyészmérnöki Karán, ahol 1998-ban környezetvédelmi szakmérnöki diplomát szerzett. 2001-ben nyerte el a PhD-fokozatot az ELTE TTK *Földtudományok Doktori Iskolájában*. Disszertációjának címe: *Szennyezőanyagok hatása artéri környezetre a Háros-sziget mintaterülete példáján*. Később a felszínfejlődés egyik hajtóerejének számító eróziós folyamatokat kutatta (pl. *Barnaföld erózióérzékenységeinek vizsgálata esőztetéssel a Tetves-patak vízgyűjtőjén*, 2005).

1995 és 2001 között az MTA *Földrajztudományi Kutató Intézetben* ösztöndíjas, majd tudományos munkatárs, 2001-től főmunkatárs. 2011-től az átalakult *Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének* főmunkatársa.

Az egyetemi oktatásba több mint tízéves kutatói múlt után kapcsolódott be. 2008–2012 között másodállású adjunktus az ELTE TTK *Környezet és Tájjöldrajzi Tanszékén*, majd 2012-ben habilitált és egyetemi docensi kinevezést kapott. 2013 és 2016 között főállásban a *Környezet- és Tájjöldrajzi Tanszék* tanszékvezetője volt. A talajtan és a talajföldrajz alaptárgyak előadója és a *Soil and environment*, valamint a *Particle sizing* speciális kollégiumok oktatója. A Doktori Iskolában előadó és témavezető; eddig két hallgatója szerezte meg a PhD-fokozatot.

Az elmúlt években három kutatási területen jelentek meg fontos közleményei: a talaj szervesanyag-kutatása (*Redistribution of soil organic carbon triggered by erosion at field scale under subhumid climate, Hungary* 2016); szemcseméret és alak meghatározása (*On the reliability and comparability of laserdiffraction grain size measurements of paleosoils in loess records*, 2019); és gyógyszerhatóanyagok környezetben történő eloszlása (*Thermalbaths as sources of pharmaceutical and illicit drug contamination*, 2020). Társ szerzőként az agrártudományok, ill. élő és élettelen természettudományok terén is publikál. 2002 és 2005 között *Bolyai János kutatói ösztöndíjas* volt. A *Nemzetközi Atomenergia Ügynökség* szakértőjeként négy szakértői kiküldetést vezetett Iránba és a Fülöp-szigetekre.

2006-ban újjászervezte a *Földrajztudományi Kutatóintézet közet- és talajvizsgáló laboratóriumát*, aminek ettől az időponttól a vezetője is. 2012-től a CSFK *Földrajztudományi Intézet Természetföldrajzi Kutatócsoportjának* vezetője. Ugyanettől az évtől a *Kutatóközpont Tudományos Tanácsának* tagja. 2016-tól napjainkig az NKFIH OTKA *Földtudományok 2 (Geoext)* szakértői csoport tagja, majd 2017-től elnöke. Ugyanettől az évtől az MTA *Természetföldrajz Tudományos Bizottság* tagja.

2015-ben a *Magyar Földrajzi Társaság Pro Geographia* díjjal tüntette ki.

Publikációs listája (MTMT) 2020-ban: tudományos közleményeinek száma 388; folyóiratcikk 93, ebből nemzetközi szakfolyóiratban 51; könyv 1, könyvfejezet 26; független hivatkozás 720; H-index: 17.

SZABÓ PÁL

Budapest, 1971. október 1.

Középiskolai tanulmányait a budapesti *Táncsics Mihály Gimnáziumban* végezte, 1990-ben érettségizett. Földrajztanári és terület- és településfejlesztési szakképesítésű geográfus egyetemi diplomáját 1998-ban az *Eötvös Loránd Tudományegyetemen* szerezte. Ezt követően három évig volt a *Regionális Földrajzi Tanszék* doktorandusz hallgatója, majd 2001-től tanársegéde, 2007-től adjunktusa, majd immár az átnevezett, *Regionális Tudományi Tanszéknek* 2015-től docense. 2018-tól tanszékvezető. Doktori fokozatát 2007-ben szerezte meg a *Régió és térszerkezet az Európai Unióban* c. értekezése alapján, majd 2012-ben habilitált.

Oktatási tevékenysége egyrészt Európa és az Európán kívüli világ regionális társadalomföldrajzához, másrészt regionális tudományi és regionális politikai témakörökhöz kötődik, félévente 6–7 kurzus keretében. Több mint 60 diplomamunka témavezetője volt. Hosszú évek óta a földrajz alapszak záróvizsga-bizottságának tagja, illetve utóbb elnöke. A doktori iskolai keretében is oktat, két témavezetettje védte meg értekezését. A szakmai utánpótlás erősítésében az *Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny* földrajzi szakterületének jelenleg is aktív bizottsági tagjaként vesz részt, valamint nyolc diákköri munka (ebből 5 helyezett) témavezetője volt.

Kutatásaiban a regionális tudomány mint elméleti háttér, a regionális földrajz mint a vizsgálati terep kerete és a regionális politika mint a területi kérdésekre adható társadalmi válaszok a meghatározók. Nyolc tanszéki (köztük a hazai ipar ágazati és területi koncentrációját elemző EU PHARE, hazai kistérségek változó gazdasági jegyeit feltáró ENSZ ILO, a Balaton fenntartható gazdaságát kutató EU LIFE) és tizenegy külső (köztük négy MTA) tudományos kutatásban vett részt társadalomföldrajzi, regionális tudományi, területfejlesztési témakörben. Egy könyv (*Régió és térszerkezet az elmélettől a területpolitikáig*) önálló szerzője, két könyv (*Az Európai Unió; A területi töke és magyarországi dimenziói*) társszerzője. Öt egyetemi tankönyvnek társszerzője, köztük egynek társszerkesztője is volt. Ezek mellett több hazai területpolitikai háttéranyag szakértője, szerzője, szerkesztője.

2009–2012-re *Bolyai János* kutatói ösztöndíjat nyert. Többször járt *Tempus* és *Erasmus* program keretében külföldi és határon túli magyar egyetemeken (Groningen, Kolozsvár, Nagyvárad, Beregszász) oktatni, kutatni. Az egyetemi közéletben választott kari és intézeti tanácsi, bizottsági, doktori tanácsi tagként, a földrajz *alumni* koordinátoraként és tanszéki előadássorozat (Regionális Tudományi Esték) szervezőjeként vett, illetve vesz részt. Emellett a saját és más egyetemeken összesen 24 doktori, illetve habilitációs eljárásban vett részt különböző funkciókban. A *Magyar Földrajzi Társaság* és a *Magyar Regionális Tudományi Társaság* tagja, utóbbinak alelnöke is. Az MTA *Regionális Tudományok Bizottságának* választott tagja és alelnöke. Három szakmai folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. Aktívan tevékenykedik azon, hogy szakterületén az elméletet és a gyakorlatot, illetve a kutatást, oktatást és szakpolitikát minél közelebb hozza egymáshoz.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 140; folyóiratcikk 45, ebből külföldön 10; könyv 3, könyvrészlet 21; független hivatkozás 598; H-index: 13.

IZSÁK ÉVA

Miskolc, 1969. június 2.

Középiskolai tanulmányait az ELTE *Apáczai Csere János Gyakorló Gimnáziumban* végezte, majd az *Eötvös Loránd Tudományegyetemre* került, ahol 1992-ben szerezte meg biológia–földrajz szakos középiskolai tanári, majd 1996-ban szociológus egyetemi oklevelét. 1992–1993 között *Budapest VII. kerület Polgármesteri Hivatalának* volt szakreferense. 1993–1996 között az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájának* PhD-ösztöndíjasa lett. *Földrajz–Meteorológia Doktori Programban* doktorált *A természeti és társadalmi környezet hatása Budapest határmenti területeinek fejlődésére c.* értekezése alapján 1998-ban. Tíz évvel később ugyanitt habilitált. 1996-tól 1999-ig az ELTE TTK *Regionális Földrajzi Tanszékének* tanársegédje, 2005-ig adjunktusa, azóta pedig – az időközben nevet változtatott – *Regionális Tudományi Tanszék* egyetemi docense. 2003-ban megkapta a *Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János-plakettjét*, ugyanebben az évben az MTA X. Osztálya Izsák Éva számára ítélte a *Szádeczky-Kardoss Elemér-díjat*.

A *Magyar Regionális Tudományi Társaság*, a *Magyar Földrajzi Társaság* és a *Magyar Szociológiai Társaság* tagja, a *Településföldrajzi Tanulmányok*, valamint a *Kaleidoscope* folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja.

1999-től a *HUNGEO Tudományos Oktatási Program* vezetőségi tagja, 1999 és 2008 között az MTA *Regionális Bizottság* titkára, 2000 és 2004 között az MTA *Földrajzi Tudományos Bizottság Oktatási–Képzési Albizottság* tagja, 2001-től az MTA *Bolyai János Kutatási Ösztöndíjasok Akadémiai Klubjának* elnöke, 2008-tól 2011-ig az MTA *Regionális Tudományi Bizottság* tagja, 2005-től pedig az ELTE TTK *Földrajz- és Földtudományi Intézet Tudományos és Stratégiai Bizottságát* erősíti.

1994 és 2018 között nyolcszor Berlinben, négyszer Hamburgban, két alkalommal Lipcsében és egy-egy alkalommal Freiburgban, Heidelbergben, Tübingenben, Bécsben, illetőleg Londonban vett részt nemzetközi tanulmányúton, ahol oktatott és kutatott.

1999 és 2002, valamint 2005 és 2008 között MTA *Bolyai János kutatási ösztöndíjas*, 2002-től 2005-ig *Békésy György posztdoktori ösztöndíjas*.

1998 és 1999 között Lipcse és Budapest összehasonlító városkutatásában vett részt magyar és német ösztöndíjasként, 2000-től 2001-ig a *Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Osztrák–Magyar Közös Múlt* kutatásának vezetője, 2000-ben a heidelbergi *Karl Ruprecht Egyetemen* folyó *Transformation in Hungary* című kutatás résztvevője. 2001-ben a *Nemzetközi Munkaügyi Szervezet* és az ELTE együttműködése keretében lezajlott, a magyar átmenetet vizsgáló nemzetközi vizsgálat szakértője, 2004 és 2005 között a német–magyar kutatócserének köszönhetően megvalósult Berlin és Budapest összehasonlító városkutatásának vezetője volt. 2010-ben a német akadémiai csereprogram (DAAD) ösztöndíjasként kutat a berlini *Humboldt Egyetemen*, 2018-tól úgyszintén a DAAD és a *Tempus Közalapítvány* által támogatott, az ELTE és a *Tübingeni Egyetem* között zajló projekt kutatásvezetője.

Izsák Éva az elmúlt 25 évben számos kurzust tartott, többek között városi térségek földrajza, Budapest és a budapesti agglomeráció, környezetszociológia, településszociológia, a társadalomkutatás alapjai, politikai földrajz, a városkutatás módszerei témakörökben. Ezeken felül az ELTE *Földtudo-*

mányi és Környezettudományi Doktori Iskolájának oktatója, ahol az intraurbán terek, a városfejlődés új, európai folyamatai és a társadalmi környezet hatása a városfejlődésre című tárgyakat tanítja. 2004 és 2008 között a győri *Széchenyi István Egyetem Doktori Iskolájának* tanára, ezen felül 2006-tól 2007-ig a berlini *Humboldt Egyetemen* oktatott.

Publikációi az MTMT szerint: összes tudományos közlemény 138; könyv 5, könyvrészlet 36; összes hivatkozás 276; Hirsch-index: 7.

JAKOBI ÁKOS

Budapest, 1975. január 20.

A budapesti *II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban* érettségizett 1993-ban. Az ELTE-n 1999-ben szerezte meg terület- és településfejlesztő szakképesítésű geográfus diplomáját, majd 2006-ban geoinformatikus diplomát kapott a *Nyugat-Magyarországi Egyetem Geoinformatikai Karán*, Székesfehérváron. Doktori értekezését (*Hagyományos és új területi különbségek az információs társadalomban*) 2007-ben védte meg az ELTE-n *summa cum laude* minősítéssel. 2016-ban ugyanitt szerzett habilitált doktori címet.

1999 óta az ELTE *Regionális Tudományi* (korábban *Regionális Földrajzi*) *Tanszék* oktatója. Rendszeres óraadó a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen*, az *Óbudai Egyetemen*, illetve több éven keresztül a *Budapesti Corvinus Egyetemen*, valamint meghívott előadóként számos más hazai és külföldi egyetemen, illetve helyszínen. Egyetemi munkájához kapcsolódóan több alkalommal volt az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézet Tanácsának*, illetve a *Természettudományi Kar Tanácsának* választott tagja, 2008-2012 között az *Intézeti Tanács* titkári feladatait látta el. Több egyetemen tölt be záróvizsga tagsági vagy elnöki feladatokat, rendszeres résztvevője doktori minősítő eljárásoknak.

Sokrétű oktatói munkája a területi statisztika, a regionális elemzési módszerek, az információs társadalom földrajza vagy a társadalmi térinformatika területeire terjed ki. Kutatási munkái az oktatási munkájához hasonlóan a térstatisztika, a térinformatika, a virtuális tér kutatása, valamint a regionális tudomány területeire fókuszálnak. Számos tanulmányában foglalkozik a *Big Data* források társadalomföldrajzi kutatásokba való bevonásának lehetőségeivel.

Jakobi Ákos 2003-ban elnyerte a *Magyar Földrajzi Társaság Ifjúsági Szakirodalmi Nívódíját*, 2009-ben a *Magyar Regionális Tudományi Társaság Kiváló Ifjú Regionalista* díjában részesült. 2011-ben több hónapig a *Tokiói Egyetem Center for Spatial Information Science* intézetének vendégkutatója volt, majd 2012-ben a *Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj* támogatásával Kyotóban végzett kutatásokat. 2012-ben MTA *Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat* nyert, kutatómunkáját 2014-ben kiváló minősítéssel zárta. 2018-tól az *Institute of Advanced Studies* Köszeg ösztöndíjas kutatója, 2020-tól pedig a *Csillagászati és Földrajzi Kutatóintézet Spatial Big Data Research Lab* egyik alapító kutatója.

Elnökségi tagja a *Magyar Regionális Tudományi Társaságnak*, tagja továbbá a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, illetve néhány további szakmai szervezetnek. Szerkesztőbizottsági tagja a *Térületi Statisztika*, illetve *Regional Statistics* folyóiratoknak. 2015-óta pedig az MTA *Regionális Tudományi Bizottság Kutatásmódszertani Albizottságának* titkára.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 162; folyóiratcikk 38, ebből külföldön 9; könyv 7, könyvrészlet 36; független hivatkozás 534; H-index: 13.

KISS JÁNOS PÉTER

Kisvárdra, 1970. február 17.

Általános és középiskolai tanulmányait Nyíregyházán végezte. 1993-ban szerzett földrajz–történelem szakos középiskolai tanári diplomát a *József Attila Tudományegyetemen*, Szegeden, majd ugyanitt 1996-ig ösztöndíjas doktorandusz volt. Ugyanezen időszakban az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Intézetében* is tanult Budapesten, ahol 1997-ben szerzett okleveles szociológus diplomát. A *területi jövedelemegyenlőtlenségek strukturális tényezői Magyarországon* c. PhD-értekezését 2008-ban védte meg a *Szegedi Tudományegyetemen* *summa cum laude* minősítéssel.

Első munkahelye az MTA *Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet békéscsabai osztálya* volt, ahol 1996 októberétől 2002 végéig volt tudományos segédmunkatárs. Ezt követően 2003-tól 2006-ig az MTA-ELTE *Regionális Tudományi Kutatócsoport* tudományos segédmunkatársaként dolgozott. 2007. január elseje óta az ELTE *Regionális Tudományi* (korábbi nevén *Regionális Földrajzi*) *Tanszék* oktatója, előbb egyetemi tanársegédi, majd 2008 júliusa óta egyetemi adjunktusi munkakörben.

Oktatói munkája során több mint tízféle kurzust vezetett, túlnyomórészt önállóan, amelyek tematikái egyrészt módszertani jellegűek (a regionális elemző képzéshez kapcsolódóan), vagy Magyarország területi, társadalmi problémáira terjednek ki (az általános, illetve a területfejlesztő szakirányos képzésekben). Hosszabb ideje a társadalomföldrajzi szakterület tudományos diákköri koordinátora, szervezője. Szerteágazó kutatási tevékenységének középpontjában Magyarország gazdaságának egyes területi jellemzői (értéktermelés, foglalkoztatás, ágazati szerkezet), illetve a hazai társadalmi egyenlőtlenségek térbeli megjelenése (pl. jövedelem, iskolázottság, ingázás) állnak. Szerzőként részt vett mintegy 30 kutatási zárójelentés elkészítésében, emellett számos területfejlesztési projektben, illetve szakmai jellegű megbízásban működött közre szakértőként.

Kiss János Péter tagja a *Magyar Regionális Tudományi Társaságnak*, a *Magyar Földrajzi Társaságnak* és az *European Regional Science Associationnek* (ERSA), továbbá az MTA *Köztestületének*.

Publikációi (MTMT) 2020-ban: tudományos közlemény 63; folyóiratcikk 25, ebből külföldön 2; könyv 2, könyvrészlet 19; független hivatkozás 746; H-index: 17.

SZALKAI GÁBOR

Budapest, 1976. június 22.

A budapesti *Veres Pálné Gimnáziumban* érettségizett 1994-ben. Egyetemi tanulmányait 1995-ben kezdte meg az ELTE TTK-n, diplomáját terület- és településfejlesztés szakirányos geográfusként és német nyelvi szakfordítóként 2000-ben szerezte meg. Az ezt követő négy évet DAAD- és DFG-ösztöndíjasként az *Osnabrücker Egyetemen* töltötte, majd doktori tanulmányait *summa cum laude* minősítéssel 2008-ban zárta az ELTE-n. Dolgozata *A közúti forgalom változása Magyarországon (1869–2006)* címet viselte. 2008 decemberétől az ELTE TTK *Regionális Tudományi Tanszékének* adjunktusa. 2019 nyarán habilitált. Oktatási tevékenysége gyakorlati irányultságú, elsősorban géptermi tárgyakat oktat statisztika, kartográfia és programozás témakörökben, de a kutatási profiljának megfelelő közlekedés is megjelenik tantárgyi kínálatában. Számos

külföldi terepgyakorlat vezetője. *Erasmus* keretében több mint 10 alkalommal oktatott külföldön.

Kutatási tevékenységét a közlekedés témaköre mellett a szimbolikus terek kérdésének vizsgálata egészíti ki. 2000-ben az *Oszták–Magyar Akció Alapítvány* ösztöndíjasa Ausztriában, 2003-ban és 2009-ben *Magyar Állami Eötvös-ösztöndíjas* Romániában, 2014-ben DAAD-ösztöndíjas a berlini *Centre Marc Bloch*-nál. 2006-ban társszerzőként a *Területi Statisztika* országos cikkpályázatának második, 2012-ben harmadik helyezette, 2015-ben ugyanitt *Nívódíjas*.

2009-től a *Földrajztudományi Központ Erasmus-koordinátora*. Vezetése alatt a földrajzos program a TTK legnagyobb Erasmus-programjává vált, 2019-ben az ELTE legjobb *Erasmus-koordinátorának* választották. 2019-től az FFI *Intézeti Tanács* tagja.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 64; folyóiratcikk 30, ebből külföldön 3; könyvrészlet 17; független hivatkozás 270; H-index: 9.

Földrajzos hallgatók a Vereckei-hágón Szalkai Gábor (balra az első) vezetésével (2019)

GYÖRI RÓBERT

Csorna, 1976. június 10.

Általános iskolai tanulmányait Szanyban, középiskolai tanulmányait pedig a györi *Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban* végezte, ahol 1994-ben érettségizett. Ugyanebben az évben vették fel az ELTE TTK földrajz és az ELTE BTK történelem szakára, illetve az *Eötvös József Kollégiumba*. Diplomáját 1999-ben kapta meg, és ebben az évben az ELTE TTK *Földtudományi Doktori Iskolájában* doktorandusz lett.

1998-ban, végzős hallgatóként kezdett el tudományos segédmunkatársként dolgozni az MTA *Regionális Kutatások Központjának Budapesti Osztályán*, ahol később akadémiai fiatal kutatói ösztöndíjas, tudományos munkatárs, majd 2005 és 2009 között osztályvezető volt. Az ELTE oktatómunkájába 1997-ben, IV. éves hallgatóként, a *Regionális Földrajzi Tanszék* demonstrátoraként kapcsolódott be, és 2007-ig megbízott előadóként tanított. Doktori fokozatát 2006-ban szerezte meg *A térszerkezet átalakulásának elemei a Kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)* c. értekezésével. 2007–9 között a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken* félállású adjunktusként dolgozott, 2009-ben került főállásba. 2009 és 2012, majd 2014 és 2017 között MTA *Bolyai János kutatási ösztöndíjas* volt. 2014-ben habilitált az ELTE-n, és egyetemi docensi kinevezést kapott. 2015 óta tanszékvezető. A *Magyarország társadalomföldrajza* előadás mellett történeti földrajzi, tudománytörténeti szemináriumokat, előadásokat és doktori kurzusokat tart, illetve részt vesz az angol nyelvű képzésben. Tanszéki munkája mellett két évtizede vezeti az *Eötvös Collegium Földrajz–Földtudományi Műhelyét*.

A *British Academy*, a *Royal Society of Edinburgh* és az MTA támogatásával több alkalommal volt hosszabb kutatóúton az *Edinburgh-i Egyetemen*, illetve rövidebb időtartamú ösztöndíjakkal a *Heidelbergi Egyetemen*, a lipcsei *Leibniz-Institut für Länderkundean*, a marburgi *Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschungban*, illetve a kanadai *Lakehead University-n*.

Pályája kezdetétől településföldrajzzal, történeti földrajzzal és a földrajztudomány történetével foglalkozik. Az MTA RKK-ban *Beluszky Pállal* kvantitatív módszerek segítségével vizsgálta a magyar településhálózat hosszú távú átalakulását, illetve a Kisalföld térszerkezetének átalakulását. Ezeknek a kutatásoknak az eredményeiből jelent meg 2005-ben a legtöbbet hivatkozott munkája, a közösen írt *Magyar városhálózat a 20. század elején* c. monográfia. Az elmúlt évtizedben kutatásainak középpontjában a földrajztudomány története állt: a két világháború közötti magyar földrajz történetével és a földrajz 1950-es, 1960-as években végrehajtott „szovjetizálásával” foglalkozott. Jelenleg a trianoni békeszerződés történeti földrajzát kutatja, a magyar geográfusoknak az ország területi integritásának védelmében tett erőfeszítéseit és azoknak külföldi visszhangját vizsgálja.

Kutatási eredményeit 2008-ban *Akadémiai Ifjúsági Díjjal* ismerték el, 2014-ben a *Magyar Földrajzi Társaság Pro Geográfia* oklevelét kapta meg, 2018-ban pedig az MTA *Bolyai-plakettben* részesült. Tagja a *Földrajzi Közlemények* szerkesztőbizottságának, és egyik szerkesztője a *Tér és Társadalom* c. folyóiratnak. Tagja MTA X. Osztály *Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottságának* és a *Magyar*

Földrajzi Társaság választmányának. Egy évtizede vesz részt az ELTE TTK FFI intézeti tanácsának munkájában, 2016 óta elnöke az ELTE TTK *Kari Választási Bizottságának*.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 78; folyóiratcikk 29, ebből külföldön 8; könyv 6, könyvrészlet 23; független hivatkozás 738; H-index: 15.

BALOGH PÉTER

Budapest, 1982. december 1.

Általános iskolai tanulmányait Pesten és Új-Delhiben végezte, középiskolait pedig Stockholmban, ahol később társadalomföldrajz irányultságú BSc-diplomát is szerzett. Két féléves társadalomföldrajzi Erasmus-tanulmányait az *Utrechti Egyetemen* folytatta. Ebben az időszakban is aktív tagja volt több, külügyek iránt érdeklődő és földrajzi egyesületnek, így az *Magyar Földrajzi Társaságnak* is. MSc-diplomáját kelet-európai tanulmányokból szerezte az *Uppsalai Egyetemen*, PhD-diplomáját pedig szintén a *Stockholmi Egyetem Társadalomföldrajz Tanszéke* állította ki. 2014-ben megvédett és az egyetem által kiadott értekezése a *Perpetual borders: German-Polish cross-border contacts in the Szczecin area* címet viseli. Egy kis nemzetközi kutatócsoport tagjaként azt vizsgálta, hogy a schengeni bővítés után milyen folyamatok voltak kialakulóban a lengyel

Szczecin és annak német (elméleti) vonzáskörzete között.

2009–2016 között három helyen volt vendégkutató: 7 hétig a marburgi *Herder Intézetben*, egy hónapig a darmstadti *Német–Lengyel Intézetben* (DPI) és 3 hónapig a svédországi *Balti és Kelet-Európai Tanulmányok Központjában* (CBEES). 2014-ben *Marie Curie*-posztdoktori kutatóként tíz hónapig az MTA RKI békéscsabai osztályán dolgozott egy európai perifériakutató projektben. Posztdoktori ösztöndíjasként 2016–2019 között két-két évet töltött az RKI pécsi, majd budapesti osztályán. Fő kutatási területe a politikai földrajz és különböző magyar (geopolitikai) térképzetek vizsgálata. 2018-ban a *Stockholmi Egyetem* európai városfejlesztés MSc-kurzusának tanára és *Berki Mártonnal* egy kilencnapos budapesti terepmunka fő szervezője volt. 2018 óta Bolyai-ösztöndíjas, 2020-ban pedig egy brit támogatású nemzetközi projekt székelőföldi esettanulmányát koordinálja.

Az ELTE-n művelt földrajzzal *Balogh Péter* először 2002 őszén került kapcsolatba, amikor geográfus hallgatóként egy vendégfélévet töltött az egyetemen. A *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék* oktatójává először 2015-ben vált, amelynek 2019 ősze óta újra teljes idejű munkatársa. Magyar és angol nyelvű kurzusokat kb. fele-fele arányban tanít. Jelenleg tagja a *Geográfusok Amerikai Társaságának* (AAG) és a *Nemzetiségi Tanulmányok Társaságának* (ASN).

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 43; folyóiratcikk 11; könyv 1, könyvrészlet 7; független hivatkozás 95; H-index: 6.

BERKI MÁRTON

Zalaegerszeg, 1985. június 30.

Középiskolai tanulmányait a zalaegerszegi *Zrínyi Miklós Gimnázium* angol nyelvi osztályában végezte, 2004-ben érettségizett. 2004-től az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* geográfus szakos hallgatója. Jeles minősítésű diplomáját 2009-ben szerezte regionális elemző szakirányon, majd megkezdte a PhD-képzést az ELTE *Földtudományi Doktori Iskola Földrajz–Meteorológia* programján. Doktori ösztöndíjas éveit követően 2012-től az MTA *Szociológiai Intézetének* kutatójaként dolgozott városszociológiai témájú projekteken. Eközben sem szakadt el teljesen az egyetemtől; Erasmus-kurzusok, speciálkollégiumok, szakdolgozati témavezetés és terepgyakorlatok mindvégig jelen volt életében az ELTE-n. A fordulópontot a 2014-es év hozta: egyrészt ekkor védte meg *Az egykori ipari területek funkcióváltásának példái Budapesten – A posztszocialista kontextus és a földrajzi lépték szerepe az átalakulásban* című doktori értekezését *summa cum laude* minősítéssel; másrészt ebben az évben került vissza főállásban az egyetemre a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszékre*. 2016 nyaráig félállásban még az *Akadémián* is maradt, az MTA *Földrajztudományi Kutatóintézet* kutatásaiban ezt követően is részt vett.

A *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken* 2018-tól egyetemi adjunktusként dolgozik. Elsősorban városföldrajzi és kulturális földrajzi témájú kurzusokat oktat alap- és mesterszakon, valamint doktori képzésben (magyar és angol nyelven egyaránt), továbbá az évközi és nyári társadalomföldrajzi terepgyakorlatok szervezésében és lebonyolításában is aktív szerepet vállal. 2016-tól kezdődően hat alkalommal folytatott külföldi vendégoktatói tevékenységet *Erasmus+ oktatói mobilitási program* keretében (Brüsszelben, Prágában, Kijevben és Beregszászon). A 2019–2020-as tanév őszi félévével bezárolag összesen 37 hallgató szakdolgozatának, diplomamunkájának és tudományos diákköri pályamunkájának volt témavezetője. Kimagasló oktatási tevékenységéért a *Természettudományi Kar* dékánja 2018-ban a *Kar Kiváló Oktatója* elismerésben részesítette.

Fő kutatási területei a kulturális földrajz, a városföldrajz és a városszociológia, valamint a kritikai tér- és társadalomelmélet, amely témákban számos hazai és nemzetközi kutatási projektben vett és vesz részt, továbbá 18 nemzetközi és 17 hazai tudományos konferencián vett részt előadással vagy poszterrel. A *Magyar Földrajzi Társaság*, az *American Association of Geographers* (AAG) és a *Kritikai Városkutatás Műhely* tagja, 2015 óta az *International Critical Geography Group* (ICGG) felügyelőbizottságának tagja, 2016 óta pedig az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézet Tanácsának* tagja. Oktatói és kutatói munkája mellett széles körű egyetemi közéleti szerepvállalásra is törekszik: 2015 óta a *Kari Nyílt Napok földrajzos programjainak* szervezője, 2018 óta pedig egyrészt a földrajz szakterület rekrutációs koordinátora, másrészt a karközi *Rekrutációs Egyeztető Bizottság* TTK-s delegáltja. Egyetemi munkája mellett idegenvezetői végzettséggel is rendelkezik, nagyfokú elhivatottságot érez a városi tér komplex szövetének minél alaposabb megismerésére és megismertetésére.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 53; folyóiratcikk 20; könyv 4, könyvrészlet 19; független hivatkozás 163; H-index: 6.

BOTTLIK ZSOLT

Budapest, 1966. december 26.

Általános és középiskoláit Egerben és Budapesten végezte, majd a pestszentlőrinci *Steinmetz Miklós Gimnáziumban* érettségizett 1985-ben. Felsőfokú tanulmányait egy év kötelező katonai szolgálat letöltése után a nyíregyházi *Bessenyei György Tanárképző Főiskolán* földrajz–orosz szakán kezdte, ahol 1990-ben általános iskolai tanári diplomát és hivatásos gépkocsivezetői jogosítványt szerzett. A főiskola befejezése után egyidejűleg tanított a budapesti *Gyöngyvirág utcai általános iskolában* (1990–1991) és a szintén budapesti *Hunyadi Mátyás Gimnáziumban* (1990–1998). 1991-ben nyolc kollégájával megalapította a ma is működő *Kürt Alapítványi Gimnáziumot*, amelynek nyolc évig (1991–1998) volt földrajztanára.

Ezután nyert felvételt az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Karára*, ahol 1995-ben kapta meg történelem-tanári diplomáját. Időközben felvették az *ELTE Természettudományi Karára*. Itt szintén 1995-ben védte meg diplomamunkáját *Adalékok a szerbek etnikai térszerkezetének változásához a mai Magyarország területén (a kezdetektől 1990-ig)*, és szerzett középiskolai tanári oklevelet. 1996 és 1999 között az *ELTE Doktori Iskolájának* hallgatója volt. 2001-ben nyújtotta be és *summa cum laude* minősítéssel védte meg az *Etnikai földrajzi vizsgálatok a német kisebbség körében a Dunántúli-középhegység területén, a XVIII. századtól napjainkig* című doktori értekezését.

Ezután került az *MTA Földrajztudományi Kutatóintézetébe*, ahol előbb fiatal kutatóként (1999–2002), majd tudományos munkatársként (2003–2004) dolgozott. 2000 és 2007 között több földrajzi információs rendszerrel, kiadványszerkesztéssel, valamint adatbázis-építéssel kapcsolatos informatikai tanfolyamon vett részt. 2002-ben a közgazdász öccsével megalapított SZÁM-TÉR-KÉP Bt-ben volt projektvezető. 2004 óta az *ELTE TTK Regionális Földrajzi* (később Regionális Tudományi) *Tanszék* oktatója. 2012-ben habilitált; tézisei az *Etnikai földrajzi vizsgálatok a Kárpát-Balkán régióban* című könyvében jelentek meg. 2015-ben docensi kinevezést kapott. Egy cikluson keresztül (2015–2018 között) a *Regionális Tudományi Tanszék* vezetője volt. 2020-óta a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék* docense.

Kutatási területe az etnikai földrajz, valamint Kelet- és Délkelet-Európa regionális földrajza. E témakörben több hazai és nemzetközi konferencia előadója volt. Oktatási tevékenysége a kutatási témájához kapcsolódó előadásokhoz (*etnikai földrajz és vallások földrajza; Kelet- és Közép-Európa társadalomföldrajza, II.*), ill. az ezekhez járuló szemináriumokhoz (*Európa társadalomföldrajza, etnikai térképezés és elemzés*), valamint adatbázis-kezeléshez (*MS Access*) és GIS alapú grafikai gyakorlatokhoz (*társadalomföldrajzi térképezés*) társul. ELTE-s kollégáival, illetve doktoranduszaival 2015-ben alapította meg az *ELTE TTK FFI Etnikai és Vallásföldrajzi Műhelyét*. Kutatómunkája során 1998 és 2007 között számos többhónapos külföldi, elsősorban németországi tanulmányúton, gyakorlaton szerzett tapasztalatokat. Ösztöndíjas, illetve vendégkutató volt Tübingenben, Bécsben, Münchenben, Gundelsheimben. 2002-ben rövid ideig a braunschweigi *Westermann Tankönyvkiadó* munkatársa volt, majd később 2004-től a mai napig a kiadó atlaszainak külsős szerkesztője. Legutóbb, 2016-ban

a regensburgi *Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung* (IOS) intézetben és a lipcsei *Leibniz-Institut für Länderkunde*-ben (IfL) volt több hónapig vendégkutató.

Összes tudományos közlemény 194; folyóiratcikk 51, ebből külföldön 18; könyv 15, könyvrészlet 43; összes független hivatkozás 297; H-index: 8.

FARKAS GYÖRGY

Vágsellye (Šaľa, Szlovákia), 1969. november 12.

Általános iskolai tanulmányait a szlovákiai Farnadon végezte, majd Zselízen, a magyar tanítási nyelvű gimnáziumban érettségizett 1987-ben, utána a pozsonyi *Komenský Egyetem* geofizikus szakára nyert felvételt. A 1989-es szakváltását követően az ELTE TTK *Regionális Földrajzi Tanszékén* megvédett *A délkelet-közép-európai országok nemzetiségi problémái és a politikai földrajzi változások c.* dolgozatával 1994-ben szerzett geográfus és kartográfus diplomát. Katonai szolgálata után 1995-től a határon túli magyar diákok posztgraduális képzését támogató ösztöndíjjal az ELTE TTK *Doktori Iskolájának* doktorandusza lett.

2000-től a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék* tanársegéde, később adjunktusa. Főbb oktatott tárgyai: népesség- és településföldrajz (előadás és gyakorlat); politikai földrajz; demográfia, társadalmi-gazdasági fejlődés a Kárpát-medencében.

Doktori fokozatát *summa cum laude* minősítéssel 2003-ban szerezte meg *A nemzetiségi megoszlás térszerkezete vegyes lakosságú régiókban* című értekezésével. Kutatási területe elsősorban az etnikai földrajz, továbbá a politikai és a történeti földrajz. Kutatásai többek közt az etnikai földrajz elméleti hátterét és módszertani kérdéseit, az asszimilációs folyamatok térbeli összefüggéseit, a szlovákiai magyar kisebbség határon átnyúló kapcsolatrendszerét, a magyar kisebbség választói magatartásának politikai földrajzi vetületeit érintik. E témában fontosabb közleményei: *Nemzetiségileg vegyes területek és az asszimilációs folyamatok földrajzi vizsgálatának elméleti kérdései* (1997); *Nyelvhatárváltozások és etnikai tömbök a Lévai járásban* (1998); *A nemzetiségi megoszlás térszerkezete vegyes lakosságú régiókban* (2000); *A politikai és etnikai földrajz határmezsgyéin – Választási földrajzi elemzések Dél-Szlovákia járásában* (2016); *Linguistic and ethnic border changes: within the frames of Ister-Granum Euroregion settlement group* (2019).

Egyik alapítója az ELTE TTK *Földrajztudományi Központja* társadalomföldrajzi tanszékeinek munkatársaiból összeálló *Etnikai és Vallásföldrajzi Műhelynek*. Az MTA X. Osztályának és a Magyar Földrajzi Társaságnak tagja.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 27; folyóiratban 6; könyvrészlet 12; független hivatkozás 22.

GORDOS TAMÁS

Salgótarján, 1957. május 7.

Általános és középiskolai tanulmányait Salgótarjánban végezte, 1993-ban érettségizett a *Bolyai János Gimnáziumban*. 1990-ben megnyerte a *Lóczy Lajos Országos Földrajzi Tanulmányi Versenyt*, 1992-ben pedig egy 3 fős csapat tagjaként az *Amerika felfedezésének 500. évfordulójára rendezett országos diákversenyt*. Az ELTE-n 1993-ban elinduló terület- és településfejlesztési szakirányú geográfus képzésben szerzett diplomát 1998-ban. 1997 első félévében TEMPUS-ösztöndíjjal töltött két trimesztet a *London School of Economics and Political Sciences* egyetemén, ahol várostervezési, területfejlesztési és közgazdasági kurzusokat hallgatott. 1998 májusában a *Kar Kiváló Hallgatója* címet kapott, 1999 áprilisában első helyezést ért el az *Országos Tudományos Diákköri Konferencia terület- és településföldrajz tagozatában*. 1999-ben földrajz és 2001-

ben történelem szakos tanárként is befejezte tanulmányait. Doktori fokozatát az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájában* 2007-ben szerezte meg, értekezésének címe: *A területfejlesztés és eszközei a Közép-magyarországi régióban*.

A PHARE *Területfejlesztési Tréning Program Fiatal Szakértő* képzését 1999 júniusában teljesítette, majd a *Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanács* munkaszervezeténél kapott munkát területfejlesztési projekt menedzserként. 2000-től a *Pro Regio Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Szolgáltató Nonprofit Kht.* projektmenedzszerként, majd 2005-től vezető projektmenedzszerként dolgozott. 2007-től vezeti a cég – tervezésért és projektfejlesztésért felelős – programirodáját, majd 2017-től szakmai igazgatóként vesz részt a szervezet irányításában. 2008 márciusában megkapta az *Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Pro Régió díját* a közép-magyarországi régió fejlesztése érdekében végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréseként.

Gordos Tamás 2007–2014 között órákat tartott a *Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Karán* a regionális tervezés/fejlesztés az EU-ban kurzus keretében. 2017 szeptembere óta rész munkaidős adjunktusi beosztásban oktat az ELTE FFI *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszékén*. Egyetemi kurzusainak témája elsősorban a terület- és településfejlesztés, a területi tervezés, valamint a projektelőkészítés és -menedzsment területére terjed ki. Geográfusok záróvizsga-bizottságának és a terület- és településfejlesztési szigorlati bizottságnak a tagja.

Elsősorban gyakorlati szakember, de főállású munkája mellett több mint két évtizede foglalkozik a társadalomföldrajzhoz és azon belül a területfejlesztéshez kapcsolódó témák kutatásával. Vizsgálatai az aktuális területi, társadalmi és gazdasági folyamatok elemzésére, az uniós és hazai fejlesztéspolitikára, illetve a területfejlesztés eszközrendszeréhez kapcsolódó kérdésekre terjednek ki. Publikációi középpontjában a fejlesztéspolitikai beavatkozások típusai és hatásai, illetve a terület- és településfejlesztés gyakorlati kérdései állnak.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 23; folyóiratcikk 9; könyv 2, könyvrészlet 4; független hivatkozás 5.

GYURIS FERENC

Szolnok, 1985. május 22.

Általános és középiskolai tanulmányait Tiszaföldváron, egyetemi tanulmányait az ELTE geográfus szakán, valamint egy félévig Erasmus-ösztöndíjjal a berlini *Humboldt Egyetemen* végezte. Kitüntetéses geográfus diplomáját és angol szakfordítói oklevelét 2008-ban szerezte regionális elemző szakirányon, doktori fokozatát pedig a *Heidelbergeri Egyetem Földrajzi Intézetében* 2012-ben, jeles minősítéssel. Doktori értekezését *The political discourse of spatial disparities. Geographical inequalities between Science and propaganda* címmel 2014-ben a *Springer* adta ki. Vendégkutatóként négy és fél hónapot töltött a lipcsei *Leibniz-Institut für Länderkundében*, egy hónapot az *Erfurti Egyetem Gothai Kutatóközpontjában*. Már igen fiatalon rendkívül aktívan bekapcsolódott a nemzetközi tudományos közéletbe: gyakori szervezője, 79 alkalommal előadója vagy felkért

hozzászólója földrajzi konferenciáknak (41-szer külföldön), és 51 előadást, valamint két teljes kurzust tartott külföldi egyetemeken meghívott előadóként (Dél-Korea, Egyesült Királyság, Észtország, Franciaország, Kína, Lengyelország, Mexikó, Németország, Románia, Ukrajna, USA). 2015-ben *Junior Prima díjjal* tüntették ki. 2014-ben elnyerte a *Magyar Földrajzi Társaság Ifjúsági Szakirodalmi Nívódíját*, 2016-ban az ELTE *Rectori Kiválósági Különdíját*, 2018-ban az MTA X. *Osztály Szádeczky-Kardoss Elemér-díját*.

2008 óta az ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézet oktatója, 2008–2020 között a *Regionális Tudományi Tanszéken*, 2020 óta a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszéken*. 2015 óta adjunktus. 2019-ben habilitált. Emellett 2017 óta az ELTE *Márton Áron Szakkollégium Természettudományi Műhelyének* vezetője. Kutatásai középpontjában a regionális és városi egyenlőtlenségek, a szocializmus és a posztzocialista átmenet földrajzi vonatkozásainak, továbbá a tudás földrajzának vizsgálata áll. Kitüntetett figyelemmel kíséri és kutatja a Kínában végbemenő gazdasági fejlődés bel- és külföldi területi kihatásait. Sokoldalú szakmai érdeklődésének megfelelően vezet doktori iskolai kurzusokat, valamint irányítja hazai és külföldi doktoranduszok kutatásait. Egyetemi – köztük szakkollégiumi és Erasmus- – kurzusainak témája elsősorban a társadalomföldrajzi kutatás elméleti és módszertani kérdéseire, a térségi egyenlőtlenségek vizsgálatára, valamint a tematikus térképek készítésére terjed ki.

Négy OTKA-, illetve NKFIH-projektnek volt résztvevője. Számos kutatási ösztöndíjat nyert el (Baden-Württemberg doktori kutatási ösztöndíja, NKFIH Posztdoktori Kiválósági Ösztöndíj, MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíja). Választmányi tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, tagja az MTA X. *Osztály Társadalomföldrajzi Bizottságának* és a *Gazdaságföldrajzi Albizottságának*. Tagja a *Heidelbergeri Földrajzi Társaságnak*, a *Geográfusok Amerikai Szövetségének*, 2016 óta az ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézeti Tanácsnak, 2019 óta a *Természettudományi Kari Tanácsnak*.

Publikációi (MTMT) 2020 februárjában: tudományos közlemény 84; folyóiratcikk 31; ebből külföldön 10; könyv 4, könyvfejezet 15; független hivatkozás 135; H-index: 8.

JANKÓ FERENC

Szombathely, 1979. szeptember 26.

Általános és középiskolába Sopronban járt, a *Széchenyi István Gimnáziumban* érettségizett 1998-ban, majd 1998–2003 között az ELTE TTK geográfus szakát végezte el terület- és településfejlesztő szakirányon. 2003-tól a *Soproni Egyetem* elődintézményeiben, előbb az *Erdőmérnöki Karon* (2005-ig), majd 2018-ig a *Közgazdaságtudományi Karon* dolgozott főállásban (azóta félállásban, mint tudományos segédmunkatárs, majd egyetemi adjunktus, végül docens). Máig részt vesz különböző városföldrajzi, gazdaságföldrajzi kutatásokban a karon, s számos településen végzett gyakorlati várostervezői munkát is. Kiemelendő a *Magyar Várostháttér Atlasz* sorozat első kötetében a közreműködésével elkészült *Sopron* kiadványa 2010-ben. Doktori értekezését az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolában* védte meg *Történelmi városrészek településföldrajzi*

vizsgálata a Dunántúlon: a városfelújítás eredményei és hatásai címmel 2007-ben. 2018 óta az ELTE TTK *Társadalom és Gazdaságföldrajzi Tanszékének* egyetemi adjunktusa. 2019-ben habilitált a *Változó éghajlat, változó tudomány: a klímaváltozás tudománytörténete és tudományos vitái* témakörben az ELTE *Természettudományi Karán*.

Kutatómunkájában mindinkább a környezeti kérdések, a környezeti ügyek, mint társadalmi problémák felé fordult, és számos egyetemi kutatás, projekt résztvevője, témavezetője volt, 2013–2016 között pedig elnyerte az MTA *Bolyai-ösztöndíjat* a környezetváltozás gondolatának hazai tudománytörténeti kutatására. Ez utóbbi keretében látott napvilágot 2017-ben *Éghajlatváltozás – Tudomány – Történetek. Beszélgetések a klímaváltozásról* című interjúkötete. Emellett Burgenland és az osztrák–magyar határtérség regionális és történeti földrajza vált másik fontos posztdoktori témájává. Ennek kapcsán még 2008-ban jelent meg *Tóth Imre* történésszel közös történeti és földrajzi monográfiája *Változó erővonalak Nyugat-Pannóniában* címmel, majd 2017-ben társszerkesztésével, szerzői hozzájárulásával ugyancsak 2017-ben a Kárpát-medence régiói sorozat tagjaként adták ki a *Burgenland* című kötetet. Jelenleg egy Trianon földrajzával foglalkozó NKFI- (OTKA-) projekt és a vidék-kutatásra koncentráló MTA BTK *Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport* résztvevője.

Oktatói munkája főleg a felsorolt kutatási területekhez kapcsolódik, így elsősorban a környezetvédelem körébe tartozó tárgyakat oktatja.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 115, folyóiratcikk 49; könyv 7, könyvrészlet 30; független hivatkozás 276; H-index: 8.

KUKELY GYÖRGY

Szolnok, 1978. március 30.

Általános és középiskolai tanulmányait Salgótarjánban, a *Bolyai János Gimnáziumban* folytatta, ahol 1996-ban érettségizett. Egyetemi tanulmányait Budapesten, Lyonban és Nancyban végezte 1996–2001, ill. 2004–2005 között. Egyetemi diplomát szerzett az ELTE-n terület- és településfejlesztő geográfusként, valamint földrajztanárként 2001-ben. 2005-ben az *Ecole Normale Supérieure-n* területi rendszerek, fenntartható fejlődés, döntéselőkészítés specializációjú geográfusként, ezzel párhuzamosan a *Lotaringiai Műszaki Egyetem Bányászati Iskolájában* az ipari átalakulás és fejlődés posztgraduális kurzuson műszaki, közgazdasági és menedzsment szakértőként végzett. Doktori fokozatát az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájában* 2009-ben szerezte meg, értekezésének címe: *A külföldi működő tőke be-ruházások hatása az ipar területi folyamataira Magyarországon, különös tekintettel a delokalizációra.* A BME-n közgazdász diplomát szerzett 2015-ben.

2005–2008 között az MTA *Regionális Kutatások Központja* tudományos segédmunkatársaként dolgozott. 2008 óta tervező, tanácsadó cégek vezetőjeként a terület-, település- és közlekedésfejlesztés, a környezet-, klíma- és energiapolitikai tervezés, valamint a fejlesztéspolitikai értékelés területén több mint száz projektet vezetett Magyarországon és környező országokban.

2001 óta előbb doktoranduszként, majd külső előadóként, 2014 óta pedig adjunktusi beosztásban és alkalmazásban az ELTE *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszékének* oktatója. Egyetemi kurzusainak témája elsősorban a gazdaságföldrajz, a terület-, település- és gazdaságfejlesztés, valamint az urbanisztika területére terjed ki. Geográfusok záróvizsga-bizottságának tagja, a terület- és településfejlesztési szigorlati bizottság elnöke az ELTE-n. A 2015-ben létrejött *Gazdaságföldrajzi Műhely* tagja.

Aktívan bekapcsolódott mind a tudományos, mind a szakpolitikai életbe: gyakori előadója és felkért hozzászólója konferenciáknak, több hazai és külföldi egyetemen és intézményben szerepelt meghívott előadóként gazdaságföldrajzusként, közgazdászként és urbanistaként. Előadást tartott meghívott előadóként a globális gazdaságföldrajzról (Brno, Olomouc), a város- és regionális fejlesztésről (Kijev), a közlekedésfejlesztés támogatásai és finanszírozási kérdéseiről (Zágráb), a magyarországi ipari válságkezelésről (franciaországi egyetemeken és fejlesztési minisztériumokban). Rendszeres előadó a *Fejlesztéspolitikai Akadémián* és a nemzetközi értékelési konferenciákon integrált, fenntartható városfejlesztés: stratégia a városfejlesztésben, a közlekedés területén, a nagyprojektek tapasztalatai, környezeti hatásai témakörökben.

Kutatásai és publikációi középpontjában a gazdaság területi átalakulásának folyamatai és ezek hatásai, a fejlesztéspolitikai beavatkozások hatásmechanizmusai és eredményei, valamint a terület- és településfejlesztés stratégiai tervezésének kérdései állnak.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 39; folyóiratcikk 15; könyv 2, könyvrészlet 12; független hivatkozás 203; H-index: 7.

TIMÁR JUDIT

Gyoma, 1955. június 1.

Középiskolai tanulmányait a gyomai *Kiss Lajos Gimnáziumban* végezte, ahol 1973-ban érettségizett. A *József Attila Tudományegyetemen* szerezte meg matematika–földrajz szakos tanári diplomáját 1978-ban, majd két évvel később *summa cum laude* minősítéssel egyetemi doktori fokozatot kapott ugyancsak a JATE-n. Doktori értekezésének címe: *Vonzáskörzet-vizsgálatok Szarvas és Gyoma térségében*. 1995-ben a földrajztudományok kandidátusa lett *A szuburbanizáció néhány elméleti kérdése és alföldi vonásai* című értekezésével.

Az intézményes kutatásba 1982-ben az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének Békéscsabai Osztályán kapcsolódott be. Főállása azóta is itt van, csak intézete ma már a *Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont* részét képezi, jelenleg főmunkatársa.

A *Szegedi* (korábban József Attila) *Tudományegyetemen* folytatott két évtizedes óraadói, több doktori iskolában végzett oktatói munkája, a *Debreceni Egyetem* félállású oktatójaként 2013-ban történt sikeres habilitációja után 2016-ban lett az ELTE *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszékének* félállású docense. Kurzusainak témája a társadalomföldrajzi kutatás elméleti és módszertani kérdéseire, a vidékkutatásra és -fejlesztésre, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok földrajzára terjed ki. Az ERASMUS-program hallgatóinak oktatásában jól tudja kamatoztatni a számos külföldi egyetemen tartott (Finnország, UK, India, USA) vendégelőadásai tapasztalatait. Az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolában* tartott kurzusain és doktoranduszai témavezetése során pedig nemcsak korábbi hazai és külföldi hasonló tevékenységeit, de egy *Marie Curie-projekt* 13 PhD-hallgatójának 3 éves képzésében elsajátított gyakorlatát is folytathatja. Rendszeresen hívják PhD-védések bizottságaiba, bírálónak kéri külföldi egyetemek is (Kolozsvár, Tartu, Lipcse).

Kutatási területei – a város–vidék-viszony, majd szuburbanizáció tanulmányozására építve a dzsentifikáció, periferizáció, valamint a nemek földrajza, illetve a kritikai geográfia. Számos hazai és nemzetközi projektet vezetett. Rendszeresen hívják hazai és nemzetközi konferenciák szekcióvezetőjének, illetve három kongresszus plenáris előadójának is felkérték; szervezője volt többek között a 2002-ben a *Kritikai Geográfusok 3. Nemzetközi Konferenciájának* (Békéscsaba), 2009-ben az *IGU Gender and Geography Bizottsága konferenciájának* (Szeged–Temesvár). Nemzetközi kapcsolatait több hosszabb tanulmányúton is építette. Kutatói és oktatói ösztöndíjakat nyert a *Soros Alapítvány* és a *Rutgers University* (New Brunswick, USA), a *Fulbright Alapítvány* (Davis, USA) és a *NIRSA* (Maynooth, Írország) támogatásával.

Több cikluson át dolgozott olyan nemzetközi szervezetek vezetőségében, mint a *Kritikai Geográfusok Nemzetközi Csoportja*, az *IGU Társadalmi Nemek és Földrajz Bizottsága*, a *Soros Alapítvány Research Support Scheme* szakértői bizottsága. Hat hazai folyóirat mellett a *Gender, Place & Culture – a Feminist Journal of Geography*, az *International E-Journal for Critical Geographies* és a *European Urban and Regional Studies* szerkesztőbizottságába hívták tagnak, utóbbinak egy 4 éves cikluson át szerkesztője is volt. Jelenleg egyik sorozatszerkesztője a *New Geographies of Europe* (Palgrave Macmillan) könyvsorozatnak. 1999 óta választják meg folyamatosan az MTA X. Osztály Földrajzi Bizottsága tagjának, második alkalommal az MTA közgyűlési képviselőjének. Az MFT Országos Választmányá-

ban két évtizede van jelen, elnöke a *Körösvidéki Osztálynak*. Munkája elismeréseként 1989-ben megkapta az MFT *Szocialista Földrajzért oklevelét*, 2005-ben a *Pro Regio kitüntetését*, 2017-ben pedig a *Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét*.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 198; hazai folyóiratcikk 30, külföldi 26; könyvrészlet 42; független hivatkozás 1180; H-index: 17.

TOLNAI GÁBOR NÁNDOR

Budapest, 1987. november 25.

Általános iskolai tanulmányait Alsónémedin, középiskolai tanulmányait Budapesten a *Baár-Madas Református Gimnáziumban* végezte. 2006-ban érettségizett. Egyetemi tanulmányait az ELTE földrajz BSc-szakán kezdte 2006-ban. Aktív tagja volt az *Eötvös Collegium Mendöl Tibor Földrajz–Földtudomány–Környezettudományi Műhelyének* és a *Protestáns Felsőoktatási Szakkollégiumnak*. *Erasmus-ösztöndíjjal* fél évig a franciaországi *Université de Nice – Sophia Antipolis* hallgatója is volt. Az ELTE geográfus és térképész mesterszakjainak párhuzamos elvégzését követően diplomáit 2012-ben vette át. PhD-tanulmányait az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolában* végezte. 2020 tavaszától doktorjelölt, megvédésre váró értekezésének címe: *A budapesti átmeneti övezeti Duna-partok történeti fejlődése és funkcionális megújulása*.

Az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézet Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszékén* doktori tanulmányai kezdetétől fogva tart gyakorlatokat, a 2014–15-ös tanévtől kezdve pedig tanársegédként végez oktatási és azzal összefüggő egyéb tanszéki tevékenységeket. Kutatási területe a településföldrajz, azon belül városszerkezeti vizsgálatokkal, vízparti és barnamezős területekkel foglalkozik, továbbá településfejlesztéssel és a geoinformatika településföldrajzi alkalmazásaival. Oktatóként elsősorban településföldrajzot, településfejlesztést és térinformatikát tanít. Nagy súlyt fektet az óraadáson túli oktatói tevékenységre is, öt év alatt 30 szakdolgozat, illetve diplomamunka témavezetője volt, a tavaszi és nyári társadalomföldrajzi terepgyakorlatok rendszeres szervezője. Több alkalommal tartott településföldrajzi előadásokat a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán*, illetve térképészeti témájú előadásokat az *Eötvös Collegium* tehetséggondozási rendezvényein.

A *Magyar Földrajzi Társaság* tagja, 2019-ben elnyerte az MFT *Iffúsági Szakirodalmi Nívódíját*. Tagja továbbá a poszt szocialista városokkal foglalkozó kutatókat összefogó *Cities After Transition* nemzetközi csoportnak, rendszeres konferenciájukon 2015 óta tart előadásokat.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 13; folyóiratcikk 3; könyvrészlet 3; független hivatkozás 9.

KARÁTSZON DÁVID

Budapest, 1964. december 16.

A Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban érettségizett (1983), diplomáját az ELTE biológia–földrajz tanár szakán szerezte, geomorfológia ágazati képesítéssel 1989-ben. Három évig doktorandusz volt a *Természetföldrajzi Tanszéken*, majd 1992–1997 között tanársegéd. 1995-ben *summa cum laude* minősítéssel védte meg a *Kárpáti tűzhányók elsődleges formakincse és lepusztulásának mértéke az összehasonlító morfometria tükrében* c. doktori értekezését. 1997–2002 között adjunktus, 2002–2013 között egyetemi docens. 2013-ban egyetemi tanári kinevezést kapott. Az ELTE-n habilitált földtudományokból 2004-ben. 2007 óta tanszékvezető a *Természetföldrajzi Tanszéken*. Az MTA doktora címet 2008-ban szerezte meg, értekezése könyvben is megjelent *A Börzsönytől a Hargitáig – vulkanológia, felszínfejlődés, ősföldrajz* címmel. 2016–2019 között

az ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet igazgatója volt.

Fő kurzusai BSc-n és tanárszakon: *belső erők földrajza, Magyarország és a Kárpát-medence természetföldrajza, vulkanológia, környezetpolitika*; MSc-n: *a Föld vulkáni hegységei, a Föld globális környezeti problémái*. PhD-kurzusai is a vulkánmorfológia új eredményeit tárgyalják. Doktorandusz hallgatói közül abszolutóriumot szerzett 4, védett 2 fő.

A Föld számos pontján végzett vulkanológiai, vulkánmorfológiai, felszínfejlődési kutatásokat és megfigyeléseket; elsősorban a Kárpátokban, ahol fő kutatási tevékenysége a Börzsöny, a Visegrádi-hegység és a Mátra vulkanológiai rekonstrukciójára, az észak-magyarországi ignimbritek és kapcsolódó piroklasztitok rétegtanára, valamint a Keleti-Kárpátok vulkánosságának kronológiájára, felépülésére és lepusztulására irányult. Emellett európai (Vezúv, Etna, Lipari-szigetek, Szantoríni, Chaîne des Puys, Gran Canaria), ázsiai (Kyushu, Jáva) és amerikai (Mt. San Francisco, Cascade-hegység, Középső-Andok) vulkánvidékek formakincsét, lepusztulási folyamatait tanulmányozta, és eredményeit neves folyóiratokban publikálta.

Elnyerte a *Magyar Zoltán Posztdoktori Ösztöndíjat* (1998–2001) és a *Bolyai János Kutatói Ösztöndíjat* (2001–2004).

Fontosabb nemzetközi ösztöndíjak: a *Japán Tudományos Akadémia* rövid vulkanológiai ösztöndíja (Japán, 1997), *DAAD-ösztöndíj* (Tübingeni Egyetem 2001, 2002), *Fulbright Kutatói Ösztöndíj* (Northern Arizona University 2004–2005), *Humboldt-ösztöndíj* (2008–2010, Göttingen), *Poszt-Humboldt ösztöndíj* (2011, 2012, 2019). A nemzetközi kapcsolatok közül kiemelendő az *Erasmus* oktatói mobilitás keretében oktatói-kutatói együttműködés az *Università di Pisa* és az *INGV Pisa* (2001–2016), valamint a *Firenzei Egyetem* munkatársaival (2020), kutatói együttműködés a *GEOPS* (Univ. Paris-Sud) és az *Univ. Clermont Auvergne* munkatársaival (2015-).

A *Nemzeti Kiválóság Program Magyar Zoltán Kuratóriumának* alelnöke (2012–2016); a *Magyar Földrajzi Társaság Természetföldrajzi Szakosztályának* elnöke (2013-); a *Geology Today* és a *Pécsi Egyetem Földrajzi Közleményei* folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja (2012-től); az OTKA FT2

zsűri tagja (2015–2018); az ELTE *Etikai Testületének* elnöke (2015-től); az ELTE FFI *Professzori Tanács* elnöke (2019-től).

Kitüntetései: *Kiváló Ifjú Geográfus* (1989); *Szádeczky-Kardoss Elemér Díj* (1997, 1998, 1999, 2000); *Szép Magyar Könyv* különdíj Mádl Ferenc köztársasági elnöktől (Pannon Enciklopédia – Magyarország földje főszerkesztőjeként, 2003); *Élet és Tudomány Publikációs Díj* (2007); *Rektori Kiválósági Különdíj* (2016).

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közleményeinek száma 212; folyóiratcikk 58, ebből külföldön megjelent 39; könyv 11, könyvfejezet 27; független hivatkozás 913; H-index: 20.

BARTA GABRIELLA

Budapest, 1986. április 14.

Általános iskolai tanulmányait a budapesti *Bartók Béla Angol Tagozatos Általános Iskolában* végezte, majd a *Budai Nagy Antal Gimnáziumban* érettségizett 2004-ben. Egyetemi tanulmányait az ELTE TTK geográfus szakán végezte osztatlan képzésben, közben egy fél éven át a berlini *Humboldt Universitát* hallgatója volt *Erasmus-ösztöndíj* keretein belül. Geográfus diplomáját 2010-ben szerezte környezetföldrajzi szakirányon, doktori fokozatát az ELTE a *Földtudományi Doktori Iskola* elvégzésével kapta meg 2017-ben. Angol nyelvű értekezése az *Analysis of secondary carbonates from the young loess-paleosol sequences of the Carpathian Basin – especially regarding their paleoenvironmental role* címet viseli. Doktoranduszként, majd vendégkutatóként összesen 10 hónapot töltött a hannoveri *Leibniz Institut für Angewandte Geophysik* intézményben 2010–2018 között, ahol a kutatásához szükséges másodlagos karbonátok stabil szén- és oxigénizotóp összetételének mérését készítette elő. Utazásait támogatta a *DAAD magyar–német projekt alapú kutatócsere*, *DAAD-ösztöndíj PhD-hallgatóknak*, *Erasmus-praktikum*, *Campus Hungary ösztöndíj*, a *TÉT Magyar–Német kormányközi együttműködési pályázat* és az *Erasmus oktatói mobilitás ösztöndíj*. 2018-ban elnyerte az MTA X. *Osztály Szádeczky-Kardoss Elemér Díját*.

A *Természetföldrajzi Tanszéken* 2014–2016 között tanársegédként dolgozott. Oktatott tárgyai között az általános természetföldrajz gyakorlatok mellett saját kurzusa is volt a negyedidőszaki ös-környezeti tanulmányok elemzése tárgyában. 2016-tól tanszéki tudományos munkatárs a löszök fosszilis talajainak posztpedogén változásait kutató NKFIH-projektben. 2018-ban posztdoktori ösztöndíjat nyert el a lösz-paleotalaj sorozatokban található bioszferoidok stabil szén- és oxigénizotópmintázatának vizsgálatára. Fent témákban fontosabb publikációi: *Paleoenvironmental reconstruction based on the morphology and distribution of secondary carbonates of the loess-paleosol sequence at Süttő, Hungary* (2014) és társszerzőkkel *The influence of paleogeomorphology on the stable isotope signals of paleosols* (2018).

Publikációs mutatói (MTMT) 2020 februárjában: tudományos közleményeinek száma 58; szakfolyóiratban 12 közlemény, ebből 9 külföldön; hivatkozások száma 74, ebből 50 független; H-index: 5.

BIRÓ TAMÁS

Budapest, 1991. április 28.

Általános iskolai tanulmányait Nyáregyházán, a *Nyáry Pál Általános Iskolában* végezte. A monori *József Attila Gimnáziumban* érettségizett, és 2008-ban 6. helyezést ért el a földrajz OKTV-n. Egyetemi tanulmányait az ELTE-n végezte a földrajz BSc környezetföldrajz szakirányú, majd a geográfus MSc geomorfológia szakirányú képzésen. 2011-ben a XXX. jubileumi *Országos Tudományos Diákköri Konferencián* első helyezést ért el és különdíjban részesült. Kétszer volt az *Természettudományi Kar* kiváló hallgatója, és szintén kétszer kaphatta meg a *Köztársasági Ösztöndíjat*. 2014-ben kitüntetéses diplomát vehetett át. Ugyanebben az évben felvételt nyert az ELTE *Földtudományi Doktori Iskolájába*, ahol a *Földrajz–Meteorológia Programban* kezdte meg doktori tanulmányait. *Új eredmények a Bükkalja miocén tűzhányótevékenységéről – fizikai vulkanol*

lógiai és geokémiai megközelítés c. doktori értekezését 2018 áprilisában védte meg *summa cum laude* minősítéssel.

Másodéves egyetemista kora óta a természetföldrajz, azon belül pedig a vulkanológia képezi elsődleges szakmai érdeklődési területét. Kutatómunkájában ötvözi a klasszikus analitikai eljárásokat és a földrajzi, geomorfológiai elemző szemléletet az egykori vulkáni folyamatok és Kárpát-medencei vulkáni területek felszínfejlődésének megértése érdekében. Elsőszerzős közleményei is e mentén a szakmai megközelítés mentén születtek: *Paleoflow directions of a subaqueous lahar deposit around the Miocene Keserűs Hill lavadome complex; Concentration of hydroxyl defects in quartz from various rhyolitic ignimbrite horizons* és az *Evidence for post-depositional diffusional loss of hydrogen in quartz phenocryst fragments with ignimbrites*.

2014 óta doktoranduszként, 2018 óta pedig tudományos segédmunkatársként tanít az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén*. Oktatói tevékenysége az általános természetföldrajz, a Kárpát-medence természetföldrajza és a fizikai vulkanológia tárgykörébe tartozó kurzusokra, valamint évközi és nyári terepgyakorlatokra terjed ki. 2014-ben és 2015-ben részt vett az ELTE *Bolyai János Szakollégiumában* a *Földtudományi Szakszeminárium* szervezésében. Témavezetőként és konzulensként vulkanológiai témájú szakdolgozatok, diplomamunkák és doktori kutatómunkák irányításában működik közre.

Publikációs mutatói (MTMT) 2020 májusában: tudományos közleményeinek száma 61; szakfolyóiratban 17, ebből 13 külföldön; hivatkozások száma 150, ebből 62 független; H-index: 7.

HORVÁTH ERZSÉBET

Budapest, 1964. február 11.

Középiskolai tanulmányait a *Budai Nagy Antal Gimnáziumban* végezte, ahol 1982-ben érettségizett. Ugyanebben az évben felvételt nyert az ELTE biológia–földrajz szakára. 1984-től egyéni tanrend keretében geográfusként folytatta tanulmányait, kiegészítve geomorfológia és hidrológia szakágazati képzéssel. 1986-ban és 1987-ben *Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíjas* volt. Diplomáját kitűnő minősítéssel védte meg 1987-ben (*Tufitot tartalmazó néhány magyarországi löszfeltárás vizsgálata*). 1987–1990 között MTA TMB-ösztöndíjas volt. A *Pleisztocén tűzhányó-tevékenység nyoma a Kárpát-medence egyes pleisztocén üledékeiben* c. doktori értekezését 1993-ban védte meg *summa cum laude* minősítéssel, amit 1995-ben az ELTE PhD-fokozattá minősített át.

1991-ben tudományos segédmunkatársként kezdett dolgozni a *Természetföldrajzi Tanszéken*. 1993-ban egyetemi tanársegéd, 1998-ban egyetemi adjunktus, majd 2003-ban egyetemi docensi kinevezést kapott, és 2009-ben habilitált. Oktatási tevékenysége során vízföldrajz és távérzékelés témakörökben is tartott előadásokat és gyakorlatokat, de többnyire a geomorfológia, az általános természetföldrajz, majd később a negyedidőszak földrajza tárgyakat tanította. Rendszeresen részt vett évközi és nyári komplex természetföldrajzi terepgyakorlatok szervezésében és vezetésében. Éveken át tartott speciális kollégiumokat negyedidőszaki rétegtanról, terepi és laboratóriumi módszerekről, valamint doktori kurzusokat a pleisztocén éghajlatváltozásokról, löszrétegtanról és a magyarországi negyedidőszaki környezetváltozásokról. Hat doktorandusz témavezetője volt, közülük négyen megszerezték a PhD-fokozatot.

1989-ben a *Liège-i*, 1997-ben a *Genti Egyetemen* tett rövidebb tanulmányutat. 1996–1997-ben a *Belga Állami Kutatói Ösztöndíj* keretében folytatott kutatásokat a *Genti Egyetem Talajtani Tanszékén*. 1995-ben *Magyary Zoltán posztdoktori ösztöndíjban*, 1999–2003 között *Békésy Kutatói ösztöndíjban*, 2004–2007 és 2008–2011 között *Bolyai Kutatói Ösztöndíjban* részesült. 2016-ban megkapta az ELTE *Rektori Kiválósági Különdíját*. Fő kutatási területe a negyedidőszaki képződmények, ezen belül is a löszök őstalajainak és tefraszintjeinek vizsgálata. Munkásságának fontos eredménye a magyarországi löszökben vezérszintként alkalmazható *Bagi Tefra* leírása és párhuzamosítása, valamint a *Paksi Tefra* felfedezése és leírása. Az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén* a vezetésével működő *löszkutató csoport* magyarországi löszök lito- és kronosztratigráfiai vizsgálatát, a löszök őstalajainak jellemzését és öskörnyezeti rekonstrukciójának készítését végzi. Több OTKA-, egy TÉT- és NKFI-pályázat témavezetője, valamint hat projektben társkutató volt.

2011–2012 között az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézetének* igazgatóhelyetteseként a *Földrajz Központ* vezetője, 2012 és 2020 között az ELTE TTK oktatási dékánhelyettese volt. Tagja az MTA X. *Osztály Természetföldrajzi Tudományos Bizottságának*, 2020 óta az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézeti Tanácsnak*.

Aktív hazai közéleti tevékenységét jelzi, hogy 1998-tól a *Magyary Zoltán Ösztöndíjasok Társaságának* tagja, 2000–2001-ben ügyvivője, 1999-től az IAG *Nemzeti Bizottságának* titkára, 2003-tól az INQUA *Magyar Nemzeti Bizottságának* tagja, majd 2008–2016 között titkára. 2012-től az MTA X. *Osztály Természetföldrajzi Tudományos Bizottság* tagja, a *Magyar Rétegtani Bizottság Kvarter*

Albizottságának titkára, 2012–2015 között OTKA F2 zsűritag. Nemzetközi kapcsolatai is jelentősek: 1994-től az INQUA *Comission on Tephrochronology* (COTAV) levelező tagja, 2008–2012 között a LIAG (Leibniz-Institut für Angewandte Geophysik, Hannover, Németország) *Tudományos Tanácsadó Testületének* tagja, 2016-tól a *Soils in Space and Time* folyóirat szerkesztőségi tagja. 2012–2014 között a *Quaternary International* folyóirat különszámának (Loess in Hungary) társszerkesztője.

Publikációi (MTMT) 2020-ban: tudományos közlemény 109; folyóiratcikk 35, ebből külföldön 23; könyv 1, könyvrészlet 7; független hivatkozás 734; H-index: 18.

MARI LÁSZLÓ

Esztergom, 1962. október 29.

Az általános iskolát Nyergesújfalun, a középiskolát Tatán végezte az *Eötvös József Gimnáziumban* 1977 és 1981 között. Érettségi után egyetemi előfelvettként egy évet katona volt Lentiben, így 1982-ben kezdte meg egyetemi tanulmányait az ELTE biológia-földrajz tanári szakán. Tanári és geomorfológia ágazati képzésen szerzett diplomáját 1987-ben kapta. PhD-fokozatát az ELTE-n *summa cum laude* minősítéssel 1996-ban a *Duna menti felsőpleisztocén–holocén felszínek geomorfológiai-tájföldrajzi vizsgálata a Szentendrei-sziget példáján* c. értekezésével szerezte meg. 1998-ban a *Soproni Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Karán* térinformatikus diplomát kapott. 1987 óta az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékének* oktatója, 2005-től egyetemi docensi beosztásban.

Egyetemi órái elsősorban a távérzékelés, a geoinformatika és a geomorfológia körét érintik. Ezekben doktori iskolai kurzusokat tart, valamint bel- és külföldi doktoranduszok kutatásait irányítja, közülük eddig 6 fő szerzett PhD-fokozatot. Rendszeresen szervez terepgyakorlatokat, tanulmányutakat Európa, Ázsia, Afrika és Észak-Amerika különböző tájegységeire.

Egyetemi munkája során több hazai és nemzetközi projektben dolgozott, mint pl. CORINE *Land Cover* magyarországi munkái, a *European Topic Centre on Terrestrial Environment – Corine Land Cover CLC 2000 Technical Team* tagja, a *Földgömb–Atacama Klímamonitoring Expedíció* tagja. Kutatási területe az ürfelvételek, légifelvételek felhasználási lehetőségei a felszínborítás változásainak vizsgálatában, illetve a távérzékeléses módszerek alkalmazása különböző területek kutatásában.

Az egyetemi képzés mellett a középiskolások tehetséggondozásában is aktívan részt vesz, főként tanulmányi versenyek szervezésében, lebonyolításában. 2017-től a *Földrajz Országos Középiskolai Tanulmányi Versenybizottság* elnöke. A *Teleki Pál Kárpát-medencei Földrajz–Földtan Verseny*, az „Ésszel járom be a Földet!”, a *Földgömb Nemzetközi Középiskolai Tanulmányi Verseny* és a *Curie Környezetvédelmi Emlékverseny* szervezésében, feladatainak összeállításában is dolgozik.

Jelentős szerepet vállal a tudományos ismeretterjesztésben. Ismeretterjesztő előadások mellett a *Föld és Ég*, majd a *Földgömb* tudományos ismeretterjesztő folyóiratok szerkesztője, a *Magyar Nagylexikon* természetföldrajzi szerkesztője volt.

Tagja a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak*, a *Magyar Természettudományi Társulatnak* és a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, amelynek 2013–2017 között főtitkára és a *Földrajzi Közlemények* főszerkesztője volt.

Publikációs mutatói (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 216; folyóiratcikk 45, ebből külföldön 14; könyv 9, könyvrészlet 5; független hivatkozás 367; H-index: 8.

MÓGA JÁNOS

Berettyóújfalu, 1956. október 4.

Általános és középiskolai tanulmányait Budapesten végezte, 1975-ben érettségizett a pestlőrinci *Steinmetz Miklós Gimnáziumban*. Egyetemi tanulmányait 1979-ben kezdte az *Eötvös Loránd Tudományegyetemen*, kétszer évet halasztott hosszú tanulmányút szervezése miatt: 11 hónapot Indiában és 6 hónapot Kelet-Afrikában töltött. 1984-ben az ELTE TTK *Kar Kiváló Hallgatója* oklevéllel jutalmazták. 1986-ban szerezte meg a földrajz szakos középiskolai tanári, okleveles geográfusi végzettséget, ill. geomorfológus szakirányú képesítést. Diplomamunkáját *Vulkánmorfológiai megfigyelések a Kelet- és Közép-afrikai-árokrendszer mentén* címmel írta.

1986-ban az ELTE *Tanárképző Főiskolai Karának Földrajz Tanszékére* került tanársegédként, 1994-ben kinevezték adjunktusnak, 1999-ben főiskolai docensnek. 1999-ben *summa cum laude* minősítéssel védte meg *Felszínalaktani megfigyelések a Gömör–Törnai-karsztvidéken* című doktori (PhD-) értekezését. 2004 szeptembere óta az ELTE *Természetföldrajz Tanszékének* docense, 2012-ben habilitált. A karsztfejlődéshez, karsztmorfológiához és karsztos tájak környezetvédelméhez kapcsolódó tárgyak mellett főleg a Kárpát-medence természeti földrajza tantárgyat tanítja. Az ELTE FFI természetföldrajzi szakterület tudományos diákköri felelőse. Témavezetésével 4 első díjat nyertek hallgatói *Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon*. 2001–2003 között vendégoktatóként a klimatikus geomorfológia előadója volt a kolozsvári *Babeş-Bolyai Tudományegyetem* magyar nyelvű geográfus-képzésében. A *Kaposvári Egyetemen* a természetvédelmi mérnökök képzésben volt óraadó 4 évig.

Karsztmorfológiai tanulmányokat végzett Európa több országán kívül Kínában, Vietnamban, Laoszban, Mianmarban, Thaiföldön, Malaysiában. Az utóbbi évtizedben a Kárpát-medence tájainak felszínalaktani vizsgálatával, főleg a mészkőhegységek felszínfejlődésével foglalkozott.

2000–2001-ben vezető kutatóként vett részt a Tisza nehézfém-szennyeződése következményeinek elhárítása miatt indított monitoring vizsgálatokban és a Berettyó vízgyűjtőjének környezet-állapot-felmérésében a kolozsvári egyetem munkatársaival együttműködve. 2001–2004 között vezető kutatóként irányította a *Gömör–Törnai-karszt negyedidőszaki fejlődéstörténete és a Baradla-barlang üledékeinek paleomágneses vizsgálata* OTKA kutatási projektet. 2001–2004 között elnyerte a *Békésy György posztdoktori ösztöndíjat*. 2004-ben magyar–kínai államközi Tét csereprogramban vett részt a Dél-kínai-karsztvidéken. 2009–2013 között vezető kutatóként irányította az *epikarsztos rendszerek természeti és antropogén folyamatok hatására bekövetkező változásainak komplex vizsgálata két hazai mintaterületen* c. OTKA-projektet. Számos bilaterális nemzetközi együttműködési pályázatban (MÖB, TEMPUS, ERASMUS) vett részt (Szlovákia, Szlovénia, Románia, Ukrajna, Olaszország, Finnország, India, Vietnam, Kína stb.) az ottani egyetemeket, kutató intézeteket felkeresve és azok munkatársaival együttműködve.

Az ELTE *Földtudományi és a Környezettudományi Doktori Iskola* tagja. Részt vett a *Cave Research Institute* (Postojna), és *Nova Gorica-i Egyetem* speleológiai doktori eljárásaiban. Együttműködik a *Cseh Tudományos Akadémia Geológiai Intézetével* a barlangi kitöltések paleomágneses laboratóriumi vizsgálataiban. A *Bukaresti Egyetem* munkatársaival karsztkutató, karszt és barlangvédelem projekt keretében évek óta kutatja a Kárpátok és Kárpát-medence sókarsztos területeinek felszínfejlődését és

formakincsét, ill. a Keleti-Kárpátok iszapvulkánjait. A trópusi karsztok kutatása és a hasznosítása során jelentkező károk elhárítása, a földtani és morfológiai értékek megőrzése érdekében együttműködik a *Bányászati és Geológiai Egyetem* (Hanoi), és a *Hanoi Egyetem* (VNU) földrajz tanszékének munkatársaival. Több indiai egyetem (Mysore, Chennai) munkatársaival közreműködik a földtani és morfológiai örökség védelme érdekében indított kutatásokban.

1974 óta tagja a *Magyar Karszt és Barlangkutató Társulatnak*, amely a karsztkutatásban elért eredményeiért 1999-ben a *Kadić Ottokár-éremmel* jutalmazta. 2007–2011 között az MKBT *Érembizottság* tagja és elnökségi tagja volt. 2005 óta *Aggteleki Nemzeti Park Tanácsának* tagja. 2005–2008 között a *Magyar Földrajzi Társaság* választmányi tagja volt. 1992-ben megkapta a *Magyar Földrajzi Társaság Teleki Sámuel-émlékérmét*, a *Magyar Földrajzi Múzeumtól* pedig a *Balázs Dénes-émlékérmét*. Oktatói tevékenységéért 1999-ben elnyerte az ELTE *Trefort Ágoston-émléklapot*.

Publikációi (MTMT) 2020 februárjában: tudományos közlemény 146; folyóiratcikk 76, ebből külföldön 10; könyvfejezet és könyv 39; független hivatkozás 132; H-index: 7.

NAGY BALÁZS

Miskolc, 1969. február 5.

1987-ben érettségizett a *Földes Ferenc Gimnáziumban*. Egyetemi tanulmányait 1989-ben kezdte biológia–földrajz tanárszakra a *Kossuth Lajos Tudományegyetemen*. 1991-től az *Eötvös Loránd Tudományegyetemen* volt hallgató, itt végzett 1995-ben földrajz szakos tanárként. 1993-ban egy szemesztert töltött a kanadai *McMaster University-n*.

1995-ben felvételt nyert az ELTE *Doktori Iskolájába*, doktori fokozatot 2002-ben szerzett, értekezésének címe: *A későpleisztocén-holocén felszínfejlődés vizsgálata a Sajó-Hernád hordalékkúpon*. 2004–2005-ben *Magyary Zoltán Posztdoktori Ösztöndíjat* nyert. 2012-ben az ELTE-n habilitált, dolgozatának címe: *A negyedidőszak végi klímaváltozások felszínfejlődésre gyakorolt hatásai peremhelyzetű földrajzi környezetekben*.

1998-tól az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* oktatója, 2004-ig mint tanársegéd, 2012-ig egyetemi adjunktus, azóta egyetemi docens a *Természetföldrajzi Tanszéken*.

2012-től az ELTE *Földrajz-és Földtudományi Intézet Földrajztudományi Központjának* vezetője. Eközben 2013–14-ben a *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék*, 2015–16-ban a *Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék* megbízott tanszékvezetői feladatait is ellátta. 2012-től az *Intézet Tanulmányi és Oktatási Bizottságának* elnöke, és a *Bolyai Kollégium* földtudományi szakszeminárium vezetője. 2014-től a földrajz alapszak és az osztatlan földrajztanár szak szakfelelőse.

1995-től tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, 2003-tól a választmány tagja. 2013–15-ig a *Nemzeti Kiválóság Program Földtudomány–Biológia–Környezettudomány* bizottsági elnök posztját töltötte be. 2009-től *A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány* kuratóriumi elnöke.

Az egyetemi oktatásban az alap- és mesterképzésben, a tanárképzésben és a doktori képzésben is részt vesz, főbb tárgyai az általános és a regionális természetföldrajz, valamint a negyedidőszaki klíma- és környezetváltozás tárgyköreibe tartoznak.

Kutatási területe a holocén földrajzi környezet változásainak felszínalaktani vizsgálata, ennek részei a negyedidőszak végi paleohidrográfiai vizsgálatok és régészeti környezettörténeti kutatások is

(mindkét téma többszörös OTKA-támogatással, számos referált tudományos folyóiratcikkkel), de tevékenységének középpontjában főként a hegyvidéki – és részben sarkvidéki – periglaciális területeken az éghajlatváltozás következtében bekövetkező következmények elemzése, valamint felszínalakítási vizsgálatok állnak. Legrangosabb publikációi és leghosszabban futó projektjei is e témakörökből kerülnek ki. 25 éve vizsgálja a Kárpátok szubalpi és alpi övezetét, három nyári szezon során dolgozott az Antarktiszon, és 2010 óta az Andok legmagasabb és legszélsőségebb klímamonitoring programját vezeti Chilében. Mindezekhez produktív, sikeres kutatócsapatot épített itthon (ELTE, MTA, BME résztvevőkkel) és külföldön is.

2006-tól *A Földgömb* főszerkesztője. Földrajzi tanulmányi versenyek szervezője, zsűritagja, ismeretterjesztő események rendezője, évente sok tucat ismeretterjesztő rendezvény előadója. 2008 óta középiskolai tankönyvfejlesztő, a 9. évfolyamos földrajz tankönyvek készítője.

Ismeretterjesztő írásait és tankönyvkészítő tevékenységét több díjjal jutalmazták: *Hundidac Arany-díj*, *Szép Magyar Könyv oklevél*, *Az év természettudományos ismeretterjesztő cikksorozata* stb.

2008-ban Az ELTE TTK *Kiváló Oktatója*, 2009-ben a *Földrajzi Társaságtól Pro Geographia oklevelet*, 2019-ben a *Teleki Sámuel-éremet* kapott. 2013-ban az ELTE TTK TDK-érmét vehette át.

Publikációi (MTMT) 2020 márciusában: tudományos közlemény 115; folyóiratcikk 37, ebből külföldön 17; könyv 7, könyvrészlet 12; független hivatkozás 359, H-index: 13.

NOVOTHNY ÁGNES

Eger, 1974. április 4.

Általános és középiskolai tanulmányait Egerben végezte, a *Gárdonyi Géza Gimnáziumban* tett érettségi vizsgát 1992-ben. Egyetemi tanulmányait az ELTE geográfus szakán 1994-ben kezdte. 1998-ban három hónapot töltött *Soros-ösztöndíjjal* a *Cheltenham & Gloucester College of Higher Education, Centre for Environmental Change & Quaternary Research* cheltenhami *lumineszcens laboratóriumában*. Geográfus-hidrológus diplomáját 1999-ben szerezte meg környezetföldrajz szakirányon. 1999 és 2002 között doktorjelölt volt az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékén*, valamint az ELTE fizika és fizikatanár szakos hallgatója. Doktori fokozatát egy hároméves (2005–8) DAAD-Leibniz-féle PhD-ösztöndíj után a *Freie Universität Berlin Földtudományi Intézetében* 2008-ban szerezte. Doktori értekezése: *Luminescence dating of Quaternary aeolian sediments in Hungary*. 2013 óta az ELTE *Földrajz- és Földtudományi Intézet Természetföldrajzi Tanszékének* oktatója, 2015 óta adjunktusi beosztásban. Csillagászati földrajz, matematika, általános természetföldrajz és geokronológia kurzusokat vezet.

A doktori fokozat megszerzését követően 2008 és 2015 között *Marie Curie*, DAAD, *Magyari Zoltán* és OTKA *posztdoktori ösztöndíjakkal* végzett lumineszcens kormeghatározás témájában kutatásokat a *Silesian University of Technology Fizikai Intézetének Radioizotóp Tanszékén* (Gliwice, Lengyelország) és az ELTE *Természetföldrajzi Tanszékén*.

Kutatásai középpontjában a lumineszcens kormeghatározás, a szemcseméret-vizsgálatok és a löszkutatás áll. 2017-ben *Bolyai Ösztöndíjat*, majd 2017–19-ben háromszor is *Új Nemzeti Kiválóság Program* (ÚNKP) *ösztöndíjakat* nyert. DAAD, illetve *Erasmus+ ösztöndíjjal* gyakorlatilag évente végez kutatásokat a hannoveri *Leibniz Institute for Applied Geophysics-ban* (LIAG). Ez idáig hét OTKA-

(NKFIH-) kutatásnak volt aktív résztvevője. Tagja az INQUA Magyarországi Nemzeti Bizottságának és a Magyar Tudományos Akadémia X. Osztálya Földtani Tudományos Bizottsága alá tartozó Rétegtani Albizottság Kvarter Munkabizottságának.

Publikációs tevékenység: tudományos közlemény 81; folyóiratcikk 27, ebből 21 külföldi szakfolyóiratban jelent meg; 4 könyvrészlet társszerzője; független hivatkozásainak száma 330, Hirsch-index: 12.

TELBISZ TAMÁS

Budapest, 1973. február 3.

A Budapesti Piarista Gimnáziumban érettségizett 1991-ben. Az ELTE TTK-n végzett matematika–földrajz szakos tanárként 1997-ben. 1997–2000 között PhD-ösztöndíjas volt a Természetföldrajzi Tanszéken, ahol doktori (PhD-) fokozatát 2004-ben szerezte *summa cum laude* minősítéssel. Disszertációjának címe: *Karsztos felszínfejlődés és beszivárgás matematikai modellezése*. A TTK Természetföldrajzi Tanszékén 2000–6-ig tanársegéd, 2006–15-ig adjunktus volt, 2015 óta docens.

Oktatási tevékenysége sokoldalú, nagyrészt, de nem kizárólag olyan tárgyakat tanít, amelyekhez alkalmazott matematikai ismeretek is kapcsolódnak. A gyakori tantervi reformok miatt számos új tárgy kidolgozásában is aktívan részt vett. Az alábbi tárgyakat oktatta/oktatja: általános természetföldrajz, csillagászati földrajz, digitális domborzatmodellezés bevezető és alkalmazott kurzusok, hidrológiai modellezés, karsztos folyamatok modellezése, matematikai analízis hidrológusoknak, matematikai-függvénytani alapok, statisztikai módszerek a természetföldrajzban, számítógépes prezentációs technikák. A tantermi órák mellett évközi és nyári terepgyakorlatok vezetésében is aktívan részt vesz. A doktori képzésben a karsztos területek digitális domborzatelemzéséről tart kurzust.

Kutatási területei közé tartozik elsősorban a karsztmorfológia, a vulkanológia, de a geomorfológiának bármely ága a fluvialis felszínformálástól az eolikus formákig, amelyet a digitális domborzatelemzés és a földrajzi információs rendszerek (GIS) eszközeivel vizsgálni lehet. Fontosnak tartja továbbá a táj és az ember kapcsolatát, a földrajz teljességre való törekvését, ezért az utóbbi időszakban olyan témákkal is foglalkozott, amelyek ezt a kapcsolatrendszert vizsgálják. Ennek megfelelően a földrajzi posszibilizmus elméleti keretében vizsgálta, hogy a karsztos tájak milyen lehetőségeket és korlátokat jelentenek az ott élő embereknek. Továbbá felismerve, hogy a turizmus és a természetvédelem két fontos lehetőség a karsztvidékeken, ezért a karsztok geoturizmusával, illetve a karsztos nemzeti parkok kutatásával is foglalkozik. Gimnáziumi óraadó tanárként tanított földrajzot és matematikát 1997–2001 között a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban, illetve 2001–2004 között a Xantus János Idegenforgalmi Középiskolában.

1997-ben a Kar Kiváló Hallgatója volt. 2000-ben a Természet Világa cikkpályázatán I. díjat szerzett, 2004-ben elnyerte a MFT Ifjúsági Publikációs Szakmai Ösztöndíját. 2006-ban az Oktatási és Kulturális Minisztérium Kiegészítő Posztdoktori Ösztöndíját kapta meg. 2012–15-ig az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta tevékenységét, melyet „kiemelkedő” minősítéssel ismertek el.

A kutatás mellett kiemelten fontosnak tartja az ismeretterjesztést. A Földgömb magazin állandó szerzője. Alkalmanként szerepelni szokott az Ozone Network TV Egyenlítő c. műsorában valamint

a *Trend FM Rádió Földgömb Monitor* c. műsorában. Részt vett a *Kemenes Vulkán Park* celldömölki *Vulkánház* szakmai anyagának kidolgozásában.

A hazai tudományos társaságok közül tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, ahol 2013 óta a *Természetföldrajzi Szakosztály* titkára. A *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak*, valamint az MTA *Köztudományok* és a *Geoinformatika*, illetve *Geomorfológia* albizottságoknak tagja. Több cikluson keresztül tagja volt (illetve jelenleg is tagja) az ELTE TTK FFI *Intézeti Tanácsának*, illetve az *Oktatási Bizottságnak*. 2016–19-ig titkárként segítette az intézet munkáját.

Publikációs tevékenysége (MTMT): tudományos közlemény 175; folyóiratcikk 73, ebből külföldön 27; könyv 2, könyvrészlet 10; összes független hivatkozás 522; H-index: 12.

VARGA GYÖRGY

Budapest, 1958. május 3.

Középiskolai tanulmányait a budapesti *Eötvös József Gimnáziumban* fizika tagozaton végezte, 1976-ban tett érettségi vizsgát. Egyetemi tanulmányait az ELTE TTK-n 1977–1982 között térképész–hidrológus szakon végezte. Diplomamunkáját *A területi csapadéktól meghatározásának módszerei a Balaton vízgyűjtő területén* címmel készítette el. 1982–2012 között a *Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézetben* (VITUKI) dolgozott, az utolsó években tudományos főmunkatárs, szakági igazgató volt.

Az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékén* 1983-tól óraadó oktatóként dolgozik. A *Vízföldrajz* és (1996-tól) a *Hidrológia* kurzusok előadásait tartja. Tanévenként 1-2 hallgató szakdolgozatának témavezetését is ellátja. Tevékenyen részt vesz a *Természetföldrajzi Tanszék* koordinálásával és irányításával 1979 óta folytatott hidrológusképzés szervezésében. Egyetemi munkájának elismeréseként 2004-ben *címzetes egyetemi docens* kinevezést kapott.

Szakmai munkája a felszíni hidrológiára (ezen belül kiemelten a tóhidrológiára) összpontosul, fő területe a vízgyűjtők vízforgalmának elemzése, értékelése, tavak vízháztartásának és vízszint-szabályozásának vizsgálata (*A Velencei-tó vízrendszerének hidrológiai jellemzői* [1992]), modellezése és előrejelzése, a *Vízrajzi Évkönyv* egyes részeinek szerkesztése, a hidrometeorológiai elemek mérésével kapcsolatos országos szakfelügyelet ellátása. A VITUKI megszűntetését követően 2012 augusztusától szakmai munkáját az *Országos Vízügyi Főigazgatóságon* (OVF) folytatta vízrajzi, majd monitoring referens beosztásban. Az OVF-ben nagyrészt a VITUKI-ban ellátott feladatait folytatja, kiegészítve az országos vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés (VGT) egyes részletei kimunkálásában való közreműködéssel. A főleg a Balaton vízháztartási folyamatainak elemzésével, valamint az országos és regionális vízkészlet állapotértékelés eredményeinek bemutatásával foglalkozó publikációi közül kiemelendő *A Balaton vízháztartási viszonyainak vizsgálata* (2005) és *A közelmúltban előfordult hidrometeorológiai szélsőségek hatása Balaton vízjárására* (2019) c. tanulmányok. Szakmai körön belül és az érdeklődő széles közvélemény számára egyaránt számos előadást tartott a Balaton vízkészletének és vízszintjének alakulásáról. Munkájáért 2008-ban és 2014-ben *miniszteri dicséretet*, 2016-ban *főigazgatói dicséretet* kapott.

MAKÁDI MARIANN

Budapest, 1959. június 25.

Általános és középiskolai tanulmányait Budapesten végezte. 1981-ben biológia–földrajz szakos tanári oklevelet szerzett a *Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Budapesti Kihelyezett Tagozatán*, majd egyetemi tanulmányait Szegeden, a *József Attila Tudományegyetemen* végezte földrajztanár szakon 1983–85 között. PhD-fokozatát az ELTE TTK-n kapta *A térbeli intelligencia fejlesztése a földrajz-tanítás-tanulás folyamatában* c. értekezése alapján 2012-ben.

1981–1988 között általános iskolai tanárként dolgozott, az utolsó három évben személyzeti vezetőként is. Ebben az időszakban az ELTE *Tanárképző Főiskolai Kar* földrajz vezetőtanára és óraadó oktatója volt. 1988-ban került az ELTE TFK *Gödöllői Képzési Helyére* főiskolai adjunktusként, ahol természetföldrajzi, környezetvédelmi és szak módszertani tárgyakat oktatott az intézmény 2000. évi megszűnéséig, illetve az ELTE *Tanárképző Főiskolai Karba* való betagozódásáig. Közben 1989–1991 között óraadóként oktatott a *Miskolci Bölcsész Egyesület Földrajz Tanszékén* víz-földrajz és légkör-földrajz tárgyakat. 2003-tól az ELTE TTK *Természetföldrajzi Tanszékének* főiskolai docense. 2017-től a földrajz szak módszertani csoport vezetője, mesteroktató. Földrajz szak módszertani kurzusokat vezet, évente 10-15 szakdolgozati és 3-5 tudományos diákköri munkát irányít, továbbá jelenleg három doktorandusz hallgatóval dolgozik. Feladata a földrajztanárképzéssel kapcsolatos tevékenységek koordinálása, napi szintű kapcsolattartás a gyakorlati képzési helyekkel.

Kutatási területe a földrajztanítás szak módszertana, szűkebben tantervelméleti, a tankönyvmetodika, a kompetenciafejlesztés és a tanári hatékonyság. 1993 óta vesz részt az országos tanterv-, tananyag- és tankönyvfejlesztési, ill. atlaszszerkesztési programokban. Több mint 20 általános és középiskolai, valamint egyetemi szak módszertani tankönyvet írt. Több természettudományos szak módszertani pályázatban és digitális tananyagfejlesztésben dolgozott fejlesztőként, szerkesztőként, lektorként. 2015-ben létrehozta az ELTE földrajztanítási honlapját (GeoGo!), amelyet folyamatosan működtet. 2017-ben az *Oktatási Albizottság* kezdeményezésére létrehozta a *GeoMetodika* online szak módszertani folyóiratot és honlapot, melynek főszerkesztője és rovatvezetője.

Munkájának elismeréseként a *Magyar Földrajzi Társaságtól* 1985-ben a *Kiváló Ifjú Geográfus* és 1992-ben a *Pro Geographia* elismerést kapta. Oktatói munkáját 1986-ban *miniszteri dicsérlettel*, 1998-ban *Tanárképzésért* plakettel és 2000-ben *Trefort Ágoston Emlékklappal* jutalmazták. 2007-ben nyerte el az *Érdemes Tankönyvíró* kitüntetést.

Választmányi tagja a *Magyar Földrajzi Társaságnak*, az *Oktatásmódszertani Szakosztály* elnöke. Tagja az MTA X. Osztály *Oktatási Albizottságának* (2011–17 között titkára) és a *Neveléstudományi Bizottság Szak módszertani Albizottságának*.

Publikációs tevékenység: összes közlemény 286; szakfolyóiratban 75, ebből 3 angolul; könyv, ill. könyvrészlet 54 + 139, ebből 9 egyetemi tankönyv, jegyzet.

FÉNYKÉPEK

150 évet fényképekkel átfogni nem könnyű feladat, sok, szinte megoldhatatlan nehézség merül fel, ha a történetünket megszemélyesítve akarjuk bemutatni. Kezdjük azzal, hogy az első 10 évből nem maradt semmi. A következő ötven évvel jobban állunk, bár nagyon kevés fotó született és azok nagy része is elveszett. Van ugyan egy intézeti fényképtár, amely azonban erősen szakmai jellegű, és tanárok, diákok alig szerepelnek a képeken. Illetve van kivétel; Cholnoky Jenőről akár egy külön albumot lehetne összeállítani. Igazán a XX. század negyvenes éveitől szaporodnak meg a fényképek. Ekkor már a tanszékeken is maradtak felvételek, és több volt tanárunk hagyatéka megtalálható az érdi Földrajzi Múzeumban (köszönet a segítségért). 1960-tól pedig legidősebb kollégáink, később volt hallgatóink is segítettek. Több száz fénykép jutott el hozzánk, így ekkor már a bőség zavarával küszködtünk. Különösen a régi fényképek esetében jelentett gondot a fotók minősége. Néhányszor meg kellett alkudni a tartalom érdekében, és bekerült fotográfiailag gyenge kép is a kiadványba. A tanszékek életét, az ünnepségeket, hazai és külföldi tanulmányutakat, terepgyakorlatokat bemutató képekből erős válogatás után sikerült ez az összeállítás, melynek méretét a kiadvány költségei is meghatározták.

A válogatás időrendben mutatja be történetünket; egyetlen tematikus kivétel van, az 1971-ben indult és évtizedekig tartó *Földrajzos Nap*. A végzős hallgatók búcsúztatása vetélkedővel, tanár–diák focimeccsel és esti zenés-táncos bulival a Lóczy teremben.

Turolás Alsóörs és Siófok között. Átkelés a graviméteres sátrakkal, 1901. február. Cholnoky Jenő felvétele

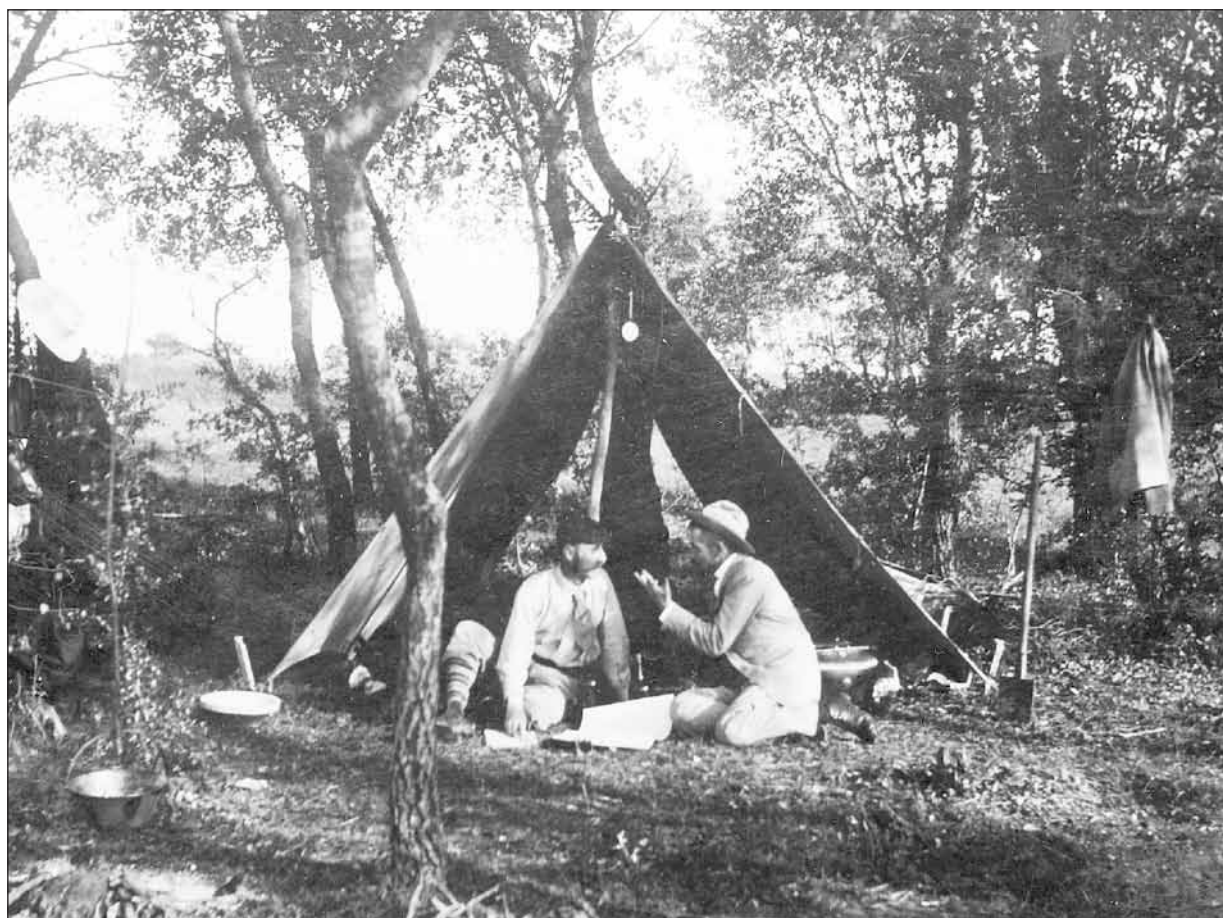
A Kirzsa- (Cârja-) tó a Pareng-hegységben. Jobbra Cholnoky Jenő (1906)
Schréter Zoltán felvétele

Lóczy Lajos (elől) és hallgatói 1907. márciusában az Etnán. Cholnoky Jenő felvétele

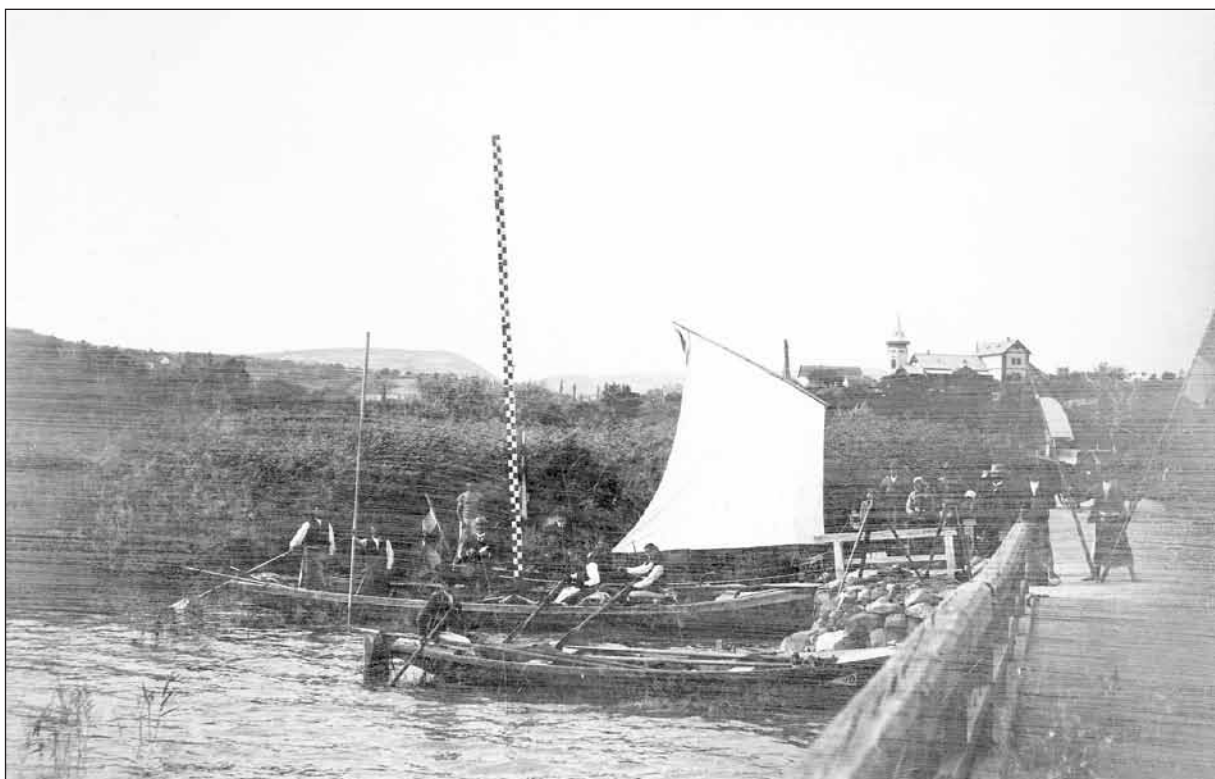
Finnországi tanulmányúton az Imatra-vízesésnél. Kalapban Lóczy Lajos (1905)

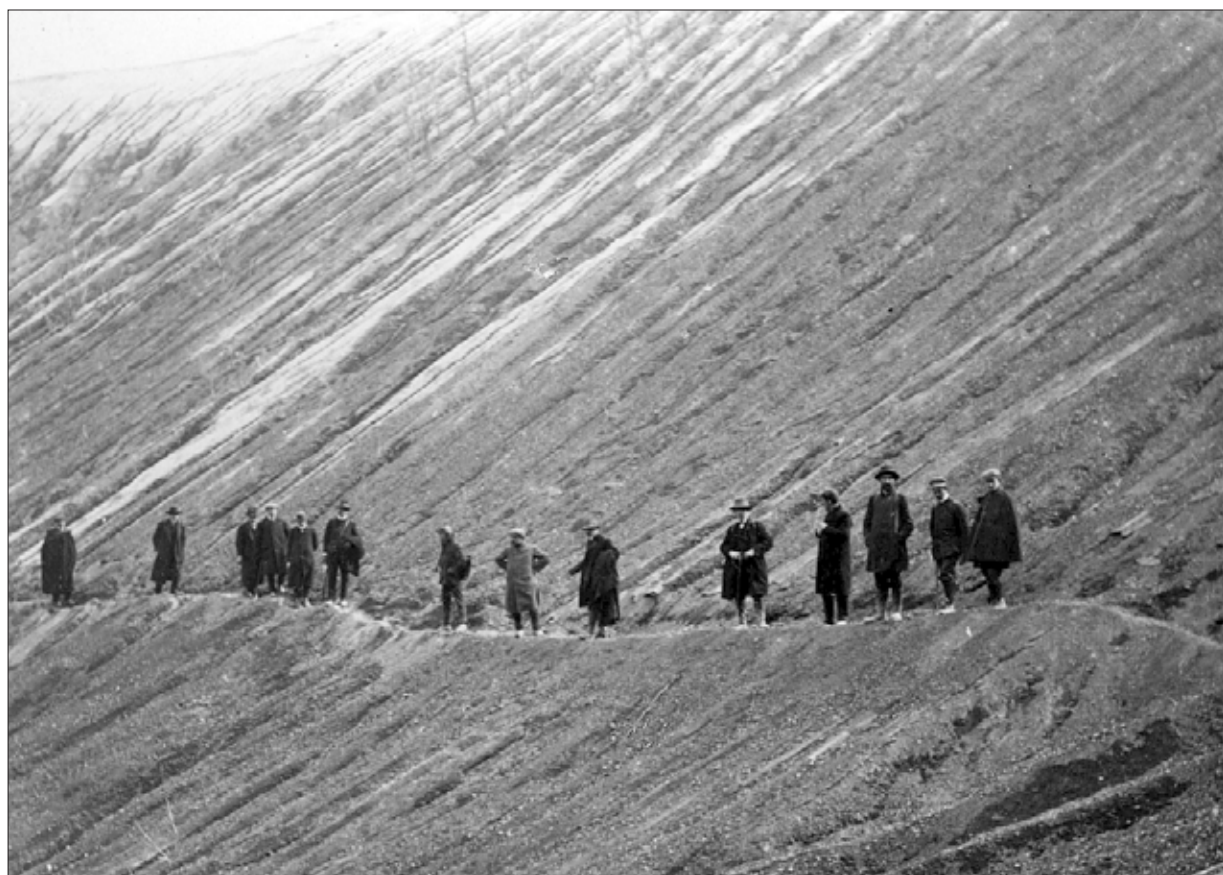
Sátortanya Vadkert mellett a böszöri buckák közt. Treitz Péter és Cholnoky Jenő. 1905 körül

Pesti és kolozsvári diákok és tanárok a Cenken.
Balról a második Schilling Gábor, mellette Schwalm Amadé, Hézser Aurél, Cholnoky Jenő (1909)

A Balaton Bizottság kutatóhajója. 1910-es évek

Vezúv. Az úton budapesti egyetemi hallgatók (1925)

Kiránduló diákok Cholnoky Jenővel (jobb szélén) Boldogkő várában (1926)

A Földrajzi Intézet tanárai és diákjai. Az első sorban balról a harmadik: Bulla Béla, majd Pósné Ormos Jerne, Hézser Aurél, Cholnoky Jenő, Kéz Andor, Vadas Jolán és Kerekes József (1935)

Bulla Béla és Mendöl Tibor, 1942. Láng Sándor felvétele

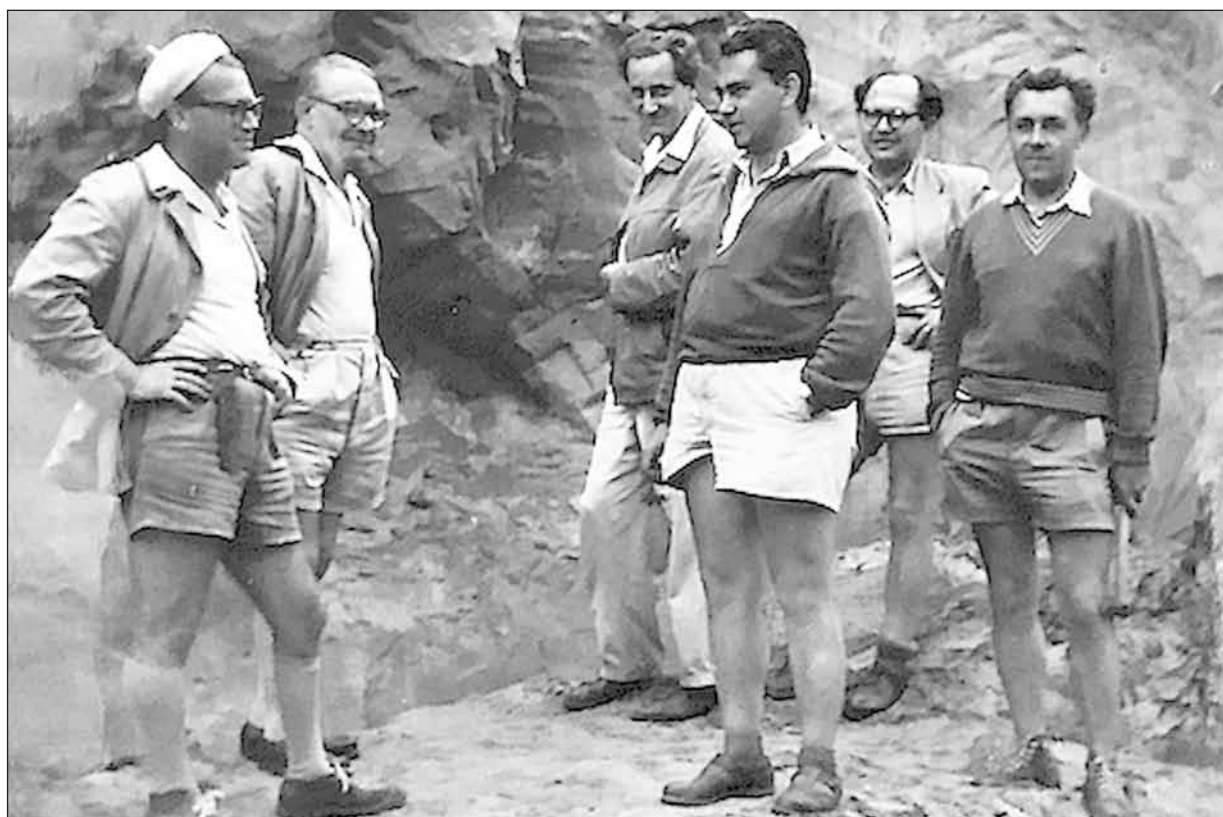
Láng Sándor és Bulla Béla erdélyi terepmunkán (1943)

Kéz Andor, Rónai András, Teleki Géza, Székely András és öccse Pásztón (1948)

Új idők jönnek! Láng Sándor, Kéz Andor, Mendöl Tibor, Bulla Béla, Száva-Kováts József.
Az ötvenes évek eleje

Bulla Béla (balról a második) tanítványaival:
Pécsi Márton, Jakucs Pál, Marosi Sándor, Góczán László, Szilárd Jenő

Az egyetem kapuja előtt Antal Zoltán, Mendöl Tibor és Puskás Imre laboráns. 1960-as évek eleje

Tanulmányút Erdélyben. Székely András másodéves hallgatókkal és helyiekkel egy lestopolt teherautón Hátszeg felé (1961)

Zámbó László (középen) évfolyamkiránduláson 1965-ben

Harmadéves hallgatók hátizsákos terepgyakorlata Bulgáriában, a Rodopében (1965)

Finnország, végzős hallgatókkal a Pielis-tó partján. Felső sorban balra Székely András, jobbra Antal Zoltán; előttük Nagy Józsefné; alsó sorban balra Gábris Gyula (1966)

Szinemorec – terepgyakorlat Bulgáriában. Középen Probáld Ferenc, jobbra mögötte Benedek Endréné, elől Pencsev professzor (1967)

Tutajjal a Dunajecen. Csere-terepgyakorlat Lengyelországban. Székely András (balra elől), mögötte Tardy János; az első sorban jobboldalt Nemerkenyi Antal, mögötte Horváth Gergely (1973)

FÖLDRAJZOS NAPOK

Az 1976-os *Földrajzos Napon* ünnepi megnyitót mond Nagy Józsefné; balra külön Balázs Béla, az 1. sorban Láng Sándor, Bartha György, Stegena Lajos; a 2. sorban Marik Miklós, Klinghammer István és Füsi Lajos

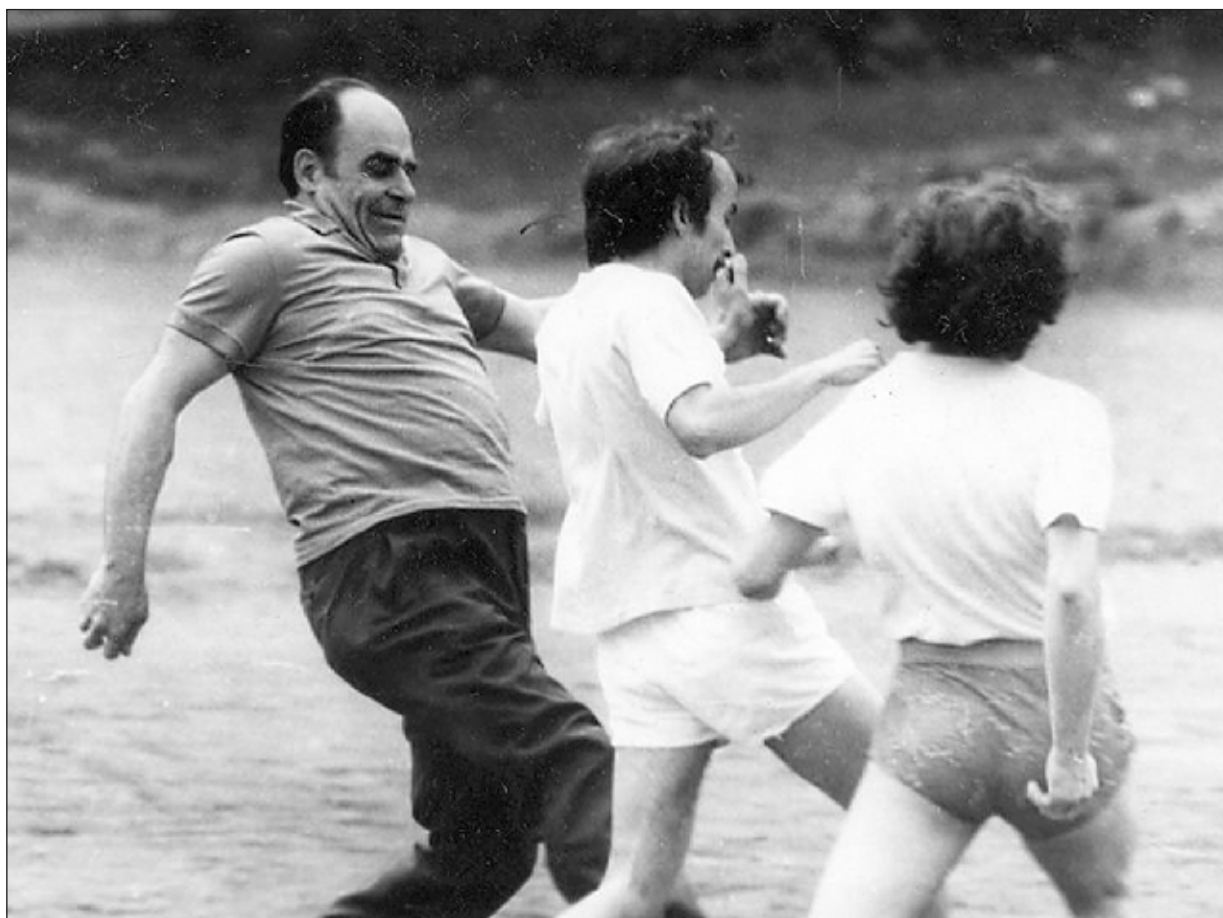
Kovács Csaba a földrajzos napi vetélkedőn, jobbra Koós-Hutás István ül (1976)

A diákcsoport. Nemerkényi Antal (balról a 4.), Tardy János és Horváth Gergely (jobbról a 3. és 4.)
(1975)

A tanári csoport: Flasch János, Érdi Bálint, Györffy János, Gábris Gyula,
Koós-Hutás István, Papp Sándor (1975)

Mérő József és Nemes Nagy József harcol a labdáért (1973)

...hát ez gól lesz! A kapuban Sárfalvi Béla (1973)

Földrajzos Nap, Láng Sándor énekel (1976)

Nőnapi összejövetel. Probáld Ferenc, Szegedi Nándor, Nagy Józsefné, Perczel György, Zámbó László. Az 1970-es évek közepe

Mali Lošinj, III. Horvát–Magyar Konferencia, 1984

1. Székely András, 2. Szegedi Nándor, 3. Sárfalvi Béla, 4.-5.-6.-7. vendéglátók,
8. Popovics Miklós, 9. Rozgonyi Miklósné Enikő, 10. Bognár András vendéglátó professzor,
11. Polinszky Márta, 12. Papp Sándor, 13. Zámbo László

A Magyar Tudományos Afrika-expedíció a Teleki-vulkánon.

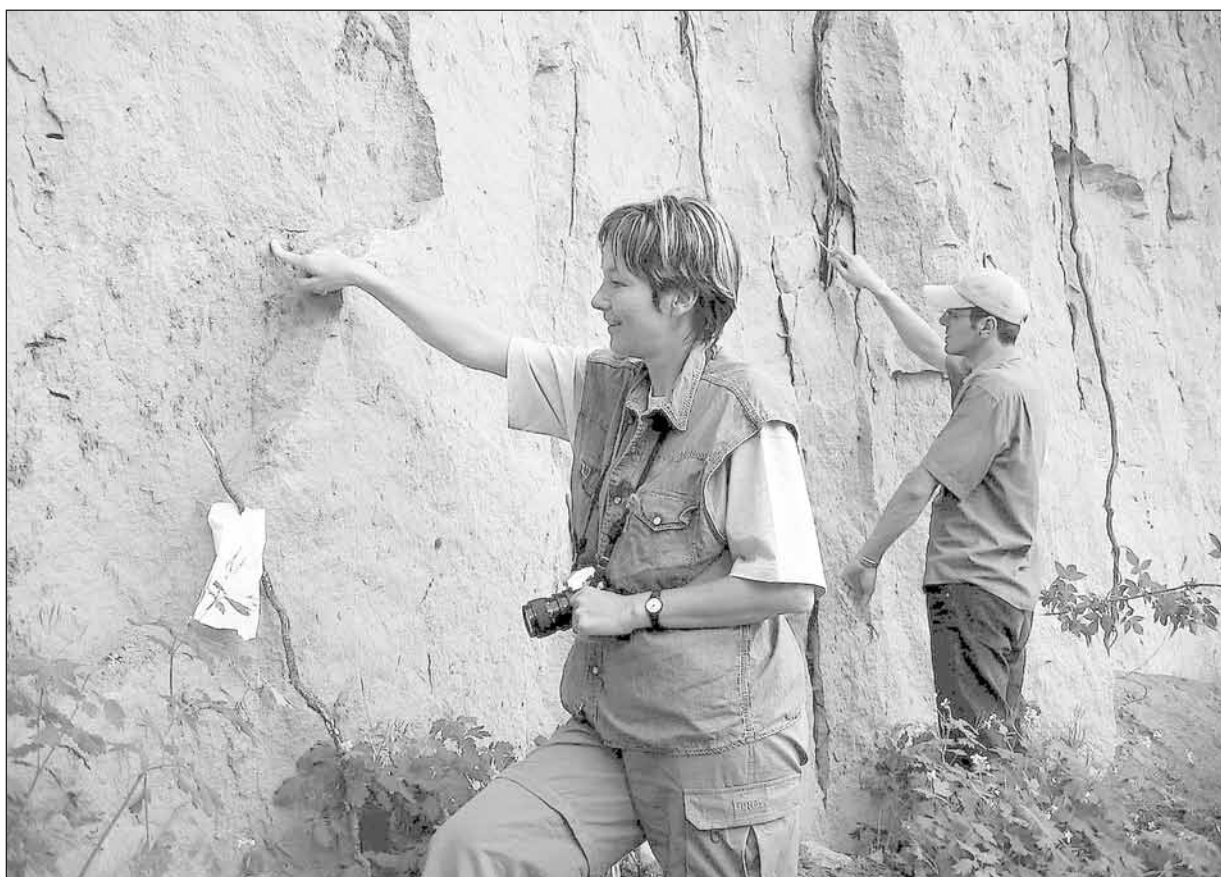
Az expedíciónak négy tagja egyetemünkön végzett földrajzos és egy geológus (állnak Juhász Árpád, Gábris Gyula, az expedíció vezetője; jobb szélén Vojnits András; guggol Lerner János, mellette Pokoly Béla (1988)

Az EGEA (európai diákkonferencia) megnyitója. Enyedi György, Göncz Árpád, Nemerkenyi Antal, Zámbó László (1991)

Diák expedíció Kelet-Afrikában. Tőzsér Pál és Kecskeméti Kinga V. éves hallgatók a gyűjtögető-vadász tindigák táborában (1994)

Horváth Erzsébet és Bradák Balázs az Isaszeg melletti Pap-hegy löszfeltárásán (2003)

Tiszaföldvári terepgyakorlat, fúrás a holtmederben (2003)

Csépa. Térképrajzolás terepgyakorlaton. Balra Nagy Balázs és Gábris Gyula (2004)

A Természetföldrajzi Tanszék karácsonya (2004)

Nagykörű, XII. Magyar–Horvát Konferencia (2006)

Hátul Balogh Péter, Gábris Gyula; álló sorban bal szélén Papp Sándor, jobbról a 3. Kern Zoltán, mögötte Kiss János Péter; guggolnak: balról a 2. Izsák Éva, Horváth Erzsébet, Kocsis Károly, Lőcsei Hajnalka, Szabó Szabolcs, Bognár András (Zágráb)

Mocsa, homokbánya a Duna teraszában. Az ernyő alatt Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia (2010)

Löszös doktori kurzus terepmunkája Süttőn. Balról Kele Sándor, Horváth Erzsébet, Manfred Frechen (vendégtanár), Bradák Balázs, jobb szélén Gábris Gyula (2006)

Kazincbarcika, Bondoralján levő pincesor értékeinek felmérése terepgyakorlaton (2015)

Az EUGEO plenáris ülése a Magyar Földrajzi Társaság, Magyar Tudományos Akadémia és az ELTE Földrajztudományi Központ közös szervezésében (2015)

Az EUGEO szervezőbizottsága (MFT–MTA–ELTE) a konferencia díszvacsoráján (2015)
 Heiling Zsolt, Gábris Gyula, Michalkó Gábor, Zimay Krisztián, Horváth Erzsébet, Mari László,
 Erőss Ágnes, Kovács Zoltán, Mohai Andrea, Sik András;
 ülnek: Peter Meusburger, Herman van der Wusten és Henk Ottens, az EUGEO elnöke

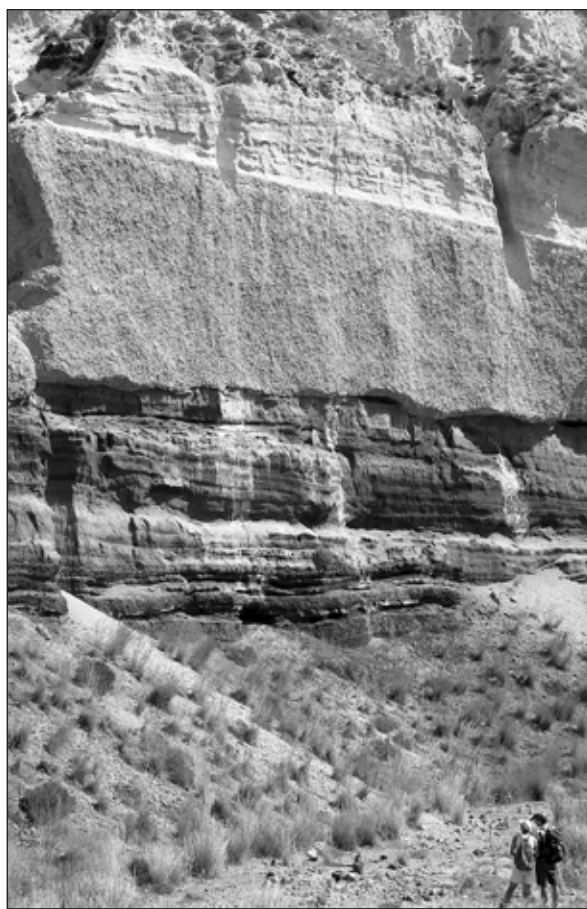
A chilei Puna de Atacama fennsíkon Nagy Balázs a magyar kutatóprogram keretében geoelektromos szondával a Föld legmagasabban működő örökfagy-mérőrendszerét építi (2016)

Az Ojos del Saladón (Chile/Argentína) a hóból jégtornyok keletkeznek az olvadás során.
A jobb szélén alul Nagy Balázs mint mérték (2016)

Fúrótorony felállítása a Szent Anna-tó befagyott krátertavában (2010)

Nemzetközi terepgyakorlat Szantorinin, a minószi tufarétegek vizsgálata (2011)

Szantorini
Vulkáni bomba bezsákolódása (2013)

A Szent Anna-tavi kráter kitörése nyomán lerakódott horzsaköves rétegek mintázása;
Karátson Dávid (2019)

150 éves Magyarország első földrajz tanszéke

A kézirat lezárásának ideje 2020. november 30.

Kiadta az ELTE TTK Földrajztudományi Központ, Budapest
Felelős kiadó Jakobi Ákos

A nyomdai előkészítés Vadas Gyula munkája

Nyomta a Kontraszt Nyomda, Pécs, Petőfi utca 48.
Felelős vezető Barta Ákos

Megjelent A/4-es alakban
Terjedelem 13,5 ív

ISBN 978-963-489-327-1 (nyomdai változat)
ISBN 978-963-489-328-8 (PDF)

Antal Zoltán

Szabó Mária

Székely András

Probáld Ferenc

Gábris Gyula

Nemes Nagy József

Horváth Gergely

Karátson Dávid

Nemerkenyi Antal

Hunfalvy János 1870-ben egyetemi tanári kinevezést kapott a pesti tudományegyetemen felállított „egyetemes és összehasonlító” földrajzi tanszékre. Ez volt a világon a negyedikként alapított földrajz tanszék. A jubileumi év jó alkalom arra, hogy visszatekintve egyetemünk földrajz oktatásának az alapítástól számított 150 évére, bemutassuk történetét és megörökítsük a földrajz tanárainak és tudományos eredményeinek emlékét.

A könyv három részből áll.

Az elsőben a földrajzoktatás rövid története olvasható az előzményekkel és az intézet, valamint a mai tanszékek sajátos vonásaival. A tanárképzés és a geográfusképzés külön fejezeteket kapott. Bemutatjuk az egyetemi földrajz-oktatás helyszíneit és a fényképtárunkat.

A második részben a régi és a mai tanárok életrajzát tesszük közé.

A harmadik rész fotógaléria.

